

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI

TÜRKİYE’NİN MODERNLEŞME SÜRECİNDE ANKARA
HALKEVİ ve FAALİYETLERİ (1932-1951)

Yüksek Lisans Tezi

Volkan YAŞAR

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin KALEMLİ

Nevşehir
Haziran 2018

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI

TÜRKİYE’NİN MODERNLEŞME SÜRECİNDE ANKARA
HALKEVİ ve FAALİYETLERİ (1932-1951)

Yüksek Lisans Tezi

Volkan YAŞAR

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin KALEMLİ

Nevşehir
Haziran 2018

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan
Volkan YAŞAR

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

"Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Ankara Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)" adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Volkan YAŞAR

Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin KALİMLİ

Tarih Bölümü Ana Bilim Dalı Başkanı Y.

Dr. Öğretim Üyesi: Tehin TUNER

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin KALEMLİ danışmanlığında Volkan YAŞAR tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Ankara Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)" adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

.....

JÜRİ

Üye : Prof. Dr. Mehmet Akif TURAL
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin KALEMLİ (Danışman)
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Murat KILIÇ

İMZA

M. Akif Tural
Hüseyin Kalemlî
Murat Kiliç

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 28/06/2018 tarih ve 2018.26502 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

28/06/2018

N. Ş. Ş. Ş.
DE.Ü. SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEŞEKKÜR

“Türkiye’nin Modernleşme Sürecinde Ankara Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)” adlı tezi hazırlarken baştan sona bana her türlü yardımı veren, özellikle kaynaklara ulaşmamda ve tez yazım aşamasında tecrübesini benden esirgemeyerek bilgileriyle bana yol gösteren değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin KALEMLİ’ye verdiği destekten dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Tez yazımı döneminde bana maddi ve manevi destek olan annem Hüsniye YAŞAR ile ablam Sinem YAŞAR’a ayrıca teşekkür ederim.

Volkan YAŞAR

TÜRKİYE’NİN MODERNLEŞME SÜRECİNDE ANKARA HALKEVİ ve FAALİYETLERİ

Volkan YAŞAR

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih

Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Haziran 2018

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin KALEMLİ

ÖZET

Atatürk’ün önderliğinde Milli Mücadele sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin her alanda hak ettiği seviyeye ulaşabilmesi için köklü değişim ve dönüşümlere ihtiyacı vardı. Bu değişim ve dönüşümlerin temeli milli, bağımsız ve Cumhuriyet vasıflarına sahip, kendi benliğine sahip çıkan bütünleştirmiş bir millet oluşturmaktır. Bu amaçla ve halkın modernleşme sürecinde uyum sağlaması adına sosyal, kültürel ve eğitim alanlarında birçok yeni kurumlar oluşturulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en önemli kültür ve halk eğitimi kurumlarından birisi olan Halkevleri, “milli birlik” ve “milli bütünlük” değerleri çerçevesinde, Atatürk’ün bizzat isteğiyle 19 Şubat 1932’de ilk olarak 14 şehirde kurulmuştur.

19 Şubat 1932’de faaliyetlerine başlayan ve çalışmamızın konusu olan Ankara Halkevi, fonksiyonları ve uygulamaları çerçevesinde Başkentte bulunması ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği ile doğrudan yazışması dolayısıyla büyük bir sorumluluk üstlenmiştir. Yüzyıllardan beri süregelen yöneten ile yönetilen arasındaki uçurumu ve halk ile aydın arasındaki kopukluğu ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Bunun yanında yeni kurulan Cumhuriyetin ve Atatürk inkılabı prensiplerinin halk tarafından özümsemesini sağlamayı ilke edinmiştir. Toplumun kültürel eğitiminde, bilimde ve sanatta çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını sağlamak ve bu sayede muasır medeniyet seviyesine yükseltilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halkçılık, Halkevleri, Halkodaları, Ankara Halkevi, Halk Eğitimi

**ANKARA COMMUNITY CENTER AND ITS ACTIVITIES DURING THE
MODERNIZATION PERIOD OF TURKEY**

Volkan YAŞAR

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences Department of
History, Master's Thesis, June 2018**

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Hüseyin KALEMLİ

ABSTRACT

Founded under the leadership of Atatürk after the National Struggle, the Republic of Turkey was in need radical change and transformation to reach a level that is well-deserved in every area. The foundation of this change and transformation is to form a unified nation that has national, independent, and Republican qualities and that owns its own identity. To this end, and to help people adapt to the modernization process, many new institutions in social, cultural and educational fields have been established.

Community Centers, which is one of the most important cultural and public education institutions of the history of the Republic of Turkey, within the framework of the “national unity” and “national integrity” values, were established at the request of Atatürk firstly in 14 cities on 9 February 1932.

Ankara community Center, which started its activities on 19 February 1932 and is subject of this study, within the framework of its functions and implementations, took a great responsibility due to being located in the capital and for direct correspondence with General Secretariat of Republican People's Party (CHP). It aimed to abolish the gap between the governing and the governed between the public and intelligentsia that had been lasting for centuries. In addition to this, the Community adopted as a principle to ensure that the Public internalized the principles of Atatürk's Reforms and of the republic that was established newly. It also aimed that ensure to reach the level of contemporary Civilization in science and art in cultural education of society.

Keywords: *Populism, Community Centers, People's Rooms, Ankara Community Center, Public Education*

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TABLolar	x
KISALTMALAR	xi
KAYNAK ve YÖNTEM TAHLİLİ	xii
GİRİŞ	1
Kavram Analizi	1
Türkiye’deki Halkçılık Anlayışı ve Evrimi	4
Atatürk’ün Halkçılık Anlayışı	14

I. BÖLÜM

HALKEVLERİNİN AÇILMASINDA ROL OYNAYAN ETMENLER ve HALKEVLERİNİN KURULUŞU, İDARİ YAPISI ve FAALİYETLERİ

1.1. TÜRKİYE’DE HALKIN EĞİTİMİ MESELESİ.....	18
1.2. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK’ÜN EĞİTİME VERDİĞİ ÖNEM	25
1.2.1. Harf İnkılabı	27
1.2.2. Millet Mektepleri.....	34
1.3. TÜRK OCAKLARININ KURULUŞU VE FAALİYETLERİ	39
1.4. TÜRK OCAKLARI’NIN KENDİNİ FESHETMESİ ve HALKEVLERİNE GEÇİŞ	45

1.5. HALKEVLERİNİN KURULUŞ AMAÇLARI	52
1.6. HALKEVLERİNİN KURULMASINDA GENEL ESASLAR	57
1.7. HALKEVLERİ İDARİ YAPISI	62
1.8. HALKODALARI.....	66
1.9. HALKEVLERİ FAALİYET ŞUBELERİ.....	71
1.9.1. Dil ve Edebiyat Şubesi	72
1.9.2. Güzel Sanatlar Şubesi.....	76
1.9.3. Temsil Şubesi	78
1.9.4. Spor Şubesi.....	79
1.9.5. Sosyal Yardım Şubesi	82
1.9.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi	86
1.9.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi	88
1.9.8. Köycülük Şubesi.....	92
1.9.9. Tarih ve Müze Şubesi.....	94
1.10. TÜRKİYE’DEKİ HALKEVLERİNİN KAPANIŞI	97

II. BÖLÜM

ANKARA HALKEVİ’NİN AÇILIŞI, İDARİ YAPISI ve BAŞKANLARI

2.1. ANKARA HALKEVİ’NİN AÇILIŞI	106
2.2. ANKARA HALKEVİ İDARİ YAPISI VE BAŞKANLARI.....	109
2.3. ÖRNEK BİR HALKEVİ	115
2.4. ANKARA HALKEVİ BİNASI	125
2.5. ANKARA HALKEVİ BÜTÇESİ.....	129
2.6. ATATÜRK’ÜN ANKARA HALKEVİ’Nİ ZİYARETLERİ.....	135

III. BÖLÜM

ANKARA HALKEVİ’NİN FAALİYET ŞUBELERİ

3.1. ANKARA HALKEVİ DİL ve EDEBİYAT ŞUBESİ.....	139
3.2. ANKARA HALKEVİ GÜZEL SANATLAR ŞUBESİ	151

3.3. ANKARA HALKEVİ TEMSİL ŞUBESİ.....	174
3.4. ANKARA HALKEVİ SPOR ŞUBESİ.....	185
3.5. ANKARA HALKEVİ SOSYAL YARDIM ŞUBESİ	195
3.6. ANKARA HALKEVİ HALK DERSHANELERİ ve KURSLAR ŞUBESİ	211
3.7. ANKARA HALKEVİ KÜTÜPHANE ve YAYIN ŞUBESİ.....	218
3.8. ANKARA HALKEVİ KÖYCÜLÜK ŞUBESİ.....	227
3.9. ANKARA HALKEVİ TARİH ve MÜZE ŞUBESİ.....	240
SONUÇ	252
KAYNAKÇA	257
EKLER	280
ÖZ GEÇMİŞ	298

TABLULAR

Tablo 1.1. Millet Mekteplerinden Mezun Olan Öğrenci Miktarı.....	36
Tablo 1.2. Millet Mektepleri Bütçesi.....	38
Tablo 1.3. 1940-45 Halkodaları Kitaplıklar Faaliyeti.....	70
Tablo 1.4. 267 Halkevinin 1942 Yılı Raporlarına Göre Okuyucuların Okudukları İlim Zümrelerine Göre Sayıları ve Yüzdeleri.....	91
Tablo 1.5. 1935-45 Halkevleri Kitaplıklar Faaliyeti, Genel Mukayeseler ve Tahliller.....	92
Tablo 1.6. Halkevleri ve Halkodalarının İllere Göre Sayısı.....	98
Tablo 1.7. Halkevlerine 1935'ten 1950'ye Kadar Devlet Bütçesinden Yapılan Yardımlar.....	101
Tablo 2.1. Ankara'da Bulunan Halkevleri ve Halkodalarının Dağılışı.....	123
Tablo 2.2. Ankara Halkevi Memurlarının Dereceleri ve Her Dereceye Ait Aylıkları ve Sınıfları.....	131
Tablo 3.1. 1943 Yılı Ocak Ayından 24 Mayıs 1944 Tarihine Kadar Ankara'da Öğrenciler İçin Alınan Erzak Listesi.....	210
Tablo 3.2. Ankara Halkevi Kütüphanesinin 1937 Yılındaki Durumu.....	221
Tablo 3.3. Ankara Halkevi Kütüphanesinin 1933'ten 1940'a Kadar Okuyucu ve Kitap Sayısı Artışı	223
Tablo 3.4. Ankara Halkevi'nin Çıkardığı Kitaplar.....	224
Tablo 3.5. Ankara Merkez, Kalecik, Keskin, Kırıkkale ve Nallıhan Halkevlerinin 1944-45 Yılında Kitaplıklarındaki Kitapların, Dil ve Bilgi Gruplarına Göre Dağılımı.....	226
Tablo 3.6. Ankara Halkevi Müze ve Sergi Şubesi 1938 Yılı Konferansları.....	245

KISALTMALAR

AKDITYK	: Atatürk Kùltür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	: Bakınız
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri

KAYNAK ve YÖNTEM TAHLİLİ

Bu bölümde “Türkiye’nin Modernleşme Sürecinde Ankara Halkevi ve Faaliyetleri” adlı tezimizin araştırma sürecinde hangi kaynaklardan ne şekilde yararlanıldığı belirtilecek ve bu kaynaklar hakkında kısaca bilgi verilecektir. Karşılaşılan zorluklar ve tez çalışmasında eksik olduğunu düşündüğümüz yerler sebepleriyle verilmeye çalışılacaktır. Sonrasında tezi oluştururken nasıl bir yöntem ve strateji izlendiği açıklanacaktır.

Halkevleriyle ilgili olarak bu zamana kadar birçok yüksek lisans tezi yazılmıştır. Bu tezler incelendiği zaman başta tarih olmak üzere edebiyat, eğitim, sosyoloji, sanat tarihi vb. içerikli olduğu görülür. Ancak Ankara Halkevi hakkında bugüne kadar bir tez çalışması yapılmamıştır. Yalnızca Ankara Halkevi’nin 9 şubesinden biri olan Güzel Sanatlar Şubesi’nin 1932-51 yılları arasında açmış olduğu sergiler hakkında bir yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. Sanat tarihi konulu bu tez çalışması Çiğdem Doğan’a ait olup 2009 yılında tamamlanmıştır. Bu çalışma incelendiği zaman Ankara Halkevi’nde sergilenen bütün resmi, özel ve devlet destekli sergilerin ayrıntılı olarak tetkik edildiği ve görsel olarak da desteklendiği başarılı bir çalışma olduğu görülür.

Ankara Halkevi ve faaliyetleri ile ilgili bir çalışma gerçekleştirmemizin temel sebebi daha önce Ankara Halkevi ile ilgili bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Dolayısıyla öncelikli amacımız bu eksikliği gidermeye çalışmak olmuştur. Temennimiz ileride bu alanda yapılacak olan daha kapsamlı çalışmalara başlangıç olmasıdır.

Tezin en temel kaynaklarından birisi Ankara’da bulunan “Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi”dir. Nitekim Milli Mücadele, Türkiye Cumhuriyeti’nin doğuşu, Türk devlet ve millet hayatını ilgilendiren tarihi, hukuki, idari, ekonomik, ilmi doküman ve belgeler burada muhafaza edilir. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı 1976 yılı Ekim ayında Başbakanlık Merkez Teşkilatına bağlı olarak kurulmuştur. 10 Ekim 1984 tarih ve 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun gereğince yeniden teşkil edilen Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün bir hizmet birimi haline gelmiştir.

Kaleme alma işini sağlıklı bir şekilde yapabilmek için ilmi araştırma sürecinde arşiv ana hizmet birimlerinin sağlıklı bir şekilde işliyor olması gerekir. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde araştırma yaparken bizim için çok değerli olan ve mutlaka ulaşmamız gereken birçok belgeye ulaşmakta zorluk çektik ve hatta ulaşamadıklarımız

oldu. Ankara Halkevi'ne ait altı aylık çalışma raporları bunlardan bir tanesidir. Bunun yanında aradığımız bir belgenin olması gerektiği yerde olmadığını fark ettik. Mesela Ankara Halkevi idari heyetine ait bir belge, bütçeye ait kısımlardan çıkmıştır. Bu bakımdan tasnif hizmetlerinin daha sağlıklı işler hale gelmesi temennimizdir.

Çalışmamızda yararlandığımız ana kaynaklardan birisi de Zabıt Cerideleri'dir. Cerideler, meclislerde, mahkemelerde vb. yerlerde yapılan konuşmaların yazıya geçirildiği tutanak dergileridir. Tutanak Dergileri, yoklama, başkanlık sunuşları, görüşülen konular, yazılı ve sözlü sorular, tekrarlanacak oylamalar, seçimler, kanun tasarıları ve teklifleri, meclis soruşturmaları ve Yüce Divana sevk ile ilgili konuları içerir.

TBMM Zabıt Cerideleri, 23 Nisan 1920'de ilk meclisin açılmasından itibaren günümüze kadar devam eden bütün dönemleri içermektedir. Dönemin politik yapısı ve işleyişi hakkında ayrıntılı bilgileri doğru bir şekilde Tutanak Dergilerinde bulmak mümkündür. Çalışmamızda bazı kanunlardan ve özellikle Halkevlerinin kapanış sürecinde mecliste yapılan konuşmalardan yararlanmaya çalıştık. Zabıt Ceridelerinin iyi bir tasnifinin olması, aranan her türlü bilginin kolay bir şekilde bulunmasını sağlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin herhangi bir dönemine ilişkin yapılacak çalışmalarda Tutanak Dergileri araştırmacıların birinci elden kaynağı olacaktır.

Halkevleri Talimatnameleri ile belirli yıllara ait çalışma faaliyetleri hülasaları bu çalışmanın olmazsa olmaz kaynaklarından olmuştur. İlk olarak Halkevlerinin açıldığı 1932 yılı itibariyle çıkarılan ve Halkevleri çalışmalarının seyrine göre belirli zamanlarda yenilenen bu talimatnameler, Halkevlerinin kuruluş amaçlarını, idare ve teşkilat yapısını, nasıl çalışması ve çalışmaması gerektiğini net bir şekilde maddeler halinde kısımlara ayırmak suretiyle ifade eder.

Halkevlerinin şube çalışmaları için bu talimatnamelerden ayrı olarak Halkevleri Çalışma Talimatnameleri yayınlanmıştır. Hakimiyet-i Milliye matbaası ve Ulus Basımevi tarafından çıkarılan 1933, 1934 ve 1935 yıllarına ait faaliyet raporları hülasaları, o yıllarda bütün Halkevlerinin çalışmalarını alfabetik bir sıra ile özetleyen yayınlardır. Çalışmamız boyunca sürekli olarak faydalandığımız bu talimatnameler, Halkevleri konusunda çalışma yapacak araştırmacıların öncelikle ulaşması gereken ana kaynaklardandır.

Bunların yanında Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'nin Parti Teşkilatına Umumi Tebligatları, Halkevleri ile ilgili yapılacak araştırmalarda önemli bir yere sahiptir. Bu tebligatlarda Halkevlerini ilgilendiren kısımlar vardır ve Halkevlerinin yapmakta olduğu ve yapacak olduğu faaliyetler yer alır. Halkevleri faaliyetlerinin nasıl yürütüldüğüne dair doğru bir fikir edinilmesi bakımından önemlidir.

Çalışmamız boyunca en çok yararlandığımız kaynaklardan birisi 1933'te Ankara'da çıkarılmaya başlanan "Ülkü Dergisi"dir. Ülkü'yü Halkevleri ile ilgili olarak yayımlanan bütün dergiler arasında en önemlisi olarak görmek mümkündür. Ülkü Dergisi, Türk İnkılabı'nın milli ve evrensel düşüncelerini sistemli bir hale getirmek amacıyla kurulmuştur. Özellikle ülkenin aydınları arasında ortak bir düşünce bağı oluşturmak gibi bir görevi üstlenmiştir. 1933-41 yılları arasında 108 sayılı ilk yayın hayatından sonra Ülkü'nün ikinci serisi 1941-46 yılları arasında 126 sayı olarak çıkmıştır. Bununla birlikte özellikle 1940 sonrasında yerel folklor ve etnografya konuları daha ağırlıklı olarak işlenmeye başlamıştır. Üçüncü ve son serisi Halkevleri ve Halkodaları Dergisi adıyla 1942-50 arasında 44 sayı olarak çıkmıştır.

Ülkü, sosyo-kültürel gelişmeler ve sorunlar başta olmak üzere birçok alanda açıklayıcı ve yönlendirici bilgiler içeren yazıların yazılmasıyla diğer bütün Halkevi dergilerinden daha kapsamlı olmuştur. Nasıl ki Ankara Halkevi diğer Halkevleri üzerinde merkez Halkevi olmamasına rağmen böyle bir algı yaratmışsa, aynı şekilde Ülkü de diğer Halkevi dergileri üzerinde merkezi bir rol üstlenmiş ve yol gösterici olmuştur. Bu bakımdan Ülkü, yalnızca Halkevleri ile ilgili çalışma yapacak olan tarihçilerin değil, aynı zamanda Cumhuriyet dönemine ait sosyoloji, felsefe, dil, eğitim vd. alanlarda çalışma yapacak araştırmacıların da mutlaka yararlanması gereken değerli bir kaynaktır. Çalışmamız boyunca Ülkü'nün bütün sayıları taranmak suretiyle Ankara Halkevi ile ilgili çıkan haberler değerlendirmeye alınmıştır. Ankara Halkevi'nin özellikle Köycülük Şubesi'nin faaliyetlerine 1940 yılından sonra kısmen ulaşabildik. Bu bakımdan Köycülük Şubesi'nde 1940-51 yılları arasında eksiklikler söz konusudur.

Çalışmamızda bir diğer önemli ve ana kaynak niteliğinde olan gazetelerden sık sık yararlanmaya çalıştık. Bu gazeteler genelde Hakimiyet-i Milliye, Ulus, Cumhuriyet ve Akşam gazeteleri olup en çok yararlandığımız Ulus gazetesidir. Tek parti iktidarının çalışmamız boyunca devam etmesi bize taraf bir gazeteden yararlanma imkanı

vermemiştir. Ancak çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Zafer gazetesi muhalif olarak ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan Halkevlerinin değerlendirilmesi konusunda bir karşılaştırma yapmak suretiyle ancak kapanış bölümünde bu gazeteden yararlandık.

Ulus gazetesi, 10 Ocak 1920’de “Hâkimiyet-i Milliye” adı altında Ankara’da çıkmaya başlamıştır. Atatürk’ün yayın organı olan ve 1930’dan sonra yeni bir gelişme sağlayan gazete, Türkiye’nin en modern gazetelerinden biri haline gelmiş ve siyasi yönden yönetimi Falih Rıfki Atay’a verilmiştir. Bu dönemde yazı kadrosunda Yaşar Nabi Nayır, Nurullah Ataç, Cemal Kutay, Necip Ali Küçüka, Zeki Mesut gibi isimler yer almıştır. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, 1935 yılından sonra “Ulus” adını almıştır.

CHP’nin bir organı olan Ulus gazetesi ve matbaası, Partinin Genel Başkanının emir ve iradelerine tabi olmuştur. Gazetenin başyazarı, matbaa, muhasebe ve yazı işleri müdürü (1938 Ulus gazetesi ve matbaası esas talimatına göre) Parti Genel Sekreteri tarafından tayin olunmuştur. Ankara Halkevi ile ilgili faaliyetlerin çoğuna bu gazete sayesinde ulaşabildik. Halkevlerinin kapatılmasından sonra çeşitli evrelerden geçen gazete, günümüzde Ulus adı ile halen yayın hayatına devam etmektedir.

Ulusal Kütüphane, ulusal bir bellektir. İçinde bulunduğu toplumun ürettiği her bilgiyi içinde taşır. Bilgiye dar değil geniş açılardan bakma imkanı sağlar. Gerçek aydınlanma da bu yolla erişilebilir olacaktır. Tez çalışmamızda Ülkü dergisi ve çeşitli gazeteler gibi süreli yayınlara, Ankara Halkevi’nin yayınlamış olduğu kitap ve broşürlere, telif-tetkik eserlere, makalelere ve ihtiyacımız olan her türlü ilmi bilgiye Ankara’da bulunan Milli Kütüphane sayesinde ulaştık. Bu çerçevede Milli Kütüphane’yi de burada zikretmekte yarar gördük. Milli Kütüphane Türkiye Cumhuriyeti’nin temel ve vazgeçilmez kurumlarından birisidir.

Çalışmamızın giriş bölümünde Halkevlerinin anlaşılması bakımından “Halk” ve “Halkçılık” kavramlarını açıklama gereği duyduk. Bundan sonra bu kavramların Türkiye’ye ne zaman ve nasıl geldiği üzerinde durduk. Milli Mücadele ile ilgili önemli gelişmeleri aktarırken, inkılaplara yönelik açıklamalarda bulunduk. Bundaki öncelikli amacımız Milli Mücadele dönemindeki problemlere açıklık getirmektir. Bununla birlikte geçmişe duyulan özlemlerin devam ettiğine işaret ederek yaşanan siyasi parçalanmayı ortaya koymaya çalıştık.

Tezimizin birinci bölümünde, Halkevlerinin temel görevinin eğitim olmasından dolayı Türkiye’de eğitimin geçmişi ve o dönemdeki durumu üzerinde durduk. Bir milletin her alanda kalkınabilmesi için öncelikle eğitim ve kültür seviyesinin yüksek olması gerekir. Burada vermeye çalıştığımız süreç o dönemde toplumun eğitim düzeyini ortaya koymakla birlikte Halkevlerinin esas olarak hangi ihtiyaçtan doğduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Halkevlerinin kurulmasında birtakım siyasi ve sosyal gelişmeler olduğunu söylemek mümkünse de, öncelikli amacının halkın eğitimi ve terbiyesini hak ettiği seviyeye çıkarmak olduğunu ileri sürmek mümkündür. Halkevleri inkılapları halka özümsetmek için kurulmuştur. Öncelikli amacı halkın terbiyesini sağlamak olmuştur. Bu bakımdan bu bölümde tasvir etmeye çalıştığımız süreç Halkevlerinin kurulmasının neden gerekli olduğuna da cevap vermektedir.

Birinci bölümde ilk olarak Türkiye’de eğitim meselesini ve Cumhuriyet döneminde halkın eğitim durumunu ortaya koymaya çalıştık. Daha sonra Türk Ocaklarının kuruluşu, gelişimi ve faaliyetleri ile kapanışı üzerinde durduk. Halkevlerinin kuruluş amaçlarını, esaslarını ve idari yapısını başlıklar halinde verdikten sonra şube faaliyetlerine değindik. Ankara Halkevi’nin faaliyetlerini üçüncü bölümde vereceğimiz için burada Halkevlerinin şube faaliyetleri yerine bu şubelerin amaç ve kapsamına yer verdik.

İkinci bölümde Ankara Halkevi’nin açılışı, idari yapısı ve başkanları, binası ve bütçesine yer verdik. Ankara Halkevi’nin diğer Halkevlerinden farklı bir tarzda işlediğini ortaya koymaya çalıştık. Bu bölümde Ankara Halkevi’nin diğer bütün Halkevlerinden farklı bir şekilde işlediğini ve bunlara örnek olduğunu göstermek amacıyla “Örnek Bir Halkevi” adı altında bir başlık açtık.

Üçüncü bölümde Ankara Halkevi’nin şube faaliyetlerine yer verdik. Bunu yaparken her şube için alt başlıklar halinde bir tasnifleme yapmadık. Bunun yerine kronolojiyi ön planda tuttuk. Bu şekilde 1932’den 1951’e kadar sırasıyla mümkün olduğunca her yıla dair her şubenin faaliyetlerini vermeye çalıştık. Ankara Halkevi’nin 1933-1940 yılları arasında şube faaliyetlerinde hiçbir yıl eksik olmamakla birlikte 1940 sonrasında bazı yıllarda eksiklikler olmuştur. Faaliyetleri benzer olarak bir şekilde artırmak mümkündür. Burada esas olan Ankara Halkevi’nin Halkevlerinin merkeziymiş gibi bir algı yaratmasının gerçekliği, toplumun her alanda kalkınması için

neler ortaya koyduğu ve diğer Halkevlerine gerçekten örnek olup olmadığı konularına açıklık getirmek olmuştur.

GİRİŞ

Kavram Analizi

Gerek Osmanlı Devleti ve gerekse Atatürk dönemi sosyal, siyasal, kültürel ve iktisadi gelişmeleri ile Halkevlerinin anlaşılmasına yardımcı olabilecek en önemli kavramlar “Halk” ve “Halkçılık” kavramlarıdır. Halkevlerini genel olarak tasvir etmeden önce halk ve halkçılık kavramlarına değinmek gerekir.

Halkın evi olarak düşünölen ve geniş bir halk örgütlenmesi amaçlayan Halkevleri girişiminin temelinde halk ve halkçılık kavramları yatmaktadır.¹ Türkçeye Arapçadan gelen halk (خلق) sözcüğü, “yaratma, yaratılma” anlamlarında kullanılmıştır.² Türk Dil Kurumu’nun yayınlamış olduğı Türkçe Sözlükte; “1- Aynı ülkede yaşayan, aynı uyruktan olan insan topluluğı: Türk Halkı. 2- Aynı soydan gelen, ayrı ölkelerin uyruğı olarak yaşayan insan topluluğı: Yahudi halkı. 3- Bir Ülke içerisinde yaşayan değişik soylardan insan topluluklarının her biri: Bağımsız Devletler Topluluğunun Halkları. 4- Belli bir bölgede veya çevrede yaşayanların bütünü. 5- Yöneticilere göre bir ölkedeki yurttaşların bütünü”³ olarak tanımlanmıştır. Halk sözcüğü eski sözlüklerde “ahali, tebaa, raiye, reaya, avam, avam-ı nas” olarak gösterilmekte ve “kul taifesi”⁴ olarak da ifade edilmektedir. Sosyolojik açıdan bakıldığı zaman en genel anlamıyla halk, belirli bir toprak parçası üzerinde yaşamlarını idame ettiren, kan bağı ve ortak bir dili konuşan, aynı ahlaki değerlere sahip olmak suretiyle ortak bir tarihi olan, az ya da çok birlik bilincine sahip olan insanların oluşturduğu büyük birliktir. Aynı zamanda; birbirleriyle dil ve köken bakımından ayrı olan, ama ortak bir devlet

¹ Anıl Çeçen, **Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990, s. 23.

² Ferit Develioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 25.Basım, Aydın Kitabevi, Ankara, 2008, s. 318.

³ Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, 10.Basım, AKDITYK Yayınları, Ankara, 2009, s. 835.

⁴ M. Rauf İnan, “Gazi’nin (Atatürk’ün) Halkçılık Ölküsü Halkevleri ve Sonrası”, **Bellekten**, Cilt: 52, Sayı: 204, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Kasım 1998, s. 870.

yönetimiyle birleşmiş bulunan ahali için de kullanılır. En geniş anlamda, bir ulusun belli bir çevre içinde yaşayan kesimi de halk terimine eş değerdir.⁵

Halkçılık kavramı ise bir tartışma olarak yeni olmakla birlikte halk devleti, halk yönetimi, halkın kendi geleceğine egemen olması, yani siyasi demokrasi olarak kabul edilir.⁶ Sosyal bilimlerde halkçılık, siyasal görüş ve ideolojisi ne olursa olsun, geniş halk desteği almayı amaçlayan tüm siyasal hareketlerin değişik yoğunlukta paylaştığı ve halk ile yönetim arasında aracılık işlevi gören siyasal kurum ve elitlerin ortadan kaldırılarak siyasal meşruluğun dolaysız yollarla halka dayandırılması gerektiği noktasında odaklaşan siyasal retorik⁷ olarak karşılık bulmaktadır.

Çeşitli Türk yazar ve düşünürler halkçılığın tanımlamalarını birbirinden çok farklı şekillerde ele almışlardır. Bu görüş ve tanımlamalardan bazıları şu şekildedir:

“Bireyler arasında hiçbir hak ayrılığı görmemek, topluluk içinde hiçbir ayrıcalık kabul etmemek, halk adı verilen tek ve eşit bir varlık tanımak görüş ve tutumudur.”

“Halkı cemiyet ölçüsü ve temeli olarak ele almak ve bu tabakayı manen ve maddeten yükselterek ve adetçe artırarak memlekete tam manasıyla hâkim kılmak ve bu tabakanın altında ve üstünde bulunan zümreleri tasfiye işine başlayarak bir halk milleti kurma ülküsüne doğru yürümek.”

“Halk denilen milyonları temel alan, bu milyonları yönetime katan, bu milyonların çıkarlarını ve yaşamasını azınlığın üstüne çıkararak yönetimidir.”

“Sosyal faydayı küçük zümre menfaatlerinin üstünde tutmak, kanunları ve prensipleri buna göre ayarlamaktır.”

“Sınıf ve zümreler arasındaki menfaat çatışmasını ortadan kaldıracak metodu bulma eylemi.”⁸

Genel olarak bakıldığında zaman halk ve halkçılık kavramları tanımları itibariyle topluluk, coğrafya ve zamanla ilgilidir. Bu bakımdan bu kavramları dönemin şartları itibariyle

---

⁵ Sezgin Kızılcıkel, Yaşar Erjem, **Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü**, Göksu Matbaası, Konya, 1992, s. 196.

⁶ Yücel Özkaya, “Atatürk ve Halkçılık”, **Atatürkçü Düşünce El Kitabı I**, 2. Basım, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2004, s. 67.

⁷ Ömer Demir, Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, 6. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2005, s. 333.

⁸ Necdet Ökmen, **Halkçılık Üzerine**, Latin Matbaası, İstanbul, 1969, s. 9-10.

ele almak gerekir. Bu durum bu kavramların zamana göre değişiklik gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Her milletin yaşamış olduğu gelişmeler, dünya görüşü, olaylara, nesnelere ve kavramlara bakış açısı farklıdır. Bu farklılığın en önemli sebeplerinden birisi halka yüklenen farklı anlamlardır. Bir diğeri ise benzer kültürel ve siyasi problemlerle yüz yüze gelen toplumların bu problemlere çözüm yolu bulmada kendi farklı dinamiklerine başvurmalarıdır.⁹ Bu yüzden algı ve ahlaki değerlerin gelişmesi sonrasında her kültür zorunlu olarak milli olur.¹⁰

Millet, Arapça bir kelimedir ve çoğulu mileldir.¹¹ İnsanlığın en ileri şekli olan millet, modern medeniyetin temeli olan gerçek cemiyettir. Başka bir ifadeyle şuurlu topluluktur. Bununla birlikte bu topluluğun din bağları ile birbirine bağlı olması “ümme” ifadesi ile karşılanır. Millet kavramı etrafında ırk, ümme, kavim gibi topluluklar dışında bir milletin içinde bulunan etnik gruplar da vardır. Onlar iradelerini milletin iradesi ile birleştirirler, milli kültürün oluşumuna da hizmet ederler. Aslı Moğolca olan ulus kelimesi millet ile aynı manada kullanılmıştır. Millet, din, mezhep, bir dinde veya mezhepte bulunanların topu, sınıf ve topluluk manasına gelir. “Millet-i İslam” İslam dinine mensup olan herkes;¹² “Millet-i Beyza” ise Müslümanların hepsi demektir. Yine bu cümleden milliyetçilik, milliyet duygusu ancak maziye, mazideki yaşananlara bağlılıktan ibaret değildir. Milliyet hissini tecelli ettiği diğeri bir saha vardır. O da istikbale yönelmiş emel, gaye ve düşünceler sahasıdır.¹³

Ziya Gökalp’e göre millet, dil, din, ahlak ve estetik bakımından ortak olan, yani aynı eğitimi almış olan bireylerden oluşan bir topluluktur. Kişi için maneviyat, maddiyattan önce gelir. Bu bakımdan ulusallıkta soy-sop aranmaz.¹⁴ Bu tanıma uygun olarak Atatürk’ün milleti tanımı şu olmuştur: “Zengin bir hatırat mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak hususunda ortak arzu ve olurda samimi olan ve sahip olunan mirasın korunmasına beraber devam hususunda iradeleri ortak olan insanların

⁹ Cezmi Eraslan, **Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık**, 1. Basım, Kum Saati yayınları, İstanbul, 2003, s. 12-13.

¹⁰ Nevzat Kösoğlu, **Milli Kültür ve Kimlik**, 5. Basım, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2013, s. 17.

¹¹ Develioğlu, **a.g.e.**, s. 648.

¹² Şemsettin Sami’ye göre millet kelimesi, ilk olarak Millet-i İbrahim; İbrahim’in dini anlamındadır. Dolayısıyla din ve mezhep karşılığı olarak kullanılmıştır. İkinci olarak ise bir din ve mezhepte bulunan cemaat: “Millet-i İslam” olarak ifade edilmektedir. Şemsettin Sami, **Kamus-ı Türki**, Çağrı Yayınları, Çevik Matbaacılık, İstanbul, 2009, s. 1400.

¹³ Mehmet Akif Tural, “Atatürk Milliyetçiliği ve Milli Egemenlik”, **Türk Dünyası Aylık Fikir-Kültür-Araştırma Dergisi**, Yıl: 10, Sayı: 45, Haziran-Temmuz 2008, s. 14.

¹⁴ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, 5. Baskı, Anka Ofset, İstanbul, 1997, s. 18.

birleşmesinden meydana gelen cemiyete millet adı verilir.”¹⁵ Bu anlamda Türk Milliyetçiliği, Türkiye’de oturan ve kaderini bu ülkeye bağlamış olan insanları Türk kabul eder. Aynı zamanda bu anlayış, Anayasalarımızda ifadesini bulan Anayasal milliyetçiliktir.¹⁶

Devleti oluşturan unsurları düşündüğümüz zaman bu unsurların birbirinden bağımsız olamayacağı görülür. Bunlardan herhangi birisinin devletin kontrolünden çıkması (kendi dışında bir güce bağımlı olması) halinde söz konusu devletin hayatının yok olma tehlikesi ile karşı karşıya gelebileceği bir gerçektir. Bu bağlamda devleti oluşturan unsurlardan coğrafya ve teşkilattan ayrı olarak bizi ilgilendiren ve tamamen halk kavramı ile iç içe olan “ulus-millet” ve “egemenlik” kavramları karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada devletin dışa karşı bağımlı olmaması gerektiğinden “devlet içinde egemenlik” meselesi karşımıza çıkmaktadır. Devlet içinde egemenliğin bir şahsa bir hanedanlığa mı; bir zümreye mi; yoksa millete mi ait olacağı sorunu uluslararası hukukla ilgili değildir. İç kamu hukuku ve Anayasa hukuku ile ilgili bir sorundur.¹⁷ Bu bakımdan millet ve millet egemenliği gibi kavramlar Türkiye’de XIX. yüzyılda tartışılmaya başlanmıştır. XX. yüzyıla gelindiğinde ise Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte halkçılık, bir ilke olarak Milli Mücadele’ye dayandırılmak suretiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Çünkü Milli Mücadele, Türk toplumunun millet olma yolunda vermiş olduğu var ya da yok olma mücadelesidir.

Türkiye’deki Halkçılık Anlayışı ve Evrimi

Türkiye’de halkçılık anlayışı ve evrimi konusuna değinirken ele almamız gereken öncelikli konular vardır. Bunlardan birisi “halkçılık” kavramının Türkiye’de ortaya çıkışı ise diğeri “milliyetçilik” düşüncesi çerçevesinde tartışılmaya başlamasıdır. Daha sonra halkın siyasal hayata ve yönetime katılma süreci ele alınmalıdır. Dolayısıyla bu bölümde halkın geçmişten gelen değer yargıları ve bu değerlerin korunmasına yönelik girişimleri üzerinde durulacaktır. Bir başka ifadeyle ideolojik, siyasal, toplumsal,

---

¹⁵ Mustafa Keskin, **Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, AKDYYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 7.

¹⁶ Hasan Tunç, Faruk Bilir, “Cumhuriyet Dönemi Anayasalarımızda Milliyetçilik Anlayışı ve Atatürk Milliyetçiliği”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1-2, Haziran-Aralık 1998, s. 210.

¹⁷ Bu egemenliği fiilen kullanacak olan çeşitli organlara belli alanlarda, belli ölçüler içinde yetkiler tanınır; başka bir deyimle, egemenliği kullanacak olanların yetki alanları ve yetkileri sınırlıdır. Turhan Feyzioğlu, **Türk Milli Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Millet Egemenliği**, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi: 7, AKDYYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1988, s. 5.

kültürel ve iktisadi değişim ve dönüşümler bir süreç halinde ortaya koymaya çalışılacaktır.

Türkiye’de halkçılık anlayışı, XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Aydın sınıfın halkın sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda gelişimi adına ortaya koydukları düşünce sistemi ve modernleşme çabaları olarak ortaya çıkmıştır. Bu gereksinim, devletin merkezileşme güdüsü ve bu dönemde Avrupalı güçlerin artan politik baskıları etrafında şekillenir.¹⁸ Bu dönemde halkçılık Osmanlı aydınları arasında geniş yankı uyandırmış ve özellikle II. Meşrutiyet döneminde (1908) en üst seviyeye ulaşmıştır.

Osmanlı Devleti, bu dönemde Batı’dan dünyaya yayılan pozitivist fikirler ve ileri teknoloji gibi unsurların etkileri dolayısıyla modernleşme çabasıdadır. 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi) sonrasında Türkiye’de birçok batı tarzı okullar kuruldu. Bu okullara Rusya’dan (özellikle İstanbul’a) çok sayıda Müslüman öğrencinin gelmesiyle Rusya’nın Panslavizm, milliyetçi, popülist (narodniki) ve sosyalist akımları yayılmış oldu.¹⁹ Rus narodniki hareketinden ve Balkanlardaki uzantısı halkçılık (popülizm) ve köycülüğten (peasantism) esinlenen Osmanlı halkçıları Türk Ocağı ve Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti çevresinde toplanarak, Türk Yurdu ve Halka Doğru dergilerini çıkardılar.²⁰ 1912’de çıkan “Türk Yurdu” ve 1913’te çıkan “Halka Doğru” dergileri halkçılık tartışmalarının odak noktası oldu. Yusuf Akçura, Hüseyinzade Ali gibi Rusya’dan gelmiş Türklerle, Osmanlı Türklerinden Ziya Gökalp (Genç Kalemlerden), Hamdullah Suphi Tanrıöver, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip Yöntem ve Halide Edip Hanım gibi isimler²¹ bu tartışmalarda rol oynayan önemli aydınlar oldular. Türk milliyetçiliği fikrinin kurucularından olan Ziya Gökalp, Yusuf Akçura ve Mehmed Fuat Köprülü Türk kimliği konusuna, Türkiye’nin saf ‘etnik’ bir meselesi olarak değil, yeni bir ‘kimlik’ gözüyle baktılar.²²

Bu dönemde Osmanlı Devleti’nin yıkılma sürecine girdiğinin fark edilmesi ile birlikte ortaya çıkmaya başlayan ve özellikle II. Meşrutiyet döneminde en üst seviyeye ulaşan,

---

¹⁸ Kemal H. Karpat, **Osmanlı Modernleşmesi (Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus)**, Akile Zorlu-Kaan Durukan (çev.), 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2008, s. 78

¹⁹ Kemal H. Karpat, **İslam’ın Siyasallaşması**, Şiar Yalçın (çev.), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 470.

²⁰ Zafer Toprak, “Türkiye’de ‘Narodnik’ Milliyetçiliği ve Halkçılık (1908-1918)”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt: 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 1441.

²¹ Mehmed Özden, “Türkiye’de Halkçılığın Evrimi (1908-1918)”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 16, 2006, s. 90.

²² Karpat, **a.g.e.**, s. 603,604.

öncelikli gayesi devleti kurtarmak olan bazı fikir akımları ortaya çıkmıştır. Bu fikir akımları Osmanlılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük fikirleri olup esasen Osmanlı Devleti'nin milli bir kimlik arayışından ileri gelmektedir.

Osmanlılık, özellikle Fransız İhtilali'nden (1789) sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun sorunlarının başlıcası haline gelmiştir. Çeşitli unsurların bağımsızlık hareketlerini ve imparatorluktan kopma çabalarını her türlü etnik milliyetin üzerinde Osmanlılık kavramı yaratarak önlemeye çalışan siyasi bir düşünce hareketidir. Balkan Savaşları sonrasında bu kavramdan toplumsallaştırma aracı olarak yararlanılmaya çalışıldı ise de bunda başarılı olunamamıştır.²³

İslamcılık, siyasi ve ideolojik bir akımdır. Kurtuluşu İslam'ın yeniden anlaşılmasında ve hayata hâkim kılınmasında gören arayışlar doğrultusunda, dinin bir tür ideolojiye indirgenmesiyle ortaya çıkan bir akımdır. Devletin kurtuluşuna yönelik çabaları dolayısıyla siyasidir. Batı'dan esinlenerek eşitlik, hürriyet gibi kavramlar çerçevesinde kurumlar oluşturacak bir fikir olarak ele alınmaya başlanmasıyla da ideolojik olduğunu söylemek mümkündür.²⁴

Batıcılık, Osmanlı Devleti'nde siyasal bir düşünce olarak değil, XVIII. yüzyılın sonlarında Batı'dakiler gibi ordu kurma, asker yetiştirme çabası olarak başlamıştır.²⁵ Dolayısıyla bir taklit olarak ortaya çıkmıştır. Bu alanda yapılan yenilik hareketleri yetersiz kalmış ve devletin kurtuluşunun sağlanamayacağı anlaşılmıştır. Bu durumda Batıcılık bir taraftan siyasal bir anlam kazanırken, diğer taraftan bu anlayışın bir fikir ve uygulama meselesi olduğu anlaşılmaya başlanmıştır.

II. Meşrutiyet döneminde en son fikir sistemi olarak yer alan Türkçülük akımı, ilk olarak dil, tarih ve edebiyat alanlarındaki çalışmalar şeklinde başlamıştır. Esas itibariyle Ziya Gökalp'in fikirleri etrafında ortaya çıkmıştır. Ziya Gökalp, Batı'daki bilimsel gelişmelerden de yararlanarak İslam'la fikhin birbirinden ayrılması gerektiğini ileri sürmüştür. Daha da ötesi din ve siyasetin birbirinden ayrılması

---

²³ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Şükrü Hanioglu, "Osmanlılık", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 5, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1389-1393.

²⁴ Hasan Onat, "Türkiye'deki Din Anlayışındaki Değişme Süreci", **V. Türk Kültür Kongresi: Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü, Bugünü ve Geleceği** (17-21 Aralık 2002), Cilt: IV (Din, İnanç, Laik Düşünce), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s. 12.

²⁵ Ali İhsan Gencer, Sabahattin Özel, **Türk İnkılap Tarihi**, 8. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2001, s. 36.

gerektiğini iddia etmiştir.²⁶ İslamiyet'in Türk ulusunun siyasi ve toplumsal yaşamı üzerindeki egemenliğine son vermek, Din ve Doğu kültürünü ayırmak ve Batı uygarlığı ile ulusal kültürün birlikte devam ettirilmesine imkan sağlamak istemiştir. Bu fikirler Gökalp'in siyasi düşüncelerinin temelini oluşturmuştur.²⁷ Gökalp'in halkçılık anlayışı şudur: *“eğer bir toplumda sınıfsal bir yapı söz konusuysa, bu o toplumda müsavatin (yani eşitliğin) olmadığını gösterir. Halkçılığın amacı katman veya sınıf farklarını bastırmak ve bunların yerine, birbirleriyle dayanışma içinde olan meslek gruplarından oluşan bir sosyal yapı oluşturmaktır. Diğer bir ifadeyle halkçılığın temelinde “sosyal sınıf yok meslekler vardır.”*²⁸ Bu bakımdan Gökalp'in halkçılık anlayışı, dönemin Türkiye ve dünya şartlarına göre kabul edilen yönetim sistemi anlayışını yansıtmaktadır.

Yusuf Akçura, Osmanlıcılığı, İslamcılığı ve milliyetçiliği pratik işlevleri ve potansiyelleri bakımından tartışmıştır. Neticede Osmanlıcılığın siyasi amaçlarıyla İslamcılığın dini amaçlarının milliyetçiliğin etnik hedefleriyle çeliştiği sonucuna varmıştır.²⁹ Peyami Safa'nın da ifade ettiği gibi Türk devriminden önceki bu üç akımın ilki olan İslamcılık fikri I. Dünya Savaşı sonrasında şehit olmuş, Batıcılık ve Türkçülük fikirleri de ağır yaralanmıştır. Atatürk, hasta ve yaralı bu iki fikri tedavi etmiştir. Peyami Safa devamında, Atatürk inkılabının değişmez iki prensibinin “milliyetçilik” ve “medeniyetçilik” olduğunu sözlerine eklemiş ve *“bu güne kadar gerçekleşmemiş hiçbir inkılap hareketi yoktur ki bu iki kaynaktan fışkırmamış olsun”*³⁰ ifadelerine yer vermiştir.

II. Meşrutiyet sonrasında milli bir kimlik arayışı çerçevesinde ortaya çıkan siyasi ve ideolojik fikir akımları Osmanlı Devleti'ni yıkılmaktan alıkoyamamıştır. Ancak bütün bu fikir akımlarının Türk İnkılabı'na giden yolda bir fikir birikimi sağladığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu dönem Türk İnkılabı'nın hazırlık safhasını oluşturmuştur.

---

²⁶ Onat, *a.g.m.*, s.21.

²⁷ Mustafa Albayrak, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Tarihsel Gelişimi**, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010, s. 36.

²⁸ Zafer Toprak, “Meşrutiyette Solidarist Düşünce: Halkçılık”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı: 1, 1977, s. 92.

²⁹ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Boğaç Babür Turna (çev.), 6. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2013, s. 631.

³⁰ Peyami Safa, **Türk İnkılabına Bakışlar**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, s. 54.

“Osmanlı Hükümeti’nin içinde bulunduğu grup, Büyük Savaş’ta mağlup olmuş, şartları ağır bir ateşkes anlaşması imzalanmış. Büyük Savaş’ın uzun yılları boyunca millet yorgun ve yoksul bir durumda. Milleti ve memleketi Birinci Dünya Savaşı’na sürükleyenler, kendi hayatlarının güvenliği endişesine düşerek memleketten kaçmışlar. Saltanat ve hilafet makamında bulunan Vahdettin, şahsını ve bir de tahtını koruyabileceğini hayal ettiği alçakça önlemler araştırmakta. Ordunun elinden silahları ve cephaneleri alınmış ve bu durum devam etmekte...”³¹ Bu acı duruma son vermek için Anadolu’da halk ve orduya dayanan bir hükümet kurulması gerekiyordu. Nitekim Padişah ve hükümeti, milletin gözünde artık her türlü güç ve yetkisini kaybetmiş bulunuyordu.

Mustafa Kemal Atatürk, henüz Samsun’a çıkmadan önce İstanbul’da bütün planlarını tasarlamış bulunuyor ve milletin azim ve iradesinin önünde hiçbir kuvvetin üstün gelemeyeceğine işaret ediyordu. Milli tarihimizin en canlı safhaları ve adeta doğum sahneleri olan bu dönemde Mustafa Kemal Paşa Samsun’a çıktığı gün elinde hiçbir maddi kuvvet yoktu. Fakat Türk milletinin asaletinden doğan ve kendisinin vicdanını dolduran yüksek ve manevi bir kuvvet vardı.³² Aynı zamanda bir ordu müfettişi olarak değil, bir millet adamı olarak halkın desteğini kazanmayı başardı. Bundan sonra ilk iş olarak Havza yoluyla Amasya’ya geldi ve burada Ali Fuat Cebesoy Paşa, Hüseyin Rauf Orbay ve İbrahim Süreyya Bey ile gizli bir toplantı yaptı.³³

Mustafa Kemal’in Amasya’da almış olduğu kararlar halkçılık kavramının Milli Mücadele döneminde Türkiye’de yeni bir ivme kazandığını göstermektedir. Nitekim Amasya Genelgesi’nde Atatürk, “Milletin durumunu dikkate alarak ve haklarını bütün dünyaya duyurmak amacı ile her türlü yabancı etkilerden bağımsız milli bir meclis kurulacaktır” (Madde 4) ve “Anadolu’nun en güvenli yeri olan Sivas’ta derhal milli bir kongre toplanacaktır” (Madde 5)³⁴ demiştir. Milli iradenin ve milli egemenliğin millettten kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu ilk adım iktidar değişikliğinin habercisi olmuştur.

---

³¹ A Speech Delivered By Mustafa Kemal Atatürk 1927, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1981, s. 1.

³² Ali Sevim, İzzet Öztoprak, Mehmet Akif Tural, Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s. 846.

³³ Yunus Nadi, Mustafa Kemal Paşa Samsun’da, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s. 17-20.

³⁴ A Speech Delivered By Mustafa Kemal Atatürk 1927, s. 23.

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışı ve sonraki süreçteki gelişmeler, Amasya Genelgesi'nde alınan kararlar, Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde tasvir edilen ilkeler, gerekirse milletin canını vererek elde edeceği amaçlar olarak ilan edildiğinin en açık göstergesidir. Bu durum, esasen Atatürk'ün halkçılığı bir ilke olarak benimsediğinin kanıtıdır. Bu gelişmeler sonrasında, 23 Nisan 1920'de Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmış ve yeni Türk Devleti vücuda gelmiştir. Böylece Atatürk, Milli Mücadele'ye halkı ortak etmeyi başarmıştır. Bu çerçevede Amasya Genelgesi'nin 3. Maddesinde yer alan “*milletin istiklâlini, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır*” ifadesi hayata geçirilmiştir. Bu önerge aynı zamanda Türk milletinin vereceği var ya da yok olma mücadelesindeki inanç ve kararlılığı göstermektedir.

TBMM'nin açılmasından bir gün sonra 24 Nisan 1920'de Mustafa Kemal'in meclis başkanı olarak vermiş olduğu dört maddelik önerge,³⁵ yeni Türkiye devletinde egemenliğin bir kişi, hanedan veya bir zümreye değil, millete ait olduğunu, dolayısıyla yeni Türkiye devletinin bir halk devleti olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu önerge dikkatli bir şekilde incelendiğinde, yeni kurulan TBMM'nin belirli bir süre geçerliliğini koruyacağı değil, devamlı bir hükümet şeklinde süreceği görülür.

13-18 Eylül 1920 tarihleri arasında meclise sunulmuş olan Halkçılık Programı, Birinci TBMM'deki genel eğilimin halkçılık olduğunu göstermektedir. Bu programın, daha sonra Teşkilat-ı Esasiye'nin 1. maddesi olacak olan 6. maddesi “*Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir*” ifadesi, Türkiye'de egemenliğin halka verildiğinin en açık kanıtıdır.³⁶ Dolayısıyla bu ifade saltanat-egemenlik hakkını da sona erdirmiştir.

Türkiye'de halkçılık, Atatürk'ün önderliğinde böylesine köklü bir temele dayandırılırken, diğer taraftan da meclis içerisinde eskiye duyulan özlemden kaynaklanan tartışmalar devam etmekteydi. Milli Mücadele devam ederken böyle bir ortamda Mustafa Kemal Paşa mecliste söz alarak, saltanat ve hilafetin gerek İslam âlemi, gerekse Türkler arasındaki uygulamalarına örnekler vermiştir.³⁷ Yine bu konuşmada “*Millet mukadderatını doğrudan doğruya eline aldı ve milli saltanat ve*

---

³⁵ Hükümet kurmak zaruridir (Madde 1). Geçici olarak bir hükümet başkanı veya padişah yerine bir makam tanımak söz konusu değildir (Madde 2). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üzerinde bir güç yoktur ve meclisin temsil ettiği ulusal egemenliği vatanın kaderine egemen kılmak en önemli ilkedir (Madde 3). Türkiye Büyük Millet Meclisi yasama ve yürütme yetkilerini kendisinde toplar (Madde4). **A Speech Delivered By Mustafa Kemal Atatürk 1927**, s. 380-381.

³⁶ Albayrak, **a.g.e.**, s. 62.

³⁷ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, s. 390-400.

hâkimiyetini bir kişide değil bütün millet tarafından seçilen vekillerden meydana gelen bir yüksek mecliste temsil etti, işte o meclis TBMM'dir. Bundan başka bir saltanat makamı bundan başka bir hükümet kurulu yoktur ve olamaz."³⁸ ifadelerine yer vermiş ve Osmanlı Devleti'nin artık yıkıldığını belirtmiştir. Ertesi gün 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırıldığına dair meclis kararı yayınlandı ve halkçılık ilkesinin önündeki en büyük engellerden birisi yok edilmiş oldu.

Atatürk'ün bir Halk Fırkası kurmak istediğini, 7 Aralık 1922'de Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye, Yenigün ve Ögüt gazeteleri habercilerine vermiş olduğu demeçte, "*Milletin en alçak gönüllü bir kişisi sıfatıyla hayatımı, sonuna kadar vatanın iyiliğine adanarak amacıyla barışın yerleşmesinden sonra halkçılık esasına dayanan ve Halk Partisi adıyla siyasi bir parti kurma niyetindeyim.*"³⁹ ifadelerinden anlıyoruz. Türkiye'de 1923'ten 1945'e dek tek parti olarak hayatına devam edecek olan Cumhuriyet Halk Partisi, bir bakıma, Türkiye'de o dönemde yaşanan siyasal dönüşüm ve reform hareketine eşlik eden düşünce akımlarının, çatışmaların, özlemlerin⁴⁰ ve hoşnutsuzlukların bir yansıması ve somut hali olarak görülebilir.⁴¹

Gazi Mustafa Kemal, fırka programının ilkelerini belirlemek için ve bu ilkeleri ve faydalarını halka açıklamak üzere Yurt Gezisi'ne çıkmıştır. Geziye başlamadan bir gün önce 14 Ocak 1923'te "*Ben öyle bir parti kurulmasını düşünüyorum ki, bu parti, milletin bütün sınıflarının refah ve mutluluğunu sağlamaya yönelik bir programa sahip olsun. Milletimizin şartları buna uygundur.*"⁴² demiştir. Böylece yapacak olduğu gezi sırasında halkı aydınlatacağını ve halkın endişelerini gidereceğini belirtmiştir. Mustafa Kemal, bu sırada gazetecilerin görüşlerine ve sonrasında halka

---

³⁸ Mehmet Akif Tural, **Saltanatın Otopsi veya Milli Hâkimiyet Yolunda Çekilen Çileler**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 24-25.

³⁹ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, s. 408.

⁴⁰ Eskiye dönüşle ilgili endişelerin yaşandığı günlerde Mustafa Kemal Paşa iki çıkış yolu düşündü. Birincisi mecliste daha güçlü bir grup oluşturabilmek için bir siyasi parti kurmak. Bu parti halkın partisi olacaktı. Mecliste yapılması gerekenleri programlayan seçilmiş bir güç olmak istiyordu. İkincisi mecliste olanları Anadolu'yu gezerek, halkla görüşerek halka anlatmak. Yeni devlet şeklinin ölmüş olan eski devlet şekline tamamen ayrı başka bir biçimde "kaynağını beşeri iradeden" alan (laik) bir yapıyı kurma mücadelesi başlattı. Mehmet Akif Tural, "Türkiye'de Laik Anlayışa İlk Karşı Çıkış Hareketi ve Ona Verilen Cevaplar (1923)", **Doğumunun 125. Yılında Mustafa Kemal Atatürk Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (15-18 Mayıs 2006)**, Ankara, 2011, s. 167-176.

⁴¹ Kemal H. Karpat, **Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi**, 4. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 42.

⁴² **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, s. 417.

bizzat başvurmuştur. Bu gelişme başka memleketlerde ve kendi tarihimizde görülen bir yöntem değildir. Bu yönüyle de özel bir metottur.

Harp sonrası inkılapların en başta göze çarpan çabaları, her şeyden önce toplum içindeki sosyal-ekonomik çelişmeleri ve bu çelişmeleri doğuran şartları planlı bir denetleme altına alabilmektir.⁴³ Milletın nasıl bir durumda olduğunu ve neler yaşadığını anlamak için, o milletin içinden doğmuş olmak, içinde yaşamak, onun ruhundaki doğa ve varlıkları çok yakından tanımak ve o milleti çok derin bir aşkla sevmek gerekir.⁴⁴ Bireyi, iradenin aklına yöneltmek; halka, ne istediğini bilmeyi öğretmek gerekir. Bu yapıldığında, halkın bilinçlenmesi sonucu, toplumsal gövdede irade ile sağduyu birleşir, taraflar işbirliğine gider ve bütünüün gücü bu yolla en üst noktasına varır.⁴⁵ Dolayısıyla milletin şuurlu bir şekilde kendi kendini yönetebilmesi için devletin bu alanda teşkilatlanıncaya kadar milleti koruması ve onu bilinçlendirmesi gerekir.

Bu koruma ile bilinçlendirme eyleminin gerçekleşmesi ve toplumsal hareketlerin başarıya ulaşabilmesi için mutlaka bir lidere ihtiyaç vardır. Liderlik akıl, zeka, cesaret, ikna yeteneği, kitleleri harekete geçirme enerjisi, hırs, sevgi, duyarlılık, dürüstlük, kararlılık, irade, dayanıklılık, etkili dış görünüş, tevazu, dikkat ve kavrayış konusunda olgunluğu gerektiren bir kişiliktir. En belirgin özelliklerinden birisi ise içinden çıktığı toplumu belirlenmiş bir hedefe ulaştırmak üzere yönlendirmesi,⁴⁶ dolayısıyla bir geniş görüşlülüğe sahip olmasıdır.

Atatürk'ün Milli Mücadele devam ederken de, Cumhuriyetin ilanından sonra da gezilere çıkış sebebi, liderlik özelliklerinden biridir. Atatürk bu gezilerinde halk ile yakından temasa gelmiştir. Yeni devletin yönetim şeklini tanıtmaya, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda değişme ve dönüşme ile ilgili bilgilendirme ve yönlendirmeler içeren konuşmalar yapmıştır.⁴⁷ Nitekim *“Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağımıza uygun ve bütün*

---

⁴³ Şevket Süreyya Aydemir, **İnkılap ve Kadro**, 2. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1968, s. 152.

⁴⁴ “Hadiseler ve Düşünceler”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 51, Mayıs 1937, s. 212.

⁴⁵ Jean Jaques Rousseau, **Toplum sözleşmesi**, 2. Basım, Oda Yayınları, İstanbul, 2010, s. 40.

⁴⁶ Sadık Tural, **Yüzyıla Damgasını Vuran Önder Atatürk**, 2. Baskı, Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2018, s. 91-112; Zekeriya Türkmen, “XX. Yüzyıl Türkiye’sinin Değişim Dönüşüm Önderi”, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Cilt: 62, Sayı: 371, Kasım 2017, s.15.

⁴⁷ Durmuş Yalçın (vd.), **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, 9. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010, s. 371.

mana ve biçimiyle uygar bir toplum haline ulaştırmaktır. İnkılaplarımızın temel kuralı budur."⁴⁸ diyerek Türk halkını bilinçli bir şekilde çağdaştırmayı ilke edinmiştir.

Yine 26 Ağustos 1925'te İnebolu'da yaptığı konuşmada, "*Ben şimdiye kadar millet ve memleket yararına ne gibi hareketler, inkılaplar yapmış isem hep böyle halkımızla görüşerek, onların ilgi ve sevgilerinden, gösterdikleri içtenlikten kuvvet alarak ve esinlenerek yaptım. Amacımız, hep millet ve vatanımızın kurtuluşu, mutluluğu ve ilerlemesidir.*"⁴⁹ derken, yapacak olduğu değişiklikleri halkı ile paylaşmayı ve onların da görüşlerini almayı amaçladığını göstermiştir. Yapılacak olan inkılaplar hakkında halkı ile buluşan Atatürk, aynı zamanda halkın içinde bulunduğu psikolojiyi, düşünce ve beklentilerini iyi analiz etmiştir. Halka doğru yönelmek suretiyle de amacının halkı ve kurumlarıyla çağdaşlaşmak olduğunu göstermiştir.

Toplumların temelini oluşturan ekonomik yapılanmadır. Osmanlı Devleti'nin sömürge olarak hedef alınmasının temel sebebi de ekonomik alanda yetersizliği ve geri kalmışlığıdır. Buna karşılık Batı medeniyetinin hızlı bir şekilde gelişmesinin sebebi ekonomiye değer vermesidir. Toplumların yaşayabilmesi için yeraltı ve yerüstü kaynaklarının teknolojik araçlarla işletilmesi gerekir. Ülkenin kalkınması için fabrikalar kurulması ve her çeşit enerji kaynaklarından yararlanılması şarttır. Bunun başarılması için öncelikle bir hedef belirlenmeli ve planlı bir teşkilatlanma yoluna gidilmelidir.

İşte bu amaca ulaşabilmek için Atatürk'ün direktifleriyle 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de toplanan "Türkiye İktisat Kongresi", Türkiye'nin ekonomik olarak kalkınmasında çok önemli bir yere sahip olmuştur. Bu ilk İktisat Kongresi Lozan Barış Konferansı'na ara verildiği bir zamanda gerçekleşmiştir. Bu bakımdan barışın akabinde yapılandırılacak olan yeni devleti laik tabana oturtma düşüncesi esastır. Bunun yanında millet iradesinin oluşturduğu bir toplum, hukuk, devlet düzeninin kurulması çabaları söz konusudur. Bu bağlamda Türkiye siyasallaşarak uluslararası âlemin bir üyesi olmak sıfatını kazanmıştır.⁵⁰

---

⁴⁸ Utkan Kocatürk, "Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri", **Atatürkçü Düşünce El Kitabı I**, 2. Basım, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2004, s. 8.

⁴⁹ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, s. 652.

⁵⁰ Yalçın (vd.), **a.g.e.**, s. 412-413.

Aynı zamanda bu kongre, çeşitli meslek gruplarının katılımından dolayı bir halk hareketidir. Bu bağlamda Türkiye’de halkçılık anlayışının evrimi noktasında çok önemli bir gelişme olmuştur. Atatürk, Türkiye İktisat Kongresi’nin açılış konuşmasında şöyle demiştir: *“Bizim halkımızın çıkarları birbirinden ayrılır. Sınıflar halinde değil; aksine, varlıkları ve çalışmalarının ürünleri ile birbirleri için gerekli olan meslek sınıflarından oluşmuştur. Bu dakikadaki dinleyicilerim de çiftçilerdir, sanatkarlardır, tüccarlardır ve işçilerdir. Bunların hangisi bir diğerine karşı olabilir. Çiftçinin sanatkara, sanatkarın çiftçiye ve çiftçinin tüccara ve bunların hepsinin birbirlerine ve işçiye muhtaç olduğunu kim inkar edebilir.”*⁵¹

Bu sözler halkçılık anlayışının sınıflaşmaya değil, sosyal düzeni sağlamak için meslekleşmeye ve dayanışmacılığa dayandığını gösteriyordu. Aynı zamanda kişi çıkarlarının aynı derecede ve aynı eşitlik duyguları ile sağlanması gerekliliğini vurguluyordu.

Halkçılık, sınıf mücadelesinin reddedilmesi ve çatışma yerine sosyal dayanışmayı esas almıştır. Halkçılık anlayışı, toplumun farklı katmanlarının birbirine bağlı ve birbirinin tamamlayıcısı olduğu ve işbölümü anlayışı ile Durkheim’den Ziya Gökalp kanalıyla Türk düşüncesine girmiştir. Bu yönüyle de dayanışmacılık anlayışı ile modern toplumdaki sınıflar arasında çatışmanın zorunlu olmadığı, fert ve grupların topluma katkılarını vurgulayan sosyal ahlak ile sosyal dengenin korunabileceği tezini benimsemiştir.⁵²

Özetle, Türkiye’de Tanzimat döneminden itibaren yaşanan gelişmeler, devleti içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarabilmek adına ortaya konulan siyasi, sosyal, kültürel ve iktisadi düşüncelerin yalnızca teorik olarak kaldığını göstermektedir. Bu düşünceler ancak Cumhuriyet döneminde yeni yönetim anlayışıyla birlikte uygulamaya konulabilmiştir. Dolayısıyla halkçılık anlayışı, yeni bir kimlik oluşturma eylemi çerçevesinde, Atatürk ile birlikte kendi kaderini kendi elleriyle belirleyen bir millet yaratılmak suretiyle gerçek değerini bulmuştur.

---

⁵¹ Erdiç Tokgöz, **80. Yıldönümünde Türkiye İktisat Kongresi ve Gazi Mustafa Kemal’in Açılış Konuşması**, Türkiye Ekonomi Kurumu Vakfı, Ankara, 2003, s. 35-36; **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri**, s. 478.

⁵² Mehmet Saray ve Hüseyin Tosun, **Atatürk ve Çağdaşlaşma Belgeler ve Görüşler**, 2. Baskı, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010, s. 179.

Atatürk'ün Halkçılık Anlayışı

Atatürk'ün gerek Milli Mücadele'yi gerçekleştirirken gerekse yeni devletin temellerini TBMM'de oluştururken ürettiği fikirler ve uyguladığı politikalar, herhangi bir ideolojinin kalıplaşmış dogmaları değildir. Millet ve memleketin durumu, imkanları çerçevesinde ortaya koyduğu pratik, uygulama yeteneğine sahip çözüm yollarıdır.⁵³ Bu çerçevede Türkiye'de halkçılığın evrimi konusunda yukarıda ortaya koymaya çalıştığımız süreç ve sonrasında Atatürk'ün özellikle 1923-1932 yılları arasında uygulama alanına koyduğu inkılaplar ve izlediği politikalar, Atatürk'ün halkçılık anlayışını doğru anlayıp yorumlayabilmemiz için değerlendirilmesi gereken başlıca konulardır.

“Hiçbir kimseden ders almadık, hiç kimsenin aldatıcı sözlerine aldanarak işe girişmedik. Bizim görüşlerimiz, bizim prensiplerimiz herkesçe bilinir ki, Bolşevik prensipleri değildir ve Bolşevik prensiplerini milletimize kabul ettirmek için de şimdiye kadar hiç düşünmedik ve girişimde bulunmadık. Bizim inancımıza göre, milletimizin hayatının sağlanması ve yükselmesi kendi kararlılık yeteneğiyle uygun olan görüşlerle olacaktır. Fakat esas itibariyle incelenirse bizim görüşlerimiz –ki halkçılıktır- kuvvetin, kudretin, hâkimiyetin, yönetimin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yok ki, bu dünyanın en kuvvetli bir esası, bir prensibidir.”⁵⁴

Atatürk'ün burada ısrarla vurguladığı halkçılık prensibinin birbirini tamamlayıcı nitelikte üç unsuru kapsadığı söylenebilir: Birinci unsur siyasal demokrasidir, ikinci unsur kanun önünde herkesin eşit olması, üçüncü unsur ise sınıf mücadelesinin reddi ve toplumun dayanışma içerisinde gelişmesidir.⁵⁵

Öte yandan Atatürk'ün 14 Ağustos 1920'de söylemiş olduğu bu sözler Türkiye'de halkçılığın Bolşevik prensiplerine karşı bir korunma aracı olarak kullanıldığı düşüncesini doğurabilir. Nitekim sözlerinin devamında halkımızın Bolşevizm etkisinde kalabileceği ve bu etkinin memleket içinde uygulama sahası bulabileceği endişeleri yatmaktadır.⁵⁶ Dolayısıyla Atatürk'ün halkçılığı bir prensip olarak

⁵³ Eraslan, a.g.e., s. 153.

⁵⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 133.

⁵⁵ Mehmet Saray ve Hüseyin Tosun, a.g.e., s. 178.

⁵⁶ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 132-134.

görmesinin sebeplerini yalnızca iç dinamiklerde aramak yanlış veya eksik bir yaklaşımdır olacaktır.

Meşruiyetin kaynağı olan halk ve onun hâkimiyeti önce Cumhuriyeti ve daha sonra ideal anlamda demokrasiyi getirir. İşte bu anlamda kuvvetin, kudretin, hâkimiyetin, idarenin doğrudan halka verilmesi üzerine kurulu bu anlayış demokrasi dışında anlam bulamaz.⁵⁷ Millettin irade ve egemenliğini devletin vatandaşa ve vatandaşın devlete, karşılıklı görevlerinin gerektiği biçimde yapılmasını düzenleme yolunda kullanmak ise Atatürk'ün halkçılık anlayışının değişmeyen esaslarındanıdır.⁵⁸

Atatürk; halk egemenliği, halk yönetimi ve halkçılık gibi deyimleri öncelikle Cumhuriyet kavramı yerine kullanıyordu. Nihai amaçlardan olan Cumhuriyeti kurmadan önce toplumu buna hazırlıyordu. Saltanat ve hilafetin sürdürülmesi için çalışanları, cumhuriyet terimini kullanarak ürkütme ve onların arkasına aldığı desteği parçalamak istiyordu. Atatürk, Samsun'a çıktığı günden beri halk egemenliğine dayanan çağdaş bir cumhuriyet özlemi içindeydi. Ulusal kurtuluşu aşama aşama kazandıkça halk egemenliğine giderek yaklaşacağına inanıyordu. Halkın duygu ve düşüncelerini yönetim için hazırlayarak hedefe doğru yürümek gerekiyordu. Halk egemenliği, Atatürk'ün yalnızca Cumhuriyet sözcüğünü ağzına almamak için kullandığı bir deyim değildi. Aynı zamanda Türk toplumuna vermek istediği yeni toplumsal ve ekonomik düzeni belirtmek üzere kullandığı bir kavramdı.⁵⁹

“İslam âlemi iki sınıf ayrı heyetlerden oluşmuştur. Biri çoğunluğu oluşturan avam, sıradan halk kesimi, diğeri azınlığı oluşturan aydınlar. Bozuk anlayışlı milletlerde büyük çoğunluk başka hedefe, aydın denen sınıf başka anlayışa sahiptir. Bu iki sınıf arasında tam bir zıtlık, tam bir karşıtlık vardır. Aydınlar ana kitleyi kendi amacına ulaştırmak ister; halk kitlesi ve avam ise bu aydın sınıfına bağlı olmak istemez. O da başka bir yol belirlemeye çalışır. Aydın sınıfı telkinle, uyarıyla kendi amacına göre razı etmeye başarılı olamayınca, başka araçlara yönelir. Halka baskıya ve zor kullanmaya başlar... Artık burada incelenmesi gereken asıl noktaya geldik. Halkı ne birinci yöntem ile ne de zorbalık ve baskı ile kendi amacımıza sürüklemeye başarılı olmadığımızı görüyoruz; neden? Arkadaşlar! Bunda başarılı olmak için aydın sınıfla

⁵⁷ Mehmet Saray ve Hüseyin Tosun, **a.g.e.**, s. 178.

⁵⁸ Ali Sevim, İzzet Öztoprak, Mehmet Akif Tural, **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s. 613.

⁵⁹ Anıl Çeçen, **Atatürk ve Cumhuriyet**, 3. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995, s. 100-101.

halkın düşüncesi ve amacı arasında doğal bir uygunluk olması gerekir. Yani; aydın sınıfın halka vereceği bilgiler, göstereceği ülküler, halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalı. Halbuki bizde böyle mi olmuştur. O aydınların etkileri milletimizin ruh derinliğinden alınmış ülküler midir? Şüphesiz hayır, aydınlarımız içinde çok iyi düşünenler vardır. Fakat genellikle şu hatamız da vardır ki, araştırmalarımıza temel olarak çoklukla kendi memleketimizi, kendi tarihimizi, kendi geleneklerimizi, kendi özelliklerimizi ve ihtiyaçlarımızı almamızdır. Aydınlarımız belki bütün dünyayı, bütün diğer milletleri tanır, fakat kendimizi bilmeliyiz.”⁶⁰

“Gerçekten, Türkiye Devleti’nin, bu yeni yönetim şeklinin dayandığı temeller, nitelik yönünden kendinden önce gelen tarihi yönetim temellerinden başkadır. Bunu bir kelime ile belirtmek gerekirse, diyebiliriz ki, yeni Türkiye Devleti, bir halk devletidir. Geçmişteki kurumlar ise, bir kişinin devleti idi, kişilerin devleti idi.”⁶¹

Bütün bu değerlendirmelerden yola çıkarak Atatürk’ün halkçılık anlayışının çok boyutlu olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. İlk olarak dine dayalı toplumsal ve siyasal anlayışı, dolayısıyla geleneksel toplum bağlarını koparmak suretiyle, birey olmaya değer vermek ve yine bireyin kendi aklını kullanarak kendi hayatını şekillendirebilmesi gelmektedir. İkinci olarak, Türkiye İktisat Kongresi’nde alınan kararlar çerçevesinde ekonomik, üçüncü olarak ise eski kurumların yıkılması suretiyle yerlerine yeni çağdaş kurumların oluşturulması ile kurumsallaşma boyutu gelmektedir.

Atatürk’ün yukarıdaki sözleri esasen Halkevlerinin kurulması gerekliliğini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu anlamda değerlendirildiği zaman birbiri ardına yapılan inkılaplar ve sonrasında kurulan Halkevleri ve Halkodaları ile bilim ve eğitim, ahlak, dil, sanat, tarih, milli birlik ve beraberlik, toplumsal bütünleşmişlik gibi değerler karşımıza çıkmaktadır. Bu da Halkevlerinin şubeleri ile aşılacaktır. Bu çerçevede Atatürk’ün halkçılık anlayışının bir diğer boyutunu disiplinler arası koordinasyon olarak görmek mümkündür.

Atatürk’ün halkçılık anlayışı, Türk toplumunda birey, aile, zümre ve sınıf egemenliğinin olmaması, bütün millet bireylerinin yasa önünde eşit olması esasına dayanır. Bu sebeple Atatürkçü düşüncenin halkçılık anlayışının temelinde vatani

⁶⁰ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 533.

⁶¹ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 569.

ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak kabul etmek görüşü vardır. Demokrasi fikrine bağlı kalarak, milli iradenin ve milli egemenliğin millettten kaynaklandığı düşüncesi esastır.⁶² Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni muasır medeniyetler seviyesine çıkarmak düşüncesiyle girişmiş olduğu mücadelenin ruhu işte bu halkçılık anlayışından ileri gelmektedir.

---

⁶² Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, 2. Basım, AKDYYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005, s.92-93; Kocatürk, **Atatürkçülük...**, s. 7.

I. BÖLÜM

HALKEVLERİNİN AÇILMASINDA ROL OYNAYAN ETMENLER ve HALKEVLERİNİN KURULUŞU, İDARİ YAPISI ve FAALİYETLERİ

1.1. TÜRKİYE'DE HALKIN EĞİTİMİ MESELESİ

Türklerde halkın eğitimi ile ilgili gelişmeleri tarihin çok eski dönemlerinde görmek mümkündür. Eski Türk destanları, Orhun Abideleri ve Uygur alfabesi gibi örnekler eski Türklerin eğitim anlayışını yansıtmaktadır.

Türkiye'de büyük bir eğitim hamlesinin başlangıcı beylikler ve Selçuklular aracılığıyla oldu. Anadolu'nun dört bir yanında çeşitli medreseler kuruldu. Bunlardan bazıları tıp medresesi bazıları rasathane ve bazıları da yüksek tahsil yapan Daru'l Hadis, Daru'l Kurra medreseleri idi.⁶³ Bu döneme baktığımız zaman Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana ve Yunus Emre gibi etkileri bütün dünyaya yayılan eğitim ve kültür şahsiyetlerinin halkın eğitimi konusunda çok önemli bir yere sahip oldukları görülür. Selçuklu dönemi eğitim sisteminin Anadolu'da yerleşmesinden sonra bu sistemi Osmanlılar sürdürmüş ve etkileri günümüze kadar devam etmiştir.

XVI. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı medreselerinde öğrenciyi düşünmeye sevk eden matematik, kelam ve felsefe gibi dersler kaldırılmıştır. Bunların yerine zaten var olan fıkıh, usul-i fıkıh gibi derslere ağırlık verilmiştir. Dolayısıyla akli ilimler terk edilmiş, sadece nakli ilimler okutulmuştur. Bu durum medreselerin gerilemesine ve bozulmasına yol açmıştır. Bunun yanında müderrisliğe atanma yöntemlerinin bozulması, disiplinsizliğin artması, siyasetin bilimin içine girmesi, medrese sisteminin özündeki sıkıntılardandır. Ayrıca Batı'daki gelişmelerin özünün anlaşılabilmesi ve askeri alandaki başarısızlıklar medreseleri işlemez hale getirmiştir.⁶⁴

⁶³ Güray Kırpık (vd.), **Türk Eğitim Tarihi**, Otorite Yayınları, Ankara, 2012, s. 3.

⁶⁴ Kırpık, **a.g.e.**, s, 144-148.

XV. yüzyıl'da matbaa Batı toplumunda icat edilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁵ Osmanlı'da İbrahim Müteferrika ile Paris Büyükelçisinin oğlu Sait Efendi'nin girişimleriyle ilk kez 1729'da kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁶ Bu gecikme Osmanlı Devleti'nin eğitim-öğretim alanında Batı karşısında geri kalmışlığını gösteren en önemli durumlardan birisi olarak görülmektedir.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı Devleti'nin modernleşme çerçevesinde çağdaş Batı'ya yönelme ve geleneksel kurumlarını buna göre düzenleme eğiliminde olduğu görülür. Niyazi Berkes, bu yolda, devlet gücünü desteklemek gerektiği, bunun gerçekleşmesi için de teknolojik ve ekonomik kalkınmanın zorunlu olduğu fikirlerinin bu dönemde belirlediğini ifade eder. Devamında bu fikirleri uygulamada dar ve yüzeysel kalınmasının sebeplerine değinir. Batı'nın ekonomik ve teknolojik üstünlüğüne karşın Osmanlı Devleti'nin teknolojik olarak geri kalmışlığına, maliyesinin içine düştüğü bunalıma ve bunun da orduyu olumsuz etkilediğine işaret eder.⁶⁷ Bu durum, Osmanlı Devleti'nin Batı karşısında geri kalmışlığının en büyük sebebinin askeri ve teknolojik alandaki yetersizliğinden kaynaklandığı düşüncesini ön plana çıkarmaktadır. Nitekim Osmanlı Devleti'nde ilk ıslahat hareketleri askeri alanda yapılmıştır. Yüzyılın sonlarına doğru III. Selim döneminde ordu eğitimi için yabancı subayları getirtmek, yerli fen subaylarını yetiştirmek ve bu okulları genişletip yenilerini açmak, eğitim için gerekli kitapları Fransızcadan çevirtmek ya da yazdırtmak, Türkiye'de ilk Kara Harp Okulu'nun temelini oluşturmak⁶⁸ gibi eğitim kurumlarını reform etme girişimlerinde bulunulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde eğitim meselesi II. Mahmut dönemi ve Tanzimat Fermanı'nın (1839) ilanı sonrasında yeni bir ivme kazandı. Çünkü bu dönemde devleti yıkılmaktan kurtaracak en önemli eğilimin eğitim olduğu daha iyi anlaşıldı. Bu arada kültür ve eğitim alanında 1824'te ilkokullar açılarak ilköğretim zorunlu hale getirildi. Ancak bu karar 1848 yılına kadar uygulanamadı. Günümüzdeki ilkokulların dengi olan rüştiyeler açıldı. Devlet memuru ve tercümanlar yetiştirilmek amacıyla Mekteb-i Ulum-ı Edebiye ve Mekteb-i Maarif-i Adli adlı okullar kuruldu. Avrupa tıbbından çeviriler

⁶⁵ M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, 5. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2005, s. 50.

⁶⁶ Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2013, s. 15.

⁶⁷ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, 18. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 73-77.

⁶⁸ Berkes, **a.g.e.**, s. 96-97.

yapıldı. Böylece modern tıbbın temelleri atıldı. İlk olarak Avrupa'ya öğrenciler gönderildi.⁶⁹

Eğitim konusu, Abdülmecid'in teşvikiyle 1845'ten itibaren yeniden ele alındı. İlk çalışmaları yürütmek için bir komisyon kuruldu. Bu komisyon, ilk ve orta öğretimin mecburi ve parasız olması, Sıbyan okullarının ıslahı, Rüştîyelerin çoğaltılması, bir Darülfünun'un* açılması kararlarını aldı. Bu kararların yürütülmesi ve eğitim işleriyle görevlendirilen ve altı üye bir kâtipten oluşan Meclis-i Daimi-i Maarif-i Umumiye kuruldu. 1857'de ise Maarif-i Umumiye Nezareti kuruldu. Bütün bu gelişmeler, ilk, orta ve yüksekokulları medrese nüfuzundan kurtarmak amacıyla, devletin eğitiminde otoritesini sağlamak için yapıldı.⁷⁰ Maarif-i Umumiye Nezaretinin çalışmalarıyla 1869'da Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yayınlandı. Bu nizamnamenin kızlar için bir öğretmen okulu (Darülmuallimat) açılmasına dair bir hüküm getirmiş olması⁷¹, öğretmenliğin bir meslek olarak görüldüğünü ve laik eğitim anlayışına giden süreçte önemli reform girişimlerinden birisi olarak görülebilir.

Bu dönemde Tanzimat döneminin önde gelen isimlerinden Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye Hanım (1862-1936), Osmanlı kadın hareketinin öncüleridir. Fatma Aliye Hanım, babası Cevdet Paşa gibi İslamcı-gelenekçi bir anlayışla kadınların eğitimi ve sosyal hayatta görünür olması gibi sorunlar üzerinde duruyordu. Fatma Aliye Hanım kadın dergilerinde yazdığı yazılarda, kadının eğitim görmesi ve okuması, meslek sahibi olması ve topluma katılması ile İslam'ın ilkeleri arasında ters bir durumun söz konusu olmadığını anlatmaya çalışıyordu.⁷²

Altı yüz yıllık Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan toplumsal, siyasal ve askeri sorunlar devam ederken eğitim önemli bir tartışma konusu olmaya devam etti.

II. Meşrutiyet döneminde devletin kurtuluşunun ancak eğitim ile sağlanabileceği

---

⁶⁹ Ali İhsan Gencer, Sabahattin Özel, **Türk İnkılap Tarihi**, 8. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2001, s. 18.

* Darülfünun, 1862'de bina yapımının tamamlanmasıyla İstanbul'da faaliyete geçmiştir. Çeşitli evreler geçirdikten sonra Cumhuriyet sonrası İstanbul Üniversitesi adını almıştır. Diğer Türk Üniversitelerinin temelidir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mehmet Serhat Yılmaz, "Darülfünun Reformu-Darülfünun'dan İstanbul Üniversitesi'ne Geçiş Süreci (1863-1933)", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt 9, No:1, 2001, s. 245-260.

⁷⁰ Zerrin Günel, **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (XVIII.-XIX Yüzyıl Islahat Hareketlerinden 1938'e)**, 1. Baskı, Nobel Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 94-95.

⁷¹ Yahya Akyüz, "Türkiye'de Çağdaş Anlamda Öğretmenlik Mesleğinin Doğuşu", **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 20.

⁷² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Şahika Karaca, "Fatma Aliye Hanım'ın Türk Kadın Haklarının Düşünsel Temellerine Katkıları", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 31, 2011, s. 93-110.

anlaşıldı. Bu dönemde programlar yenilendi, okullara ilk kez siyasal konuları da içeren dersler getirildi. Kadınların eğitimi göstermelik olmaktan kurtarılmaya çalışıldı. Hatta kadınların, erkeklerin yanında yaşamın her alanında yer almaları, çalışma hayatına girmeleri, mitinglerde konuşmacı olarak boy göstermeleri sağlandı. Eğitim metotlarının ezbercilikten kurtarılıp “gözlem ve araştırmaya” dayandırılması, mesleki yayıncılığın başlatılması gerektiği görüldü. Bunun yanında bağınazlığa karşı ürkek ve ödüncü değil, cesaretle karşı çıkılması gerektiği de Meşrutiyet eğitiminin erdemleri arasında yer aldı.⁷³

Kanun-u Esasi’yi ilan edip meşruti yönetime geçen Osmanlı Devleti, 1877-1908 yılları arasında devleti çıkmazdan kurtarmanın en önemli yolunun eğitim olduğunu ve bunun da bir taklitten öte gerçek anlamda bir zihniyet değişikliği olduğunu anlamaya başlamıştır. Fakat medreselerin içinde bulunduğu durum, Osmanlı ileri gelenlerinin halktan kopuk olması, devam eden savaşlar gibi nedenlerden dolayı eğitimde istenilen hedefe ulaşamamıştır.

II. Meşrutiyet’le birlikte eğitim tartışmalarının en üst seviyeye ulaştığı görülür. Önceleri dini bir boyutunun olması dönemin şartlarındandır. Türkçü Tekin Alp Mercure de France’ta “Türkler, milli bir ruh (kimlik) arıyor” yorumunu yaparken, Ömer Seyfettin Genç Kalemler’de, kendi kuşağının yazarlarını halkın diliyle Türkçe yazmaya çağırıyordu. Maarif Nazırı Emrullah Efendinin cennetlik tuba ağacına benzetilen seçkin eğitim görüşünü eleştiren Satı Bey, eğitimin gerçek bir ağaç gibi tabandan yukarıya doğru büyümesini savunuyordu. Türk milliyetçileri Türk Ocağı’nda toplanıp, Türk Yurdu’nda yazıyorlardı. Osmanlı düşünürü Süleyman Nazif, Türkçülerden Ahmet Ağaoğlu ile İçtihat dergisinde giriştiği bir tartışmada, “Önce Müslüman, sonra Osmanlıyım, en sonra Türküm” diyordu. Çağdaşlaşmayı savunan Abdullah Cevdet, İçtihat dergisinde, Cumhuriyet’in ilerde yapacağı ‘Kültür Devrimi’nden söz ediyordu. Ali Kemal ise Sebilürreşat’da İslamcılığı savunuyordu. Ziya Gökalp, “Milli Terbiye ve Maarif Meselesi” üzerindeki fikirlerini Muallim Mecmuası’nda yayımlıyordu. Gökalp, İttihat Terakki Cemiyeti Merkezi’ne sunduğu raporda, “Üç okulda, üç dilde, üç kaynaktan, medreseli, Tanzimat kafalı ve Batılı

---

⁷³ Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 125.

insanlar” yetişmesini eleştirmiş, eğitimin birleştirilmesini önermişti.⁷⁴ Gökalp, eğitim birliğini önermişse de bunun sadece düşüncede kaldığı anlaşılmaktadır.

Kısacası Tanzimat’ın ilanından Atatürk’ün Samsun’a çıkışına kadar geçen süreçte eğitim meselesinin giderek önem kazandığını, fakat çözüm bulmada yetersiz kalındığını; buna karşın özellikle II. Meşrutiyet döneminin Türkiye’de Atatürk ile birlikte Milli Eğitimin sağlanması ve Türk eğitim sisteminin inşası konusunda büyük bir birikim sağladığını söylemek mümkündür.

Türkiye’de Milli Eğitimin oluşmasına ve milli kültürün gelişmesine engel teşkil eden ana unsurlardan birisi, hatta en önemlisi, Batı’nın güçlü devletlerinin ülkede kazandıkları kültür kapitülasyonları gereği açtıkları okullar olmuştur. Gerek yabancı devlet okullarında, gerekse azınlık cemaat okullarında okuyan çocuklar kendi dini ve milli kökenleri doğrultusunda eğitildiler. Bu da onların kendi kültür kökenlerini bağımsız kılma arzularını geliştirdi. Osmanlı Devleti’nin bünyesinde meydana gelen bağımsızlığa yönelik isyan hareketinin pek çoğunda bu okullar ortak zemin oluşturdu.⁷⁵ Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde, ülke içerisinde batı tarzında eğitim veren batı tipi okulları ve medreselerin varlığı gibi somut bir gerçek vardı. Üstelik bunların birbirinden farklı tarzda eğitim vermesi, ülkede fikir ve duygu birliğinin sağlanamadığını gösteriyordu.

Cumhuriyet öncesi eğitim milli, laik ve yeterli değildi. Bu durum bu dönemdeki eğitim anlayışının çağdaşıktan uzak olduğu anlamına geliyordu. Azınlık okulları da dahil olmak üzere bu üç çeşit okul, üç ayrı dünya görüşüne sahip insan yetiştirmekteydi. Ülkenin vatandaşları arasında ne kültür birliği, ne de ülkü birliği vardı. Apayrı çağların eğitim kurumları yan yana yaşamaya devam ediyordu. Eğitim öğretimdeki ikilik daha doğrusu üç yönlülük, birbirlerine zıt görüş ve düşüncede insanlar yetişmesine yol açıyordu. Bu durum toplumda mevcut kültürel çelişkileri daha da şiddetlendiriyor, milli birlik ve bütünlüğü ciddi bir şekilde zedeliyordu.⁷⁶

---

⁷⁴ Bozkurt Güvenç, “Cumhuriyet’ten Demokrasiye Geçiş Sürecinde Eğitim ve Kültür Sorunları”, **V. Türk Kültürü Kongresi...** Cilt: VII (Demokrasi Kültürü), s. 24.

⁷⁵ Yalçın (vd.), **a.g.e.**, s. 105.

⁷⁶ Abdurrahman Çaycı, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Cumhuriyet Eğitimindeki Yeri ve Önemi”, **Türkiye Cumhuriyeti’nin Laikleşmesinde 3 Mart 1924 Tarihli Kanunların Önemi (Panel)**, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi 11, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1995, s. 28.

Bu olumsuzluğu gidermek için Mustafa Kemal, Türk milletinin var ya da yok olma mücadelesi verdiği Milli Mücadele'nin en yoğun ve acı bir şekilde yaşandığı bir zamanda (16 Temmuz 1921'de), Türkiye Maarif Eğitim işleyişinin bir programını hazırlamak amacıyla Ankara'da görüşlerini ortaya koymuştur. Atatürk bu toplantıda şu sözlere yer vermiştir: “*Şimdiye kadar sürdürülen eğitim yöntemlerinin milletimizin tarihi geriliğinde en önemli bir etken olduğu inancındayım. Onun için bir milli terbiye programından söz ederken eski devrin saçma sapan ve yaratılış özelliklerimizle hiç de ilişkisi olmayan yabancı düşüncelerden, doğudan ve batıdan gelebilen etkilerden bütünüyle uzak, milli ve tarihi karakterimize uyan bir kültürden söz ediyorum. Çünkü milli dehamızın tam olarak gelişerek ortaya çıkması ancak böyle bir kültür ile sağlanabilir. Gelişigüzel izlenecek bir yabancı kültür şimdiye kadar izlenen yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar ettirebilir. Kültür zeminle uygundur. O zemin milletin karakteridir.*”⁷⁷ Mustafa Kemal, geçmişteki yanlış ve hatalardan kurtulmanın en büyük yolunun eğitim olduğunu söyledikten sonra, kapsamlı bir eğitim programının hazırlanmasını istemiştir. Eğitimle ilgili görüşünün bir sistem dahilinde olduğunu göstermiştir. Bu toplantı aynı zamanda Türkiye’de eğitim ve öğretimin birleştirilmesi, dolayısıyla Türkiye’de eğitim anlayışının milli ve laik bir yapıya kavuşturulmasına giden yolda önemli bir adım olmuştur.

XX. yüzyılın başında Osmanlı eğitim teşkilatına baktığımızda yönetim genel hatlarıyla şu şekildeydi: Yeni tarz okullar Maarif Nezaretine, medreseler Meşihat makamına, Sıbyan okulları Evkaf Nezaretine bağlıydı. Yabancı devlet okulları ve Azınlık cemaat okulları ise kendi dernek ve kuruluşlarına bağlı olarak faaliyetlerini sürdürüyorlardı.⁷⁸ Medreselerin kaldırılacağına ve öğretimin birleştirileceğine dair ilk işareti Mustafa Kemal’in 3 Şubat 1923’te İzmir’de söylediği şu sözlerden anlıyoruz: “*Milletimizin, memleketimizin irfan yurtları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı kadın ve erkek aynı surette oradan çıkmalıdır.*” Bunları söylemesinden bir ay sonra 3 Mart 1924’te eğitimde birlik ilkesini içeren “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” kabul edilmiştir.⁷⁹

Bu yasayla Şer’iye ve Evkaf Vekâleti veya özel vakıflar tarafından idare edilen medrese ve mekteplerin tamamı Milli Eğitim Bakanlığı’na devredildi. Darülhilafe

⁷⁷ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 231-232.

⁷⁸ Yalçın (vd.), a.g.e., s. 108.

⁷⁹ Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, **Türkiye Cumhuriyeti (Tarih IV)**, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, s. 249-250.

medreseleri yerine İmam Hatip Okulları açıldı. Öğrencilerin gittikçe azalmaları üzerine bu okullar 1929-30 yılında tamamen kapatıldılar. Müderrislerden gerekli niteliğe sahip olanlar, okullara Ulum-u Diniye öğretmeni olarak atandı. Medrese-i Süleymaniye yerine de Darülfünuna bağlı bir İlahiyat Fakültesi kuruldu. 1934'te sadece 20 öğrencisi kalan bu fakülte Üniversite Reformu esnasında kapatıldı ve yerine İslam İncelemeleri Enstitüsü kuruldu. 1928'de devletin dininin İslam olduğuna ilişkin hüküm Anayasa metninden çıkartıldı. Bu durumda İmam Hatip Okulları devletten aldıkları mali desteği kaybettiler. 1930-31 yıllarında bu okulların hepsi kapatıldı.⁸⁰

Sosyal ve siyasal alanda bilimin ve aklın önderliğine inanan Atatürk, eğitimin önemini vurgularken, toplumun bütün fertlerinin kadını, erkeği, çocuğu, köylüsü ve işçisiyle eğitilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Çünkü toplumun her bir parçasının ayrı bir fonksiyonu olduğuna, bu fonksiyonların mükemmel bir şekilde yerine getirilmesi ile sosyal bütünleşmenin ve kalkınmanın mümkün olacağına inanmıştır.⁸¹ Bu bağlamda Tevhid-i Tedrisat Kanunu kız ve erkek çocuklara eşit, bir arada ve çağdaş bir eğitim yapma imkanı sağlamıştır. Görüldüğü gibi Atatürk, eğitimi bütün vatandaşlara eşit olarak görmüştür. Bu bakımdan bu gelişme laik ve çağdaş bir eğitim sistemi anlayışını gösterir.

İşte Atatürk inkılaplarını Osmanlı dönemi ıslahat hareketlerinden ayıran en önemli gelişme, İslam-Osmanlı anlayışının yerine laik anlayışın benimsendiğidir. Nitekim egemenliğin kaynağı ilahi iradedir dendiğinde, buradan teokratik düşünce sistemleri, teokratik toplum/hukuk/devlet düzenleri ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık egemenliğin kaynağı beşeri iradedir dendiğinde, buradan laik düşünce sistemleri, laik toplum/hukuk/devlet düzenleri var olmaktadır. Bu iki farklı toplum düzeni, birbirinin karşıtıdır. Birinin olduğu yerde ötekini yeri yoktur. Uygar dünyada kabul edilen tek saygın toplum/hukuk/devlet düzeni, kaynağını beşeri iradeden alan laik toplum/hukuk/devlet düzenleridir⁸².

---

⁸⁰ Çaycı, *a.g.m.*, s. 29-30.

⁸¹ Tülin Günşen İçli, "Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (Türkiye Cumhuriyeti'nin 80. Yıldönümü Özel Sayısı), AKDITYK, Cilt: XIX, Sayı: 56, Ankara, Temmuz 2003, s. 585.

⁸² Zeki Hafizoğulları, **Laiklik**, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi 2, AKDITYK, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1998, s. 41.

Böylece Anadolu vatani etrafında milletleşme süreci hız kazanmış, eğitim öğretim laik tabana oturtulmuştur. Yabancı okulların denetim altına alınmasıyla Türklük aleyhine kullanılmaları önlenmiştir. Çağdaşlaşma ve modernleşmenin alt yapısı hazırlanmıştır. Rejim ve inkılap karşıtı güç odaklarının dayanaklarının kaldırılması ile de Cumhuriyet'in geleceği güvence altına alınmıştır.⁸³

1.2. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN EĞİTİME VERDİĞİ ÖNEM

Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğini yaptığı ve yeni bir Türk devletinin kurulmasını sağlayan Milli Mücadele sırasında ve sonrasında Türk toplumunda eğitim adına yapılan reform hareketleri devam etmiştir. Türk toplumunun daha ileri bir seviyeye gelebilmesi için eğitime değer verilmiştir. Atatürk'ün eğitime verdiği önemin pek çok sebebi vardır. İlk planda kültürel ve ekonomik yönden yeni Türk devletinin kurulmasını arzu etmesi yer almaktadır. Bir milletin gerçek kurtuluşunun ancak eğitimle mümkün olabileceğini ifade eden Atatürk'ün eğitimdeki ilk amacı ilkokuldan üniversiteye kadar her öğretim basamağında toplumda, milli gerçeklere ve ihtiyaçlara uygun yön ve yolların bulunması olmuştur. Bundan dolayıdır ki ilk önce kısa bir süre içinde geri kalmışlığı ortadan kaldırmak, bütün yurtta okur-yazar oranını artırmak için planların yapılmasını istemiştir. Eğitimde bu amaçların gerçekleşebilmesi için eğitimin durumuna ilişkin gözlem ve teşhisleri daima elle tutulur gerçekleri ortaya koymuştur.⁸⁴

Milli kültürün yükselmesini Türkiye Cumhuriyeti'nin temel direği olarak gören Atatürk, milli eğitimden söz ederken şu sözlere yer vermiştir: *"Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri eğitim sınırı ne olursa olsun, en önce ve her şeyden önce Türkiye'nin bağımsızlığı için kendi benliğine ve milli geleneklerimize düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek gereği öğretilmelidir."*⁸⁵ Böylece bir yandan eğitimin gerekliliğini, diğer yandan da milletlerarası savaşın gerektirdiği mücadele ruhunu taşımanın önemini vurgulamıştır.

⁸³ Çaycı, *a.g.m.*, s. 31.

⁸⁴ Özkan İzgi, "Atatürk'ün Eğitim ve Üniversitelere Bakış Açısı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 1984, s. 268-269; Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir...*, s. 233; Yahya Akyüz, "Atatürk ve Eğitim", *Atatürkçü Düşünce El Kitabı I*, s. 177-189.

⁸⁵ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, s. 319.

*“Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir.”*⁸⁶ diyen Atatürk’ün en çok ilgilendiği ve mücadele ettiği meselelerin başında eğitim ve kültür işleri gelmekteydi. Hatta zaman zaman, *“Eğer Cumhurbaşkanı olmasam, Eğitim Bakanlığı’nu almak isterdim.”*⁸⁷ demesi, eğitime verdiği büyük değeri göstermekteydi.

27 Ekim 1922’de Bursa öğretmenlerine yaptığı konuşmada, *“Ordularımızın kazandığı zafer, sizin ve sizin ordularınızın zaferi için yalnız zemin hazırladı... Gerçek zaferi siz kazanacak ve devam ettireceksiniz ve mutlaka başarılı olacaksınız. Ben ve sarsılmaz inançla bütün arkadaşlarım, sizi takip edeceğiz ve sizin rastlayacağınız engelleri kıracağız.”*⁸⁸ derken, öğretmenlik mesleğine büyük bir saygı ve minnetle yaklaştığını ve öğretmenlere olan güven ve inancını belirtmiştir.

Atatürk için Milli Mücadele’nin sahası yalnızca askeri alanda değildi. Vatanın hayatını kurtaran asker ordusunun yanında, bir de vatanın geleceğine ışık tutan irfan ordusu vardı ve her ikisi de aynı değere sahipti. 24 Mart 1923’te Kütahya’da öğretmenlere hitaben söylemiş olduğu şu sözler bu değeri gösteriyordu: *“Memleketimizi, toplumumuzu gerçek hedefe, mutluluk hedefine ulaştırmak için iki orduya ihtiyaç vardır. Biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri milletin geleceğini yoğuran irfan ordusu. Bu iki ordunun her ikisi de kıymetlidir, yücedir, verimlidir, saygıdeğerdir; fakat bu iki ordudan hangisi daha kıymetlidir, hangisi birbirine üstün tutulur. Şüphesiz böyle bir tercih yapılamaz, bu iki ordunun ikisi de hayatidir.”*⁸⁹ Görüldüğü gibi, öğretmenlerin üstlendiği sorumluluk askerlik vazifesi ile eş değer görülmektedir. Öğretmenlerin askeri eğitimciler olarak görülmesi, milletin ve devletin hayatını idame ettirebilmesi için eğitimin hangi ölçüde önemli olduğunu göstermektedir.

Eğitim, bir milletin bağımsız yaşayabilmesi, siyasi, iktisadi, sosyal, kültürel vb. her alanda kalkınabilmesi için temeldir. *“Eğitimdir ki, bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüce bir millet halinde yaşatır; ya da bir milleti esirlik ve yoksulluğa düşürür.”*⁹⁰

---

⁸⁶ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 677.

⁸⁷ Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, 14. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s. 365-366.

⁸⁸ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 389.

⁸⁹ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 554.

⁹⁰ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 630.

Atatürk'ün eğitimle ilgili görüş ve düşünceleri, sentezi yapılmak suretiyle ilkeler halinde verilecek olursa, bu ilkelerin aynı zamanda çağdaş eğitim sistemlerinin dayandığı temel ilkelerden olduğu anlaşılır. Bu itibarla Atatürk'e göre en önemli kalkınma gücü eğitimidir. Eğitimimiz, milli, bilimsel, uygulamalı, gerçekçi ve laik olmalıdır. Eğitimimiz, milli birlik ve bütünlüğe dayalı karma olmalıdır. Eğitimimiz modern, fakat disiplinli olmalıdır. Eğitim sistemimizde halk eğitimine önem verilmelidir.⁹¹

Atatürk'ün eğitim anlayışı, kültür değişimine ilişkin anlayışının bir sonucudur. Eğitimin çağdaş kültüre dayanması, eğitimde ulusallık ilkesini bozmayacaktır. Atatürk'ün Milli Mücadele'ye başlarken dayandığı ulusçuluk hareketi, bu bakımdan statik bir hareket değildir. İşte Atatürk'ün eğitim anlayışı bu temel esas üzerine dayanmaktadır. Böylece eğitim, çağdaşlaşmaya dayanan ulusal nitelik kazanacaktır. Dinsel öğeler bu çağdaşlaşmayı engelleyemez.⁹²

“Hayatta en gerçek yol gösterici, bilimdir.” diyen Atatürk'e göre, Türk toplumunun muasır medeniyetler seviyesine çıkması ve dünya milletleri arasında hak ettiği saygın konumu alabilmesi gerekiyordu. Bunun için eğitimin doğru bir yöntem ile uygulama alanına koyulması zorunluydu.

1.2.1. Harf İnkılabı

Türkler çok geniş bir coğrafyaya yayılmaları ve çeşitli kültürlerle temas halinde olmaları dolayısıyla yazı dilinde farklı alfabeler kullanmışlardır. Alfabe tarihine bakıldığında Türkler Göktürk alfabesi, Uygur alfabesi, Mani yazısı, Brahmi yazısı, ayrıca çok az da olsa Süryani, Ermeni, Rum, Soğd, Tibet ve Çin yazılarını kullanmışlardır. Türk tarihinin ikinci devresinde ise Arap, Latin ve Slav alfabelerini kullanmışlardır.⁹³

İslamiyet öncesinde Göktürk ve Uygur alfabelerini kullanmış olan Türkler arasında İslamiyet'in yayılması, Arap harflerinin de Türk dilinin yazı sahasında kullanılmasına sebep olmuştur. Türklerin İslam âlemi içinde yaşadıkları uzun asırlarda hep bu yazı kullanılmış ve Türk dehasının kuvvetli buluşlarıyla güzelleştirilerek türlü şekiller

⁹¹ Galip Karagözoğlu, “Atatürk'ün Eğitim Savaşı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, 1985, s. 200-211.

⁹² Reşat Kaynar, “Atatürk'ün Kültür ve Eğitim Anlayışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 6, 1986, s. 582.

⁹³ Yalçın (vd.), *a.g.e.*, s. 110.

almıştır. Bunun en güzel örneği hattatlıktır ki en büyük ustaları Osmanlı Türkleri arasında yetişmiştir. Ancak bu güzel şekiller, daha çok el yazısı için işe yarayacak değerdeydi. Arapçada sessiz harfler üzerine kurularak bunların seslendirilişleri ayrıca bir takım dil kurallarıyla belirtildiğinden sesli harfleri ancak uzatma içinde kullanılır. Arapçaya uyarak sesli harflerin yazılmaması yüzünden Türk yazısı, yalnız harfleri öğrenmekle sükülmez ve her kelimesinin okunuşu ayrı ayrı bellendir bir güçlük içine düşmüştür. Türk diline giren Arap ve Fars kelimeleri kendilerinden türeme ve birleşme kurallarını da birlikte getirdiklerinden, Türk kelimeleri bir yandan bu kurallara uyamamak, bir yandan da kendi öz varlıklarının gereklerini bulamamak zorlukları önünde kalmıştır.⁹⁴

Osmanlı Devleti'nin sınırlarının genişlemeye başlaması ile birlikte saray ve aydınlar çevresinde Arap ve Fars kültürü daha fazla itibar kazanmaya başlamış ve Türkçe bu dönemde yetersiz olduğu düşüncesiyle geri planda kalmıştır. Bu tutum, XVI. ve XVII. yüzyıllarda, Osmanlı yazı ve edebiyat diline sayısız Arapça ve Farsça kelimeler ile bu dillerin gramer kurallarının da girmesine yol açmıştır. Böylece, her biri ayrı bir dil ailesinden gelen ve Osmanlı Türkçesi diye adlandırılan üçlü melez bir yazı dili oluşturulmuştur.⁹⁵ Bu durum bu dillerin kendine has özelliklerine göre oluşmasından dolayı Türk diline uygun gelmemiştir. Böylelikle Türkiye'de batılılaşmanın yaşanmaya başladığı Tanzimat dönemi ile birlikte dilde Türkçülük hareketi oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde yapılan dil tartışmalarına baktığımız zaman bu tartışmaların dilde sadeleşme, alfabe meselesi ve özellikle bu alanda yapılacak olan düzenlemeler etrafında şekillendiğini görürüz. Türkçenin Arapça ve Farsça unsurlardan temizlenmesi suretiyle bağımsız bir dil haline getirilmesi bu tartışmaların amacını oluşturmuştur.

Dil alanında batı uygarlığının etkisi ana hatlarıyla iki biçimde görülür: Birincisi Batıdaki milliyetçilik akımının ve halka yönelmenin etkisiyle ana diline karşı duyarlılığın oluşması; ikincisi de halkın anlayacağı dille yazmak amacıyla halk diline

---

⁹⁴ Osman Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi**, Cilt 5, Eser Matbaası, İstanbul, 1977, s. 1756-1757.

⁹⁵ Zeynep Korkmaz, "Atatürkçü Düşüncede Türk Dilinin Yeri", **Atatürkçü Düşünce El Kitabı I**, s. 199.

yönelme düşüncesidir. Bunun en önemli ve etkili aracı ise gazeteler olmuş ve bu sebeple gazeteler dilde değişimin başlangıcı olmuştur.⁹⁶

Bu dönemde, Arap harflerinin iyileştirilmesi konusunda ilk ciddi girişim Münif Paşa'dan gelmiştir. Münif Paşa, üyesi olduğu Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'de 1862'de bir konferans vermiştir. Bu konferansta, Türk dilindeki Arapça-Farsça kelimelerin terkiplerinin çokluğunun okuma yazmayı büsbütün zorlaştırdığını, büyük harf olmadığı için özel isimlerin diğerlerinden ayırdedilmediğini ifade etmiştir. Avrupalıların yazılarında böyle zorluklar olmadığı için, 6-7 yaşından başlayarak her insanın okuyup yazabildiğini söylemiştir. Bizde ise Türk yazısını öğrenmenin zorluğu yüzünden halkın fikren terbiyesinin mümkün olmadığını belirtmiştir.⁹⁷ Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Ahmed Midhat, Şemsettin Sami, Süleyman Paşa bu devirde dil konusunu bilinçli bir düşünce olarak ele almışlardır. Bu aydınlar sadeleşme konusunda önemli görüş ve tedbirleri ileri süren Tanzimat yazarlarıdır.⁹⁸

Tanzimat ve onu izleyen dönemlerde, dil konusunun, uygulama bir yana bilinçli bir düşünce olarak ortaya çıkması, o güne kadar geri plana itilmiş olan Türkçenin de ele alınması ve gramerinin yazılması gereğini gündeme getirmiştir. 1851 yılında Ercümen-i Daniş'in kuruluşu ile Osmanlı Türkçesi gramerlerinin yazılması karar altına alınmıştır. II. Meşrutiyet ve sonrasına kadar uzanan dönemde yazılan gramerlerin temel özelliği, genel olarak Türkçenin Arap grameri temelinde ele alınıp işlenmesi olmuştur. Başka bir ifadeyle Türkçe'nin dil malzemesi, Arap gramerinin kalıpları içine oturtulmuştur.⁹⁹ “Vav” ve “kef” harflerine bir takım işaretler koyarak harfleri düzeltmek girişimi, el yazısını bir kat daha güçleştirmiştir. Bu durum, zaten birçok işaretle boğulmuş olan Türk yazısının daha da karmaşıklaşmasına sebep olmuştur.¹⁰⁰ Ayrıca Tanzimat'la girilen Batı'ya yönelik hareketi, yeni kavram ve terimleri gerektirmiştir. Dil de bunları karşılayabilecek nitelikte olmadığı için, bu kez

---

⁹⁶ Şükrü Haluk Akalın, “Cumhuriyet Döneminde Türkçe ve Türk Dil Kurumu”, **V. Türk Kültürü Kongresi...**, Cilt: I (Dil), s. 46.

⁹⁷ Neriman Tongul, “Türk Harf İnkılabı”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 33-34, 2004, s. 105.

⁹⁸ Korkmaz, *a.g.m.*, s. 200.

⁹⁹ Zeynep Korkmaz, “Türkiye Türkçesi Üzerindeki Gramer Çalışmaları ve Bu Çalışmaların Günümüzdeki Durumu”, **V. Türk Kültürü Kongresi...**, Cilt: I (Dil), s. 22-23.

¹⁰⁰ Ergin, *a.g.e.*, s. 1758.

de Osmanlıca kapılarını Batı dillerine, özellikle Fransızcaya açmıştır. Böylece bu devrin belirgin bir özelliği olan kültür ikileşmesi dilde de kendini göstermiştir.¹⁰¹

Tanzimat döneminde başlayan alfabenin ıslahı meselesi II. Meşrutiyet döneminde daha belirgin bir hale gelmiştir. Bu dönemde harf meselesine dair çalışmalar harflerin ıslahı ve değiştirilmesine yöneliktir. Milaslı Dr. İsmail Hakkı Bey, Ali Nusret gibi aydınlar alfabenin ıslahının gerekliliği üzerine durmuşlardır. Özellikle Celal Nuri ve Abdullah Cevdet gibi Batıcı aydınlar ise Latin alfabesinin kabul edilmesinden yana olmuşlardır. Celal Nuri Bey, harflerin ıslahı ile boş yere zaman kaybedildiğini, bir an önce Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.¹⁰² İttihat ve Terakki Fırkası'nın önde gelenlerinden Enver Paşa, alfabe konusunda Arap harflerinin ayrı ayrı ve her konsonantının (ünsüz/sessiz) önüne bir vokal (sesli/ünlü) koyarak yazılan bir alfabe denemesine girişmiştir. Fakat bu yazı şekli I. Dünya Savaşı sonunda bırakılmıştır. Bu durum II. Meşrutiyet döneminde dilde sadeleşme, Türkçeye dönüş gibi konularda çıkan tartışmaların yazı meselesi etrafında Arap harflerinin ıslah ve terk edilmesi hususunda iki noktada toplandığını göstermektedir.¹⁰³

1911 yılında Selanik'te çıkmaya başlayan Genç Kalemler dergisi etrafında toplanan Ali Canip Yöntem, Ömer Seyfeddin, Ziya Gökalp, Kazım Nami, Akil Koyuncu gibi gençler, milli bir edebiyatın milli bir dille yaratılacağı görüşünden hareket ederek yazılarını “Yeni Lisan” başlığı altında kaleme aldılar.¹⁰⁴ Gökalp, konuyla ilgili “Türkçülüğün Esasları” adlı eserinde, Türkçülüğün ortaya çıkışına değin, dilimizde anlamlı ve açık olarak bir felsefe kitabının yazılmadığını söyler. Bunun yanında edebiyatta seçkin yapıtlardan hiçbirinin açık ve doğru çevirisi yapılamamıştır. Bunların nedeni ise iki hastalıktan dolayıdır. Birincisi, Türk dilinde Osmanlı edebiyatının soktuğu gereksiz ve zararlı birçok söz, türetim ve çekimler, tamlamalar ve eklerin varlığıdır. İkincisi ise Osmanlıcada birçok sözcüğün eksik bulunmasıdır.¹⁰⁵ Gökalp'e göre Türk dilini anlam (kavramlar) açısından çağdaştırmak, terim

---

¹⁰¹ Korkmaz, “...Türk Dilinin Yeri”, s. 201.

¹⁰² Taner Aslan, “İkinci Meşrutiyet Düşüncesinin Cumhuriyet'e Tesirleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21, 2008, s. 360.

¹⁰³ Yalçın (vd.), *a.g.e.*, s. 111.

¹⁰⁴ Korkmaz, *a.g.m.*, s. 201.

¹⁰⁵ Gökalp, *a.g.e.*, s. 115. Falih Rıfki Atay, harf inkılabının kabul edilmesinin ardından, İsmet Paşa'nın isteği üzerine Larousse Lügatının tercümesine başlanınca, Osmanlıcanın sözcük bakımından bu eksikliğini ve birçok kelimeye ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Falih Rıfki Atay, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012, s. 541.

açısından İslamlaştırmak gerektir. Bunun yanında dil bilgisi, söz dizimi, yazım bakımından da Türkçeleştirmek gerektiği düşüncesindedir. Ancak kavramlara Türkçe karşılık bulunamazsa Fransızca ve Rusça yerine Arapça ve Farsça olmasının daha hayırlı olacağı düşüncesindedir. Ziya Gökalp, dilimizi Türkçeleştirirken bütün soydaşların anlayacağı genel bir Türkçeye doğru gidilmesi gerektiğini belirtir.¹⁰⁶

Dönemin edebiyat alanındaki gelişmeleri ve zaman zaman hükümetin aydınlara karşı olan baskısına rağmen yapılabilen tartışmalar, bu dönemin önceki dönemlere oranla daha özgür bir dönem olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan dönemin yazıları, Gökalp'in düşüncelerinin o dönemde edebi eserlerin dilinde sadeleşmeyi önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Fakat yazı dili ile halkın konuştuğu dil arasındaki uçurum hala devam etmekteydi.

Atatürk'e göre "Millet, aynı kültürden insanların oluşturduğu toplumdur." Kısaca "ortak kültür" millet olmanın temel unsurudur. Dil de, milli kültürün diğer başlıca unsuru, milli birlik ve beraberliğin koruyucusudur.¹⁰⁷ Bu sebeptendir ki Atatürk, bir milletin doğuşu, büyümesi, yükselişi, devamlılığı ile dil arasında çok sağlam bir bağ olduğunu bildiği için, eğitim ile birlikte dil konusuna büyük önem vermiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, 8 Temmuz 1919'da sabaha karşı Mazhar Müfit Kansu'ya ileride yapacak olduğu hukuki, siyasi, sosyal ve kültürel alanlardaki beş inkılap uygulamasını not aldırırken¹⁰⁸ "Latin harufu (harfleri) kabul edilecek." demiştir. Bu madde Atatürk'ün henüz Cumhuriyet kurulmadan önce harf inkılabı ile ilgili yapacak olduğu tarihi değişikliği haber vermekteydi.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu I. Dünya Savaşı yıllarından sonra dil ve alfabe tartışmaları¹⁰⁹ devam etti. Latin harflerine geçme konusu Cumhuriyet devrinde ilk

---

¹⁰⁶ Akalın, *a.g.m.*, s. 62.

¹⁰⁷ İsmet Giritli, "Atatürk, Kültür ve Sanat", *Atatürk Araştırma Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 10, 1987, s. 19.

¹⁰⁸ 1-Zaferden sonra şekli hükümet Cumhuriyet olacaktır. 2-Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince icap eden muamele yapılacaktır. 3-Tesettür Kalkacaktır. 4-Fes kalkacak, medeni milletler gibi şapka giyilecektir. 5-Latin harufu kabul edilecek. Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, 3. Baskı, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 131.

¹⁰⁹ Bu dönemde (1921-22 yıllarında), Azerbaycan'da ve Kuzey Kafkasya'da Latin alfabesi denenmekte ve tartışılmaktaydı. Temmuz 1922'de Azerbaycan hükümetinden Latin harflerine geçme üzerine bir tezkerenin Ankara'ya resmi olarak ulaşması bildirilmişti. 1 Mayıs 1925'te Azerbaycan Yüksek Sovyeti'nin bir kararnamesi Latin alfabesini Azeri Türkçesinin resmi yazı biçimi olarak kabul etti. 1926 baharında Sovyetlerin himayesi altında Bakü'de bir Türkoloji Kongresi toplandı. Kararlarından birisi de Sovyetler Birliği'nde kullanılan Türk dillerinde Arap yazısı yerine Latin yazısının benimsenmesiydi. Ertesi yıllarda Orta Asya'da birçok farklı Latin yazısı benimsenmiştir. Lewis, *a.g.e.*, s. 582-583.

olarak 1923'te İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde Latin alfabesinin benimsenmesine dair bir önerinin ileri sürülüp tartışılmaya başlanması ile gündeme geldi ise de bu öneri kabul edilmedi.¹¹⁰

Alfabe konusunda Arap harflerinin yetersizliğini Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1924 yılında ilk defa dile getiren İzmir milletvekili Şükrü Saraçoğlu'dur.¹¹¹ Saraçoğlu bu konuşmasında şöyle söylemiştir: *“Büyük fedakârlıklar yapılan bu memlekette, bu memleket halkı hala okuma yazma bilmiyorsa, bunu yalnız usulde aramak, eğitimcilerin öğretim tarzı ve idareyi bilmediğini iddia etmek doğru olmaz. Benim kanaatimce bu büyük derdin vahim noktası harflerdir. Arap harfleri Türk dilini yazmaya müsait değildir.”*¹¹² Böylece memleketin eğitim ve kültür alanında geri kalmasındaki en büyük sebeplerden birisinin Arap harflerinden kaynaklandığını vurgulamıştır.

Latin harflerinin kabulü konusunda tartışmalar devam ederken 28 Mart 1926'da Akşam gazetesinin “Latin Harflerini Kabul Etmeli mi, Etmemeli mi?” başlıklı anketi ülkede geniş yankılar uyandırmıştır. Dönemin ünlü yazar ve bilim adamlarından Halit Ziya, Necip Asım, Veled Çelebi, Ali Canip, İbrahim Alaaddin, Prof. Zeki Velidi Togan, Avni Başman, Yusuf Semih, Ali Seydi, Prof. Mehmed Fuad Köprülü gibi kişiler Arap harflerini savunmuşlardır. Buna karşılık Refet Avni, Abdullah Cevdet, Mustafa Hamit gibi aydınlar da Latin harflerini savunmuşlardır.¹¹³

Alfabe ve dil tartışmaları sürekli olarak devam etmiştir. Tanzimat'la başlamış, II. Meşrutiyet döneminde üst seviyeye ulaşmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında Milli Mücadele döneminde devam eden tartışmalar hakkında yapılabilecek en genel ve doğru yorum, bu tartışmaların 1928'de uygulanacak olan Latin harflerine geçişin alt yapısını ve ideolojisini oluşturmuş olduğudur.

Mustafa Kemal Atatürk harf inkılabının zamanının gelmiş olduğuna 1927 yılında karar vermiştir. Bu yıl ve 1928 kış ayları ilk fikri hazırlıklarla geçmiş, yaz mevsiminin ilk aylarında ise yoğun faaliyet devresi başlamıştır. Atatürk, bütün mesaiyi bizzat idare etmiştir. Çeşitli milletlerin alfabeleri ve Türkçenin dilbilgisi ve imla kuralları üzerinde

---

¹¹⁰ Lewis, *a.g.e.*, s. 582

¹¹¹ Yalçın (vd.), *a.g.e.*, s. 112.

¹¹² *TBMM Zabıt Ceridesi, Yüz Onbirinci İctima, Devre: II, Cilt: 6, İctima Senesi: 1, 25.2.1924, s. 335-336.*

¹¹³ Tongul, *a.g.m.*, s. 114-115.

bizzat incelemeler yapmıştır. Bundan sonra oluşturulan dil encümeni ilk toplantısını 26 Haziran 1928'de yapmıştır.¹¹⁴

Atatürk, 1928 Ağustos ayının 9'uncu Perşembe günü İstanbul Sarayburnu'nda halka şu sözlerle seslendi: *“Güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim güzel, ahenkli, zengin lisanımız yeni Türk harfleri ile kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan, anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak mecburiyetindeyiz. Dilimizi muhakkak anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle kesinlikle çok çabuk bir zamanda mükemmel surette anlayacağız. Ben buna eminim, siz de emin olunuz.”*¹¹⁵

Bu başlangıçtan sonra şimdiye kadar eski devirlerde yaşanan hatalara, bunların acı neticelerine temas eden bu hitabe şu tavsiye ve uyarılarla devam etti: *“Şimdi sözden çok, iş zamanıdır... Çok işler yapılmıştır, ancak bunu yapmaya zorunlu olduğumuz son değil, fakat çok gerekli bir iş daha vardır: Yeni Türk harfleri çabuk öğrenilmelidir. Vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanseverlik ve milliyetseverlik görevi biliniz. Bu görevi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir sosyal topluluğun yüzde onu okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez. Bundan insan olanlar utanmalıdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir; övünmek için yaratılmış, tarihini övünçle doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa bu hata bizde değildir. Türk'ün karakterini anlamayarak kafasını birtakım zincirlerle saranlardadır. Artık geçmişin hatalarını kökünden temizlemek zorundayız... Hataların düzeltilmesinde bütün vatandaşların hareketini isterim. En sonunda bir sene, iki sene içinde bütün Türk sosyal heyeti yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz yazısıyla, kafasıyla bütün uygarlık dünyasının yanında olduğunu gösterecektir.”*¹¹⁶

Yapılan ve yapılmakta olan inkılapların halktan habersiz olamayacağını bilen Atatürk, her inkılap girişiminde olduğu gibi harf inkılabını yürürlüğe koymadan önce halka anlatmak ve halkın nabzını ölçmek için seyahate çıktı. İlk önce Tekirdağ, Çanakkale, Maydos, sonra bazı Karadeniz şehirleri ile Orta Anadolu'yu dolaştı. Sokaklarda ve dükkanlarda halkı imtihan etti. Belediye salonlarında, meydanlarda karatahta başında

¹¹⁴ Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, a.g.e., s. 251.

¹¹⁵ Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, a.g.e., s. 252.

¹¹⁶ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 734.

dersler verdi.¹¹⁷ İmtihanlarda gördüğü genel izlenimi anlatırken şöyle söyledi: *“Tekirdağlı vatandaşlarım daha şimdiden yeni Türk harflerini yazıp okumayı hemen öğrenmişlerdir diyebilirim... Arap harfleri ile hiç okuma yazma bilmeyenlerin Türk harflerine hemen alıştıklarını gördüm. Şimdilik ortada yetkili makamların onayından geçmiş bir kılavuz olmadan, henüz okul öğretmenleri gösterme işine geçmeden, yüce Türk milletinin hayırlı olduğuna inandığı bu yazı sorununda bu kadar yüksek şuur ve kavrayış ve özellikle çabukluk göstermekte olduğunu görmek, benim için cidden büyük, çok büyük mutluluktur.”*¹¹⁸ Bütün bu gelişmeler alfabe değişikliği yasasının başarıya ulaşmasına zemin hazırlıyordu.

Latin alfabesi, 1 Kasım 1928’de 11 maddeden oluşan “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun” başlığı altında *“Şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde gösterilen harfler (Türk Harfleri) unvanı ve hukuku ile (Madde 1)”*¹¹⁹ oy birliği ile kabul edilmiştir.¹²⁰

*“Büyük Millet Meclisinin kararıyla Türk harflerinin kesinlik ve yasallık kazanması memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacaktır.”*¹²¹ Bu devrim, aynı zamanda, Cumhuriyetçi devrimin dil ve tarih sorunlarındaki aşamasının kapılarını da açmıştır.¹²² Okur-yazar oranı eskiye kıyaslanmaz bir şekilde çoğalmıştır. Türkçede bilimsel çalışmalar artmış, Türkçe bilim dili olma yolunda büyük yol almış, sadeleşmiştir.¹²³ Bundan sonraki süreçte Millet Mektepleri ve Türk Ocaklarının devamı niteliğinde olan Halkevlerinin açılması ile eğitim seferberliği hız kazanacak, okuma yazma kolaylığı sağlanacak ve bu sayede ülkede okur-yazar oranı hızla artacaktır.

1.2.2. Millet Mektepleri

Yeni Türk harflerinin kabulünden sonra ülkede büyük bir seferberlik başlatıldı. İngiliz gazeteleri Türkiye’deki yazı değişikliği çalışmalarını okuyucularına *“Türkler*

¹¹⁷ Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, a.g.e., s. 253.

¹¹⁸ **Atatürk’ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri**, AKDITYK, Atatürk Kültür Merkezi yayını, Sayı: 37, Ankara, 1990, s. 109; **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri**, s. 735.

¹¹⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi, Birinci İnikat, Devre: III, Cilt: 5, 1 Kasım 1928**, s. 11.

¹²⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi, Birinci İnikat, Devre: III, Cilt: 5, 1 Kasım 1928**, s. 12.

¹²¹ **Atatürk’ün Kültür ve Medeniyet...** s. 111.

¹²² Berkes, a.g.e., s. 550.

¹²³ Ramazan Boyacı, Harf Devrimi ve Sağladığı Kolaylıklar: **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 50, Temmuz 2001, s. 447.

topyekün bir kültür seferberliği başlattılar” cümlesiyle duyurdular. Mustafa Kemal’in, il il, kasaba kasaba dolaşarak elinde tebeşir tahta başında bakkala, kasaba, işçiye, erkeğe, kadına okuma yazma öğrettiği bu haberlerde yer aldı. Dünya, ilk defa bir Cumhurbaşkanının elinde tebeşir ile halka okuma yazma öğrettiğini görüyordu.¹²⁴

Yeni harflerin 1 Kasım’da kabul edilip 3 Kasım’da yürürlüğe girmesinden 4 gün sonra 7 Kasım 1928’de Başbakan İsmet İnönü TBMM’de yaptığı konuşmada halkın yeni harfleri öğrenmesi için Millet Mektepleri açılacağını söylemiştir.¹²⁵ 8 Kasım 1928’de, Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanmış bulunan “Millet Mektepleri Teşkilatnamesi” Danıştay tarafından onaylanarak Bakanlar kuruluna gönderilmiştir. 24 Kasım 1928 tarihinde yayınlanan bu talimatname ile Atatürk, Millet Mektepleri Teşkilatının Genel Başkanı ve Başöğretmeni kabul edilmiştir.¹²⁶ 31 Kasım 1928’de Eğitim Bakanı Cemal Hüsnü Bey, öğretmenlere, “*Her Türk kadınının daha iyi bir anne olması, her Türk erkeğini daha faydalı, bilinçli üretici bir vatandaş haline getirmek için sizi mücadeleye, yorulmaya ve başarmaya çağırıyorum.*”¹²⁷ dileklerini söylemiştir. Aynı gün Millet Mekteplerinin eğitim-öğretime başlayacağı bildirilmiştir.¹²⁸ 1 Ocak 1929 günü Millet Mektepleri resmen açılmıştır.¹²⁹ İlk olarak 1208 dersane açılmış ve 45.000 kişi il ve ilçelerde yapılan törenlerle öğrenim görmeye başlamıştır.¹³⁰

52 maddeden oluşan Millet Mektepleri Talimatnamesi’nin ikinci maddesinde belirtildiği üzere Millet Mektepleri Teşkilatı iki türdür:

A-) “*Tahsil çağını geçirmiş olup ne eski Arap ve ne de Türk harflerini bilmeyen vatandaşların Türk harfleriyle okuyup yazmayı öğrenmelerine mahsus olmak üzere dört aylık bir devreyi ihtiva eder.*”

B-) “*Eski Arap harfleriyle okuyup yazan, ancak Türk harflerini bilmeyen vatandaşların Türk harfleriyle okuyup yazmayı öğrenmelerine mahsus olmak üzere iki aylık bir devreyi muhtevidir.*”¹³¹

---

¹²⁴ Akalın, *a.g.m.*, s. 70.

¹²⁵ Akalın, *a.g.m.*, s. 71.

¹²⁶ Kırpık (vd.), *a.g.e.*, s. 288-289.

¹²⁷ “Maarif Vekilimizin Bir Tamimi”, *Cumhuriyet*, No:1968, 31 Ekim 1929, s. 3.

¹²⁸ “Millet Mekteplerinde Tedrisat Yarım Akşam Başlıyor”, *Cumhuriyet*, , No:1968, 31 Ekim 1929, s. 2.

¹²⁹ Akalın, *a.g.m.*, s. 71.

¹³⁰ “Millet Mektepleri Dün Gece Açıldı”, *Cumhuriyet*, , No:1672, 2 Ocak 1929, s. 1.

¹³¹ “Millet Mektepleri Teşkilatı Talimatnamesi”, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 1048, Kanun Kara no: 7284, 24 Kasım 1928, s. 2.

16-40 yaş arasındaki bütün vatandaşların gitmesi mecbur tutulan Millet Mektepleri, ilkokul bulunan her yerde ilkokul öğretmeni sayısına göre açılmıştır. Okulu olmayan köylerde ise bir devre için öğretmenler gönderilerek “Seyyar Dershaneler” adıyla açılmıştır. A dershanesine hiç okuma yazma bilmeyenler, B dershanelerine ise yönetmelik gereğince A dershanelerini bitirerek okuyup yazma öğrenmiş olan vatandaşlar alınmıştır.¹³²

Millet Mektepleri sabit, gezici ve özel olmak üzere üçe ayrılmakta olup, 1929 yönetmeliğine göre¹³³, bunlara ek olarak Köy Yatı Dershaneleri ve Halk Okuma Odalarının açılması öngörülmüştür.¹³⁴ Atatürk’ün Genel Başkan ve Başöğretmeni olduğu bu kuruluşun başkanlığını TBMM Başkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu Üyeleri, Genel Kurmay Başkanı ve CHP Sekreteri üstlenmişlerdir. Ayrıca kadın erkek her Türk vatandaşı bu kuruluşun üyesi ve yardımcı organları olarak kabul edilmiştir.¹³⁵

Tablo 1.1. Millet Mekteplerinden Mezun Olan Öğrenci Miktarı:

Seneler		Başarılı Olanlar					
		Dershanelere Devam Edenlerden		Hariçte Özel Öğrenim Görenlerden		Toplam	
		A	B	A	B	A	B
Şehirlerde	1928-29	172,972	64,605	34,726	16,790	207,698	81,395
	1929-30	56,850	25,737	7,609	1,538	64,459	27,275
	1930-31	34,773	17,056	8,279	2,225	43,052	9,281
	1931-32	22,469	9,566	4,949	298	27,418	9,864
	1932-33	16,810	4,903	5,439	829	22,249	5,732
	1933-34	5,784	1,586	2,737	574	8,521	2,160
	1934-35	6,637	1,890	11,937	1,114	18,574	3,004
Köylerde	1928-29	260,500	28,804	17,434	1,179	277,934	29,983
	1929-30	134,494	28,582	7,288	325	141,782	28,907
	1930-31	98,681	21,812	5,089	396	103,770	22,208
	1931-32	57,278	10,178	3,349	383	60,627	10,561
	1932-33	49,233	9,613	3,444	664	52,677	10,277
	1933-34	21,885	7,304	757	224	22,642	7,528
	1934-35	31,774	9,346	2,982	575	34,753	9,921

Kaynak: Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif (1928-35), Millet Mektepleri Faaliyeti İstatistiği, Hüsniyat Matbaası, İstanbul, 1935, s. 71.

¹³² Kırpık (vd.), **a.g.e.**, s. 289.

¹³³ Eğitimin yaygınlaştırılması için 22 Eylül 1929 tarihinde 56 maddeden oluşan yeni bir yönetmelikle, Millet Mektepleri Talimatnamesi değiştirilmiştir. Yeni yönetmelikte, öğretim sistemi, öğretmen ve yöneticilerin görevleri ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Mecburi devam yaş sınırı 16-45 olmuş, ödüller ve cezalar konmuş, dershanelerin kadın, erkek ve karma üç şekilde oluşturulacağı belirtilmiştir. Kırpık (vd.), **a.g.e.**, s.289-290.

¹³⁴ Mustafa Albayrak, “Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışması (1928-35)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 29, 1994. s. 475.

¹³⁵ Albayrak, **a.g.m.**, s. 474.

Yukarıdaki tabloyu incelendiği zaman ilk göze çarpan, 1928-29 yılının diğer yıllara göre fazlalığı olmakla birlikte yıldan yıla bir düşüş yaşanmasıdır. İlk yıllardaki netice, bizzat Atatürk'ün başöğretmenlik yapmak suretiyle gösterdiği gayretlerin, halka ve öğretmenlere verdiği şevk ve heyecanın doğal sonucu olmuştur.¹³⁶ Atatürk, bu olumlu neticeyi 1 Kasım 1929'da TBMM'nin üçüncü dönem üçüncü toplanma yılını açarken şu sözlerle dile getirmiştir: *“Meclisimizin en büyük eseri olan Türk harfleri, ülkenin genel hayatına tam anlamı ile uygulanmıştır. İlk zorluk, milletin amaca ulaşma isteği ve uygarlığa olan sevgisi nedeniyle kolaylıkla yenilmiştir. Millet okulları normal öğretim dışında kadın ve erkek, yüz binlerce vatandaşın aydınlanmasına hizmet etti. Bu okulların daha fazla ve istekle sürdürülmesi gereklidir.”*¹³⁷ Okuma yazma öğrenenlerin sayısının azalmaya başlamasında ise, ilk yıllardaki ilgi ve coşkunun giderek azalması etkili olmuştur.¹³⁸

Tabloda hiç okuma yazma bilmeyen A dershanelerinden mezun olanların sayısının, şehirlere göre köylerde daha fazla olduğunu görüyoruz. Bunun yanında, ilk defa okuma yazma öğrenip B dershanesine geçiş yapıp da mezun olanların sayısı ise köylere oranla şehirlerde daha fazladır. Ancak bu durum, köylerdeki katılım oranının şehirlerdeki oranla daha fazla olmasından dolayı köylerdeki başarı oranının şehirlerle oranla daha yüksek olduğu anlamına gelmemelidir. Nitekim köy ve şehir nüfusu ile birlikte okuma yazma bilmeyenlerin sayısını dikkate alırsak bu durum kendiliğinden anlaşılır.

Genel bütçeden eğitim için ayrılan ödenek, il özel bütçesinden ayrılan para, bağışlar, ziraat, ticaret odaları, CHP, Türk Ocağı vb. kuruluşların yardımları, yöre belediyelerden yapılan katkılar, devam etmeyenlerden alınan para cezaları ve “Gazi Hitabesi Plağı”ndan elde edilecek gelirler Millet Mekteplerinin önemli gelir kaynakları arasında yer almıştır.¹³⁹

Millet Mektepleri, yapılacak masrafları karşılamak için Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesine, ilk defa Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'un kabulünden sonra bazı bakanlıkların ve dairelerin 1928 bütçelerinin, zorunlu olmayan

---

¹³⁶ Kırpık (vd.), *a.g.e.*, s.291.

¹³⁷ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 748-749.

¹³⁸ Albayrak, *a.g.m.*, s. 481.

¹³⁹ Albayrak, *a.g.m.*, s. 477.

kalemlerinden kesintiler yapılarak 5 Kasım 1928’de 400.000 Liralık ek ödenek konmuştur. Bu ödenek ile vilayetlerin bütçelerinden ayıracakları paranın, ne şekilde sarf edileceği talimatname ile belirtilmiştir. Millet Mektepleri’nin açıldığı günlerde yaşanan yoğunluk pek çok okulda fazla sayıda yeni dersane açılmasına sebep olmuş, öğretmenlerin ders saatleri de artmıştır. Ancak fazla derse giren öğretmenlerin ücretlerinin ödenmesinde vilayet bütçeleri yetersiz kaldığı için ek mali tedbirler alınmıştır.¹⁴⁰ Bütün bu zorluklara rağmen Millet Mekteplerine 1928-35 eğitim-öğretim dönemlerinde toplam 2.619.439 lira bütçe ayrılmıştır.

Tablo 1.2. Millet Mektepleri Bütçesi:

Seneleri	Maaş ve Ücret	Diğer Masraflar	Toplam
	Lira	Lira	Lira
1928-1929	670,407	211,101	881,508
1929-1930	553,445	200,806	754,251
1930-1931	420,610	121,814	542,424
1931-1932	194,364	57,648	252,012
1932-1933	93,774	29,202	122,976
1933-1934	42,273	9,287	51,560
1934-1935	10,832	3,876	14,708

Kaynak: Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, (1928-35), s. 80.

Netice itibariyle Türkiye’de şehir ve köylerde öğretim veren A ve B dersanelerinden 1928-35 yılları arasında mezun olanların sayısı 1.344.252’dir. Millet Mektepleri faaliyetlerinin haricinde olarak Türk harfleri ile okuma yazma öğrendiği muhakkak olan, 100.000’den fazla devlet, özel idare ve belediye memurları ile 20.000’e yakın öğretmen vardır. Bunun yanında yeni harflerin uygulanması sırasında okullarda mevcut olan 500.000’den fazla öğrenci, bankalar, şirket memurları ve halk arasında kendi kendine okuma yazma öğrenenler vardır. Bunlar bu tabloya dahil değildir. Bu durum da göz önüne alındığı zaman, Türkiye’de Türk harfleri ile okuma yazma bilenlerin sayısının 3.000.000’den fazla olduğu anlaşılır.¹⁴¹

¹⁴⁰ Fahri Kılıç, “Yeni Türk Alfabesinin Yaygın Eğitim Yoluyla Öğretilmesi”, Ankara: *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 61, 2017, s. 218.

¹⁴¹ 1927-33? İstatistiğinin baş tarafına konulan İZAHAT, *Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif, Millet Mektepleri Faaliyeti İstatistiği 1928-34*, Neşriyat no:51, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934.

Türkiye’de okuma yazma oranı 1927 yılında %10,5 idi.¹⁴² Bu bağlamda 1935 yılına geldiğinde Türkiye’de¹⁴³ okuma yazma bilen sayısının yaklaşık olarak %20’ye ulaştığı rahatlıkla söylenebilir.

1.3. TÜRK OCAKLARININ KURULUŞU VE FAALİYETLERİ

Türk Ocakları, Osmanlı Devleti’nin dağılma süreci yaşadığı ve Türk milletinin bağımsızlığının yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğu bir dönemde resmi olarak 25 Mart 1912’de kurulmuştur.

Tanzimat ve Islahat Fermanları Türkiye’de yaşayan Gayr-i Müslimlerin Türklere daha fazla hak elde etmelerine sebep olmuştu. Sürekli devam eden dış tahrikler dolayısıyla da ayrılıkçı faaliyetler artmış ve devlet son derece zor duruma düşmüştü. Osmanlı Devleti, II. Abdülhamit’in başlattığı “İslam Birliği” politikasına karşı çıkan Hıristiyan topluluklarının kendi siyasi ve ideolojik birliklerini oluşturmaları tehdidi ile karşı karşıyaydı. Bu arada ülkede teşkilatlanmasını tamamlayan “İttihat ve Terakki Cemiyeti” önderleri, Türk olmayan unsurlarla “Osmanlılık” fikri üzerinde uzlaşmak mecburiyetinde kalmışlardı. Böylece imparatorluğun dağılmasını önlediklerini düşünmüşlerdi. İttihat ve Terakki mensupları ile azınlık cemiyet liderleri arasında varılan bu mutabakat çerçevesinde II. Abdülhamit 1908’de tahttan indirilerek II. Meşrutiyet dönemi başlatılmıştı.¹⁴⁴

Türk Ocakları II. Meşrutiyet döneminde, kuruluş sırasına göre, Türk Derneği (1908) ve Türk Yurdu (1911) isimli ve aynı görüşleri benimseyip savunan derneklerin üçüncüsüdür. Türk Derneği yerini Türk Yurdu’na, Türk Yurdu da Türk Ocağı’na bırakmıştır.¹⁴⁵ Ocağın kurulmasıyla ilgili ilk hareket Askeri Tıbbiye öğrencilerinden gelmiştir.¹⁴⁶ Askeri Tıbbiye, modern bir eğitim kurumu olması dolayısıyla buradan mezun olan öğrenciler müspet ilim zihniyeti ile yetişiyorlardı. Bu bağlamda ortaya çıkan siyasi ve sosyal meseleleri büyük oranda özgür bir ortamda

¹⁴² Albayrak, *a.g.m.*, s. 482.

¹⁴³ Türkiye’de ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmış ve 13.648.270 olarak hesaplanmıştır. 20 Kasım 1935’te yapılan ikinci seçimde ise, 8.213.842’si kadın 7.974.925’i erkek olmak üzere toplam nüfus 16.188.767’dir. **BCA, CHP Evrakı, 490.01/1290.284.01**, s. 1-5.

¹⁴⁴ Mehmet Saray, **Atatürk’ün Türklük ve Milliyetçilik Anlayışı**, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2012, s. 60.

¹⁴⁵ Kenan Akyüz, “Türk Ocakları”, *Belleten*, Cilt 50, Sayı 196, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986, s. 201.

¹⁴⁶ Yusuf Sarıınay, “Türk Ocağı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 41, Ankara, 2012, s. 545.

tartışabilmekteydiler. Ayrıca askeri okullar, her şeyden önce bir vatanseverlik ocağıydı. Orada öğrenciler, vatanın savunması fikriyle şekilleniyorlardı. Nitekim bu okullarda Türk olmayan öğrenciler milliyet hissinden kaynaklanan birlik hareketlerine karşı biz kimiz? sorusunu sormuşlardır. Bu sorunun cevabını, canlanmaya başlayan Türkçü yayınlarda bulan Türk öğrenciler arasında milli şuurun uyanışı hızlanmıştır.¹⁴⁷

Bu dönemde Türklerin “*Kültürel, sosyal ve iktisadi yükselmesine politikaya girmeden hizmet edebilecek büyük ve ciddi bir milliyetçi derneğin kurulması*” fikri gündeme geldi. Bu fikir ilk olarak İstanbul’da Fransızca çıkmakta olan Jeune Turc (Genç Türk) isimli bir gazete tarafından ve daha çok Celal Nuri (İleri)’nin yazılarında ortaya atıldı.¹⁴⁸ Tanin gazetesi de bu fikri destekledi.¹⁴⁹ Bu görüşü benimseyen İstanbul Tıp Fakültesi öğrencileri harekete geçerek bu konuda kendilerine yardım edebileceklerine inandıkları bazı aydınlara müracaat etmeye karar verdiler.¹⁵⁰ Aralarından seçtikleri bir müteşebbis heyet, 190 tıbbiyeli adına 11 Mayıs 1911’de bu aydınlara ortak bir mektup gönderdiler. Bu mektupla, “*Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Türklerin bir gerileme dönemine girdiklerini, bunu önlemedeki ilk ve en önemli şartın bilgisizlikle mücadele olduğunu, ticaret ve ziraat yollarından kazanılacak bir sosyal üstünlüğü kuru bir siyasi üstünlüğe tercih ettiklerini ve gelecek nesillerin miskinliğini günah, çalışmayı ibadet sayan, güçlü ve zengin nesiller olması gerektiğini*” bildirdiler. “*Her türlü siyasi parti anlaşmazlıklarının üstünde politika kavgalarının dışında bir cereyan*” meydana getirebilecek, “*sosyal karakterde bir milli cemiyetin*” kurulmasını ve bunun için 20 Haziran 1911 günü yapılacak toplantıya katılmak suretiyle, kendilerine yardımcı olunmasını istediler.¹⁵¹

20 Haziran 1911’de Tıbbiye’den 231 öğrenci adına gelen delegeler (Hüseyin Fikret ve Remzi Osman Beyler) ile öğrencilerin müracaatını kabul ettiler. Toplantıya katılan Mehmet Emin, Ahmet Ferit, Yusuf Akçura, Mehmet Ali Tevfik, Emin Bülent, Dr. Fuat

---

¹⁴⁷ Yusuf Sarımay, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-31)**, 4. Basım, İstanbul: Ötüken Yayınları, İstanbul, 2008, s. 134-1352.

¹⁴⁸ Hüseyin Enver Sarp, Türk Ocağı’nın kuruluşuna kadar varan gelişmelerin Askeri Tıbbiye öğrencileri tarafından 1908 yılında, yani 1911 yılından çok önce başlatıldığını belirtir. Askeri Tıbbiye öğrencileri arasında gelişen Türk milliyetçiliğinin Celal Nuri (İleri)’nin Jeune Turc gazetesi, Ziya Gökalp’in Genç Kalemler’i ve Tanin’de çıkan yazılardan esinlendiği iddiasının tamamen yanlış olduğunu ileri sürmektedir. Füsün Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 54.

¹⁴⁹ Sarımay, **a.g.e.**, s. 136-137.

¹⁵⁰ Akyüz, **a.g.m.**, s.201.

¹⁵¹ Akyüz, **a.g.m.**, s.201-202.

Sabit, Ağaoğlu Ahmet Beyler toplanarak, kurulacak derneğin adını “Türk Ocağı” şeklinde kabul ettiler.¹⁵² Kurucular heyetine: Mehmet Emin (Yurdakul), Dr. Fuat Sabit, Ahmet Ferit (Tek) ve Ahmet Ağaoğlu seçildi. Geçici İdare Heyeti Başkanlığına ise Mehmet Emin (Yurdakul); İkinci Başkanlığa Yusuf Akçura; Kâtipliğe Mehmet Ali Tevfik Bey, Veznedarlığa Dr. Fuat Sabit Bey seçildi. Böylece fiilen kurulmuş olan Türk Ocağı, Türkler arasında milli bilincin ve vatan sevgisinin oluşması adına faaliyetlerine başladı.¹⁵³

Türk Ocağı idaresine seçilen heyetin ilk işi, daha önce fikir adamlarına ve umumi efkâra bildirilen beyanname çerçevesinde bir nizamname hazırlamak oldu.¹⁵⁴ Bu nizamnamenin maksadı 2., 3. ve 4. maddelerinde şöyle dile getirilmiştir:

- 2- *“Cemiyetin maksadı, İslam kavimlerinin en önemlilerinden biri olan Türklerin milli terbiye ve ilmi, içtimai, iktisadi seviyelerinin ilerlemesi ve yükselmesiyle Türk ırkı ve dilinin kemaline çalışmaktır.*
- 3- *Cemiyet, maksadını elde etmek için Türk Ocağı adlı yeni şubeler açarak dersler, konferanslar, müsamereler tertip, kitap ve risaleler neşredek, mektepler açmaya çalışacaktır. Milli serveti korumak ve çoğaltmak için her türlü meslek ve sanat erbabıyla görüşerek iktisadi ve zirai teşvik ve irşatlarda bulunacak ve bu gibi müesseselerin doğup yaşamasına elinden geldiği kadar yardım edecektir.*
- 4- *Ocak, maksadını tahsile çalışırken sırf milli ve içtimai bi vaziyette kalacak ve hiçbir vakit firkalara hizmet etmeyecektir.”*¹⁵⁵

Türk Ocağı başkanlığına Hamdullah Suphi (Tanrıöver) getirildikten (1912) sonra Türk Ocakları ciddi bir canlılık kazanmıştır. Canlı ve samimi konuşmaları ve özellikle de maddi kaynak desteđi¹⁵⁶ ile çalışmalar büyük bir hız kazanmıştır. Konferanslar, değişik konularda toplantılar ve yayınlarla desteklenen bu çalışmalar Ocağın üye

¹⁵² İbrahim Karaer, **Türk Ocakları (1912-1931)**, 1. Baskı, Türk Yurdu Neşriyatı Nu:7, Ankara, 1992, s. 9-10.

¹⁵³ Yusuf Akçura bu toplantının yapıldığı 20 Haziran 1327 (3 Temmuz 1911) tarihini, Türk Ocağı’nın fiilen kuruluş tarihi olarak kabul eder. Türk Ocağı’nın kuruluş tarihi konusu bu dönemde zaman zaman tartışma konusu olmakla birlikte, 1927 yılında toplanan 4. Kurultayda Urfa delegesi Ömer Bey, 1928 yılında toplanan 5. Kurultayda da Memduh Turgut Bey tarafından tekrar gündeme getirilmiştir. Konuyla ilgili kurultaylara sunulan takrirlerin sonucunda Ocağın kuruluş tarihi 25 Mart 1912 olarak kabul edilmiştir. Karaer, **a.g.e.**, s. 10-12.

¹⁵⁴ Saray, **a.g.e.**, s.63.

¹⁵⁵ Üstel, **a.g.e.**, s. 100-101.

¹⁵⁶ Üstel, **a.g.e.**, s. 61.

sayısını günden güne artırmıştır. Bunun yanında İstanbul dışında da şubeler açılmaya başlanmıştır.¹⁵⁷ 1914 yılında 16 Türk Ocağı açılmış, üye sayısı 3000'i geçmiştir. 1916 yılı Ağustos ayında Ocak sayısı 25'e ulaşmıştır. Ocak fikrinin yayılışı yurt düzeyinde açılan Ocak sayısından daha hızlı olmuştur. Yankıları Osmanlı sınırlarını aşarak bütün Türklere kadar ulaşmıştır. Bu yayılma yabancı devletleri endişeye düşürmüştür.¹⁵⁸

Türk Ocakları, Balkan Harbi ve I. Dünya Savaşı dönemleri ile Milli Mücadele yıllarında etkili olmuştur. Birinci faaliyet döneminin eriştiği başarıda, Balkan Savaşı'nın ortaya çıkardığı bir gerçek vardır. Nitekim bu savaş sonunda, Osmanlı'da Tanzimat'tan beri sürdürülmekte olan, "*Türk olan ve olmayan bütün unsurlarla birlikte bir karma Osmanlı Milleti kurmak*" fikrinin Türk aydınlar tarafından¹⁵⁹ tamamen yanlış olduğunun anlaşılması sağlanmıştır. Yine bu sıralarda Arnavutlar ve Araplar da kendi milli menfaatlerine yönelmişlerdir.¹⁶⁰ Bu durum Türk milliyetçiliği fikrinin yayılıp yerleşmesinde ve Osmanlı kimlik meselesinin yeniden tartışılmasında etkili olmuştur.

Türk Ocağı Nizamnamesi'nin 4. maddesinde, "*Türk Ocağı maksadını tahsile getirirken milli ve içtimai bir vaziyette kalacak ve partilere hizmet etmeyecektir*" denilmektedir. Buna rağmen, Ocağın birinci amacını oluşturan "*Türklerin ilmi, toplumsal ve iktisadi düzeylerinin yükseltilmesine çalışmak*" ikinci maddesi, kozmopolit bir yapıya sahip Osmanlı İmparatorluğu içinde, görünürdeki tüm siyaset dışı hedeflerine rağmen, siyasal sonuçlara açık olduğunu göstermektedir.¹⁶¹ Esasında İttihat ve Terakki liderleri, özellikle Talat, Cemal ve Enver Paşalar, uzun zamandır Türkçülük hareketlerine sempatiyle bakıyorlardı. Nitekim Askeri Tıbbiyeliler Türk Ocağı'nın her ne kadar siyasete karışmayacağını ifade etmişlerse de Ocaklar mali sıkıntıya girince İttihat ve Terakki önderlerinin para yardımını kabul etmek zorunda kalmışlardır.¹⁶² Her şeyden önce Türk Ocağı, imparatorluk yapısı içinde Türk unsurunun hayatını düzenleyen, "millileştiren" bir cemiyet olduğu için bu açıdan

---

¹⁵⁷ Akyüz, **a.g.m.**, s. 203.

¹⁵⁸ Karaer, **a.g.e.**, s. 13-14.

¹⁵⁹ Bu arada Selanik'in düşman işgaline uğraması ile bu şehirde "Genç Kalemler" hareketinin yürüten Ziya Gökalp ile Ömer Seyfettin'in İstanbul'a gelmeleri ve Türk Ocaklarının faaliyetlerine katılmaları bu Ocağı Türk milliyetçiliğinin en büyük bayraktarı konumuna getirmiştir. Saray, **a.g.e.**, s. 64-65.

¹⁶⁰ Akyüz, **a.g.e.**, s. 203,204.

¹⁶¹ Üstel, **a.g.e.**, s. 69-70.

¹⁶² Saray, **a.g.e.**, s. 67.

faaliyetlerinin siyasi plana geçmesi¹⁶³ kaçınılmaz olmuştur. Zaten 1913'ten itibaren İttihat ve Terakki yönetiminin uygulamaya başladığı milliyetçi politikaların ideolojik esasları Türk Ocağı'na mensup fikir adamları tarafından tespit edilmiştir.¹⁶⁴

1912 tarihli nizamname esasları çerçevesinde dönemin şartları itibariyle savaş koşulları içinde geçen 1918 Kongresinde nizamname değişikliği gündeme gelmiştir. Neticede nizamnamenin 2. maddesi, “*Ocağın maksadı Türklerin harsi birliğine ve medeni kemaline çalışmaktır.*”¹⁶⁵ olarak belirlenmiştir. O günlerde yapılan bu önemli değişiklik ile ocağın ülküsü siyasetten kültüre, yani Türkler arasında milli kültürün oluşturulması fikrine kaydırılmıştır.¹⁶⁶ Fakat 30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak çıkışını belgeleyen Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. Ardından milli varlığı tehlikede gören Türk Ocağı mensupları, mütareke yıllarında işgalci kuvvetlere ve milli bir politika takip etmekten uzak Osmanlı hükümetine karşı tavır almışlardır. Bu gelişmeler, Türk Ocaklarının faaliyetlerini yeniden siyasi alana kaydardıklarını¹⁶⁷ göstermektedir.

İttihat ve Terakki Partisi ile Türk Ocakları arasında hem organik hem de ideolojik anlamda bir kaynaşma olmuştur. Bu kaynaşma daha çok harp yıllarının ortaya çıkardığı zorunluluklardan olmuştur. Nitekim harp bittiği zaman bu birlikteliklerinden dolayı, İttihatçılar ile Türk Ocaklılar ağır eleştirilere uğramış ve hatta bazıları tutuklanmıştır. Bu ilişkilere rağmen İttihat ve Terakki Partisi'nin Türk Ocaklarını tamamen kontrolüne alamamıştır. Bununla birlikte ilişkileri esnek tutarak yönetim açısından her iki kuruluşun özerkliğini muhafaza ettiklerini görmekteyiz. Ayrıca bütün bu ilişkilere rağmen, Türk Ocakları Genel Başkanı Hamdullah Suphi Bey, Türk Ocaklarının bağımsız kalmasında büyük rol oynamıştır.¹⁶⁸ Dolayısıyla Türk Ocakları kendi çizgisine ve normlarına sadık kalmış, fakat Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi bunalımdan dolayı da Türk milliyetçiliği çerçevesinde doğal bir şekilde siyasi faaliyet alanına yönelmiştir.

---

¹⁶³ Sarıay, **a.g.e.**, s. 155

¹⁶⁴ Saray, **a.g.e.**, s. 67; Sarıay, **a.g.e.**, s. 159.

¹⁶⁵ Üstel, **a.g.e.**, s. 105.

¹⁶⁶ Seda Bayındır Uluskan, **Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları (Doktora Tezi)**, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010, s. 28.

¹⁶⁷ Özellikle İzmir'in (15 Mayıs 1919) işgali üzerine İstanbul'da yapılan Fatih ve Sultan Ahmet mitinglerinin organizesinde önemli rol oynayan Türk Ocakları, işgaller karşısında Türklüğün haklı davasını dünya kamuoyuna duyurmak amacıyla kurulan Milli Kongre Cemiyeti'nin oluşmasına yardımcı olmuştur. Sarıay, **a.g.e.**, s. 252.

¹⁶⁸ Saray, **a.g.e.**, s. 69-70.

Türk Ocaklarının milli uyanışı gerçekleştirme konusundaki girişimleri neticesinde İngilizler harekete geçti. Çünkü Ocakları milliyetçi direnmenin ana kaynaklarından biri olarak görüyorlardı. Bu çerçevede Genel Merkez binasını ilki 9 Mart 1920’de olmak suretiyle iki kez bastılar ve çalışmalarını durdurdular. Ardından 11 Nisan 1920’de Meclis-i Mebusanı kapattılar. Sonrasında İstanbul’daki Ocaklılar Mustafa Kemal’in de tavsiyeleriyle birer birer Anadolu’ya geçerek Milli Mücadele’ye katılmaya başladılar. Türk Ocakları bu dönemde milli uyanışı sağlamak için düzenlenen mitinglerde, protesto gösterilerinde ve cephede en ön safta yer aldılar.¹⁶⁹

Mustafa Kemal Paşa’nın çevresinde toplanan Türk Ocaklarının bundan sonra hızlı bir şekilde desteklendiğini, örgütlendiğini ve sayılarının arttığını görüyoruz.¹⁷⁰ Atatürk’ün “*Türk Cumhuriyetinin inkılabı ocaklara dayanmaktadır.*”¹⁷¹ sözünden, Türk İnkılabı’nın yerleşmesi ve meşrulaştırılması için Türk Ocaklarını bir araç olarak kullandığını anlıyoruz. Atatürk, yurt gezilerinde Türk Ocaklarına ayrı bir ilgi göstermiştir. Hemen her gittiği şehirde Ocakları ziyaret ederek ayrı adlar altında çalışan derneklerin “Türk Ocağı” adı altında birleşmelerini dile getirmiştir. Öğretmen ve gençlerin Ocaklarda toplanmalarını tavsiye etmiş, halkı aydınlatıcı en canlı konuşmalarını Ocaklarda yapmıştır.¹⁷²

Atatürk, 26 Nisan 1926’da Türk Ocakları delegelerine, Cumhuriyetimizin dayanağının Türk topluluğu olduğunu, bu topluluğun bireyleri, ne kadar Türk kültürüyle doymuş olursa o topluluğa dayanan Cumhuriyetin de güçlü olacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte Türk Ocaklarının kuruluş tarihinden itibaren çok yüksek görevler icra ettiğini belirtmiştir.¹⁷³

Gerçekten de Türk Ocakları, yalnızca vatanın müdafaasında ve Türkçülük çerçevesinde milli bir kimliğin sağlanmasında rol oynamamıştır. Aynı zamanda düzenledikleri konferanslarla milli bilincin uyanmasına, tarihi, içtimai, iktisadi

---

¹⁶⁹ Karaer, **a.g.e.**, s. 14.

¹⁷⁰ 1912 yılından 1920 yılına kadar Osmanlı Devleti sınırları içinde yaklaşık 35 şubesi açılan Türk Ocağı, 9 Eylül 1922’de kazanılan Büyük Zaferden sonra çok büyük bir ilgi görmüş, 1922 yılı sonuna kadar 19 Ocak açılmıştır. Bu sayı 1924 yılında 71’e ulaşmıştır. 1924 yılı sonuna kadar açılıp da faaliyette bulunan Türk Ocağı sayısı 125’e ulaşmıştır. Ocak sayısı, 1925 yılında toplanan İkinci Kurultayda 135, 1926 yılında toplanan Üçüncü Kurultayda 217, 1927 yılında toplanan Dördüncü Kurultayda 257 olarak belirtilmekte; 1927 yılından itibaren, Ocak sayısında herhangi bir artış görülmemektedir. Karaer, **a.g.e.**, s. 17-18.

¹⁷¹ Atatürk’ün **Söylev ve Demeçleri**, s. 649.

¹⁷² Karaer, **a.g.e.**, s. 19.

¹⁷³ Atatürk’ün **Söylev ve Demeçleri**, s. 703.

konularda halkın bilgi sahibi olmasına yardımcı olmuşlardır. Müsamerelele halkın eğitilmesine, Türk kadınının toplum hayatında hak ettiği saygın konumu almasına yardımcı olmuşlardır. Bu bağlamda hiç okuma yazma bilmeyenlere okuma yazma derslikleri açarak cehaletle savaşmışlardır. Tarih coğrafya, hesap, ticaret, muhasebe, daktilo, biçki-dikiş, sağlık,¹⁷⁴ ziraat, sanayi, yabancı dil dersleri ile halkın sosyal, kültürel ve ekonomik konularda bilgi ve becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.¹⁷⁵

1.4. TÜRK OCAKLARI'NIN KENDİNİ FESHETMESİ ve HALKEVLERİNE GEÇİŞ

Milli Mücadele'nin siyasi ve askeri olarak yürütülebilmesi için stratejik bir nokta olarak Ankara seçilmiş ve bu mücadelede muvaffak olunmuştur. 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiş ve ertesi yıl Türk Ocakları Genel Merkezi İstanbul'dan Ankara'ya taşınmıştır. Türk Ocaklarının üst kademelerinde CHF'nin önde gelen üyeleri yer almaya başlamıştır. 1927'de CHF Büyük Kongresi'nde Türk Ocakları, CHF'nin denetimi altında bir kuruluş sayılmıştır.

Bütün bu gelişmeler CHF'nin Türk Ocaklarını kendi şubesi olarak görme eğiliminde olduğunun göstergesidir. Bu eğilime paralel olarak CHF, Türk Ocaklarının merkez ve şubeleri arasında bağlantı sağlamak ve faaliyetlerine sistemli olarak yön vermek istemiştir. Bu amaçla Çalışma Talimatnamesi (1926) ve Mesai Programı (1927) kabul edilmiş ve kurumsallaşma yönünde adımlar atılmıştır. Bu adımlar, Türk Ocaklarının özellikle Anadolu'da, CHF'nin taşra teşkilatı yanında ikinci bir güç odağı olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hatta Türk Ocakları, çok yönlü kültürel faaliyetleriyle halkla yatay ilişkiler kurmadaki başarısı nedeniyle CHF hükümeti tarafından kendi varlığına karşı bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır.¹⁷⁶

Türk Ocaklarının kendi kendisini neden feshetmek zorunda bırakıldığı meselesi üzerinde birçok iddia vardır. Bu iddialardan ilki Türk Ocaklarının İttihat ve Terakki'nin bir yan kuruluşu olduğu fikrinin ağırlık kazanmasıdır. Bununla beraber Ocakların ülkedeki radikal değişime ayak uyduramadığı, yeni rejimin yerleşmesi için

---

¹⁷⁴ Yokluk içinde bulunan Türk milletinin sağlığı Cumhuriyet döneminde oldukça bozduktu. Böyle bir durumda Türk Ocaklarının hastalıklarla mücadele etmesi kaçınılmaz bir görev halini almıştır. Bu çerçevede Ocaklar özellikle köylerde sıhhi faaliyetlerin yürütülmesinde başarılar elde etmiştir.

¹⁷⁵ Karaer, a.g.e., s. 180.

¹⁷⁶ Üstel, a.g.e., s. 402-403.

yeterli çabayı harcamadığı söz konusudur. Dolayısıyla Ocakların inkılabı karşı bir tutum sergilediğidir.¹⁷⁷

Bunun yanında Ocakların kısa sürede tutucu ve gerici kadroların eline geçmesi ve Türk Ocakları Başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Atatürk devrimlerine karşı çıkan bir tutum sergilemesi iddialar arasındadır. Tanrıöver'in gerici tutumlarından dolayı Ocakların gericilik yuvasına dönüşmeye başladığı ileri sürülmektedir.¹⁷⁸ Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu ile başlayan çok partili demokrasi denemesi ile birlikte devrim karşıtı insanların partiye katılması da iddialar arasındadır. Bu durumun da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın halktan kopuk olmasına neden olduğu öne sürülmektedir.

Bunlardan ayrı olarak dış siyasal sebepler de söz konusu olmuştur. Bunların başında Ocakların "Turancı" hareketlere meyiletmesi gelmektedir. 1930-31 döneminde SSCB'nin Türkiye Büyük Elçiliği görevinde bulunan İ.Z.Suritch, Ocakların kendi ülkesi ile fazla ilgilendiğini ve üyeleri arasında yayılmacı amaçlar taşıyan kişilerin olduğunu ifade etmiştir. Bu düşüncesinden yola çıkarak dönemin Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras'ı uyarmıştır. Ayrıca Mimar Arif Koyunoğlu'nun belirttiğine göre Azerbaycan Elçisi İbrahim Abilof Atatürk'e Türk Ocaklarının Turancılık anlayışıyla hareket ettiğini ve bunun dostluğa yakışmadığını söylemiştir. Bu durumun Gazi Paşa'yı huzursuz etmesi¹⁷⁹ gibi iddialar yer almaktadır.

Bu iddialar içerisinde gerçeğe en yakın görüneni, İlk başta da ifade edildiği üzere CHF'nin Türk Ocaklarını kendi varlığına karşı bir tehdit olarak algılamasıdır. 1927 yılında Türk Ocaklarının tüzüğünde yapılan değişiklikle CHP Ocak üzerinde denetimi daha da artırmıştı. Türk Ocaklarının bütün etkinliklerinin sadece Türkiye Cumhuriyeti ile sınırlı olduğu açıkça dile getirilmiş ve tüzüğün ikinci maddesinde "*Türk Ocağı'nın faaliyet sahası sadece Türkiye Cumhuriyeti sınırlarıdır.*" denilmiştir.¹⁸⁰ Nitekim Türk Ocaklarının başlangıçtaki Turancı, Misak-ı Milli sınırları dışıyla da ilgilenen pantürkist eğilimleri zaman içinde törpülenmiştir.¹⁸¹

---

¹⁷⁷ Uluskan, **a.g.t.**, s. 34.

¹⁷⁸ Çeçen, **Atatürk'ün Kültür...**, s. 100.

¹⁷⁹ H. Rıdvan Çongur, "Ankara Türk Ocağı Binası Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu", **Türk Yurdu Dergisi**, Cilt: 32 (64), Sayı: 295 (565), Mart 2012, s. 194.

¹⁸⁰ Arıkan, **a.g.m.**, s. 264.

¹⁸¹ Yusuf Bayraktutan, **Türk Fikir Tarihinde Modernleşme Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931)**, 1. Baskı, T.C. Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 1996, s. 106-107.

1925 yılı Türk Ocaklarının CHF ile birleşmesinin başlangıcı olarak görülmektedir. Yine bu dönemde Türk Ocaklarının Halkevine dönüşmesi yönünde görüşlerin ileri sürüldüğünü görüyoruz. İstanbul Türk Ocağı'nın 10 Ekim 1925 tarihinde yapılan Kongresinde, Ocağın toplumsal alandaki görevlerini belirlemek amacıyla bir heyet seçilmiştir. Heyetin idare heyetine verdiği bir raporda Türk Ocaklarının bir kulüpten çok "Halkevleri" olması düşüncesini savunduğu belirtilmektedir.¹⁸²

Atatürk, 4 Şubat 1931'de Aydın ili Türk Ocağı'nda Cumhuriyet Halk Partisi'yle Ocakların beraber çalışmaları hakkında şu sözleri söylemiştir: *"Türk Ocakları, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kültür şubesidir. Parti, millete eğitimlik yapacak; ilim, iktisat, siyaset ve güzel sanatlar gibi bütün kültür sahalarında vatandaşları yetiştirmek için öncülük edecektir. Ocaklar, Cumhuriyet Halk Partisi'nin programını vatandaşlara açıklamakla gerçek görevini yapmış, ideallerine en büyük hizmeti yerine getirmiş olurlar. Yasamızın üçüncü maddesinde bu yön açıkça belirtilmiştir. Bu yol üzerinde yapılması gereken milleti uyumlu olarak beraber yürütmekten ibarettir."*¹⁸³

Yine 25 Mart 1931'de Hâkimiyet-i Milliye yazarına verdiği şu demeçte Atatürk, Türk Ocaklarının parti ile bir bütün olacağını ifade etmiştir: *"Milletlerin tarihinde bazı dönemler vardır ki, belirli amaçlara ulaşabilmek için maddi ve manevi ne kadar güç varsa hepsini bir araya toplamak ve aynı yöne yönlendirmek gerekir. Yakın yıllarda milletimiz böyle bir toplanma ve birleşme hareketinin önemli sonuçlarını anlamıştır. Ülkenin ve inkılabın içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korunması için bütün milliyetçi ve cumhuriyetçi güçlerin bir yerde toplanması gerekir. Kuruluşundan beri bilimsel alanda halkçılık ve milliyetçilik fikirlerini yaymak için bağlılıkla inançla çalışan ve bu yolda memnunluk verici görevleri yapmış olan Türk Ocaklarının, aynı kuralları siyasal ve uygulama alanında gerçekleştiren partimle tam anlamıyla tek vücut olarak çalışmalarını uygun gördüm. Bu kararım ise milli kuruluş konusunda duyduğum güvenin göstergesidir. Aynı cinsten olan güçler ortak amaç yolunda birleşmelidir."*¹⁸⁴

Atatürk'ün bu demeci ile Türk Ocaklarının Cumhuriyet Halk Partisi ile birleşmesi kararı aldığını görüyoruz. Bu durum Hamdullah Suphi olmak üzere Ocağın bazı

---

¹⁸² Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 23, Ankara, 1999, s. 264; Üstel, a.g.e., s. 167.

¹⁸³ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 780.

¹⁸⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 783-784.

üyeleri arasında büyük üzüntü yaratmıştır. O dönemde tepkisini açıkça ortaya koyamayan Hamdullah Suphi, 20 yıl sonra Halkevlerinin kapatılışı görüşmelerinde yaptığı konuşmasında, Türk Ocaklarının kapatılışını “büyük bir intihar” olarak yorumlamıştır.¹⁸⁵ Devamında Ocakların kapatılmadığını, kendi kendini feshettiklerini özellikle vurgulamıştır.¹⁸⁶

Türk Ocaklarının Milli Mücadele döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki faaliyetleri başarılıdır. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ve Kubilay olayı gibi gelişmeler Türk Ocaklarının varlığının tehlike olarak algılanmasına sebep olmuştur. Bu bakımdan SCF'nin kurulması ve bazı üyelerinin bu partide yer alma eğilimlerinin Türk Ocaklarının kapatılmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Türk Ocakları Genel Başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşunu coşkuyla karşılamıştır. Bunun yanında Akşam Gazetesi'nde yayınladığı makalede¹⁸⁷ CHF'den ayrı düşündüğünü göstermiştir. Dolayısıyla siyasette taraf olma eğilimini göstermiştir.¹⁸⁸

Neticede Türk Ocakları Olağanüstü Kurultayı 10 Nisan 1931'de Ankara'da toplanmış ve Ocakların kendini feshetmesi kararı alınmıştır. 10-18 Mayıs 1931'de toplanan CHF'nin Üçüncü Büyük Kongresi'nde oy birliği ile kabul edilerek Türk Ocaklarının bütün mal varlığı ile birlikte Fırkaya intikali hakkında¹⁸⁹ Kurultay kararının ardından Türk Ocakları kapanmıştır.¹⁹⁰ Yine bu Kongre'de ilk kez tüzük dışında ayrıntılı bir program benimsenmiştir. Yeni programın “CHF'nin Ana Vasıfları” başlıklı ikinci

---

¹⁸⁵ Nurcan Toksoy, **Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri**, Orion Yayınevi, Ankara, 2007, s. 25.

¹⁸⁶ **TBMM Tutanak Dergisi, Yüz Dokuzuncu Birleşim, IX. Dönem, Cilt: 9, 6.VIII.1951**, s. 618.

¹⁸⁷ “...Bu muhalefet sesi yükseldiğinden beri kalbinin içinde ferah duymayan kaç samimi vatanperver vardır... İçinde muhalefet sesi yükselmeyen bir Cumhuriyete biz inanabilir miyiz ki ona başkalarını inandıralım. Ey Türk Münevveri! Ufak ihtirasların, menfaat korkularının kulakları tıkamak isteyen gürültüsü fevkinde sen, vatanında yükselen bu murakabe sesini koruyacaksın. İstirabı meydana çıkaran odur, tehlikeleri işaret eden odur, Hâkimiyet-i Milliye'nin ilk ve son şartı odur. Ey Türk Genci! Memleketin gibi, milli izzeti nefsin gibi, vatanın ve istiklâlin gibi, vatan toprağı üstünde yükselen bu yeni ve mübarek ikaz sadasını koruyacaksın.” “Bu Sesi Koruyacaksın”, **Akşam**, No: 4282, 12 Eylül 1930, s. 2.

¹⁸⁸ Toksoy, **a.g.e.**, s. 27.

¹⁸⁹ CHF Katibi Umumisi Kütahya Mebusu Recep Bey Tarafından CHF İdare Heyeti Riyasetine 6.8.1931 tarih ve 1687 sayılı mefsuh Türk Ocaklarının borçlarının (bir milyona yakın bir yük) alacaklarının ve menkul ve gayrimenkul emlak ve eşyasının tasfiyesine ait talimatnamede (birinci kısım-maksat), bu tasfiye vazifesi için Umumi İdare Heyeti kararı ile Ankara'da bir “Türk Ocakları Tasfiye Encümeni” seçilmiş ve görevlendirilmiştir. **Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin F. Teşkilatına Umumi Tebligatı, Mayıs 1931'den Birincikanun 1932 Nihayetine Kadar**, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Cilt: 1, 1933, s. 269-270.

¹⁹⁰ **CHF Üçüncü Büyük Kongre Zabıtları (10-18 Mayıs 131)**, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, s. 279-280.

bölümünde, ileride devletin ana ilkeleri olarak da kabul görecektir altı ilke toplu olarak Parti Programında yerini almıştır. Parti'nin cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçı olduğu belirlenmiştir.¹⁹¹ Türkiye halkının bu ilkeler etrafında kaynaşmış bir kitle olması yolundaki eğilime de Parti'nin ana prensipleri arasında yer verilmiştir.¹⁹²

Bu ilkeleri ve yapılan devrimleri topluma aşılacak amacıyla bir kadronun oluşturulması 1931 yılında gerçekleşmiştir. Bu amaçla “Halk Hatipleri Teşkilatı” kurulmuştur. Radyo, televizyon gibi propaganda araçlarının etkin olmadığı ve okur-yazar oranının %10'larda olduğu bir dönemde sözlü propaganda bir zorunluluk olarak belirmiştir. Halk Hatipleri Teşkilatı'nın bu alandaki eğitimi üstlenecek ilk yaygın kadro olarak kurulması bu nedenledir. CHP, Parti ilkelerini halka ulaştıracak yaygın eğitim kurumu olan Halkevlerini kurmadan önce, halka devrim ilkelerini aktaracak kadronun yetiştirilmesine başlamıştır. Halk Hatipleri Teşkilatı'nı 1931 yılında örgütlemiştir.¹⁹³ Cumhuriyet rejiminin bu yaklaşımının birincil amacı, toplumu gelenekçi değerlerden uzak tutmak ve toplum bireylerinin aydın ve laik bir dünya görüşüne sahip olmalarını sağlamak olmuştur.

Ülke içinde siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlar aşılmaya çalışılırken “1929 Büyük Buhanı” patlak verdi. Dünyayı sarsan bu ekonomik kriz bilhassa tarım ürünleri piyasalarında fiyatların hızla düşmesine neden oldu. Türkiye, geleneksel tarım ihracatçısı olan bir ülke idi. Bu durum Türkiye'nin döviz gelirlerinin hızlı bir şekilde düşmesine sebep oldu. Bu çerçevede çiftçiler ciddi bir yoksullaşma süreciyle karşı karşıya kaldılar.¹⁹⁴ Bu önemli gelişmeyi göz önüne aldığımız zaman CHF'nin Üçüncü Büyük Kongresi'nde alınan kararlarla yakından ilgili olduğunu görürüz. Nitekim SCF'nin kurulması ve devletçilik ilkesinin Parti programına alınması Büyük Buhan'ın patlak vermesinin ardından gerçekleşmiştir. Dolayısıyla 1929 Buhanı'nın ekonomik yöndeki getirisi Türkiye'de devletçilik uygulamasının yürürlüğe konulmaya başlanması olmuştur. Bundan ayrı olarak siyasi alandaki çıktısı SCF'nin kurulmasıdır.

---

¹⁹¹ Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, Yurt Yayınları, Ankara, 1981, s. 448.

¹⁹² Işıl Çakan, **Konuşunuz Konuşturunuz Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz**, 1. Basım, Otopsi Yayınları, İstanbul, Kasım 2004, s. 57.

¹⁹³ Çakan, **a.g.e.**, s. 68.

¹⁹⁴ Yalçın, **a.g.e.**, s. 323-324.

Diğer taraftan önce Halk Hatipleri Teşkilatı'nın sonra da Halkevlerinin kurulmasını da kültürel bir sonuç olarak değerlendirmek mümkündür.

Türk Ocaklarının kapatılma kararının alınıp tartışıldığı ve yeni bir halk örgütünün kurulmasının düşünüldüğü günlerde Atatürk, dünyadaki mevcut bazı örgütleri de incelemeye başladı. Bu doğrultuda bazı ülkelerde bulunan halk okulları, kültür evleri, bunların amaçları, işleyişleri yakından takip edildi ve bunların demokrasinin gelişmesine büyük katkılar sağladığı tespit edildi. Halkın eğitilmesi ve yetiştirilmesine hizmet etmesi adına bir örgütün kurulması düşünüldü. Bu örgütün çalışmaları hakkında bilgi toplamak üzere ehliyetli kişiler seçildi. Bu kişiler 1920'lerin sonlarında Avrupa'nın çeşitli ülkelerine (Selim Sırrı Tarcan İsveç'e ve Vildan Aşir Savaşır Çekoslovakya'ya) giderek titiz bir şekilde çalışmalar yaptılar. Bu çalışma raporları Türkiye'de Halkevlerinin açılmasının başlangıcını oluşturmuştur.¹⁹⁵

Halkevlerinin kurulduğu dönemde özellikle Avrupa'da bulunan halk ve gençlik teşkilatlarının ne gibi amaç ve yöntemlerinin olduğu üzerine yazılar yazılmıştır. Amerika, Rusya, İngiltere, Çekoslovakya, İsveç, Avusturya, Danimarka, Lehistan ve Romanya gibi ülkelerde var olan bu kurumların kuruluş amacını iki kelimeyle "halk terbiyesi" olarak özetlememiz mümkündür. Bu ülkelerin halk terbiyesini sağlamak için en başta kullandıkları yöntem okutma işleri olmuştur. Kurslar ve okullar açmak, kitaplar neşretmek, kütüphaneler açmak, bu manada halka filmler izletmek, sıhhi, ahlaki ve iktisadi konularda resim ve afiş gibi vasıtalarla yararlanmak esas alınmıştır.¹⁹⁶ Bu durum, Türkiye'ye göre maddi imkanları daha zengin, okuma yazma bilenlerin sayısı da oldukça yüksek olmasına rağmen bu memleketlerde halk kültür örgütlerine ne derece önem verildiğini göstermektedir.

Selim Sırrı Tarcan, İtalya'da "İtalyan Ballila ve Piccole" adı altında ve "işten sonra" (boş vakit) anlamına gelen "Dopo-lavoro" faşist teşkilatların varlığından ve işleyişinden söz eder. Bu kurumlardan ilkinin faşizm teşkilatı olarak İtalya'daki bütün erkek (Baccilo) ve kız (Piccole) çocuklarının bu sisteme göre yetiştirilmesini esas aldığını söyler. "Dopo-lavoro" teşkilatının ise vazife ve iş haricinde halkın terbiye ve

---

¹⁹⁵ Çeçen, a.g.e., s. 106-111.

¹⁹⁶ Reşat Şemsettin, "Garp Memleketlerinde Halk Terbiyesi", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 4, Mayıs 1933, s. 298-306.

eğlencesini homojen kılmak ve toplu halde bir istikamete sevk etmek olduğunu belirtir.¹⁹⁷

Halkevleri kurulurken batıdaki buna benzer kurumların dikkatle incelendiğine değinilmişti. Ancak bununla birlikte teşkilatta bunların hiçbirisi doğrudan taklit edilmemiştir. Bu itibarla Halkevlerinin çalışma teşkilatı ve esasları programı tamamen millidir, orijinaldir. Her kolun kendi idare komitesini seçmesi, Halkevi İdare Heyetini de bu komiteler başkan veya temsilcilerinin kurması bunun kanıtıdır. Nitekim bu uygulama başka memleketlerin buna benzer kurumlarında o zamana kadar uygulanmamış bir özelliktir.¹⁹⁸

CHF, Üçüncü Büyük Kongresi'nde açılması kararlaştırılan kuruluşun temel prensiplerini belirlemek amacıyla düzenli ve seri olarak toplantılar düzenlemeye başladı. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip bu toplantıların ardından kurucular komitesini oluşturdu. Bundan sonra sıra Halkevlerinin tüzüğünün hazırlanmasına geldi. Bunun için yeni bir komite kurulması kararlaştırılmıştır. Yeni komitenin başkanı Ziya Gevher Etili oldu. Üyeleri ise Şevket Süreyya Aydemir, Sadi İrmak, Tahsin Banguoğlu, Hamit Zübeyr Koşay, Hüseyin Namık Orkun, Kerim Ömer Çağlar, Namık Katoğlu ve Vildan Aşir Savaşır oldular. Komite, kısa süre içerisinde Halkevlerinin ana tüzüğünü hazırlayarak Parti Genel Sekreteri Recep Peker'e sundu.¹⁹⁹ Yoğun bir çalışma temposunun ardından Halkevleri 19 Şubat 1932 Cuma günü Ankara'nın da içinde bulunduğu tam 14 merkezde açıldı.²⁰⁰

1932 yılındaki ilk Halkevi Talimatnamesi'nde belirtildiği üzere Halkevlerinin 9 çalışma şubesi vardır.²⁰¹ Fahri hizmet esasına göre kurulan ve işleyen Halkevlerinde

---

¹⁹⁷ Selim Sırrı, "İtalya'da Halk ve Gençlik Teşkilatı", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Nisan 1933, s. 241-243.

¹⁹⁸ Uluğ İğdemir, "Halkevleri ve Halkodaları", *Aylık Ansiklopedi*, Cilt: 1, İstanbul, 1945, s. 342.

¹⁹⁹ Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, 1. Basım, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 60.

²⁰⁰ 19 Şubat 1932'de açılan Halkevlerinin 14 şubesi şunlardır: Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Malatya, Samsun. "Vilayetlerde Halkevi", *Hâkimiyet-i Milliye*, 23 Şubat 1932; *Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...* (Cilt: 1), s. 90.

²⁰¹ Halkevlerinin 9 çalışma şubesi şunlardır: 1. Dil, Edebiyat, tarih. 2. Güzel Sanatlar. 3. Temsil. 4. Spor. 5. İctimai (Sosyal) Yardım. 6. Halk Dershaneleri ve Kurslar. 7. Kütüphane ve Neşriyat. 8. Köycüler. 9. Müze ve Sergi. **BCA, 490.01/1063.1082.01; CHF Halkevi Talimatnamesi**, Yeni Mersin Matbaası, Mersin, 19 Şubat 1933, s. 8.

herkesin kendi uzmanlık, istek ve yeteneklerine göre kolayca bir çalışma alanı bulabilmesi için Halkevi çalışmaları bu şubelere ayrılmıştır.²⁰²

1933 yılı içinde Halkevlerinde toplam 1.663 toplantı yapılmış, bu toplantılara 500.569 kişi katılmıştır. Bunun yanında 915 konferans, 373 konser ve 511 temsil düzenlenmiş ve bunlara 478.837 kişi katılmıştır. Kütüphanelerdeki kitap sayısı altmış bini bulmuş ve kitaplıklardan yararlananlar ise yüz elli bini bulmuştur.²⁰³ 1932’de 14 Halkevinden ayrı 20 tane daha açılmasıyla 34, 1933’te 21 ve 1934 yılında 25 Halkevinin açılmasıyla Halkevi sayısı 80’i bulmuştur.²⁰⁴ 3 yıl içinde bu rakamlara ulaşılması Halkevleri ile beraber ülkedeki yaratılan canlılığı sayısal olarak göstermektedir. Halkevleri en aktif dönemini ilk on yılında yaşamıştır. Bu dönemde Halkevlerinin genel olarak çalışmalarına bakıldığı zaman bunu rahatlıkla görmek mümkündür.

Halkevlerine ve Halkodalarına çalışmalara katılmak ve bir şeyler öğrenmek için gelen kişi sayısı 10 yıl içinde 50 milyonu aşmıştır. Bu süre içinde Halkevlerinde 8 binden fazla konser, 25 binden fazla konferans, 12 bin kadar da temsil verilmiştir. 11 milyondan fazla yurttaş Halkevleri ve Halkodalarının kütüphanelerinden faydalanmıştır. 1942’de bu kütüphanelerdeki kitap sayısı ise 400 bini aşmıştır.²⁰⁵

Halkevlerinin 1932-51 yılları arasındaki çalışmaları Cumhuriyet tarihindeki ilk dönemini oluşturur. Halkevleri, binlerce şubesi ile Türkiye’nin hemen hemen her köşesinde örgütlenmiştir. Esasen yeni Cumhuriyet rejiminin ilke ve inkılaplarının halka özümsetilmesinde ve kaynaşmış bir toplum oluşturulmasında önemli bir görev üstlenmiştir.

1.5. HALKEVLERİNİN KURULUŞ AMAÇLARI

Sosyal kalkınma sürecinde olan her memlekette yenileşme hareketlerini halk arasında yaymak ve okul dışında kalan nesilleri de yetiştirmek çok önemli bir görevdir. Memleketi istenilen medeniyet seviyesine çıkarmak, yalnız kanun çıkarmakla ve hükümet kurumlarının faaliyetleriyle başarılacak bir iş değildir. Sosyal hareketler ve kalıcı değişiklikler uzun bir süreçte ve birçok neslin yetişmesi ile paralel olarak gerçekleşir. Halkın genelinin ilgi göstermesi neticesinde kökleşir. Çeşitli halk

²⁰² **CHP 17. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, Ulusu Basımevi, Ankara, 1949, s. 4.

²⁰³ **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hülasaları**, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, 1934, s. 122-124.

²⁰⁴ **BCA, 490.01/04.16.09**, s. 16.

²⁰⁵ “Halkevlerimizin On Yıllık Çalışmalarının Bilançosu”, *Ulus*, 22 Şubat 1942, s. 4.

kurumlarının yanında derneklerin amatör çalışmaları, bu amaca ulaşılmasında önemli yardımcı unsurlardır. Cumhuriyet çağında her alanda yapılan devrimleri kökleştirmek ve halkın sosyal hayatını medeni bir millet seviyesine çıkarmak için Türkiye'nin böyle kurumlara ihtiyacı vardı. Resmi yaşantının yanı sıra aydın kitlenin halk ile yakından temasa geçmesi gerekmektedir.²⁰⁶ İşte Halkevlerinin kuruluşunda bu gerçeklerin payı büyük olmuştur.

Halkevleri Talimatnamesi'nde Cumhuriyet Halk Fırkası programının temelleri Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık olarak belirlenmiştir. Halkevleri, bu ana temel prensiplerin hâkim olması ve sonsuza kadar devam etmesi için bu niteliklerde güçlü vatandaşlar yetiştirilmesini ve milli karakterin hak ettiği seviyeye ulaşmasını hedef olarak belirlemiştir. Güzel sanatların yükseltilmesini, milli kültürün ve ilmi hareket ve faaliyetlerinin kuvvetlendirilmesini en başta gelen vazifelerinden saymıştır. Esasen medeniyet yolunda Türklüğün kaybettiği uzun yılları cesaretli, korkmadan ve yorulmadan ileri atılımlarla yeniden kazanacak nesiller yetiştirmeyi borç bilmiştir. Böylece Türklüğün hak ettiği şerefli medeniyet mevkiini geri kazanmasını sağlamak amacıyla olmuştur. İşte Halkevlerinin birincil amacı bu uğurda çalışacak inançlı vatandaşlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olmaktır.²⁰⁷ Bu bakımdan Halkevleri, halkın ve gençliğin kültür gereksinimlerini karşılamak için kurulmuştur.

Genel Sekreter Recep Peker, Halkevlerinin kuruluşundaki amacı ve çalışmasından beklenen verimi anlatırken şöyle diyordu: *"Bu asırda milletleşmek için, milletçe kitleleşmek için, mektep tahsilinin yanında ve ondan sonra mutlaka bir halk terbiyesi yapmak ve halkı bir arada ve birlikte çalıştırılmak esasını kurmak lazımdır..."* Recep Peker, bu konuşmasında gençliğin gelecekteki rolünü de şu şekilde belirtiyordu: *"Gençlik istikbalin ışığıdır; gençlik mütemadiyen yetişen ve yetiştiren bir çalışmanın içinde yaşatılmalıdır."* Partinin, Halkevlerinin kuruluşu ile yöneldiği amaç da şu sözlerle dile getirilmiştir: *"Cumhuriyet Halk Partisi'nin Halkevleri ile takip ettiği*

---

²⁰⁶ Emin Hekimgil, "Halkevleri İşe Yaramıyor mu?", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 27, Mart 1949, s. 8.

²⁰⁷ CHF Halkevleri Talimatnamesi..., (1933), s. 6.

gaye, milleti şuurlu, birbirini anlayan birbirini seven, ideale bağlı bir halk kitlesi halinde teşkilatlandırmaktır."²⁰⁸

Halkevleri teşkilatında ilk vazifeyi alarak çalışmış olan Dr. Reşit Galip, medeniyet safında en ileri seviyeye ulaşmak mecburiyetinde olduğunu ve bunun için mücadele etmedikten sonra Türk olmakla övünmenin hiçbir faydasının olmayacağını söylemiştir.²⁰⁹ Halkevlerinin maksadını, şubelerinin kapsam ve önemini ise uzun ve etraflı olarak şu şekilde ortaya koymuştur: "*Önümüzde kapısı şimdi açılmakta olan mesai sahası engindir. Davamız millet olarak medeniyet yolunda bir zamandan beri kaybettiğimiz mesafeyi en kısa bir zamanda kazanmak ve medeniyet safında layık olduğumuz mertebeye, yani en ileriye varmaktır... Bu şubelerin yalnız isimlerini saymak; ihtisas, istidat ve eğilimleri ne olursa olsun, bütün aydınların Halkevlerinde kendi emellerine uygun bir iş meydanı bulabileceklerini göstermeye yeter.*"²¹⁰

Atatürk önderliğinde kurulan Halkevleri, özellikle "milli beraberlik" ve "milli bütünleşmişlik" kavramlarına değer kazandırmak amacıyla hareket etmiştir. Dr. Cevdet Nasuhi "*Halkevlerinin çatısı altında, biz, birleşik dil, birleşik inanç, birleşik sevgi, birleşik istek, birleşik ülkü ekimlendiriyoruz.*"²¹¹ derken, Halkevlerinin ayrımcılıktan uzak olduğunu açıklamıştır. Türk insanının birlik ve beraberliği çerçevesinde Halkevlerinin "ekim evi" olacağını ifade etmiştir. Türk toplumunun birleşik alışkanlıklar edinmesini büyük bir değer olarak görmüştür.

Halkevlerinin düşünce sisteminin temelinde, "*Tahsili, bilgi seviyesi ne olursa olsun bütün vatandaşlar Halkevi telakkisi noktasından aynı derecede kıymetli memleket evlatlarıdır. Halkevleri bunların hepsini kendi çatısı altında toplamaya çalışmalıdır. Halkevi hakikaten halkın evidir. Bu ruh daima hakim olmalıdır.*"²¹² anlayışı yatar.

Başbakan İsmet İnönü, TBMM'nin 5 Temmuz 1934 tarihli toplantısının ikinci celsesinde Meclisin bu devresinde başarılan işleri özetleyen bir nutuk vermiştir. Bu nutkunda Türk milli hayatında Halkevlerinin yeri ve önemine temas eden şu sözleri

---

²⁰⁸ "Halkevlerinin Açılma Nutku", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Şubat 1933, s. 6; Arıkan, *a.g.m.*, s. 268.

²⁰⁹ "Halkevleri Niçin Açıldı, Neler Yapacak?", *Cumhuriyet*, No: 2791, 12 Şubat 1932, s. 4.

²¹⁰ **103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı**, "Halkevleri (1932-1935)", CHP, Ankara, 1937, s. 7.

²¹¹ Cevdet Nasuhi, "Halkevlerinin Çatısı Altında", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Nisan 1933, s. 197.

²¹² Cumhuriyet Halk Fırkası Katibi Umumiliği tarafından "Vilayet ve Kaza Fırka Reislerine 29.2.1932 tarih ve 23 Sayılı yazısı" **Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...** (Cilt: 1), s. 76.

söylemiştir: “*Halk Fırkası’nın son inkişaf devri hususi siyasi bir fırkanın dar çerçevesinden çıkarak bütün vatandaşlara kucağını açan içtimai ve milli büyük bir müessese halini almıştır. Milletın arzusu, hatta yansız ve yabancı uzmanların incelemesi, Halkevi faaliyetlerinin genişletilmesini istemektedir. Geniş yürekle bütün milletin ve her sınıf halkının yükselmesine çalışan Halkevlerine mümkün olan kolaylıkları ve teşvikleri yapmayı görevimizden sayıyoruz.*”²¹³

CHP, Halkevlerini yürütmeyi ve geliştirmeyi en esaslı Parti görevlerinden birisi olarak görmüştür. Halkevlerini yeni binalara kavuşturmak ve Halkevleri için gerekli olan her türlü malzeme ihtiyacını tedarik etmek için elinden gelen maddi yardımı yapmaya çalışmıştır.²¹⁴ CHP Genel Sekreteri ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Halkevlerinin altıncı yıldönümü kutlama ve yeni Halkevlerini açma töreninde bu görevleri hakkında konuşmalarına yer vermişlerdir. Buna göre Halkevlerinden beklenen hizmetlerin daha verimli olabilmesi için maddi ve manevi desteklerin sürekli yapılması gerekmektedir. Halkevlerinde çalışmayı her vatandaş bir vatan ve insanlık borcu olarak görmelidir. Halkevlerinin amacı halk aydınları yetiştirmek ve Türk milletini bugünkü medeniyetin temin ettiği yüksek seviyeye ve tarihte layık olduğu mevkie çıkarmaktır. Bunun için çaba sarf ettiklerini ifade etmişlerdir.²¹⁵

Halkevleri, halkın kültürel ve sosyal kalkınmasına ve yükselmesine hizmeti hedef bilmiştir. Ulusal birliğin yayılmasına hız vermek, devrimleri halkın ruhuna sindirmek amacını gütmüştür. Derli toplu, teşkilatlı bir gençliğe sahip olmak, halkın kaynaşması ve kenetlenmesini sağlamak, kafalarında ve kalplerinde olan iyi güzel ve doğru şeyleri manevi bağlar ile birbirlerine nakledebilmelerini temel almıştır. Bunun için toplantı yerleri açmak amacı ile Türk devletinin bir eseri ve hususiyeti olarak kurulmuştur.²¹⁶

Halkevlerinin en başta gelen niteliği, halk için sorunsuz bir toplantı yeri olmasıdır. Bunlar sosyal hayatta büyük gelişmelere imkan hazırlamıştır. Halkı kendi işlerini

---

²¹³ Başvekil İsmet Paşa’nın Hükümetin İcraat ve Umumi Siyaseti Hakkında Beyanatu, *TBMM Zabıt Ceridesi, Yetmiş Sekizinci İnikat, Devre 4, Cilt: 23, İçtima Senesi: 3, 5.7.1934*, s. 456; *BCA, 490.01/02.09.09*, s. 5.

²¹⁴ Örneğin kış sporları için eksik malzemelerini tamamlayamayan birçok Halkevine 847 kayak takımı ve ayakkabı merkezden temin edilmiştir. Bunun gibi müzik aletleri, radyo ve akümülatör, kitap ve dergiler merkezden temin olunmaktadır. Bu suretle yapılan yardımların tutarı yapı, tamir ve döseme masraflarına yapılan yardımlarla birlikte 1943 yılına gelindiğinde 1 milyon liradan fazla olduğu anlaşılmaktadır. *CHP Halkevleri ve Halkodalari 1943*, s. 4.

²¹⁵ *BCA, 490.01/04.04.16*, s.3.

²¹⁶ *103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı*, s. 2-4.

kendi aralarında düşünmeye, görüşmeye ve tartışmaya alıştırmayı görevlerinden saymıştır. Bir başka görevi de halkın güzel bir şekilde vakit geçirmesini sağlayan ve herkesin kolayca ulaşabileceği birer halk okulu olmasıdır.²¹⁷ Bu cümleden Halkevlerinin örgün eğitim kurumları olan okullar olduğu anlaşılmalıdır. Zaten Halkevlerinin gayesi de bu değildir. Nitekim ilim ve öğretim, eğitim kurumlarının işidir. Halkevlerinin vazifesi, ahlakta, sanatta, resimde, musikide, mimaride, tiyatroda geri kalmışlıkla savaştır. Bir başka ifadeyle Halkevlerinin çalışmalarında ele aldıkları konu halk ve halkın milli kültürüdür.²¹⁸

Halkevlerinin yaratma çevresinin önce kendi içinde bütün halka, sonra kendi dışında köylere kadar genişlediği görülmektedir. Dolayısıyla Halkevi, yalnız okul dışında kalan halkı yetiştirmeye elverişli bir terbiye çevresi olmakla yetinmemiştir. Aynı zamanda okul dışında olan halkı milli hayatın gerçek tecrübelerine ulaştıran milli yaşama çevresi vazifesi görmüştür. Öyleyse Halkevi bir okul değil, bir kültür evidir.²¹⁹

19 Şubat 1932’de 14 ilde faaliyetlerine başlayan Halkevlerinin sayısı 1935’te 103, 1938’de 210’a ulaşmıştır. 1940’ta 379, 1944’te 406’ya,²²⁰ (Londra’daki 1 Halkevi dahil) 1949’da 474’e²²¹ ulaşmıştır. 1950’de 5 Halkodasının Halkevine çevrilmesi ile birlikte Türkiye’de Halkevlerinin sayısı 63 il merkezlerinde toplam olarak 478’e ulaşmıştır. Bütün Halkevlerinin bulunduğu bölgede en çok sevilen ve aranan bir yer haline gelmesi için bütün tedbirlerin alınması ve bütün şubeler için esaslı çalışma programının hazırlanması gerekmiştir. Çalışmalarda bilginin ve tekniğin en yeni gereklerine göre hareket edilmesi, bütün düşünce, karar ve işlerde batılı, modern ve milli bir zihniyetle hareket edilmesi öngörülmüştür. Kısacası, bütün yurttaşların Halkevleri çevresinde el ele vererek Atatürk’ün ülküsünü bir an önce yerine getirmek için mücadele etmesi arzu edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’ni bugünkü medeniyetin temin ettiği yüksek seviyeye ve tarihte layık olduğu mevkie çıkarmaya çalışması Halkevlerinin başlıca amacı olmuştur.²²²

²¹⁷ Halim Baki Kunter, “Halkevleri ve Halkodaları”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 15, Mart 1948, s. 3.

²¹⁸ **BCA, 490.01/734.04.01**, s. 17.

²¹⁹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Halkın Evi**, CHP Halkevleri Bürosu, Kılavuz Kitaplar: 29, Ulus Basımevi, Ankara, 1950, s. 32-39.

²²⁰ Londra’daki Halkevi hariç 405 Halkevinden 63’ü il merkezlerinde, 242’si ilçe merkezlerinde, 100’ü de bucak ve köylerdedir. 1945’te 32 Halkevinin daha katılımıyla bu sayı 438’e ulaşmıştır. **Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Evrakı, BCA, 030.01/11.64.10**, s. 2.

²²¹ **CHP 17. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, s. 7-8.

²²² **BCA, 490.01/04.16.16**, s. 3; **Halkevleri ve Ödevlerimiz**, Gürses Basımevi, Ordu, 1938, s. 21-25.

1.6. HALKEVLERİNİN KURULMASINDA GENEL ESASLAR

Halkevlerinin kurulmasındaki genel esaslar, Cumhuriyet Halk Fırkası Halkevleri Talimatnamesi'nde açıklanmaktadır. Bununla birlikte bu esaslarla ilgili hükümler Cumhuriyet Halk Fırkası Katibi Umumiliği İdare Heyeti yazışmalarında, yıllık çalışma faaliyetlerinde, CHP Halkevleri Öğreneği'nde yer almaktadır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan faaliyet raporları da bu konuda bilgi vermektedir.

Halkevlerinin açılma kararı ve mesaisinin genel sevk ve idaresi Fırka Genel İdare Heyeti'ne aittir. Halkevlerinin tesis ve idaresi, meydana getirilmesi ve düzenlenmesi ise Vilayet İdare Heyetleri'nin işidir. Bu işler Halkevleri Talimatnamesi göz önünde bulundurulmak suretiyle yapılması gerekmiştir.²²³ *“Halkevi, kalplerinde ve dimağlarında memleket sevgisini mukaddes ve ileri yürüten yüksek bir heyecan halinde duyanlar için bir çalışma yeridir.”*²²⁴ Daha geniş bir ifade ile Halkevleri, kurulan bütün medeniyetlerin üstene geçmek iddiasında bulunan Türkiye Cumhuriyeti'nin hayatı için aziz bir toplanma yeridir. Bu bağlamda bütün genç yetenekleri geliştiren bir merkez olarak tanımlanabilir.²²⁵ Bu itibarla Halkevlerinin kapıları Fırkaya kayıtlı olan ve olmayan bütün vatandaşlara açıktır. Ancak Halkevi İdare Heyetiyle Şube İdare Komitelerine üye olabilmek için Halk Fırkası'na üye olmak gerekir.²²⁶

Bir yerde Halkevi açılmasının esas şartları şunlardır:

- a- En az 3 şube teşkiline yetecek sayıda üye bulunması²²⁷ (diğer şubeler üye buldukça ileride açılabilir).
- b- En az 200 kişiyi toplayabilecek bir salonda, bir kütüphane ve bir iki çalışma odasından oluşan ve açık hava jimnastiği yapılmaya müsait olan bir bina bulmak ve bunu en kullanışlı ve tasarruflu şekilde döşemek.²²⁸

²²³ Halkevlerinin Kurulmasına Dair Genel Esaslar, BCA, 490.01/847.353.03, s. 1.

²²⁴ CHF Halkevleri Talimatnamesi..., (1933), s. 7.

²²⁵ “Halkevleri ve Halkodaları Onuncu Yıldönümü-Nafi Atuf Kansu'nun Radyodaki Konuşması”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 11, 1 Mart 1942, s. 19.

²²⁶ CHP Halkevleri Öğreneği, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara, 1938, s. 5.

²²⁷ Bir Halkevi açılınca muhakkak 9 şubenin birden açılması şart değildir. Maddi imkanlar gibi azimli bilgili elemanlar da olmadıkça şubeleri açmakta hiçbir fayda görülmemektedir. Üç şubede faaliyete geçecek imkan ve elemanı olan her yerde bir Halkevi açılabilceği ifade edilmiştir. BCA, 490.01/847.353.03, s. 2; 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı, s. 12.

²²⁸ İnşa edilecek herhangi bir Halkevi binasının yeri üzerinde en hassas bir şekilde durulmuştur. Yapılacak binaların yerleri Müşavir Mimar tarafından uygun görülüp ayrıldıktan sonra projeler seçilen arsaya uygun olarak hazırlanmıştır. Yer seçilirken yapılacak binanın şehrin yerleşik bölgelerine, dolayısıyla gelişmiş bölgelerine yakın olmasına dikkat edilmiştir. CHP Halkevleri ve Halkodaları

- c- En az bir odacı ve bir memur aylığı ile diğer zaruri masrafları karşılayacak bir bütçeyi temin etmek.

Bunları temin etmek, Halkevinin açılacağı yerin CHF, Vilayet, Kaza, Bucak veya Köy Ocak İdare Heyetleri'nin vazifesiydi.²²⁹ Bu şartları taşıyıp açılmasına karar verilen Halkevleri törenleri ise, Halkevinin açılış yıldönümü olan 19 Şubatı takip eden ilk Pazar günü yapılmak zorundaydı. Bu törenin programı Umumi İdare Heyetince hazırlanırdı.²³⁰

Bir Halkevinin mevcut ve faal olabilmesi için göstermesi gereken asgari şartlar şu şekilde belirlenmiştir:

- a- Her Evin günün belirli saatlerinde açık bulundurulacak bir okuma yeri olmalı ve okumaya değer kitap ve dergileri hazır bulundurulmalıdır.
- b- 15 günde bir halkı ilgilendiren konularda konferans verilmelidir. Bu konferanslar yazılı olmalıdır. Bir nüshası Halkevi Başkanlığına, bir nüshası da Halkevi arşivine verilmelidir.
- c- Ayda bir kadınlı erkekli aile toplantılarının yapılması ve burada edebi parçalar, Atatürk'ün Büyük Nutku ve aydınlarımızın çeşitli konularda söylemiş oldukları konuşmalar okutulmalıdır.
- d- Bölgenin doktorlarından birinin haftada bir veya iki defa belirli saatlerde Halkevine gelmesini temin etmek ve o saatlerde yoksul hastaların tedavisinin gerçekleşmesini sağlamak.
- e- Ayda bir defa mutlaka köy gezilerine çıkılmalıdır. Bu gezilerde sadece sözlü olarak değil, gerçek bir şehirli-köylü anlaşması temin edilmeli ve köylünün maddi ve manevi her türlü ihtiyacı karşılanmalıdır.
- f- Bölgeye mahsus olmak üzere halkın gelenek ve göreneklerini yansıtan türkülerini toplamaya ve bunları derlemeye özen gösterilmelidir.
- g- Gençlerle yakından ilgilenilmeli ve onların yetenekleri doğrultusunda yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

1932-1942, s. 19; İnşaat konusunda maddi zorluklara rağmen binaların inşası için parti organları, hususi idarelerle belediyeler ve CHP merkezi gereken yardımları daima yapmıştır. Mesela 962.000 lira olan 1937 yılı Halkevleri bütçesinin 227.000 lirası bina işlerine harcanmıştır. **Halkevleri ve Ödevlerimiz**, s. 5-6.

²²⁹ **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, Zerbamat Basımevi, Ankara, 1940, s. 3.

²³⁰ **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, (1940), s. 4.

- h- Milli şuurun ve heyecanın kaybedilmemesi ve gelişmesi için halkın milli bayramlarımıza katılımı sağlanmalıdır.
- i- Civardaki tarihi eserler hakkında bilgi toplanmalı ve hasara uğramış olanlar varsa merkeze haber verilmelidir.
- j- Milli sporlar başta olmak üzere her türlü spor faaliyeti teşvik edilmelidir.
- k- Her Halkevi kendi bölgesindeki doğal güzellikleri, tarihi eserleri, Cumhuriyet devrinin başarılarını, üretim şubelerini ve folklorunu fotoğraflarla tespit etmeye çalışmalıdır.
- l- Yönetim kurulu toplantıları yapmalıdır ve her bölgenin ihtiyaçlarına cevap verecek esaslı programlar hazırlamalıdır.²³¹

Halkevlerinin kuruluşlarına, mahalli ihtiyaçlara ve ileride doğması muhtemel yeni vaziyetlere göre çeşitli bina tipleri düşünülmüştür. Buna göre, bina tipleri, vilayet merkezlerinde yapılacaklar için farklıdır. Nüfusu yoğun, kültür ve hareket hacmi geniş kaza merkezlerinde yapılacak binalar ayrı düşünülmüştür. Yine nüfusu az, sosyal ve iktisadi faaliyet alanı dar yerlerde yapılacak binalar için buna göre bir düzenleme yapılması yoluna gidilmiştir. Bu suretle her bölgenin kendi özellikleri dikkate alınarak bir planlama yapılmıştır.²³² Dolayısıyla il ve ilçelerde olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. İllere ait olan Halkevlerinin projeleri, bunların çalışma programlarına ve ihtiyaçlarının daha fazla olmasından dolayı daha geniş tutulmuştur. İlçe Halkevlerinin ihtiyaçları ise çatı altında temin edilebildiğinden projeleri de ona göre hazırlanmıştır. Bu yüzden daha büyük olan il Halkevleri, iki ya da üç yıl içerisinde parça parça yapılmış, her yıl için ayrılan ödenekle binanın bir kısmı bitirilmeye çalışılmıştır. Geri kalan kısımların ise yapılan kısmın kullanılmasına zarar getirilmeden, daha sonraki yıllarda yapılması sağlanmıştır.²³³

Halkevleri, yapılmakta olan faaliyetlerin eksikliğini gidermek, şartları, imkanları ve vasıtalarının yeterliliğini kontrol etmek maksadı ile teftiş konusu üzerinde de önemle durmuştur. Yol gösterici, çalışma birliğine dayalı bir dostluk havası içerisinde geçen bu teftişlerin Halkevi idaresinde önemli bir yetiştirici ve geliştirici unsur olduğu anlaşılmaktadır.²³⁴

²³¹ Halkevi Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Talimatname, BCA, 490.01/04.18.02, s. 1-4.

²³² Halkodalarının 1940 Çalışmaları, s. 27.

²³³ XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1947, s. 6.

²³⁴ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s. 22.

Bütün Halkevlerinde, sadece memlekette tanınmış kişilerin faaliyette bulunmaları, görev almaları ve diğer yetenekli kişilerin seyirci kalmaları kabul edilemez bir durumdu. Bütün vatandaşlara ayrı ayrı değer vererek ve özellikle gençleri yetiştirerek milleti güçlü bir insan topluluğu haline getirmek görevi geçerli olmuştur. Bu yüzden mümkün olduğu kadar çok vatandaşa görev vermek ve yetenekli zekaları iş başına sürmek önemli bir sorumluluk olmuştur. Memleketin öyle kıymetli evlatları vardır ki, fakat çoğunluğu bunun farkında bile değildir ve halkın içinde görev almaktan çekinirler. Bu kişileri keşfedip yeteneklerinin farkına varmalarını sağlamak ve onları bu alanda geliştirmek gerektiği²³⁵ düşüncesi hakim olmuştur.

Halkevleri toplantı ve gösterilerinde küçük yaşta çocuklar bulundurulmamasına da dikkat edilmiştir. Çünkü Halkevleri mesaisi eğlence maksadını değil, yetiştirme ve yetiştirme gibi yüksek bir amaca hizmet etmektedir. Bu bakımdan huzuru ve düzeni bozacak, gürültü yapacak çocuk unsuruna yer verilmemesi uygun görülmüştür.²³⁶ Bu fikrin sert ve kırıncı bir şekilde ifade edilmekten ziyade, şefkatle ve nedenleri anlatılarak halka bildirilmesi istenmiştir. Büyük yaştaki halk tabakasına dahi Halkevlerindeki genel toplantılarda huzuru ve düzeni korumaları için, onlara da aynı şekilde şefkatli bir ilgi ile anlatılması gerektiği ifade edilmiştir.²³⁷ Ayrıca bu toplantılarda bulunacak kişilere özel bir yer ayrılmamıştır. Ancak Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ve devlet ileri gelenlerine yer ayrılması uygun görülmüştür.²³⁸

Halkevlerinin oda veya salonu hiçbir suretle, daimi merkez olarak hiçbir kurum veya müessesenin emrine ya da kiraya verilmesi uygun görülmemiştir.²³⁹ Ancak sadece hayır cemiyetleri ile sınırlı olmak üzere yapılacak temsil veya müsamerenin paralı olarak bu hayır cemiyetleri tarafından verilmesine müsaade edilmiştir. Bunun da bazı şartları olmuştur. Kendi menfaatlerine yapıldığını belirtmek ve bu müsamereye ait

---

²³⁵ **Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...**(Cilt:1), s. 75.

²³⁶ Ancak 23 Nisan çocuk haftası münasebetiyle Halkevlerinde çocukların bulunmalarına müsaade edilmiştir. Bu haftalarda çocuklar için çeşitli oyunlar ve piyeslerin yer aldığı programlar hazırlanmış ve onların eğlenmeleri ve mutlu olmaları sağlanmıştır. “Memleket ve Çocuklarımız İki Büyük Bayramı Coşkunca Kutladı”, *Ulus*, No: 5293, 24 Nisan 1936, s. 1.

²³⁷ **Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...**(Cilt:1), s. 77.

²³⁸ **CHF Halkevleri Talimatnamesi...**,(1933), s. 11.

²³⁹ **Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı, 1 İkincikanun 1942'den 31 İlkânun 1943 Tarihine Kadar**, Alaeddin Kırıl Basımevi, Cilt: 20, Ankara, 1944, s. 148.

bütün kanuni vergiler o kuruma ait olmak şartları aranmıştır. Ancak bu şartlarla bu kurumların Halkevleri salonlarında paralı müsamere vermelerine izin verilmiştir.²⁴⁰

1933 Talimatnamesinin 12. maddesinde bazı yasaklar ve yasak olmayan konulara değinilmiştir. Buna göre Halkevlerine alkollü içeceklerin girmesi yasaklanmıştır. Bilardo, salon tenisi ve diğer salon jimnastikleri için de yerler tahsis edilmiştir. Bu maddeye yıl sonunda, halkın milli ve sosyal seviyesini yükseltmek itibariyle terbiyevi bir mahiyette olan satranç oyununun Halkevlerinde oynanabileceği kabul edilerek eklenmiştir.²⁴¹

Halkevleri toplumun Türk kültürü ve medeniyet tekniği ile eğitilmesinde temel bir kurum olma özelliğine sahiptir. Bu eğitimi sağlayacak olan ise öğretmenlerdir. Eğitim Bakanlığı'na mensup öğretmen ve memurların Halkevleri ile olan ilişkilerine dair bir talimatname hazırlanması,²⁴² Halkevlerinin yetişmiş eleman ve üyelere verdiği önemi göstermektedir. Nitekim halkın bilinçli bir topluluğa dönüşmesini sağlamak inkılabın özünü oluşturmaktadır.²⁴³ Modern bir toplumun yaratılması sürecinde öğretmenler ve diğer aydınlar çok önemli bir sorumluluk üstlenmişlerdir. Bu bakımdan Halkevlerini kitle eğitiminde temel kurumlardan birisi olarak görmek mümkündür.

Açılan ve açılacak olan bütün Halkevlerinin açılma merasiminde verilen nutuklar, okunan şiirler, musiki parçaları, yapılan temsiller, alınan fotoğraflar Halkevi tarihinin başlangıç hatırasıdır. Bu bakımdan bu vesikaların düzenli olarak dosyalarda saklanması ve bunların birer suretinin Genel Sekreterliğe gönderilmesi uygun görülmüştür. Halkevlerinin toplanmalarında verilen konferanslar, temsillerin metinleri ve suretleri, konuşulanlar, fotoğraflar vb. dosyalar halinde Vilayet Halkevi Çalışma Defteri'ne kaydedilmiştir.²⁴⁴

²⁴⁰ CHP Halkevleri İdare ve Teşkilatnamesi, (1940), s. 14.

²⁴¹ Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım, Temmuz 1933'ten Birincikanun 1933 Sonuna Kadar, Cilt: 3, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1934, s. 59.

²⁴² Bu talimatnamede öğretmen ve memurların Halkevlerine, okullardaki ve dairelerdeki vazife ve hizmetlerine zarar gelmemesi şartıyla kayıt olabileceği ve orada görev alacağı belirtilmiştir. Öğrencilerin ise Halkevlerinde etkin bir görev alabilmesi için reşit olması gerektiği belirtilmiştir. Öğrencinin Halkevlerine ders ile okul düzenine zarar gelmemesi şartıyla gelebileceği ifade edilmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...(Cilt:1), s. 81.

²⁴³ Açılışından 8 yıl sonra Halkevlerinin üye durumu şu şekildedir: 1.525 Hukukçu, 1.546 Doktor, 382 Eczacı, 436 Mühendis, 15.580 Öğretmen, 9.124 Güzel Sanatlar, 23.705 Memur, 18,925 Çiftçi, 18.994 İşçi ve 42.834 diğer meslekler olmak üzere toplam 133.051 kişidir. CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları, s. 12.

²⁴⁴ Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...(Cilt:1), s. 76-77.

Çalışma defterleri, altı aylık çalışma raporlarına yazılması gereken işlerin ve rakamların gerçeğe uygun olup olmadığını tespit etmek imkanı yaratmıştır. Ayrıca Halkevlerinin teftişinde bu defterlerin titizlikle tutulup tutulmadığının özellikle kontrol edilmesi konusu üzerinde hassasiyetle durulmuştur.²⁴⁵

Bunlardan ayrı olarak Halkevlerinin ve halkın haklarının korunması ve herhangi bir durumda karşılaşılabilecek olası aksaklıklara karşı Halkevi faaliyetleri fonksiyonları ve işlevi bakımından kayıt altına alınmıştır. Üye kayıt kütüğü defteri, İdare Heyeti ve Şube Komitesi kararları defteri, demirbaş eşya defteri, kütüphane kütüğü defteri, gelen ve gönderilen evraklar defteri, hesap defteri ve günlük çalışma defteri her Halkevinde tutulması gereken defterlerdi.²⁴⁶

1.7. HALKEVLERİ İDARİ YAPISI

Halkevlerinin genel olarak çalışma ilkelerine ve idari yapısına dair esaslı bilgiler, ilki 1932’de olmak üzere 1934, 1940 ve sonrasında yayınlanan talimatnamelerde yer almaktadır. CHP Umumi İdare Heyeti’nin, 1940 Nisan sonlarında kabul ettiği iki talimatnameden biriyle Halkevlerinin kuruluş ve idare tarzı daha toplu esaslara bağlanmıştır. Halkevlerinin 1933’de hazırlanan ilk talimatnamesi 73 maddeden ibaretti. Bunun 34 maddesi idare ve teşkilata, 39 maddesi de çalışmalara aitti. Dolayısıyla bir sınıflandırma söz konusu olmayıp, bazen her iki amacı da içine alan maddelerden oluşmaktaydı. Parti Umumi İdare Heyeti, tek talimatname yerine teşkilata ve çalışmaya ait hükümleri birbirinden ayırarak iki talimatname hazırlamıştır. Bu ayırma sırasında birçok yeni kurallar ilave edildiğinden teşkilat talimatnamesindeki 34 maddeye ek olarak 31 madde, çalışma talimatnamesine 82 madde eklenmiştir.²⁴⁷

Halkevi İdare Heyeti, Halkevi reisi ve şube komitelerinin reislerinden kurulmuş ve idare heyetinin kendi üyelerinden seçeceği kişilerden oluşmuştur. Halkevi İdare Heyeti ile şube komiteleri seçimleri iki yılda bir yapılmakla birlikte, üyelerin yeniden seçilmesi uygun görülmüştür.²⁴⁸

---

²⁴⁵ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı, İkincikanun 1939’dan 30 Haziran 1939 Tarihine Kadar, Zerbamat Basımevi, Cilt: 14, 1940, s. 85.

²⁴⁶ CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi...(1940), s. 13.

²⁴⁷ Kemal Ünal, “Halkevleri ‘nin İdaresinde ve Çalışmasında Bazı Yeni Esaslar”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 89, Temmuz 1940, s. 887.

²⁴⁸ CHF Halkevleri Talimatnamesi...(1933), s. 12.

Bunların yanında baba, kardeşler ve eşlerin bir arada Halkevleri İdare Heyeti'nde bulunmaları uygun görülmemiştir. Dolayısıyla bunların şube komiteleri kayıtlarında aranmalarına gerek yoktur.²⁴⁹

Takip eden haftada şubeler teşkilatı ile idare komiteleri ve Halkevi İdare Heyeti seçimleri yapılırdı.²⁵⁰ Komite üyesi seçilebilmek için yalnızca devlet memurlarında CHF'ye üye olmak şartı aranmamakla birlikte,²⁵¹ Komiteler ve Komitelerce Halkevi İdare Heyeti'nin seçimlerinin serbest olması, hiçbir şekilde baskı, zorlama ve tesir olamadan ve herhangi bir aday gösterilmeden yapılması esas alınmıştır.²⁵² Gizli oy sistemi uygulanan bu seçimlerde, seçime katılanların en az üçte biri kadar oy almak gereklidir. Daha fazla oy alanlar kazandıkları oy sırası ile komite üyesi olurlardı. Komitelerin idare reisinin, Halkevine üye seçimlerinde katılmış olanların yarısı kadar oy alması gerekirdi.²⁵³

Halkevi İdare Heyetine Halkevi reisi başkanlık etmiştir. Halkevi reisi, izinli olduğu veya mazereti bulunduğu zamanlarda yerinin boş kalmaması için Halkevi İdare Heyeti üyelerinden bir kişiyi vekil olarak bırakmıştır. Kaza, nahiye ve köy Parti İdare Heyetleri üyesi arasında Halkevi reisliğinin gerektirdiği işleri yapacak birisi bulunmadığı takdirde, Halkevi üyesinden Partiye yazılı (memurlar hariç) ve bu işleri yapabilecek vasıflarda bir kişi, mahalli Parti teşkilatı tarafından Vilayet İdare Heyeti'nin onayı ile tayin edilirdi.²⁵⁴

Halkevleri İdare Heyetleri, biri Ocak, diğeri Haziran'ın sonunda olmak ve örneğine uymak üzere altı ayda bir Genel Sekreterliğe her şubenin çalışmaları hakkında bir rapor göndermişlerdir. Bu raporun bir örneğini de o yerin Parti İdare Heyetine vermişlerdir.²⁵⁵ Bu bağlamda Halkevleri Şubeler ve Genel Heyet toplantıları çok

---

²⁴⁹ Yakın akrabalığı bulunanların Halkevi yönetim kurulunda bir arada bulunup bulunamayacaklarının Harput Halkevi Başkanlığı tarafından Genel Yönetim Kurulu'na sorulması üzerine, 3 Ekim 1936'da Genel Yönetim Kurulu toplanmıştır. Yönetim kurulu, Halkevleri Öğreneği'nde konuyla ilgili bir yazı bulunmadığı için, parti tüzüğü'nün 79. maddesinde birinci derecede akraba olanların bir arada yönetim kurulunda bulunmayacakları kaydının Halkevleri için de geçerli olmasına karar vermiştir. **BCA, 490.01/03.14.02, Sayı: 5/873; CHP Halkevleri İdare ve Teşkilatnamesi**, (1940), s. 8.

²⁵⁰ CHF Vilayet İdare Heyeti Riyasetine 21.5.1932 tarih ve 61 sayılı yazıda İdare Heyetlerinin nasıl teşkil edileceğine ve hangi maksatlarla nasıl doğru çalışacağına dair esaslar belirtilmiştir. **Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...**(Cilt:1), s. 88.

²⁵¹ **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilatnamesi**, (1940), s. 6.

²⁵² **Yeni Halkevi Açılacak İllere Halkevi Talimatnamesi**, Tamim no: 8, **BCA, 490.01/03.12.03**, s. 2.

²⁵³ **BCA, 490.01/847.353.03**, s. 4; **Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...**(Cilt:1), s. 70-75.

²⁵⁴ **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilatnamesi**, (1940), s. 8-9.

²⁵⁵ **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilatnamesi**, (1940), s. 11.

mühim bir yere sahip olmuştur. Çünkü her şubenin komitesinin altı aylık çalışma raporlarını²⁵⁶ Şube Genel Heyeti tetkik, tenkit etmek, programın iyice tatbik edilmediğini araştırmak, sebeplerini öğrenmek suretiyle takip etmiştir. Ayrıca çalışma yılı sonunda Halkevi İdare Heyeti, Halkevinin Genel Heyetini ve bütün üyelerini toplantıya çağırarak bir yılda yapılan çalışmalar hakkında bilgi verip, gelecek yılın programını izah etmiştir. Bağlı olduğu yönetim kurulu veya komite başkanına özrünü bildirmeden art arda üç kere toplantıya gelmeyen yönetim kurulu veya komite üyeleri bu işten çekilmiş sayılmıştır.²⁵⁷ Toplantılarda bir yıllık çalışmaların muhasebesi yapılırken büyük çaba sarf eden idare heyetleri ise mükâfatlandırılmıştır.²⁵⁸

Haftada en az bir kez toplanan Halkevi İdare Heyeti'nin başlıca vazifeleri şunlardır:²⁵⁹

- a- Milli bayramlara ilişkin genel halk gösterilerini hazırlamak ve yönetmek,
- b- Halkevi müsamere programlarını saptamak,
- c- Çeşitli şubeler arasında düzeni korumak,
- d- Anlaşmazlık durumlarında şubeler arasında hakemlik yapmak,
- e- Şubelerin kendi çalışmalarını düzenlemek için hazırlayacakları özel öğrenekleri incelemek, onaylamak ve bunların uygulanmasını ve kontrolünü sağlamak,
- f- Halkevi hesaplarını tutmak ve bunların demirbaşını gözetmek,
- g- Halkevi bütçesi ile ilgili belgeleri her yıl zamanında hazırlayarak bağlı olduğu parti idare heyetine vermek,
- h- Halkevi memur ve görevlilerini başkanın teklifi ile tayin, cezalandırma veya işinden çıkarmaktır. Cezalar, CHP program ve prensiplerine karşı gelmek, Halkevleri mesaisini işgal etmek veya düzen ve huzurunu bozmak, Halkevi talimatnamesi ve CHP Genel Sekreterliği tebliğlerine aykırı hareket etmek,

---

²⁵⁶ Halkevleri kendi çalışmaları ile ilgili olarak altı ayda bir Genel Sekreterliğe rapor sunmak zorundaydılar. Bu durum 1946'da değişmiş ve yeni bir idare ve teşkilat talimatnamesi hazırlanmıştır. Bu yeni talimatnamenin 46. maddesine göre Halkevleri yönetim kurulları her çalışma yılı sonunda öğreneğe uygun olmak üzere hazırlayacakları çalışma raporlarını bağlı buldukları parti idare kademeleri aracılığıyla CHP İl İdare Kurulu Başkanlıklarına göndereceklerdi. Bu uygulama, 1947'den itibaren geçerli olacak olacaktı. Toksoy, **a.g.e.**, s. 63.

²⁵⁷ **CHP Halkevleri Öğreneği**, s. 9.

²⁵⁸ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s. 22.

²⁵⁹ **BCA, 490.01/847.353.03**, s. 5-6; **CHP Halkevleri Öğreneği**, s. 9-10; **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilatnamesi**, (1940), s. 10.

seçimlere hile karıştırmak ve engel teşkil etmek gibi hal ve hareketlerde bulunanlara verilirdi.²⁶⁰

Halkevlerinde bütün kültür hizmetleri fahri olarak görülmüştür. Ancak bu fahri hizmet kadrosunun idari ve zaruri masraflarını karşılamak üzere her Halkevinin kendi bir bütçesi olmuştur. Genel Sekreterlik bu bütçeleri yalnız formüle uyup uymadığı bakımından değil, ihtiyacı karşılama derecesini, geçen senelere göre azalıp artma oranlarını da incelemiştir.²⁶¹

Yıllardan beri devam eden uygulamalardan edinilen tecrübeler sonunda Çalışma Teşkilatında olduğu gibi İdare ve Teşkilat Yönetmeliğinde de bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler 28.08.1946 tarih ve 5/2844 sayılı genelge ile bölge müfettişlerine, parti ve Halkevi başkanlarına bildirilmiştir. Bu yeni değişiklikle birlikte Halkevleri için gerek çalışma, gerekse gelir kaynakları bulma bakımından yeni bir durum yaratmıştır. Mesela bu zamana kadar Halkevlerinin kiraya verilmesi mümkün değildi. Buna göre Halkevi salonlarının, çalışmalara engel olmamak şartıyla, belirli müddetler için kiraya verilmesi esası kabul edilmiştir.²⁶²

Bütçe gelirine ait yeni imkanların eskisine göre genişlediği görülmektedir. Eskiden Halkevleri için gelir kaynakları genel olarak özel idareler, belediyeler, müesseseler ve özel şahıslar tarafından yapılan yardımlar ve bağışlardan sağlanırdı. Bunun yanında sosyal yardım kolu yararına düzenlenen balo, müsamere ve gezi gelirlerinden ve Halkevlerinin çıkaracağı dergilerin gelirini de önemli gelir kaynakları arasındaydı. Yapılan parasız hizmetler ile bütçenin gider kısmı çoğalıyordu. Ayrıca Halkevlerinin bütçe bakımından kendi kendine yeter bir duruma gelmeleri esası kabul edilmişti.

Bu sebeplerden dolayı daha geniş gelir kaynakları bulmak ihtiyacının doğduğunu söyleyebiliriz. Bu suretle eski 27. Maddenin gelir kaynakları arasına yenileri eklenerek daha elverişli imkanlar sağlandı. Buna göre sadece sosyal yardım kolu yararına yapılan paralı müsamere ve baloların bütün kollar tarafından yapılması uygun görüldü. Şubelerin tertipleyeceği müsamereler ve baloların yanında, geziler, konserler,

---

²⁶⁰ CHP Halkevleri İdare ve Teşkilatnamesi, (1940), s. 11.

²⁶¹ CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları, s. 15.

²⁶² “Halkevlerine Bildirimler”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 1, Ocak 1947, s. 47. Bu esaslar 27.11.1947 gün 8/2898 sayılı genelgenin 22 maddesinde açıklanmıştır. “Halkevi Salonlarının Hangi Şartlarla Kiraya Verilebilecekleri Hakkında”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Şubat 1947, s. 47-48.

temsiller, film ve spor gösterileri gibi gelirler de gelir kaynakları arasına alındı. Hükümetin, paralı olarak gösterilen sinema, temsil ve spor eğlenceleri gibi çalışmalar için damga ve istihlak vergisi kanunlarının tayin ettiği oranlar dairesinde biletlere pul yapıştırmak hususunda herhangi bir ihmalkarlığın gösterilmemesi üzerinde hassasiyetle durduğu anlaşılmaktadır.²⁶³

Bu arada her etkinliğin paralıya çevrildiği düşünülmemelidir. Nitekim Halkevlerinde, Türkçe okuyup yazma kursları her yerde parasız olmuş, öteki kurslara devam edenlerin fakir olanlarından hiçbir ücret alınmamıştır.²⁶⁴ Bununla beraber Halkevleri ve halkodaları, halkı toplayacak ve faydalandırarak çalışmalarını, milli bayram ve tören günlerindeki gösteri, konser ve eğlenceleri de mutlaka parasız olarak yapmışlardır.²⁶⁵

1.8. HALKODALARI

Bir yerde Halkevi açılabilmesi için en az üç şubenin kurulmasının şart olduğu belirtilmişti. Bazı küçük kentlerde ve köylerde çoğu kez böyle bir imkan bulunamadığı için Halkevi kurmak da mümkün olmamıştır. Bu gibi yerlerde mahalli imkan ve şartlara uyularak daha küçük teşkilatta çalışan kurumlara ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bu yüzden ilk defa 1940 yılında 141 Halkodası açılmış, böylece Halkodaları faaliyetlerine başlamıştır.²⁶⁶

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik ve İnkılapçılık prensipleri içinde çalışan Halkevleri gibi Halkodaları da kültür kurumlarıdır.²⁶⁷ Halkodalarının masraflarını, kira bedellerini ve görev verilecek hizmetlinin ücretlerini mahalli parti teşkilatının temin etmesi uygun görülmüştür.²⁶⁸ Bu bağlamda yeni Halkodaları merkezden gönderilen planlara göre yaptırılmıştır.²⁶⁹ Halkodalarında Halkevlerinde olduğu gibi şubeler halinde teşkilatlanma olmamıştır. Ancak idare ve çalışma disiplini bakımından Halkevlerinde görülen bütün işler dahil olmuştur.²⁷⁰ Yalnız, muhitteki vasıta ve imkanları yoklayarak yapılması ve başarılması

²⁶³ BCA, 490.01/735.09.01, s. 10.

²⁶⁴ "Halkevleri Yönetmeliklerindeki Son Değişiklikler", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 1, Ocak 1947, s. 47-48.

²⁶⁵ CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ulus Basımevi, Ankara, 1948, s. 8.

²⁶⁶ İğdemir, a.g.m., s. 345.

²⁶⁷ CHP Halkodaları Talimatnamesi, Ulus Basımevi, Ankara, 1939, BCA, 490.01/05.25.03. s. 1.

²⁶⁸ BCA, 490.01/97.379.01, s. 13.

²⁶⁹ BCA, 490.01/1653.751.02, s. 1.

²⁷⁰ İğdemir, a.g.m., s. 345.

mümkün olanları, Halkodası İdare Heyetleri çalışma programı içerisine alır ve bu işler, ihtisaslarına göre üyeler arasından seçilen faal gruplar tarafından yapılırdı.²⁷¹

Halkodalarının partiye kayıtlı veya devlet memuru olmak şartıyla 3 ile 7 kişi arasında bir İdare Heyeti bulunur ve reisi bunlar arasından seçilirdi. Reis, idari ve mali işlerde bulunduğu yerin parti teşkilatıyla kültürel çalışmalarda Parti Genel Sekreterliği ile temasta bulunurdu.²⁷² Bir yerde Halkodası açılması istendiği takdirde o bölgenin parti teşkilatı devreye girer ve tekliflerini yapardı. Vilayet İdare Heyetleri bu teklifleri inceleyer ve eğer talimatnamede belirtilen şartlara uygun görürse Parti Genel Sekreterliği'ne bir yazı gönderir ve alacakları emir üzerine hareket ederlerdi. Parti teşkilatı olmayan yerlerde ise bu teklifleri genel müfettişler yapardı.²⁷³

Halkodalarının açılma kararı ve çalışmasının genel sevk ve idaresi Parti Umumi İdare Heyeti'ne aitti. Odaların bütçesinin, binasının ve oluşumunun sağlanması ise Halkodalarının buldukları yerin idari birimleri veya Parti İdare Heyetlerinin işiydi. Bir yerde Halkodası açılabilmesi için en az 50 üyesinin olması²⁷⁴, bir toplantı salonu ile bir okuma odasının olması şarttı. Bağlı bulunacakları mahalli parti teşkilatının yardımlarıyla beslenen bir hademe aylığı temin edildikten sonra Halkodasının daimi çalışmalarını idare edecek kadar yıllık bir bütçenin sağlanması gerekirdi.²⁷⁵ Okuma odası bulunmadığı takdirde, salonun uygun bir yerine kitaplık konulmak şartıyla hem salon hem okuma odası olarak kullanılması düşünülmüştür.²⁷⁶ Salonlarda ne gibi toplantılar yapılabileceği, kitaplıklara hangi kitapların konulabileceği ve bunların nasıl okutulacağı talimatnamesinde genişçe düşünülmüştür. Bunlar Halkevleri için uygulanan kuralların dışında değildir. Halkodaları daha az vasıtalarla daha dar yerlerde ve duruma göre yapacakları iş bölümleri içinde çalışmışlardır. Halkevleri ise geniş ve bol vasıtalı bölgelerde daha kapsamlı ve bağımsız iş bölümlerine sahip olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.²⁷⁷

---

²⁷¹ "Halkevleri Postası-Halkevleri ve Halkodaları Çalışmaları", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 97, Mart 1941, s. 73.

²⁷² **CHP Halkodaları Talimatnamesi**, BCA, 490.01/05.25.03. s. 3.

²⁷³ **CHP Halkodaları Talimatnamesi**, BCA, 490.01/05.25.03. s. 2.

²⁷⁴ Bununla beraber üye adedi sayısını çoğaltan ve bir Halkevinin açılabilmesi için gerekli şartları yerine getiren her Halkodası Halkevi haline gelebilir. Nitekim birçok Halkevi önce Halkodası olarak kurulmuş ve büyüyerek Halkevi haline gelmiştir. İğdemir, *a.g.m.*, s. 345.

²⁷⁵ **Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin...**(Cilt: 20), s. 195.

²⁷⁶ **CHP Halkodaları Talimatnamesi**, BCA, 490.01/05.25.03. s. 1-2.

²⁷⁷ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s. 17.

Halkodaları için talimatnamenin çizdiği asgari çalışma şartları şunlardır:

- a- Binayı, temiz bir toplantı, konuşma ve uygun dergi ve gazetelerin okuma yeri olarak hazırlamak, halka faydalı konuşma konuları bulmak, musiki toplantıları yapmak,
- b- Yerli oyunları teşvik etmek, karagöz gibi oyunlarla seçilmiş piyeslerden istifade etmek, yerli ürünlerimizin tanıtımını yapmak için sergiler açmak,
- c- Güreş, cirit, avcılık ve binicilik gibi sporları teşvik etmek, milli törenlerin hazırlığına katılmak, fakir ve hastalarla ilgili olmak.²⁷⁸

Halkodaları için hazırlanan bina tipleri; yapılacağı yerlerin nüfus sayısına, yaşam şartlarına ve yapı malzemesine göre düşünülmüştür. Bunlar büyük, orta ve küçük olmak üzere başlıca üç kısma ayrılmıştır. Bundan ayrı olarak sıcak ve soğuk yerlerde ormanlık bölgeler için ayrı planlar hazırlanmıştır. Bunlarda ayrıca sahne, bekçi odası, abdesthane, eşya deposu gibi gerekli kısımlar da bulunmuştur.²⁷⁹

Köyde çalışan yer yer aydınlar, öğretmen, eğitmen, sağlık memuru, ziraat memuru, ormancı, veteriner, fen memuru veya işleri dolayısıyla köye giden memurlar, meslek adamları, idare amirleri, milletvekilleri Halkodasında birleşirdi. Köylüler milli günlerini Halkodalarında kutlardı. Köy gençliğinin güzel sanatlar ve spor zevkini Halkodaları düzenlerdi. Çiftçinin, köylünün sağlığı ve çalışması için yararlı bilgiler, konuşma veya kurslar açarak öğretme suretiyle burada sağlanırdı. Okuma ve yazma bilmeyen yetişkinler burada okuma yazma öğrenmeye çağırılırdı.²⁸⁰

Hemen her Türk köyünde, oraya bir iş için uğrayanları barındıracak, halkı soğuktan ve sıcaktan koruyacak bir oda mevcut olmuştur. Köylerde çıkan ufak tefek ayrılıkları yerinde çözüme kavuşturmak, işbirliğini sağlamak suretiyle köylü arasında sevgi ve saygıyı artırmak Halkodalarının önemli meselesi olmuştur. Görüldüğü üzere talimatnamede fakir ve hastalarla meşgul olmak gibi açıkça belirtilen hükümler vardır. Bunları devletin sıhhi tesisatından ve diğer yardımlardan faydalandırmak Halkodaları için bir görev olmuştur. Kimsesizler, gaziler ve şehit ailelerine olan yardımları da bu konuda bir örnek olarak gösterebilir.²⁸¹

²⁷⁸ CHP Halkodaları Talimatnamesi, BCA, 490.01/05.25.03. s. 4-5.

²⁷⁹ CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1946, s. 6-7.

²⁸⁰ Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Evrakı, BCA, 490.01/11.64.10, s. 4.

²⁸¹ Kemal Ünal, "Halkodaları", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 79, Eylül 1939, s. 15.

Bunlardan başka köyde devletin diğer yardım tedbirlerini bilmeyen çoktur. Kanunlar, köylüye bu anlamda yeni haklar tanımıştır. Bunları herkese duyurarak faydalandırmak da Halkodalarının değerli bir hizmeti olmuştur.²⁸² Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, her fırsatta Halkevlerine uğrayarak çalışmalarını takip etmiştir. 25 Şubat 1940'ta, Halkevlerinin kuruluşunun sekizinci yıldönümü merasimi yapılmıştır. Yeni 6 halkevi ile 141 Halkodası bu tarihte açılmıştır. İnönü, bu merasimde, 8 yılda 373 Halkevi açıldığını ve bunların hizmet ve kapsamı itibariyle Halkodaları ile aralarında hiçbir fark bulunmadığını söylemiştir. İkisinin de memleketin gelişmesi, inkılapların benimsenmesi, yurt sevgisinin beslenmesi, halkın değer ve yeteneklerinin yükselmesi konusunda, aynı ümitlerle aynı hizmetleri bekleyip umduğumuz kurumlar olduğunu belirtilmiştir.²⁸³

Halkodalarının kurulduğu 1940 yılı içerisinde gerçekleştirmiş olduğu çalışma faaliyetlerine bakıldığı zaman toplamda 630 konferans (7.800 dinleyici), milli bayram ve törenler hariç olmak üzere 1.509 konuşma (130.191 katılım) gerçekleştirmiştir. Kukla ve Karagöz gösterilen 529 temsil (49.732 seyirci), 77 aile toplantısı (3.973 katılım) yapmıştır.²⁸⁴

Halkevlerindeki ve Halkodalarındaki toplantılar Türk halkının olgunluğu, gerçekliği çerçevesinde her zaman faydalı konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu görüşmeler çoğu zaman halkın kendi köy, şehir veya çevrelerinin medeni ihtiyaçlarına, sosyal hayatın çeşitli kollarına ait birtakım meseleleri ele almalarına vesile olmuştur. Milli hayatı, milli mukadderatı ilgilendiren işlerin en kuvvetli yankıları da her zaman bu toplantı, konuşma ve konferanslarda duyulmuştur.²⁸⁵

Mahalli imkanlardan başka Genel Sekreterlikten para, kitap, dergi ve gerektiğinde diğer malzemelerin yardımını gören Halkodalarının başarıları yıldan yıla artmıştır. 1941 yılında sayısı 217 olan Halkodalarının, bu yıl içinde 133'ünün raporu alınmıştır.

---

²⁸² Nitekim belli günlerde yapılacak olan toplantılarda bir kişi okur, diğerleri dinlerdi. Böylelikle bir toplantıda ya bir kitap bitirilir ya da herhangi bir kitaptan seçilmiş kısımlar okunurdu. Böylece bu hakların köylüye bildirilmesi konusunda Halkodaları salonlarında okunan kitaplar önemli bir yere sahip olmuştur. **CHP Halkodaları Talimatnamesi, BCA, 490.01/05.25.03**, s. 6.

²⁸³ "Halkevlerinin Sekizinci Yıldönümü", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 85, Mart 1940, s. 1.

²⁸⁴ Bu toplantılardan ayrı olarak Halkodaları sosyal yardımlar da gerçekleştirmiştir. Buna göre çevrelerdeki yardıma muhtaç insanlara 257 lira para yardımında bulunulmuş, 2.678 kilo yiyecek, 3.603 kilo yakacak ve 26 takım giyecek dağıtılmıştır. Ayrıca 1.908 hasta muayene edilmiş ve 126 kişinin ilacı temin edilmiştir. **CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları**, s. 78-79.

²⁸⁵ **CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, s. 5.

Bu Odaların, 57'sinin binası parti tarafından, 46'sının binası kira ile temin olunmuştur. 30'u ise kirasız, mahalli belediye ve köylere aittir. 1941 yılı içinde bu Halkodaları 113.388 liralık bir bütçe ile çalışmışlardır. 133 Halkodasının bu yıl içindeki faaliyetlerine bakıldığı zaman 1.245 konferans, 3.833 konuşma, 368 temsil, 68 Karagöz, 751 çeşitli tören, 207 nişan ve düğün ve 81 çeşitli sergi düzenlendiği görülür. Bunların hepsine katılanların toplam sayısı ise 1.115.821'dir.²⁸⁶

1941 yılında Halkodalarında 132 kütüphane ve bu kütüphanelerde 21.455 kitap vardır. 1945 yılında kütüphanelerin sayısı 366'ya, kitapların sayısı ise 73.681'e yükselmiştir. 1940-41 yılı Halkodaları kütüphanelerinin gideri 29.097 lira iken, 1945 yılında bu rakam 153.541 lira olmuştur.

Tablo 1.3. 1940-45 Halkodaları Kitaplıklar Faaliyeti:

Öğrenim Yılları	Kitaplıkların Sayısı	Kitap Sayısı	Okuyucuların Sayısı			Giderler Lira
			Erkek	Kadın	Toplam	
1940-41	132	21.455	223.399	10.233	233.632	29.097
1941-42	216	37.244	345.839	22.418	368.257	63.153
1942-43	210	46.425	409.853	18.205	428.058	172.044
1943-44	219	56.646	419.635	24.309	443.944	101.100
1944-45	366	73.681	451.526	34.458	485.984	153.541

Kaynak: Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Milli Eğitim Genel Kitaplıklar ve Müzeler İle Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları İstatistikleri**, No: 273, 1944-1945, Biricik Matbaası, Ankara, 1947, s. II.

1940 yılında ilk etapta Halkodası sayısı 141 iken, bu sayı Halkevlerinin kapatıldığı yıl olan 1951'de 4322'ye ulaşmıştır. Memlekette çok güçlü bir şekilde birer yardımlaşma ve dayanışma merkezi olarak faaliyet göstermiş olan Halkevlerinin yanında Halkodaları öğretici ve yetiştirici bir rol üstlenmiştir. Halkodaları, Türk kültürünün, Atatürk ilke ve inkılaplarının halka aktarılmasında ve halkın sosyal hizmetlere alışmasında son derece önemli bir yere sahip olmuştur. Buldukları çevrelerin bilgi ve görgü değişim yerleri olmuştur.²⁸⁷ Kısacası, bütün topluluğu ilgilendiren sosyal ve kültürel bütün faaliyetler Halkodalarında görülmüş, burada toplulukla yaşama tadı ve bilinci alınmıştır.

²⁸⁶ **CHP Halkevleri ve Halkodaları'nın 1942 Çalışmaları**, Ankara, 1942, s. 18-19.

²⁸⁷ **CHP 18. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, Ulus Basımevi, Ankara, 1950, s.

CHP Genel Sekreterliği sürekli olarak Halkevleri ile birlikte Halkodalarının gelişmesi için yardımlarda bulunmuştur. Örneğin 1945 yılı içerisinde Halkevlerine ve Halkodalarına toplamda 2.647.155 lira yardım yapmıştır. Bunun 658.979 lirası Halkevlerinin ve Halkodalarının çeşitli idare ve kültür işlerine harcanmıştır. 1.988.176 lirası da Halkevi ve Halkodaları binalarına harcanmıştır.²⁸⁸

1.9. HALKEVLERİ FAALİYET ŞUBELERİ

Halkevlerinin çalışma talimatnamesinin giriş kısmında da belirtildiği üzere, Halkevleri şubelerinin bütün çalışmalarında, parti programının göz önünde tutulması gerekmiştir. Bunların her durumda ve şartta yayılması ve kökleştirilmesi esastır. Halkevleri bütün şubeleriyle tek bir amaca yönelmişlerdir. Bu amaç da kültür yolunda her zaman milli değerleri işlemek, Türk devrimini geniş halk hayatı içinde kökleştirmek ve milli birliği sağlamaktır.²⁸⁹

Halkevleri, vatandaşların her türlü ihtisas, yetenek ve isteklerine göre beğenebileceği bir çalışma sahası bulabilmesi için 9 şubeye ayrılmıştır. Bu şubeler şunlardır:²⁹⁰ 1- Dil, Edebiyat, 2- Güzel Sanatlar, 3- Temsil, 4- Spor, 5- Sosyal yardım, 6- Halk Dershaneleri ve Kurslar, 7- Kütüphane ve Yayın, 8- Köycülük, 9- Tarih ve Müze.²⁹¹

Şubeler, çalışma şekil ve yöntemlerine ve şube üyeleri arasındaki iş bölümüne özel ögrenekleri kendileri yaparlar. Bu ögrenekleri Halkevi Genel Yönetim Kurulu'nun incelemesi ve onaylaması şarttır.²⁹² Bu şubelerden birinin açılabilmesi için, açılacak olan şubeye en az 25 üyenin kayıtlı olması şart koşulmuştur. Kayıt kütüğüne yazılan üyeye, Halkevi reisliğince kendi şubelerini de gösterir bir hüviyet varakası verilmiştir.²⁹³

Talimatnamede Halkevlerine yazılacak vatandaşların mevcut 9 şubeden aynı zamanda bir kaçına kaydedilip edilmeyeceği açıkça belirtilmemiştir. Ancak Umumi İdare Heyeti kararlarında bu mesele açıklığa kavuşturulmuştur. Buna göre Halkevleri üyesi kendi uzmanlık alanına, ilgi, yetenek ve zevklerine göre tercih edecekleri bir şubeye kayıt olunur ve ancak bu şubede seçimlere katılabilir ve oy verebilirlerdi. Bundan

²⁸⁸ XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s. 6.

²⁸⁹ Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Evrakı, BCA, 490.01/11.64.10, s. 6; “Başbakan B. Şükrü Saraçoğlu Önemli Bir Söylevle Halkevlerini Açtı”, *Akşam*, No: 9467, 26 Şubat 1945, s. 2.

²⁹⁰ BCA, 490.01/847.353.03, s. 1; CHP Halkevleri İdare ve Teşkilatnamesi, (1940), s. 4.

²⁹¹ 1940 talimatnamesinde, 1932 talimatnamesinde yer alan Halkevlerinin şube teşekküllerinde bir değişiklik yapılmış ve tarih çalışmaları, dil ve edebiyattan ayrılarak müze ile birleştirilmiştir.

²⁹² BCA, 490.01/847.353.03, s. 2.

²⁹³ CHP Halkevleri İdare ve Teşkilatnamesi, (1940), s. 4-5.

başka her üye diğer iki şubede daha yardımcı üye olarak çalışabilirdi. Fakat bu son şubelerde oy veremezler ve seçime katılamazlardı.²⁹⁴

Bu şubeler, halkı samimilik ve dostluk değerleri etrafında bünyesinde toplamak, milli ve tarihi günleri kutlamak ve büyükleri anmak, tarih ve folklor zenginliklerimizi yaşatmak, halk dilini işleyerek kültür dili haline getirmek, sağlıklı bireyler yetiştirmek için kurulmuştur. Dolayısıyla Halkçılık (ve milliyetçilik) ilkesini yaymak için var olmuştur. Halkın yeni sanat değerleriyle ufku genişletmek, milli olgular üzerinde yoğunlaşmak ve eşitliği sağlamak adına faaliyetlerde bulunmuştur. Bu yönüyle de laiklik (ve inkılapçılık) ilkelerini yaymayı esas almıştır.

Kısacası Türkiye, Halkevlerinin kurulduğu dönemde halk ile aydın arasındaki kopukluk, okuma yazma bilmeyenlerin çokluğu ve kültürel yönden yaşanan geri kalmışlık gibi çok derin sorunlarla hala yüzleşmekteydi. Bu olumsuzlukları ve birazdan görülecek olan şube faaliyetleri göz önünde bulundurulduğu zaman, Halkevleri ve şubelerinin önemi kendiliğinden anlaşılacaktır.

1.9.1. Dil ve Edebiyat Şubesi

Atatürk'ün milli devlet anlayışı, XIX. yüzyıldan XX. yüzyıla uzanan milliyetçilik akımının kendi tarihi ve sosyal ihtiyaçlarla bütünleşmiş ve bilinçleşmiş bir ifadesidir. Bu bağlamda Atatürk'ün Türk diline bakışı da devlet varlığının devamını ve gelişmesini sağlayan 'milli kültür' değerlerine dönüşen bir ifadesidir.²⁹⁵ Bu bakımdan Atatürk, Cumhuriyetin ilanından sonra bilhassa kültürel gelişim için yoğun çabalarda bulunmuştur. Milli duydu ve milli bilinç ile dil arasında çok kuvvetli bir bağ olduğunu bilen Atatürk, bu konuda şöyle demiştir: *"Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güçlü, en zengin, en kolay olabilecek dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği sayısız felaketler içinde ahlakını, geleneklerini, anılarını, çıkarlarını, kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde korunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir."*²⁹⁶

Dil ile birlikte edebiyat, milli kültürün kökleşmesinde aynı derecede büyük bir öneme sahiptir. Edebiyat, bir milleti, bir medeniyeti yazılı veya sözlü olarak sadakatle

²⁹⁴ Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...(Cilt:1), s. 74.

²⁹⁵ Korkmaz, a.g.m. , s. 197.

²⁹⁶ Kocatürk, a.g.e., s. 260.

yansıtan bir aynadır. Konusu bütün bir varlık, aracı da bütün tarih boyunca insan üstünlüğünün en göz alıcı düşüncelerinin, duygularının fikirlerinin biriktirildiği metinlerdir. Bu bakımdan her millet kendi kültür arka planını tanımak, geçmişten getirdiği medeniyet mirası üzerinde güvenle geleceğe yürümek zorundadır. Bunun için geçmiş zamanların edebiyatına ve bunu öğrenmek için de bir edebiyat tarihine ihtiyaç duyar.²⁹⁷

İşte Dil ve Edebiyat Şubesi, Türk milletinin bütün bu ihtiyaçlarına cevap vermek için var olmuştur. Amacı ve kapsamı çok geniş olan Dil ve Edebiyat Şubesi'nin görevleri ve amaçları talimatnamede şu şekilde belirlenmiştir:

1- (Araştırma ve Derleme)

- a- Eski Türkçe eserlerdeki öz Türkçe söz ve tabirleri derlemek,
- b- Halk dilinde yaşayıp yazı dilinde kullanılmayan Türkçe söz ve tabirler ile folklor (Halk Bilgisi) ürünlerini toplamak,
- c- Eski Türkçe ve halk Türkçesinin gramer ve şive hususiyetlerini araştırmaktır.

2- (İleri Sürme)

- a- Bugünkü yazı dilinde kullanılan yabancı kökten sözlerin ifade ettiği mefhumları anlatabilecek Türkçe kökten sözler bulup teklif mahiyetinde olarak yayınlamak,
- b- Dile ait ve yukarıda olan gayenin ehemmiyetini ve imkanını ve buna ulaştırıcı yolları ve çareleri gösterir yayınlarda bulunmak,
- c- Konuşmada, selamlaşmada öz Türkçe sevgisini yaymak,

Şubenin edebiyat çalışmalarındaki gayeleri şunlardır:

- a- Edebiyat sahasında yeni yayınlara ve canlı hareketlere müsait bir hava ve heyecan uyandırmak,
- b- Yabancı dillerden gelme gereksiz unsurların yerini tutabilecek halk dilinde yaşayan öz Türkçe söz ve tabirlerin edebi yazılarda bilinçli bir şekilde dikkatle kullanılarak yayılmasını imkan vermek. Bu suretle edebi dilin, ifade kabiliyetinden bir şey kaybetmemek şartıyla, özleşmesini sağlamak,

---

²⁹⁷ İskender Pala, "Günümüzde Divan Edebiyatı Eğitimi, Tespitler, Öneriler", **V. Türk Kültürü Kongresi...** Cilt: II (Edebiyat), s. 44.

- c- Türk edebiyatını, dünya edebiyatındaki ilerlemelere açık tutmak. Bununla birlikte milli mahiyetini bozabilecek zararlı tehlikelerden korumak,
- d- Edebi ürünler arasında özellikle cemiyetin ihtiyaçlarına cevap veren, inkılabı halk tabakalarına yayıp kökleştiren, Türkün engin mazideki yüksek mevkiini, tarihi şereflerini ve Milli Mücadele'nin şanlı hatıralarını ebedileştiren sanat eserlerini çoğaltmak,
- e- Edebiyat sahasında yeni ve genç yetenekleri korumak ve teşvik etmektir.²⁹⁸

Dil ve Edebiyat Şubesi, çevrenin genel bilgisinin artmasına ve parti prensiplerinin kökleşmesine, yurt sevgisinin, yurttaşlık vazifesi duygusunun yükselmesine yarayacak konularda konuşmalar ve konferanslar tertiplemiştir.²⁹⁹ Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslaşma sürecinin tamamlanmasında çok büyük bir payı olan Dil devriminin³⁰⁰ gelişmesine ve dil yadigarlarının toplanmasına çalışmıştır. Diğer taraftan edebi zevkin yayılması için uğraşmış; güzel yazı yazma, güzel söz söyleme müsabakaları hazırlamıştır.³⁰¹

Halkbilgisi Derneği ve Halkevleri yayınları bize folklor çalışmalarımız hakkında geniş bilgiler sunmaktadır. Bu alanda bize değerli eserler veren Ali Rıza Yalın, Ahmet Caferoğlu, Mehmet Halit Bayrı, Fındıklıoğlu gibi şahsiyetleri anmak gerekir. Bunun yanında bizim folklorumuz hakkında yabancı memleketlerdeki çalışmalar da söz konusu olmuştur. Bu alanda Türkiye'de ilk kez çalışma yapan kişi Vambery Armin'in öğrencisi Kunos Ignac (Macar bilgini) olmuştur. Yıllarca çalışarak Türk folklor malzemesini Almanca, Rusça, Fransızca, Macarca ve Türkçe olarak yayımlamıştır.³⁰² Bu gelişme ülkedeki Türk sözlü ürünlerinin yabancı ülkelerde tanınması suretiyle ulusallaşmasına yardımcı olmuştur. Yine yabancı folklorunun gelişmesine ve özellikle

²⁹⁸ **CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, Zerbamat Basımevi, Ankara, 1940, s. 6-7.

²⁹⁹ **BCA, 490.01/847.353.03**, s. 7; **CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, s. 5.

³⁰⁰ Atatürk, dil konusunda incelemeler yapmak, yabancı kelimelere karşılık bulmak, terimleri Türkçeleştirmek, dilimizin tarihi ve karşılaştırmalı büyük sözlük ve gramerlerini meydana getirmek amacındaydı. Daha önce kurulmuş olan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ne kardeş bir müessese kurmak istiyordu. Halkevlerinin kurulmasından yaklaşık 5 ay sonra, 12 Temmuz 1932 tarihinde bütün resmi işlemleri tamamlanmış olarak Türk Dili Tetkik Cemiyeti adında bir dernek kurulmuştur. Derneğin başkanlığına Çanakkale Milletvekili Samih Rifat, Genel Yazmanlığına da Afyon Milletvekili Ruşen Eşref getirilmiştir. "Türk Dili Tetkik Cemiyeti Kuruldu", *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 3949, 14 Temmuz 1932, s. 1; Mustafa Özkan, "Yenileşme Sürecinde Türk Dili", **V. Türk Kültürü Kongresi...** Cilt: I (Dil), s. 153.

³⁰¹ İğdemir, *a.g.m.*, s. 343.

³⁰² Hüseyin Namık Orkun, "Folklor Çalışmalarına Dair", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Mart 1947, s. 10.

de Türk araştırmacılarının folklor çalışmalarına ilgisinin artmasına büyük katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Büyük Türk şairi ve ediplerini anmak, tarihi ve milli günleri kutlamak amacıyla törenler tertip eden Dil ve Edebiyat şubesi, özellikle Kütüphane ve Yayın şubesi ile işbirliği yapmıştır. Aynı zamanda Halkevlerinin çıkaracakları dergilerin yönetim işini de üstlenmiştir.³⁰³ Bu bakımdan şubenin en önemli faaliyet alanını yayınlara, konferanslara, törenlere, söyleşilere ve msamereleler olarak görmek mümkündür. Çünkü memleketteki yetenekli unsurlar bu faaliyetler sayesinde keşfedilmiştir. Çıkarılan dergiler ise, çıktıkları bölgenin imkanlarını, sanatlarını, tarihlerini, gelenek ve göreneklerini işlemek suretiyle okumaya ve araştırmaya hevesli insanlara en iyi şekilde yardımcı olmuştur.³⁰⁴

Her Halkevinin kendi bölgesinin şartlarına göre üzerine aldığı bir ana meselesi olmuştur. Mesela bir bölgede Türk dilinin tam anlamıyla bir gelişme yaşayamadığı bir bölgenin Halkevinde bu eksikliğin giderilmesi için konferanslar yapılmıř³⁰⁵ ve elde edilecek verim böylece artırılmıştır. Bu bakımdan Atatürk ilke ve inkılaplarının halka zmsetilmesinde ve memleketle ilgili birçok sorunun zlebilmesinde en büyük etki alanına sahip olan konuşma ve konferanslar olmuştur.

Halkevlerinin yayınladığı kitap ve dergilerde üslubun sade ve halkçı olmasına, yazı dili ile konuşma dili arasındaki uzaklığın azaltılmasına bilhassa dikkat edilmiştir.³⁰⁶ Yazı diline yabancı dilden alınmış birçok deyim ve tabirlerin yerine eskiden beri kullanılmakta olan ve yeni Türk dilinde tutunmuş ve sevilmiş bütün kelimelere yer verilmiştir.³⁰⁷ Bu suretle edebi dilin benliğine sahip çıkılmış, gelişmesinin ve zleşmesinin sağlanması çalışılmıştır.

---

³⁰³ “Yedinci Büyük Kurultay’da Halkevleri ve Halkodaları”, *lk Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 12, Aralık 1947, s. 17; İğdemir, *a.g.m.*, s. 343. Vilayet Halkevlerinde ıkarılacak olan dergiler, vilayet dahilindeki bütün Halkevlerinin dergisi mahiyetini taşımalıdır. Bunun için de vilayet dahilindeki Halkevlerinden birer muhabir ye bulunmalıdır. **Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin...**(Cilt: 20), s. 164.

³⁰⁴ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s. 4.

³⁰⁵ “Her Evde Bir Ana Mesele-Halkevi alışmaları”, *lk Halkevi ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 58, Aralık 1937, s. 370.

³⁰⁶ **CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 alışmaları**, Ankara, 1941, s. 31.

³⁰⁷ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s. 4.

1.9.2. Güzel Sanatlar Şubesi

Güzel Sanatlar Şubesi müzik, resim, heykel, mimari, süsleme sanatları ve diğer profesyonel veya amatör unsurların bir araya toplanmasına, genç yeteneklerin korunmasına ve bunların yetişmelerine çalışmıştır.³⁰⁸ Dolayısıyla bir yandan işitmenin, bir yandan da görmenin etkili olduğu güzel sanatların memlekette gelişmesi ve halkın güzel sanatlara olan ilgi ve sevgisini artırmak amacı ile kurulmuştur.

Güzel Sanatlar Şubesi, Halkevlerinde yapılacak olan törenlerin müzik ve oyun programlarını hazırlamış ve halk için müzik geceleri tertip etmiştir. Müzisyenleri bir araya toplayarak aralarında müzik konuşmaları yaptırmak, özel ve genel konserler hazırlamak, şubenin diğer sorumlulukları arasında yer almıştır. Böylelikle Türk halk müziği yadigarlarının bir arada toplanmasına ve batı tekniğine göre Türk müziğinin yaratılmasına ve gelişmesine çalışmıştır. Milli oyunların teşvikinde, bunları her vesileden yararlanarak asli kıyafet söz ve türküleriyle tekrarlatılmasını sağlamıştır.³⁰⁹ Böylece milli değerlerin korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu esaslara uygun çalışabilmek üzere koro, bando, orkestra, radyo ve gramofon vasıtalarının kurulmasına ve bunların iyi bir şekilde çalışmasına yardımcı olmuştur.³¹⁰

Şube, halk arasında özellikle köylerde ve oymaklarda söylenen halk türkülerinin asıllarına zarar gelmemesi şartıyla notaları ile sözlerini tespite ve bunları yaygınlaştırmaya çalışmıştır.³¹¹ Halk türküleri ancak kendi ağızlarıyla ve kendi sazlarıyla icra edilebilir. Bu sazlar, Cura, bağlama, bozok, meydan sazı, Karadeniz kemençesi, davul, zurna, kaval, darbuka, çifte nara gibi halk sazlarıdır.³¹² Anadolu seslerine maya, hoyrat, bozlak, deyişler, didan; halk ezgilerine keman, cümbüş, ut, kanun, kemençe, ney gibi alaturka çalgılar değil, doğrudan doğruya halk sazları eşlik etmiştir.³¹³

Radyodan 15 günde bir yapılan ve yarım saat devam eden “Halkevleri Sanat ve Folklor Geceleri” halk musikisinin ve halk adetlerinin tek tek incelenmesine imkan vermiştir.

³⁰⁸ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 10.

³⁰⁹ İğdemir, *a.g.m.*, s. 343.

³¹⁰ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 10. Ayrıca Halkevlerine dışarıdan alınacak olan radyoların çıkarılan bir kanunla gümrük vergisinden muaf tutulması sağlanmıştır. *BCA*, 490.01/1238.122.01, s. 14.

³¹¹ CHP Halkevleri Öğreneği, s. 12.

³¹² CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 10.

³¹³ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin... Cilt (14), s. 88.

Bunları temsil edenlerin mükâfatlandırılmasına ve ülkedeki sanatkarların bunlardan haberdar edilmesine çalışılmıştır.³¹⁴ Radyosu olmayanlara merkezden radyo gönderilmek suretiyle³¹⁵ halkın sanata ve sanatçıya ilgili kalması sağlanmıştır.

Bütün halkın milli marşları ve mahalli şarkıları öğrenmesine yardım etmek ve bunların milli gösteri günleri ile Halkevleri müsamerelerinde kadın erkek hep bir ağızdan söylenmelerini sağlamaya çalışmak en başta gelen işlerden olmuştur.³¹⁶ Bu suretle Güzel Sanatlar Şubesi, Halkevleri Talimatnamesinde belirtilen hususlara uyararak halk rakslarının ve türkülerinin Halkevi bayramlarında birinci planda ele alınmasına önem vermiştir. Bu sayede milli kültürün halk arasında özümsemesini sağlamıştır.³¹⁷ Belli bir ayırım olmadan öğretmen, memur, öğrenci, tüccar, esnaf, çırak, usta tüm halkın bir araya gelmesi sağlanarak bir koro, orkestra veya bando teşkil edilmiştir. Böylece kendilerinin ve çevrelerinin müzik duygularını karşılamaya çalışmıştır. Bu örnek, Halkevi çatısı altında görülen kaynaşmaların en güzel örneklerinden birisi olmuştur.³¹⁸

Şube, sergiler açmak ve imkan bulduğu takdirde atölyeler kurmak veya mevcut atölyeleri desteklemek suretiyle güzel sanatları teşvik etmiştir. Milli destanlarımızı yaşatan, kahramanlığımızı canlandıran, kendi öz varlık ve yaşantımızı ilgilendiren konular üzerinde yapılacak olan resimler büyük klasik Türk resminin temelini teşkil etmiştir. Bu bakımdan amatörlerin bu konular üzerinde kompozisyonlar yapması Türk resminin istikbali için bir kazanç olarak görülmüş ve bu tarz resimler teşvik edilmiştir.³¹⁹

Fotoğrafların, estetik zevki tatmin edici oldukları için iyi çekilmiş olmaları, Türk güzelliklerini, yeniliklerini ve hatıralarını canlandırmaları ve her bakımdan iyi resmedilmeleri gerekmektedir.³²⁰ Belgesel olarak kıymeti büyük olan fotoğrafçılık ile ilgilenmek ve buna hevesli gençleri teşvik etmek, halkı fotoğrafçılığın sanat tarafına alıştırmak esas olmuştur. Bu gelişme Halkevlerinin üzerinde özenle durduğu faaliyet sahalarından birisi olmuştur.³²¹

³¹⁴ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s. 5.

³¹⁵ CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları, s. 35.

³¹⁶ CHP Halkevleri Öğreneği, s. 11; CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 10-11.

³¹⁷ CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları, s. 35.

³¹⁸ Yalçın Orkun, "Halkevleri ve Halkodaları", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 11, Kasım 1947, s. 40.

³¹⁹ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 11.

³²⁰ Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin... (Cilt:14), s. 125.

³²¹ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 13.

Güzel sanatlar için merkezden yapılan yardımlara gelince bunların başında resim, fotoğraf ve sanat eserleri sergilerine, güzel sanatların çeşitli bölümlerinde açılan kurslara yapılan yardımlar yer almaktadır. Halkevlerinin koro, bando, orkestra çalışmalarıyla, halk oyunları ve sazları üzerindeki çalışmalarına para yardımında bulunulması, öğretmeninin temin edilmesi, saz ve nota gönderilmesi suretiyle sürekli olarak desteklenmiştir.³²²

1.9.3. Temsil Şubesi

Halkevlerinin en değerli şubelerinden birisi de Temsil Şubesi'dir. Bu değer, Halkevlerinin amaçları göz önüne alındığı zaman, halkın terbiyesi ve ahlakının gelişmesine son derece yardımcı olmasından ileri gelmektedir. Atatürk, hedeflediği ve uygulama alanına koyduğu devrimler doğrultusunda, hem oyun yazarlarını hem de tiyatro sanatçıları desteklemiştir. Böylece tiyatronun ülkede saygın bir konuma gelmesini sağlamıştır.

Temsil Şubesi'nde, şehir ve kasabaların tiyatro ihtiyacını gidermeye yardım etmek, gençleri güzel ve serbest konuşturmaya alıştırmak ve yeteneklerini sergilemelerine imkan vermek esas olmuştur. Bu suretle de memlekette başarılı oyuncular yetiştirmek, yine gençlerin fikir, sanat ve dil terbiyelerine yardım etmek şubenin başlıca görevleri arasında yer almıştır.³²³ Şubeden bu amaca ulaşabilmek için kadın ve erkek üyelerinden oluşan bir veya birkaç tiyatro grubu oluşturması istenmiştir. Müsamerelerinde CHP Genel Sekreterliği'nce onaylanmış olan piyeslerin oynanabileceği belirtilmiştir.³²⁴ Türk tiyatrosunun amacına ulaşabilmesi için kadınların da sahnede yer alması hususu, tiyatroya sadece kültürel bir olgu olarak bakılmadığını gösterir. Aynı zamanda Türk tiyatrosunun toplumsal değerler çerçevesinde halkçı, ulusçu ve laik bir sisteme dayandırıldığını göstermektedir.

Halkevlerinin temsil şubesi hiçbir zaman yaptıklarını yeterli görmemiş ve zor şartlara rağmen yılmadan çalışmalarına devam etmiştir. Sahne, salon, dekor, makyaj ve bunlar için gereken para yoksunluğuna rağmen asla bunu bir mazeret olarak görmemiştir. Gerçek sahne sanatını yaşamak ve bunu halka tanıtmak heyecanını yaşayan aydın

³²² CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s. 17.

³²³ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 13-14.

³²⁴ BCA, 490.01/847.353.03, s. 8; CHP Halkevleri Öğreneği, s. 12; CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 14; 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı, s. 56.

zihniyetler, bu anlamda ileride hemen her şehirde kurulacak olan belediye tiyatrolarının ilk temel taşlarını oluşturmuşlardır.³²⁵

Şube, temsil konusunda sadece tiyatrodan değil, aynı zamanda Anadolu'nun öz evlatlarının kendi milli kültürü ile beslenip yetişmesini sağlamak amacıyla Kukla ve Karagöz gibi halk terbiyesini yansıtan oyunlardan yararlanmışır. Sabit veya seyyar sinema makinelerinden de faydalanmıştır. Böylece halkın fikir ve zevkinin yükselmesine yardımcı olmuştur. Hükümetin kontrolünde ve onayı doğrultusunda düzenlenen sinema, konser ve tiyatro gibi Halkevi çalışmalarının yanında Karagöze, Kuklaya, Meydan Temsillerine daha geniş bir şekilde yer verilmesi sayesinde Halkevleri Temsil Şubeleri, sahneye çıkmanın daha önceden ayıp sayıldığı birçok bölgede bu sanat şubesinin birçok güçlü amatörlerini yetiştirmiştir. Bunların Devlet Konservatuvarı'na alınarak başarılı birer oyuncu olmaları sağlanmıştır.³²⁶ Bu konuda hevesli ve ilgilileri yetiştirmek için ve onlara yol göstermek için yoğun çaba harcanmıştır. Örneğin Genel Sekreterlik, yetkili şahsiyetlere tiyatrodaki makyaj, tiyatrodaki diksiyon, sahne, temsil kolu kılavuzu gibi yardımcı eserleri yazdırmış ve bunların basılmasını ve yayılmasını sağlamıştır.³²⁷

1932-51 yılları arasında yaklaşık olarak Halkevlerinin 60'ında 1220 tiyatro yapımı sergilenmiş ve Anadolu'nun pek çok yöresindeki Türk seyircisi yerli ve yabancı 350 yazarın oyunu ile tanışma fırsatı bulmuştur. Halkevleri Temsil Şubeleri böylece amatör tiyatroculuğun ve nicel olarak tiyatroculuğun gelişiminde çok önemli bir rol oynamıştır.³²⁸

1.9.4. Spor Şubesi

Beden, kafa ve ruh gelişimlerinin birlikte işlemesi için Halkevlerinde spor faaliyetlerine oldukça önem verilmiştir. Bu alanlarda halka faydalı olmaya çalışan spor şubeleri sporu, milli karakteri kökleştirmeye, milli bünyeyi sağlamlaştırmaya, memlekete sağlıklı, ahlaklı ve mert insanlar yetiştirmek için bir araç olarak

³²⁵ "Halkevleri ve Tiyatro", *Ulus*, 23 Mart 1935, s. 3.

³²⁶ *CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942*, s. 6.

³²⁷ Orkun, *a.g.m.*, s. 40.

³²⁸ Ayşegül Yüksel, "Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunun Dünü, Bugünü, Geleceği", *V. Türk Kültürü Kongresi...*, Cilt: XI (Sahne Sanatları), s. 6.

görmüştür.³²⁹ Halkevleri bu amaca ulaşabilmek için her zaman halka sporu sevdirmek ve onların spora karşı ilgilerini uyandırmak için çabalamıştır.

Parti prensip ve programından esinlenerek yayınlanan “Beden Terbiyesi Kanunu” gençliğin teşkilatlı bir düzen içinde ve bütün yurttta aynı esaslar, aynı hak ve yetkiler çerçevesinde yetiştirilmesine imkan vermiştir. Buna bağlı olarak halkın beden terbiyesi işlerini yürütmek görevi Halkevleri ve Halkodalarına düşmüştür.³³⁰ Kanununun 14. maddesinde, “*Halkevleri kendi mensuplarına ve arzu edenlere kapalı veya açık salonlarında, Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü ile birlikte tertip edilecek programlara göre jimnastik, eskrim, güreş, yürüyüş, salon oyunları ve milli rakslar gibi beden terbiyesi hareketlerini yaptırabilirler*”³³¹ denilmektedir.

Spor Şubesi özellikle de milli gelenekleri yansıtan ve gün ışığına çıkararak güreş, avcılık ve atlı cirit sporuna ayrı bir önem vermiştir. Çünkü binicilik, at beslemek ve cirit atmak Türklerin en eski geleneklerindedir. Memlekette biniciliği, at sevgisini ve üremesini sağlayacak ve bu geleneği devam ettirecek olan da hiç şüphesiz cirit oyunudur. Halkevleri kendi bölgelerinde cirit oyunu merkezleri açarak atalarının sporunu, ölmüş yerlerde tekrar canlandırmayı ve yaşayan yerlerde ise daha ileri götürmeyi önemli bir ödev olarak görmüşlerdir.³³²

Diğer şubelere oranla en yüksek üye sayısına sahip olan Spor Şubesi,³³³ futbol ve ona bağlı sporlarla da yakından ilgilenmiştir. Halkevlerinden çok önce kurulan kulüpler mevcuttu. Ama bu kulüplerin çoğunun maddi durumu çok kötü bir durumdaydı. Bu suretle parti, bu müesseseyi kendi faaliyet sahasına sokmakla gençlerin en çok bağlandıkları bir sporu üzerine almış ve yol gösterici olmuştur.³³⁴ Bu çerçevede Genel Sekreterlik, mevcut olan spor kulüplerine bina teminine çalışmış, stat ve saha işleri ile ilgilenmiş, spor seyahatlerinde gereken kolaylıkları sağlamıştır. Bunun yanında sporculara sağlık hizmeti sunmak ve spor bütçelerine katkıda bulunmak gibi³³⁵ spora

³²⁹ İğdemir, *a.g.m.*, s. 343.

³³⁰ **CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları**, s. 43.

³³¹ **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 3961, Kanun Karar No: 3530, 29.6.1938, s. 10301; **CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, s. 16.

³³² **CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, s. 17.

³³³ 1936 yılına gelindiğinde Spor Şubesi'nin üye sayısı; 49 avukat, 76 doktor, 730 öğretmen, 1.388 tüccar, 6.605 işçi, 2189 çiftçi, 814 güzel sanatlar, 1566 memur ve diğer meslekler dahil olmak üzere (250'si kadın) toplam 13.367'ye ulaşmıştır. “Bugün Otuz Üç Yenisinin Katıldığı Yüz Otuz Altı Halkevinin Yıl Dönümünü Kutlayacağız”, *Ulus*, No: 5235, 23 Şubat 1936, s. 1.

³³⁴ “Halkevleri Postası”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 81, 1939, s. 262.

³³⁵ **Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...**(Cilt:1), s. 118-119.

dair her türlü işlerin sorumluluğunu üstlenmiş ve bu konuda gereken yardımları yapmıştır.

Yüzücülük ve özellikle kürek çekme sporları da bu şubenin başlıca ilgilendiği alanlardan olmuştur. Çalışma Talimatnamesi'nin 60. maddesinde “*Memleketin dörtte üçü denizlerle çevrilmiş olan ve denizcilik tarihi büyük şerefler taşıyan Türk milletine mensup her ferdin denizde veya nehirde yüzme bilmesi esastır.*”³³⁶ denilmektedir. Bu bağlamda Halkevleri kürek çekmeden ayrı olarak toplu yüzme sporu ve çeşitli yüzme yarışmaları da düzenlemiştir.

Halkevleri, dağcılık ve kayak sporları ile de yoğun olarak ilgilenmiştir. Türkiye'nin coğrafi yapısını göz önüne alındığı zaman batı kıyıları hesaba katılmazsa genelinin kış sporlarına uygun olduğu rahatlıkla görülür. Bu bağlamda Genel Sekreterlik, dağcılık ve kayak sporlarına elverişli bölgelerdeki Halkevlerine bunun için gereken spor malzemelerini göndermiş³³⁷ ve bu spora bir müdafaa unsuru değeri vererek çalışmıştır.³³⁸ Çünkü vatan müdafaasında kayak, askeri talim kadar bütün millet bireylerine öğretilmesi ve herkesçe bilinmesi gereken bir spordur. Kayak, askerliğin yanında memleketin her köşesinin kültürel dokusunu bu bölgelere taşımakla da memleketçilik bakımından gerekli görülmüştür.³³⁹ 1944 yılında, Erzurum Halkevi kayakçılarınının 160 kilometrelik ve Kars Halkevi kayakçılarınının 60 kilometrelik bir kayak yürüyüşü ile Sarıkamış'a gelmeleri işbirliği ve kardeşlik havası içerisinde bu anlamda güzel bir örnektir. Erzurum, Kars, Sivas, Gerede ve Bolu Halkevleri arasında tertiplenen kayak yarışları da cesaret artırıcı bir dereceye ulaşmıştır. Ayrıca yine Doğu bölgelerimizden Erzurum civarı başta olmak üzere buz pateninin de şehir içi topluluk sporu olarak yayılmasına çalışılmıştır.³⁴⁰

Son olarak Halkevleri memleketi tanımak ve tanıtmak amacıyla kabileler halinde gezilerde bulunmuşlardır. Yürüyerek ve seyahat araçlarıyla topluca yapılan bu

³³⁶ **CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, s. 18.

³³⁷ Örneğin 1946 yılında Genel Sekreterlik tarafından Halkevlerine ve Halkodalara gönderilen spor aletlerinin toplam alım değeri 103.000 liradır. Bunlar arasında kispetler, güreş mayoları, deniz takımları, futbol, hentbol, basketbol, voleybol ve sağlık topları, atlet, eşofman, kayak ve takımları, rüzgar ceketleri, boks malzemeleri, tenis raketi ve filesi, sallanma ve tırmanma halatları, her türlü jimnastik malzemesi, paralel, trampelen, barfiks, atış mermisi, buz pateni gibi çeşitli spor malzemeleri vardır. **CHP XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, s. 12.

³³⁸ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s. 7.

³³⁹ Nüzhet Baba, “Beden Terbiyesi ve Gençlik Meseleleri-Kayak, Kamp ve Dağ Sporları”, **Ülkü Halkevleri Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 80, Ekim 1939, s. 129.

³⁴⁰ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944**, Ankara, 1945, s. 23.

gezilerde kolay taşınabilen ve rahat çadırlar tedarik edilmiş ve geceleri açık havada yatmak suretiyle gençlerin ve halkın sağlık ve neşesinin artmasına çalışılmıştır. Spor şubeleri, Türk yurdunun dağlarında, ormanlarında, sularında ve havalarında gezmeyi, yaşamayı, vatana candan bağlı kalmayı ve özverlilik duymayı ulusal bir görev olarak görmüştür.³⁴¹ Bunun yanında bu faaliyetler sadece gezi amaçlı olmamış, aynı zamanda gezilen bölgenin halk bilgisi, sosyolojik yapısı, arkeolojisi vb. tarihi dokusunu araştırmak ve incelemek suretiyle³⁴² şuurlu bir ziyaret görevi de görmüştür.

1.9.5. Sosyal Yardım Şubesi

Topluluk hayatının neticesi olan sosyal yardım işi, bu hayatın birlikteliğe dayalı ve düzenli gitmesini sağlayan en önemli unsurlardandır. O dönemde sosyal yardımı, günümüzdeki gibi şefkat ve merhamet tesiriyle ihtiyaç sahibi kimselere yapılan bir sadaka olarak görmemek gerekir. Uzun zamanlar her alanda fakir kalmış bir toplum söz konusu olduğu için bir kurum ödevi olarak görmek gerekir. Bu ise ancak millet bilincine ulaşmış topluluklarda gelişmektedir.

Türk milleti, onlarca asırlık tarihin türlü olayları içinden dimdik, dipdiri çıkan bir millet topluluğu manzarası gösterebiliyorsa bu; milletin, kitleleri çözülmez, yıkılmaz bir bütün yapan fedakârlığı sayesinde. Bunun yanında çalışkanlık, disiplinlilik ve kahramanlık gibi manevi değerlere gönülden bağlılığıdır. Sosyal yardımlaşmaya yerine ve zamanına göre başka topluluklara örnek olacak ölçüde önem vermiş olmasındadır.³⁴³

Bugün Türkiye’de çeşitli hayır kurumları vardır. Tarihte Türkler her gittiği yerde hanlar, darüşşifalar, hastaneler, hamamlar, aşevleri ve kervansaraylar gibi sosyal yardım kurumları kurmuşlardır. Bu kurumlar Türk milletinin geçmişte ve bugünkü yaşayışında daima yüksek bir insanlık vasfına sahip olduğunun bir göstergesidir.³⁴⁴ Bu bakımdan milletin yardımseverliğini, bugün olduğu gibi Türk tarihinin her sayfasında görmek mümkündür.

Atatürk’ün, 1 Mart 1922’de TBMM’nin Üçüncü Toplanma Yılıni açarken söylemiş olduğu şu sözler, Türkiye’nin sağlık ve sosyal yardım konusunda izlediği siyasetin

³⁴¹ CHP Halkevleri Öğreneği, s. 14.

³⁴² CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 19.

³⁴³ CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s. 17.

³⁴⁴ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944, s. 25.

amacını özetlemektedir: “Milletimizin sağlığını korumak ve kuvvetlendirmek, ölüm oranını azaltılmak, nüfusu artırmak, sosyal hastalıkları ve bulaşıcı hastalıkları etkisiz hale getirmek, böylece millet fertlerinin dinç ve çalışmaya kabiliyetli, kusursuz vücutlar halinde yetişmelerini temin etmek.”³⁴⁵ Atatürk’ün bu sözleri ile ulaşmak istediği esas hedef, milli birliğin temelini sağlamlaştırmaktır.

Bu çerçevede Halkevlerinin Sosyal Yardım Şubesi’nin esas görevi, Halkevinin bulunduğu bölgede hakiki surette yardıma muhtaç vatandaşlara yardım eli uzatmaktır. Kimsesiz kadınlar, çocuklar, dullar, düşmüş ihtiyarlar ve hastalar gibi vatandaşlar hakkında şefkat ve yardım duygularını uyandırmak ve yükseltmektir.³⁴⁶

Halkevleri Sosyal yardım şubelerinin özellikle ilgileneceği başlıca konular şunlardır:

- a- Kimsesiz okul çocuklarının elbise, yemek, yatak ve bakımlarıyla önemli derecede ilgilenmek,
- b- Tedavi kurumlarında yatırılarak bakılması gereken hastaların mahalli hastanelerine kabul ve tedavilerine, başka yerde tedavi edilecekleri de oraya göndermeye çare aramak,
- c- Evlerinde yatan kimsesiz hastalara ve evlerinde doğuran kimsesiz ihtiyaç sahibi kadınlara yardım etmek,
- d- Yoksul işçilere, köylerden gelen tedaviye muhtaç çiftçilerin ve ailelerin şehir ve kasabalarda barındırılmasına tedavisine yardım etmek,
- e- İşsizlerin iş bulmalarını sağlamak ve zor durumda kalmış vatandaşların yardımına koşmak,
- f- Özellikle çocukların dilencilik yapmamaları için çareler aramak,
- g- Cezaevlerindeki muhtaçları gözetmek,
- h- Halkın sağlık bilgisini artıracak konferanslar verilmesini sağlamak³⁴⁷ ve afişler yayınlayıp, sağlıkla ilgili filmler göstermek.³⁴⁸

³⁴⁵ Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, a.g.e., s. 320; Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 311; TBMM Zabıt Ceridesi, Birinci İctima, Devre: I, Cilt: 18, İctima Senesi 3, 1.3.1338, s. 4.

³⁴⁶ CHP Halkevleri Öğreneği, s. 14. CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 19.

³⁴⁷ Örneğin bu konferanslarda sıtma ile savaş, tifüs, şarbon ve çeşitli hayvan hastalıkları, verem, bulaşıcı hastalıklar, kuşpalazı, sinir ve içki, bağırsak kurtları, trahom, yaz ishalleri, yenilecek gıdalar ve bunların nasıl yenileceği, az ve çok beslenme, kadınlarda kısırlık, hormonlar ve hayat, tansiyon, çocuk hastalıkları, çocuk bakımı vb. konular hakkında halkın bilgileneceği için açıklamalarda bulunulmuştur. Aynı zamanda ülkenin iç ve dış meseleleri, nüfusu, kalkınması, eğitimi, adli ve hukuki daha birçok meselesi konferans konusu kapsamında yer almıştır. XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s. 7.

³⁴⁸ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 20.

Toplumun bir arada kaynaşmasını sağlamak Halkevlerinde Sosyal Yardım Şubelerinin en başta gelen rollerinden olmuştur. Bu çerçevede sevgi ve saygı duygularını yaratmak, metotlu olarak karşılıklı dayanışma içgüdüsünü aşlamak amaç olmuştur. Bununla birlikte yetenekli gençlere yetişme imkanları hazırlamak da bu amaçlar arasındadır. Manevi kazançların ve üye sayısının artırılması, iş bölümü, çalışmaların talimatname dahilinde sürekli kontrol edilmesi bu amaçlara ulaşmanın yolu olarak görülmüştür. Diğer kollarla ve sosyal yardım kuruluşlarıyla çalışma ahenginin yaratılması sağlanmıştır. Fikir ve işbirliği ile sistemli olarak hareket edilmek istenmiştir.³⁴⁹

Binası ve elemanı müsait olan Halkevleri, kendi bölgelerindeki yardıma muhtaç ve bakımsız vatandaşların muayenelerini temin için birer poliklinik tesis etmişlerdir. Haftanın belirli günlerinde müracaat eden hastalar, şubeye bağlı doktorlar tarafından muayene ve tedavi edilmiştir. İlaçlarını tedarik edemeyecek kadar yoksul olanların ilaçları şube bütçesinden temin edilmiştir.³⁵⁰

Diğer milli yardım dernekleri ile de çalışma birliği yapan Sosyal Yardım Şubeleri, halktan gördüğü samimi ilgi sayesinde oldukça geniş yardımlarda bulunmuşlardır. Halkevlerinde parasız muayeneler yaptırılmış, ihtiyaç sahiplerine nakit yardımı yapılmış ve yoksul vatandaşlara ilaçları verilmiştir.³⁵¹

Bu çerçevede şube, gerek amaçları ve gerekse yapmış olduğu yardımlar çerçevesinde hayır kurumu olarak değerlendirilebilir. Fakat Sosyal Yardım Şubelerini tam manasıyla birer hayır kurumu olarak görmek yanlış olur. Elbette hayır işlerinde bulunuyorlardı. Ancak bu şubeleri esas olarak hayır cemiyetlerini vücuda getiren ve devamını sağlayan sosyal ruhun, sosyal şefkatin bir gelişme ve yayılma kaynağı olarak görmek gerekir. Bundan dolayı, Halkevleri bir taraftan hayır kurumlarını desteklerken, diğer taraftan da onların henüz yetişemedikleri yerlerde onların yerine geçerek yine onların vazifelerini görev bilir. Ancak asıl ödevi, şefkat ve yardım duygularını

---

³⁴⁹ BCA, 490.01/1464.04.04, s. 1.

³⁵⁰ CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları, s. 49.

³⁵¹ Örneğin 1939'da 45.870 yoksul hastaya yardım etmiş olan Halkevleri, 1940'ta 52.967 hastaya bakmıştır. 1941 yılının ilk altı ayında yardım edilen hasta sayısı 30.628'i bulmuştur. Nakit yardımları 1939'da 40.000 lira, 1940'da ise 50.000 lirayı geçmiştir. 1941 yılının ilk yarısında ise bu yardımlar 25.000 liraya yaklaşmıştır. CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s. 9. 1945 yılı içerisinde ise 25.000' den fazla hastaya bakılmış, 12.000'e yakın muhtaç hastaya ilaçları, yiyecek ve giyecekleri verilmiş ve para yardımında bulunulmuştur. CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s. 18.

uyandırmak ve yükseltmek suretiyle tedavi hizmetleriyle uğraşan kurumlara destek olmaktır. Bu kurumlar, ulusal ve özel hastane, kimsesizler yurdu, dispanserler, çocuk doğum ve bakım evleri, kreş, öğrenci yurtları gibi kurumlardır.³⁵² Dolayısıyla sosyal yardımcılık işi bu kurumların güçlenmesini ve kendi vasıtalarıyla da yardım işinin ülkede geliştirilip yerleşmesini sağlamaktır.³⁵³

Diğer taraftan bakıldığı zaman, veremle savaş, çocukları esirgeme, hastaları tedavi, ihtiyarlara pansiyon, yoksullara yurt, dullara nafaka, öksüzleri gözetme sosyal yardım işleri arasındadır. Bunların hiçbirisi doğrudan doğruya Halkevlerinden beklenen bir ödev değildir ve olamaz. Mesela, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun şubesi varken, çocukları esirgeme işinin doğrudan doğruya sosyal yardım şubelerince benimsenmesi hem metodik bir çalışma olmaz, hem de asıl vazifeli kurumun hayat ve faaliyet hakkına tecavüz edilmiş olur. Halkevlerinin sosyal yardım şubeleri, yardıma muhtaç yurttaşları arar, bulur, onlara ilk yardımı yapar. Asıl muhtaç bulunduğu esaslı yardımı ilgili kurum tarafından temin ettirmeye çalışır. Bu suretle enerji israf edilmemiş olur.³⁵⁴ Mahalli ihtiyaçları en doğru şekilde tespit etmek ve mümkün olan tedbirleri önceden bulup çıkaracak olan müessese Halkevleridir.

Sosyal Yardım Şubesi'nin tahsil çağındaki gençler ve yardıma muhtaç öğrencilerle ilgilenmesi çok faydalı olmuştur. Nitekim gençlere geniş ölçüde okuma malzemeleri yardımı yapılmış, onların giyeceksiz kalmamalarına büyük özen gösterilmiştir. Evinde yeterli derecede yiyeceği olmayan öğrencilere toplu halde sıcak öğle yemekleri verilmiştir. Bunun yanında öğrencilerin yurt ve kalacak yerleri ile ilgili meseleleri ile çok yakından ilgilenilmiştir.³⁵⁵

Halkevleri yalnızca yardıma muhtaç vatandaşlara türlü yardımlarda bulunmakla kalmamıştır. Onları yardıma muhtaç hale düşüren etkenler üzerinde de durmuş, bu durumu doğuran sosyal sebepleri de incelemiştir. Halkodaları da pehlivan güreşi, cirit oyunu, yüzme ve yayık yarışmaları ve deve güreşleri tertipleyerek gelir sağlamışlardır. Bunların gelirleri yoksullara bakılmasında çok faydalı olmuştur. Varlıklı olanların

---

³⁵² CHP Halkevleri Öğreneği, s. 14.

³⁵³ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s. 8.

³⁵⁴ "Halkevleri ve Sosyal Yardım", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt 14, Sayı 80, Ekim 1939, s 165-166.

³⁵⁵ CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları, s. 50.

darda olanlara maddi ve manevi yardımını sağlamak, çevrede bir yardımlaşma ve dayanışma havası yaratmak gibi başarılar elde etmişlerdir.³⁵⁶

1.9.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Halkevleri çalışmalarında ağırlıklı bir yere sahip olmuştur. Özellikle yeni harflerin kabul edilmesi bu kolların sorumluluğunu genişletmiştir. Cumhuriyet döneminin aydınları ve öğretmenleri, Halkevleri aracılığıyla halk öğretmenliği yapmışlardır. Günün her saatinde açılan kurslarla hem okuma yazma hem de yeni yazıyı halka öğretmişlerdir.

Türkiye’de bu dönemde okuma yazma oranının çok düşük olduğu bir toplum yapısı söz konusu idi. Bu durumda Halkevleri, öncelikle kendi binalarında bir kitaplık kurmaya karar vermişlerdir. Kurslar ile geliştirilen okuma yazma kitaplıkları besleniyordu. Yeni çıkan kitaplar bütün şubelere dağıtılıyor, önemli kitaplar üzerine konferanslar ve oturumlar düzenlenerek halkın ilgisi okumaya çekilmek isteniyordu.³⁵⁷

Ülkenin kalkınma mücadelesinde Halkevleri tarafından açılan çeşitli kursların büyük faydaları olmuştur. Halkın bilgisini yükseltecek her türlü okutma, yazdırma ve yetiştirme hareketlerinin ilerleyip genişlemesini sağlamak ve korumak amaç olmuştur. Bu maksatla açılan Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi’nin açmış olduğu derslikler ve kurslar şunlardır:

- a- Türkçe okuyup yazma kursları,
- b- Fizik, kimya gibi müspet ilimlerin herkesin bilmesi gereken kısımlarının uygulamalı kursları ile dikiş nakış gibi el sanatları ve buna benzer pratik hayat sahasına giren kurslar,³⁵⁸
- c- Güzel sanatlara ait kurslar
- d- Yabancı dil kursları
- e- Okullarda ikmale kalanları yetiştirme kursları.³⁵⁹

---

³⁵⁶ “Yedinci Büyük Kurultay’da Halkevleri ve Halkodaları”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 12, Aralık 1947, s. 17; **CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, s. 19.

³⁵⁷ Çeçen, **a.g.e.**, s. 158-159.

³⁵⁸ **CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, s. 22-23.

³⁵⁹ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s. 9.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi tarafından idare olunacak derslerin her yerin kendi özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre idare edilmesi bazı esaslara göre kabul edilip uygulanmıştır. Buna göre şube mensupları arasında bu işi başaracak kişiler, mevcut talimatnamede ifade edildiği gibi dil, sanat ve hayat bilgileri öğretmek ve dersler vermek vazifesini fahri olarak yapmışlardır.³⁶⁰ Kendilerine ne Halkevi idaresinden ne de dersane ve kurslara devam edenler tarafından hiçbir maddi karşılık verilmemiştir. Halkevi mensupları arasında okutulacak konuya göre bu görevi yapacak hariçten ücretli öğretmenler tutulmuştur. Bu ücretlerin doğrudan doğruya Halkevi tarafından verilmesi öngörülmüştür.³⁶¹ Halk dershanelerinden başarı ile mezun olan her dönem öğrencilerinin diplomaları bütün Halkevi üyelerinin bulunduğu özel bir törenle dağıtılmıştır.³⁶²

Bir kısım Halkevleri, dershaneleri sadece Halkevinin bir köşesinde açmakla kalmamıştır. Aynı zamanda cezaevlerinde, kahvelerde, köylerde de derslikler açarak gelemeyenlere bu değerli hizmeti sunmuşlardır.³⁶³ İlköğretimi bitirememiş olan vatandaşlara yardımcı şubeler açmak faaliyetinde Milli Eğitim ve İçişleri Bakanlıkları ile de işbirliği yapılmıştır. Bu kurslarda kitap, defter ve kalem gibi öğrenme malzemeleri, ihtiyacı olanlara parasız olarak dağıtılmıştır.³⁶⁴ Nitekim o dönemde Türkiye'nin en çok ihtiyacı olan şey eğitimdi. Çünkü kendi ana dilini ve okuma yazmayı henüz bilmeyen özellikle 18 ve yukarı yaşta vatandaşlar çoktu. Bu bağlamda aydın insanlar özellikle hiç okuma yazma bilmeyen vatandaşlara okuma yazma öğretmeyi bir borç bilmiştir. Böylece büyük bir sorumluluk üstlenmişlerdir.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, İngilizce, Fransızca ve Almanca kurslarla halkın her biri üzerinde aynı derecede yabancı dil öğrenmesine yardım etmiştir. Mevcut okulların laboratuvarlarından faydalanmak suretiyle fizik, kimya ve müspet ilimlerin tatbikine çalışmıştır. Resim-fotoğraf sergileri ve müzik kursları ile güzel sanatlarda kendisini göstermiştir. Pratik hayat sahasına giren kursları ile de oldukça geniş bir

---

³⁶⁰ Bu takdirde yabancı bir öğretmenin fahri olarak ders vermesi uygun görülmemiştir. Ancak ihtisasından yararlanılmak istenmesinden dolayı yabancı öğretmen çalıştırılmak düşünülürse, hükümetin kontrolünde bu yabancının hüviyeti tahkik ettirilerek ders okutmasında sakınca görülmezse tayin edilmesi, bir ücretle ve Halkevi tarafından tespit edilecek şartlar içinde kendisine ders verilmesi uygun görülmüştür. **Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin...**(Cilt: 20), s. 158-159.

³⁶¹ **Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...** (Cilt:1), s. 133.

³⁶² **CHP Halkevleri Öğreneği**, s. 16.

³⁶³ **CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları**, s. 64.

³⁶⁴ **CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s. 19.

alana yayılmıştır. Mesela dikiş, nakış, ütü, kola, şapkacılık, çiçekçilik, daktilo, sağlık korucusu yetiştirme, köy muhtarlarını yetiştirme, muhasebe, motorculuk, şoförlük, elektrikçilik, dokumacılık, marangozluk, bağcılık, ağaç yetiştirme ve arıcılık gibi kursları pratik hayat sahasına giren kurslar olarak gösterilebilir.³⁶⁵

Vatandaşların hayatlarını kazanmaları bakımından medeni bilgiler dersleri ile ticaret ve usulü muhasebe, bankacılık işlem ve muhasebesi, daktilografi ve mümkün olan yerlerde stenografi, hesap ve resim, süsleme sanatları, modern inşaat gibi kurslara öncelik verilmiştir.³⁶⁶ Bu kurslar, halkın mesleğe dayalı bilgi ve becerisinin gelişmesinde, sosyo-ekonomik hayatın canlandırılmasında, eğitim-öğretimin çeşitli meslek dalları ile yaygınlaştırılmasında önemli işlevleri yerine getirmiştir. Böylelikle Türk toplumunun çağdaş ve medeni bir toplum modeli haline getirilmeye çalışılmasında önemli katkıları olmuştur.

Halkevlerinin açmış olduğu bu kurslardan başka, Halkevleri kütüphanelerini idare eden elemanlar için uzmanlar tarafından idare edilen ve kütüphanedeki yeni usulleri de öğreten bir kütüphanecilik kursu açılmıştır.³⁶⁷ Böylece bu konuda bir bilim ve meslek alanı meydana getirilmiştir. Bu gelişme Türk kütüphaneciliğinin modern anlamda gelişmesinde son derece etkili olmuştur.

1.9.7. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Bir Halkevinin açılabilmesi için en az 3 şube teşkiline yetecek sayıda üye bulunması gerekirdi. İşte bu 3 şubeden birisinin mutlaka Kütüphane ve Yayın Şubesi olması gerekmektedir.³⁶⁸ Bu şart, kütüphanesi olmayan bir Halkevinin açılmasının mümkün olmayacağı anlamına gelir. Bu ise Halkevlerinde kütüphaneye ve okumaya verilen değeri gösterir. Nitekim Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'nin 89. maddesinde *“Kütüphaneler, halk bilgisinin ilerlemesinde başlıca amildir. Bu sebeple her halkevinde bir kütüphane ve okuma odasının kurulması Halkevinin ilk kurulma şartlarından sayılır.”*³⁶⁹ denilmektedir.

Halkevleri, kültürel anlamda en yüksek faydayı elde edebilmek ve halka Atatürk ilke ve inkılaplarını daha iyi aktarabilmek için büyük çaba göstermiştir. Bu bağlamda

³⁶⁵ CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları, s. 63-64.

³⁶⁶ Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...(Cilt:3), s. 29.

³⁶⁷ CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s. 20.

³⁶⁸ CHP Halkevleri Öğreneği, BCA, 490.01/03.14.06. s. 1.

³⁶⁹ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 24.

çıkarılacak olan yayın organları hakkında bazı esaslar ortaya koyulmuştur. Atatürk inkılabı öğretilerine ters düşen, yabancı rejim ve ideolojileri tasvir eden, milli ve gerçek görüşler dışında kalan, gericiliği yaymaya yeltenen eserlere kitaplıklarda yer verilmemiştir. Ayrıca karamsarlık telkin eden, cinayet ve intihar gibi olayları tasvir eden eserlerin varlığı da bu cümledendir.³⁷⁰

Bazı Halkevlerinin kütüphanelerinde, okuyucular tarafından aranmayan veya aranması ihtimali olmayan kitaplar bulunduğu anlaşılmıştır. Böyle olunca malzeme ve emek israfı olmaması için harekete geçilmiştir. Her Halkevinde Kütüphane ve Yayın Şubesi başkanlarının onayı ile halkı okutma işleriyle ilgili kişilerden oluşan birer kitap tasfiye komisyonu teşkil edilmesine karar verilmiştir.³⁷¹ Ayrıca kendi binalarındaki kütüphanelerin okuma odalarından ayrı olarak Halkevlerine uzak mahalle ve çarşı içlerinde, cezaevlerinde³⁷² ve özellikle köylerde okuma odaları açmak düşünülmüştür. Mevcut olanlara destek olmak, buralarda seyyar kütüphaneler tertiplemek ve yeni eserlerin tanıtımını yapmak Halkevlerinin görevi olmuştur.³⁷³ Bu yayınların içerdiği sosyal, iktisadi ve edebi yazıların köylülerin sorunları ve onların ihtiyaçları ile ilgili olmasına, halk ile köylü arasında kolaylık sağlanmasına özellikle dikkat edilmiştir.³⁷⁴

Kütüphanelerde bulunacak kitap ve dergilerin temini bazı yollarla elde edilmiştir. Bu kitap ve dergiler esas olarak bakanlıklardan, hükümet tarafından genel menfaate hizmet ettikleri kabul edilen kurumlardan, Türk Dil ve Tarih Kurumlarından, Halkevlerinin kendi bütçelerinden, CHP Genel Sekreterliği'nden³⁷⁵ ve halkın bağışlarından³⁷⁶ temin edilmiştir. Temin edilen bu kaynakların daha ziyade o bölgenin sorunlarına ve ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmasına özellikle dikkat

---

³⁷⁰ **BCA, 490.01/04.19.19**, s. 2.

³⁷¹ **Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin...**(Cilt: 20), s. 185.

³⁷² **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s. 12.

³⁷³ **CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, s. 26.

³⁷⁴ **Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...**(Cilt:1), s. 106-107.

³⁷⁵ Genel Sekreterlikten 1943 yılında 230 eser üzerinden 55.117, 1944 yılında 450 eser üzerinden 87.500 kitap, Halkevleri ve Halkodalarına gönderilmiştir. **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944**, s. 10. 1945 yılında ise 414 eser üzerinden 307.385 kitap gönderilmiştir. Bunların 60.000 nüshası Halkevlerine, 347.385 nüshası da Halkodalarına yollanmıştır. Fakat bu rakamlar her geçen yıl artmış ise de genel ihtiyacı karşılamada yetersiz kalınmıştır. **CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s. 22. Halkevlerinin kendi bütçelerinden veya satın alınmak suretiyle kitaplıklara dağıtılan kitap sayısı 1948 yılında aşağı yukarı 500.000'i bulmuştur. **CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, s. 21.

³⁷⁶ **CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, s. 25.

edilmiştir. Kültür incelemelerinin hep bu çerçeveden ele alınmasına, edebiyatta hikaye ve şiir konularının mahalli olmasına özen gösterilmiştir.³⁷⁷

Her kütüphanede bir bulmaç kütüğü adı altında ana kayıt defteri tutulmuştur. Bu defter, kitabın adını, kaç adet olduğunu, sayfa sayısını, çeşidini, yazarın adını verir. Bunun yanında hangi basımevinde basıldığını veya yazıldığını, bağışlanmışsa kimin tarafından bağışlandığını bildirir.³⁷⁸ Daha sonra Genel Sekreterlikten her yıl çeşitli konularda armağan edilen kitapları tanıtmak, her konudaki eserleri düzenli olarak bildirmek ve okuyuculara kolaylık sağlamak maksadı ile üç ayda bir çıkarılacak olan “Halkevleri Bibliyografya Dergisi” yayınlanması öngörülmüştür. Böylece yalnızca kitapların künyesini vermenin yanında, aynı zamanda psikolojik kritikte birlikte eserin tenkidi yapılmış, diğer çalışma faaliyetlerine ait bilgiler halka sunulmuştur.³⁷⁹

Halkevleri ve Halkodaları, kütüphanelerini bölgenin seviyesine uygun olarak zenginleştirme yoluna gitmiştir. Ayrıca halkın istediği zaman bu kaynaklara kolayca ulaşabilmesi için fişleme ve fihristleme yöntemiyle tasnifleme ve ciltlemeye çalışmıştır.³⁸⁰ Halkevlerinin kuruluşundan beri çeşitli sebeplerle Halkevi kitaplıklarına girmiş, fakat tasnifsizlik yüzünden henüz mahiyetleri tam olarak belirlenememiş eski ve değerli kitaplar vardı. Bunların korunmasını sağlamak ve bilim insanlarımıza bunları tanıtmak amacıyla bütün kitaplıklarda mevcut olanlar tespit edilmiştir. Buna göre, 10 yıl içinde Halkevlerinde birikmiş, tasnif ve tertip edilmiş, çoğu ciltli olarak okumaya sunulmuş kitaplar 420.000’i bulmuştur.³⁸¹

Halkevlerinde okuyuculara ait sayısal veriler, bu alanda yaşanan olumlu gelişmeyi göstermesi bakımından önemlidir. Bu rakamlardan anlaşıldığı üzere en çok ilgi edebiyat alanında olmuştur. Bunun yanında tarih, coğrafya ve sosyal bilimler en çok okunan kitaplar arasındadır. Genel olarak 1940 yılında 366 Halkevi kütüphanesinde 462.817 kitap bulunuyordu. 1942’de 252 Halkevinde 409.273 kitap tespit edilmiştir. 1942 yılında 267 Halkevinin raporlarından çıkarılan 612.766 okuyucunun okudukları ilim zümrelerine göre sayıları ve yüzdeleri ise şöyledir:

---

³⁷⁷ Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...(Cilt:1), s. 106-107.

³⁷⁸ CHP Halkevleri Öğreneği, s. 17.

³⁷⁹ CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s. 22.

³⁸⁰ CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları, s. 59.

³⁸¹ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s. 12.

Tablo 1.4. 267 Halkevinin 1942 Yılı Raporlarına Göre Okuyucuların Okudukları İlim Zümrelerine Göre Sayıları ve Yüzdeleri:

Okudukları İlim Alanı	Okuyucu Sayısı	% (Yüzdesi)
Genel	190.318	31.06
Felsefe	17.433	2.84
Din	4.902	0.80
Sosyal Bilimler	39.083	6.37
Filoloji	15.767	2.58
Nazarı İlimler	37.378	4.47
Tatbiki İlimler	33.751	5.51
Güzel Sanatlar	35.999	5.87
Edebiyat	169.372	27.64
Tarih-Coğrafya	78.763	12.86
Toplam	612.766	100.00

Kaynak: CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943, Ankara, 1944, s. 10.

1945 yılına kadar kitap durumunu bildirmiş olan 200 Halkevinde 20.838 cilt eski harflerle, 5.178 cilt yabancı dillerle ve 580 cilt el yazması kitap bulunduğu anlaşılmaktadır.³⁸²

Kütüphane ve Yayın Şubesi, telefon, telgraf, radyo gibi konuşma ve aydınlatma araçlarından da yararlanmıştı. Böylece halk arasında yayılması gerekli görülen bilgilere geniş bir yayılma alanı sağlamak görevini de üstlenmiştir.³⁸³

Halkevi kitaplıklarının gördüğü iş, vatandaşlar arasında okuma hevesini artırmak ve onların okuma ihtiyacını sağlamaktır. Bunun için Halkevlerinde kitap okuma alışkanlığının yerleşmesi için müsabakalar tertip edilmiştir. Okuyucuların geneline gençler ve öğrenciler oluşturmuştur. Cumartesi ve Pazar günleri memurlar ve serbest meslek sahipleri kitaplık salonlarını doldurmuşlardır. Bazı Halkevlerinde ilmi araştırma yapanlara mahsus olarak yerler ayrılmıştır. Toplu okuma usulüne de başvurulmuştur. Bu şekilde bir kişinin yüksek sesle okuduğu bir kitap topluca dinlenmiştir.³⁸⁴ Bu usul daha öncede belirttiğimiz üzere ihtiyaçtan dolayı daha çok Halkodalarında uygulanmaktaydı.

Halkevlerinin genel olarak kitaplıklarının ve okuyucularının sayıları ile kütüphanelerin yıllık harcamalarına baktığımız zaman, Halkevlerinin bu alandaki gelişimini rahatlıkla görmek mümkündür.

³⁸² CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s. 22.

³⁸³ CHP Halkevleri Öğreneği, s. 18.

³⁸⁴ CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s. 22.

Tablo 1.5. 1935-45 Halkevleri Kitaplıklar Faaliyeti, Genel Mukayeseler ve Tahliller:

Öğretim Yılları	Kitaplıkların Sayısı	Kitap Sayısı	Okuyucuların Sayısı			Giderler
			Erkek	Kadın	Toplam	Lira
1935-36	22	45.789	245.336	12.252	257.588	8.365
1936-37	165	185.084	805.670	54.925	860.595	14.575
1937-38	166	214.463	608.861	47.793	656.654	33.281
1938-39	207	278.985	1.195.710	98.916	1.294.626	62.321
1939-40	374	374.257	1.577.061	104.134	1.681.195	58.058
1940-41	377	462.817	1.066.672	103.089	1.169.761	59.979
1941-42	378	524.594	1.163.291	111.266	1.274.557	75.137
1942-43	393	584.187	1.209.385	126.456	1.335.841	110.237
1943-44	392	626.082	1.184.044	155.496	1.339.540	112.015
1944-45	395	648.408	1.217.898	155.774	1.373.672	141.272

Kaynak: Milli Eğitim Genel Kitaplıklar..., s. II.

1.9.8. Köycülük Şubesi

Atatürk, TBMM'nin üçüncü toplanma yılını açarken yaptığı konuşmada şöyle demiştir: *“Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi köylüdür. O halde herkesten çok rahatlık, mutluluk ve varlığa hak kazanan ve buna layık olan köylüdür. Bundan dolayı, TBMM hükümetinin iktisadi siyaseti bu önemli amacın sağlanmasına yöneliktir... Köylünün işlerinin sonucunu ve çalışmasının verimini kendi yararına en yüksek seviyeye çıkarmak iktisadi siyasetimizin ana prensibidir.”*³⁸⁵ İşte köycülük şubesi, Atatürk'ün bu anlamlı sözlerinden esinlenerek birçok sorumluluk üstlenmiştir. Köycülük Şubesinin esas vazifesi, köylerin sosyal, sıhhi ve bedii gelişmelerine ve köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve dayanışma duygularının kuvvetlenmesine çalışmak olmuştur.³⁸⁶

Köylüye şehirde kendisinin düşünüldüğünü ve sevildiğini göstermek için sık sık köy gezileri yapılmıştır. Hasta olanlara şifa olmak sadece Köycülük Şubesi'nin değil her Halkevi görevlisinin en başta gelen görevlerinden olmuştur. Halkevleri, memleketin en önemli unsuru olan ve kültür düzeyi daha çok hizmete muhtaç olan köylü ile yakından ilgilenmeyi en belli başlı vazifelerinden biri olarak görmüştür.³⁸⁷ Bu bağlamda Köycülük Şubesi, Halk Dershaneleri ve Sosyal Yardım Şubeleri ile yakın bir işbirliği içerisine girmiştir. Bu şubelerden destek almak suretiyle köylüye okuma

³⁸⁵ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 313.

³⁸⁶ CHP Halkevleri Öğreneği, s. 18; CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 27.

³⁸⁷ CHP Evrakı, BCA, 490.01/03.15.46.

yazma öğretmeyi ve yazma bilmeyen köylünün 15 günde bir mektuplarını yazmayı görev bilmiştir. Yine bu cümleden hasta olanların şehir sağlık ve bakım kurumlarına yönlendirilmelerini sağlamak gibi görevleri üstlenmiştir.³⁸⁸

Köycülükte köy gezileri hem köyü tanımak hem de köylüyü aydınlatmak bakımından başta gelen işlerden olmuştur. Bu gezilerde çeşitli uzmanlardan oluşmuş küçük gruplar halinde dolaşmanın faydalı olacağı düşünülmüş ve buna göre heyetler tertip edilmiştir.³⁸⁹ Bu heyetler, bu geziler sırasında tespit ettikleri eksikliklerin çözümü için uğraşmışlardır. Bu suretle, köy yollarının birbirine ve bunların en yakın şose yollara bağlanması, yollardaki bozuklukların giderilmesine çalışılmıştır. Gübrelerin köy dışına çıkarılması, evlerin ve sokakların temizliği, köyün genel ihtiyaç ve sorunlarının giderilmesi mümkün olabilmıştır.³⁹⁰ Bu gezilerde daha çok hastalara bakmak, ilaçlarını dağıtmanın yanı sıra köylü hayatını kalkındıracak telkin konuşmaları yapmak, köylüyü ilgilendiren kanunlar hakkında açıklamalar yapmak esas olmuştur. Askerde olanların bağlarının ve bahçelerinin bakımını yaptırmak, meyve fidanı ve bağ çubuğu dağıtmak gibi işler de köycülük çalışmaları arasında yer almıştır.³⁹¹ Bu gezilerin ciddi bir organizasyon halini alması için yoğun bir çaba harcanmıştır.

Okullardan veya gece derslerinden okuma yazma öğrenmiş olan köylü yurttaşların çoğunun, okuma ilgisini kesip hayatın türlü sıkıntıları içine daldıkları dikkate alınmıştır. Bu durumun başlıca iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi köylü yurttaşların sürekli olarak okuma yazma ihtiyacı duymamaları ve uzun süre okumaya ilgisiz kalmalarıdır. İkincisi ise, okumaya istekli bulunan köylülerin de kendi hayatları, kendi işleri, kendi seviyeleri ve kendi zevkleriyle ilgili kitap bulamamalarıdır.³⁹² Konu, dil ve üslup bakımından, baskı tekniği ve resim yönünden köylü zevkine uygun, köy hayatı ve köylü ihtiyacına göre kitaplar hazırlayıp çok sayıda basmak düşünülmüştür.

³⁸⁸ **CHP Halkevleri Öğreneği**, s. 18.

³⁸⁹ Örneğin 1935 yılında 21.000 Köycülük Şubesi üyesi, 485 köy gezisine çıkmış ve bu gezi esnasında 194.000 köylü ile yakın temasa gelmek suretiyle onların istek ve ihtiyaçlarına çare aramıştır.

³⁹⁰ **CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1940 Çalışmaları**, s. 53.

³⁹¹ **CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s. 23-24. "Halkevleri Postası", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 81, 1939, S. 264.

³⁹² Kitap satışı genelde şehirlerde olurdu. Köylerde gezgin satıcılardan ayrı kitap satan kimseler bulunmazdı. Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Köroğlu vs. gibi yüzyıllar boyunca sürüp gelen aşk ve kahramanlık hikayeleri, bazı din kitapları ve menkıbe eserleri, kısaltılarak oluşturulmuş hikaye kitapları gezginlerin sattıkları kitaplar idi. Mehmet Tuğrul, "Köycülük: Köy Kitapları", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 7, Temmuz 1947, s. 28.

Bu kitapları köy halkının uğradığı pazar yerlerinde çok ucuz fiyatla satmak düşüncesi³⁹³ esas alınmış ve bu olumsuzluklar giderilmeye çalışılmıştır.

Köycülük kolunda çalışmaların verimini artırmak için köycülerin köyü çok iyi bir şekilde tanımaları gerekiyordu. Bu yüzden Halkevlerinde ve Halkodalarında çevrelerindeki köylere ait bilgiyi kapsayan defterler oluşturulmasında fayda görülmüştür. Bu defterlerin doldurulmasında olduğu kadar köyü ilgilendiren bütün alanlarda Köy Enstitüleri Kanunu ile³⁹⁴ görev ve yetki almış öğretmenlerle işbirliği yapılmıştır. Köy davasında en ön safta yer almış olan öğretmenler ile yakın temasta bulunmak köycülük şubelerinin başlıca başarı şartlarından olmuştur.³⁹⁵

1.9.9. Tarih ve Müze Şubesi

1940 yılına kadar Müze ve Sergi Şubesi adı altında faaliyetlerine devam eden şube, bu tarihten sonra gerekli tecrübelerin edinilmesinin ardından Tarih ve Müze Şubesi adı altında faaliyetlerine devam etmiştir. Şube, 1933 yılı CHF Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'nde iki gruba ayrılmıştır: Halkevi Müzesi ve Sergiler.

Müze grubunun öncelikli görevi, mensup olduğu Halkevi çevresindeki tarihi eser ve abidelerin iyi muhafazası hususunda ilgili resmi makamların bilgi sahibi olmasını ve bu eserlerin korunmasını sağlamaktır. Halkevlerinin bulunduğu yerde resmi müzeler varsa onları zenginleştirmeye, eksikliklerini tamamlamaya, yoksa bunların kurulmasına çalışır. Bunun yanında tarihi abidelerin fotoğraflarını almak, mümkün olan yerlerde alçıdan küçük modellerini yapmak, üzerlerindeki yazıların kopyalarını almak sorumluluğunu üstlenmiştir. Bağışlama veya maddi imkanlar dahilinde satın alma suretiyle tarihi değeri olan eski yazılar, ciltler, tezhipler, divanlar, minyatürler, çiniler, halılar ve nakışlar gibi milli kültür vesikalarını toplamaya çalışır. Bundan başka eski milli kıyafetler, oyalı yazmalar, çevreler, eski kılıçlar, yatağanlar, tüfekler, tabancalar ve genellikle silahları toplamaya çalışır. Bunun yanında sedef, altın, gümüş vs. kakmalar ve oymalar gibi milli etnografya vesikalarını toplamaya çalışmak suretiyle yerel müzelerin yayılmasına ve oluşmasına çalışır.³⁹⁶

---

³⁹³ Tuğrul, *a.g.m.*, s. 29.

³⁹⁴ Atatürk döneminin en önemli resmi eğitim kurumlarından birisi olan Köy Enstitüleri, Halkevlerinin Köycülük Şubesi'nin birçok ihtiyacını karşılamış ve eksikliklerini tamamlamıştır. Köy Enstitüleri Kanunu'nun kabulü ile köy eğitimi yaygınlaştırılmış ve köylünün kültür ve iş hayatında köklü bir değişiklik yaşanmıştır. *T.C Resmi Gazete*, Sayı: 4491, Kanun Karar No: 3803, 22.04.1940, s. 13682.

³⁹⁵ *CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları*, s. 24.

³⁹⁶ *CHF Halkevleri Talimatnamesi...*(1933), s. 32-33.

Sergi gurubu, kendi içerisinde güzel sanatlar ve milli ürünlere ait vesikalar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Güzel sanatlar kısmı Halkevi çevresinde ve memleketin diğer kısımlarında bulunan ressamaların, heykeltıraşların, mimarların, hattatların, tezhipçilerin ve emsali sanatkarla temasa girer. Bunların gönderilme masrafları kendilerine ait olmak üzere belirli bir zaman süren veya daimi surette teşhir edilmesini isteyecekleri eserlerin Halkevi binası içinde halka tanıtılmasını sağlar. Sergi kısmında alma ve satma işi fiilen şubenin faaliyet sahasına girmez. Ancak mal sahiplerinin adresleriyle malların satış ve şartlarını çevreye tanıtabilir.³⁹⁷

Halkevleri tarafından büyük bir kısmı mahalli tarihe, arkeolojiye, biyografiye ve tarihi coğrafyaya dair birçok eser vardır. Bunlar, bir kısmı kitap halinde basılmış, bir kısmı ise dergilerde yayımlanmış eser ve yazılardır. Halkevleri, bir bölgenin tarihini aydınlatmakta büyük öneme sahip basılmamış ve henüz tetkik edilmemiş belgelere başvurmak suretiyle yapılan tarih araştırmalarına birinci derecede önem vermiştir. Köy, dağ, dere, tepe gibi yer adlarının tespiti de önemli bir yer tutmuştur.³⁹⁸ Yer adları bir ülkenin tapu senedidir. Bütün bu araştırmalar aynı zamanda Türk boylarının coğrafi yayılışı, iskânı ile ilgili birçok noktaları aydınlatması bakımından önem taşımaktadır.

Tarih ve Müze Şubesi'nin yapacağı başlıca işler şu şekilde tespit edilmiştir:

- a- Milli, mahalli tarihle ilgili konular üzerinde uzmanlar tarafından ortaya koyulmuş olan gerçekleri, genelge mahiyetinde yazılarla, tercümelemlerle veya konferanslarla halka yaymak,
- b- Mahalli tarih hakkında kendi bölgelerinde yapılacak araştırmalarla yeni belgeler elde etmeye ve bunları ilmi şartlara uygun olarak yayınlamaya çalışmak, (Bu bakımdan el yazma eserlerden, fermanlardan beratlardan, vakıflardan, kitabelerden, şer'i mahkeme sicillerinden vs. yararlanır.)
- c- Halkevi bölgesindeki tarihi eser ve abidelerin iyi korunması için ilgili kişileri aydınlatmak. Bu eserlerin korunması ile ilgili kurulmuş kurumlara yardım edeceği gibi halkı da eserleri korumaya davet etmek,

³⁹⁷ CHF Halkevleri Talimatnamesi...(1933), s. 33-34.

³⁹⁸ M. Şakir Ülkütaşır, "Halkevlerinde: Tarih Çalışmaları", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 16, Nisan 1948, s. 16-17.

- d- Halkevinin bulunduğu yerde resmi müze varsa, arkeolojik eserlerle onları zenginleştirmeye ve eksikliklerini tamamlamaya çalışır. Eski eserlerin bol olduğu yerlerde resmi bir müze kurulması için ilgililerle işbirliği yapmak,
- e- Folklor ve Etnoloji malzemesi toplamaya çalışırlar. (Eski yazılar, kitap kapakları, süslemeler, divanlar, minyatürler, çiniler, halılar ve nakışlar gibi milli kültür belgeleri ile eski milli kıyafetler, oyalı yazmalar, çevreler, eski kılıçlar vs.)³⁹⁹

Halkevleri yönetmeliğinin bu hususta belirlediği esaslara bakıldığı zaman, halk arasında genel ve mahalli tarih konusuna ait ciddi bir ilgi uyandırmaya çalıştığı görülür. Mahalli tarih hakkında kendi muhitlerinde yapılacak araştırmalarla yeni belgeler elde etmeye, bunları bilimsel şartlara uygun olarak yayımlamaya çalıştığı da bu cümledendir. Aynı zamanda bu araştırmalar için ayrıca yazma eserlerden, vakfiye ve kitabelerden, şeri mahkeme sicillerinden faydalanılması hususları yer almaktadır. Bu nokta, iyi bir programın esaslarını kapsar niteliktedir. Bu bağlamda yukarıdaki maddeler, Halkevlerinin tarih alanındaki çalışmalarını belli bir hedefe götürmek ve bu doğrultuda yönetmek bakımından dikkate değerdir.

Tarih ve Müze Şubesi, milli kültürün ilerlemesine ve eski kıymetli eserlerin saklanmasına çalışmıştır. Şehir ve müze sergilerinde birçok ince sanat eserlerimizi tanıtmak suretiyle halkın tarih ve sanat zevkini artırmak için çabalamıştır. Binlerce yıllık tarihe sahip Türkiye'nin bu mazisi içinde yaşayan halkın bunlar hakkında bilgisinin olması kadar doğal hiçbir şey olamazdı. Müze bölümü, sergilerini yalnızca arkeoloji sahası ile sınırlı tutmamıştır. Lidya heykellerinin yanında, modern sanayi ve ziraat makineleri vb. teknolojiye ait birçok eserin halk ile buluşmasını sağlamıştır.⁴⁰⁰

Hükümet, milli kültürün, dolayısıyla her türlü tarihi belgenin korunması için önlemler almıştır. Bu itibarla Halkevlerine ve Tarih ve Müze Şubesi'ne mühim görevler düşmüştür. Milli tarihin en güçlü vesikalarından birisi de hiç şüphesiz mezarlıklardır. Bazı imar ve çeşitli sebeplerden dolayı bu mezarlıkların tahrip ediliyor olması üzücü bir durum olmuştur. Bu yüzden Halkevleri bu konuya titizlikle eğilerek gerekli

³⁹⁹ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 29-30.

⁴⁰⁰ "Halkevleri Postası", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 81, 1939, S. 264.

tedbirleri alma yoluna gitmiştir. Mezarlıklardan ayrı olarak tarihi kıymeti olan Cami ve çeşmelerin korunması ve onarılması için de çalışmalar yapmışlardır.⁴⁰¹

Halkevlerinin Tarih ve Müze Şubeleri, faaliyette olduğu 1932-1951 yılları arası bu ilk dönemde, geniş halk topluluklarına tarih belgelerinin ve eski eserlerin değerini anlatmak için devamlı olarak çalışmıştır. Folklor çalışmalarını belirtmek ve değerlendirmek için koleksiyonlar tertiplemiştir. Türlü konularda öğretici, tanıtıcı ve teşvik edici mahiyette olmak üzere çeşitli sergiler hazırlamıştır. Birçok halkevi buldukları bölgenin tarihlerini yazmışlar, elde ettikleri tarihi eserler ve belgelerle devlet müzelerini zenginleştirmeye yardım etmişlerdir.⁴⁰²

1.10. TÜRKİYE'DEKİ HALKEVLERİNİN KAPANIŞI

Halkevleriyle, ulusal kültür birliğini sağlama ve dolayısıyla az zamanda uluslaşma amacı güdülmüştü. Bu uğurda çok başarılı bir yola girilmişti. Toplumun değerlerini halka ulaştırıp, ona benimsetmek esastı. Zaten zengin bir kültüre ve yeteneklere sahip olan Türk halkının, çağdaşlaşmaya ne kadar yatkın olduğu açık ve kesin bir biçimde görülmüştü.⁴⁰³

Türk toplumunun gerçek anlamda çağdaşlaşmaya son 200 yıldan beri ihtiyacı olduğu bir gerçektir. Bu yeni çağdaşlaşma Batı temeline, doğa sevgisine dayalı, düşünce özgürlüğüne ve insan aklının gereklerine uygun olacaktır. Atatürk, bu ihtiyacı karşılamanın yöntemini “halkla birlikte halk için” olarak görmüş⁴⁰⁴ ve bu yüzden Halkevlerinin kurulmasını istemiştir.

Halkevleri en aktif dönemini ilk on yılında yaşamıştır. Bundan sonraki süreçte ulaşılmış oldukları bu aktiflik yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır. Sefa Şimşek, Halkevlerinin tüzüğünde partinin denetimini artırıcı değişiklikler yapılması ve 1940 yılında Halkodalarının kurulmasını esas itibarıyla sonun başlangıcı olarak görmektedir. Bu

⁴⁰¹ Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...(Cilt:4), s. 20.

⁴⁰² Mesela Nevşehir Halkevi, yapmış olduğu 200 kilometrelik bir araştırma gezisi neticesinde, Karahöyük kalıntılarında; 3x3 boyutunda bir taş üzerinde 8 satırlık Eti Hiyeroglifi yazılı, o zamana kadar ilim dünyasınca bilinmeyen bir Eti Kitabesini bulmuştur. Aynı gezide üyeler Bağdat yolu üzerinde Ağzıkara, Tekhan, Alayhan, Doğala ve Til kervansaraylarının ayakta kalan kısımları üzerinde incelemeler yapmışlar ve bu eserlerin özelliklerini fotoğraflarla tespit etmişlerdir. **CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, s. 14-15.

⁴⁰³ Kadri Kaplan, “Halkevleri Neden Kurulmuştu”, *Halkevleri Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 53, Mart 1971, s. 1.

⁴⁰⁴ Mehmet Salihoglu, “Ulusal Bilinçlenmemizde ve Bütünleşmemizde Halkevlerinin Yeri”, *Halkevleri Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 53, Mart 1971, s. 2.

görüşünü “bürokratik ayrıntıların çokluğu ve getirilen katı niceliksel ölçüler bir kurumun amaçlarında ve yapısında belli bir yozlaşmaya yol açabilir”⁴⁰⁵ ifadesiyle desteklemektedir. Ayrıca, gerek Ülkü Dergisi’nde ve gerekse özellikle tiyatro ve öteki Halkevi faaliyetlerinde işlenen temalar partinin Altı Ok gibi ideolojik yönleri ağır basan konulardan uzaklaşmıştır. Maddi kaynak sıkıntısı yaşayan Halkevlerinin politik tutumunda nötrleşme süreci yaşandığını göstermektedir. Bunlardan ayrı olarak 1942 itibariyle II. Dünya Savaşı’nın gidişatı çok partili rejimlerle yönetilen ülkelerin lehine dönmüştür. Bu sırada CHP içerisinde bir kopukluk meydana gelmeye başlamıştır. Böyle bir ortamın neticesinde Demokrat Parti doğmuş ve bir muhalefet partisi olarak Türk siyasi tarihinde yerini almıştır.⁴⁰⁶

1951 yılına gelindiğinde, ilk olarak 19 Şubat 1932’de 14 ilde açılan Halkevlerinin sayısı 478’e, 1940’ta açılan Halkodalarının sayısı ise 4322’ye ulaşmıştır. Halkevleri ve Halkodalarının illere göre dağılımına bakıldığı zaman şu şekildedir:

Tablo 1.6. Halkevleri ve Halkodalarının İllere Göre Sayısı:

İller	Halkevi	Halkodası
Afyon	11	77
Ağrı	4	18
Amasya	3	48
Ankara	10	117
Antalya	10	58
Aydın	15	21
Balıkesir	10	141
Bilecik	7	94
Bingöl	3	28
Bitlis	3	11
Bolu	8	38
Burdur	5	138
Bursa	8	80
Çanakkale	7	92
Çankırı	4	44
Çoruh (Artvin)	4	66
Çorum	6	24
Denizli	20	117
Diyarbakır	6	14
Edirne	8	35
Elazığ	4	62
Erzincan	4	54
Erzurum	5	114
Eskişehir	5	62
Gaziantep	6	47
Giresun	7	105

⁴⁰⁵ Şimşek, a.g.e., s. 204.

⁴⁰⁶ Şimşek, a.g.e., s. 204-205.

Gümüşhane	5	74
Hakkari	1	7
Hatay	6	26
İçel	7	75
Isparta	11	64
İstanbul	17	26
İzmir	22	174
Kars	7	123
Kastamonu	12	51
Kayseri	7	128
Kırklareli	11	94
Kırşehir	6	38
Kocaeli	12	43
Konya	29	187
Kütahya	11	159
Malatya	5	54
Manisa	15	86
Maraş	6	61
Mardin	7	27
Muğla	7	41
Muş	5	131
Niğde	3	31
Ordu	6	55
Rize	3	90
Samsun	8	89
Seyhan	4	68
Siirt	2	19
Sinop	4	10
Sivas	7	79
Tekirdağ	3	77
Tokat	6	63
Trabzon	11	149
Tunceli	3	55
Urfa	6	18
Van	3	16
Yozgat	7	49
Zonguldak	10	80
Londra	1	-
Toplam	478	4322

Kaynak: Kuruluşlarının 32. Yıldönümünde Halkevleri, s. 5.

Halkevlerinin tüzel kişiliği olmadığı halde Halkevlerine gördüğü hizmetler ön planda tutularak kanun, tefsir ve kararnamelerle bazı ayrıcalıklar tanınmıştı. Hükmî şahsiyeti olmamasından dolayı bir kuruluşa bu ayrıcalıkları tanımının hukuk prensipleriyle bağdaşamayacağı öne sürülmeye başlandı.⁴⁰⁷ 1946 yılında DP'nin Türk siyasi hayatına girmesiyle birlikte Halkevlerinin bu yapısı, muhalefet partisi tarafından iktidarı eleştirmek için kullanılan çok önemli bir koz oldu. 1947'de Mecliste, 1948 yılının

⁴⁰⁷ Kuruluşlarının 32. Yıldönümünde Halkevleri, s. 20.

bütçe görüşmeleri yapılırken DP, Halkevlerine yapılan yardımları söz konusu yaparak CHP'ye karşı bu kozunu kullandı.

Nitekim DP Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç, 1947 yılı devlet bütçesinin 1,5 milyar civarında olduğunu, fakat sene sonunda açıkla kapandığını ifade etmiştir. Ardından Meclisin Halkevlerine 1.950.000 lira tahsisat kabul ettiğini ve bu ek ödeneklerin devam etmesi halinde Türkiye'nin iktisadi durumunun kötüye gideceğini sözlerine eklemiştir.⁴⁰⁸ Kütahya Milletvekili Adnan Menderes, Halkevleri için, 1946 yılında olduğu gibi 1947 yılında da cemiyetlere yardım faslına iki milyon lira konulduğunu ve sene sonunda yarım milyon lira daha verildiğini ifade etmiştir. Halkevlerinin hükmî bir şahsiyetinin olmadığını vurgulamıştır.⁴⁰⁹

CHP, değişen siyasi şartlar karşısında Halkevlerinin ayakta kalmasını sağlamaya çalışmıştır. 1947'deki Yedinci Büyük Kurultayı'nda Halkevlerinin bağımsız bir tesis olarak çalışması gerektiği düşüncesini ön plana çıkarmıştır.⁴¹⁰ Halkevlerinin daha uzun yıllar hayatta kalabilmesi için en doğru seçimin tesis uygulaması olduğu anlaşılmaktadır.⁴¹¹ Tesis yoluna gidildiği takdirde Halkevleri hukuki bir vasıf kazanmış olacaktı. Bu bağlamda Halkevlerine çeşitli gelir kaynakları temin edilmiş olacaktı. Bunun yanında halk tarafından yapılacak bağışlarla gelir getiren kurumlar haline gelmesi sağlanacaktı. Böylece sürekli olarak gelir kaynakları elde etmek mümkün olacaktı.⁴¹² Ne var ki bu uygulama CHP ile DP arasındaki anlaşmazlıklar neticesinde gerçekleşmeyecektir.

1949 yılı bütçesi TBMM'de görüşülürken Afyon milletvekili Hasan Dinçer, Halkevlerinin Halk Partisi'ne ait müesseseler olduğunu özellikle vurgulamıştır. Sonrasında her yıl devlet bütçesinden bu kurumlara harcanan paraların nerelere sarf edildiğinin bilinmediğini ifade etmiştir. Ardından bu sarfiyatın kaldırılması veya Halkevlerinin millete mal edilmesi gerektiğini söylemiştir. Manisa milletvekili

⁴⁰⁸ *TBMM Tutanak Dergisi, On Sekizinci Birleşim, VIII. Dönem, Cilt: 8, 17.XII.1947*, s. 47-48.

⁴⁰⁹ Menderes, bu yılki bütçe görüşmelerinde genel bir değerlendirme yaparak bu bütçenin de yıllardan beri süregelen bütçeler gibi iş ve hizmetten yoksun olduğunu ve daima geleceğe borç yükleyen bütçelerden olduğunu ifade etmiştir. *TBMM Tutanak Dergisi, Yirmi Üçüncü Birleşim, VIII. Dönem, Cilt: 8, 26.XII.1947*, s. 297.

⁴¹⁰ Toksoy, *a.g.e.*, s. 110-111.

⁴¹¹ Halkevleri için düşünülen alternatif statüler şirket, dernek veya vakıf uygulamaları idi. Ticari olamazdı, çünkü Halkevleri kar amaçlı bir kuruluş değildi. Dernek veya vakıf seçeneğine gelince, dernekler üzerindeki aşırı devlet denetimi ve baskısı nedeniyle bu uygulama da olumlu görünmüyordu. Şimşek, *a.g.e.*, s. 210.

⁴¹² *Kuruluşlarının yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963)*, s. 31.

Muammer Alakant ise Halkevlerine yapılan bu tahsisatların Anayasa hukukuna aykırı olduğunu, Halkevlerinin bütün partiler mensuplarına açık bulunduğunun doğru olmadığını⁴¹³ ileri sürmüştür. Bu kurumların mahalli belediyelere devredilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴¹⁴

DP, 14 Mayıs 1950’de %53,35 oy ile iktidar olduktan sonra devlet bütçesinden Halkevlerine yapılan yardımların gerektiği gibi harcanıp harcanmadığını kontrol etmek için maliye müfettişleri görevlendirmiştir. 25-30 müfettiş günlerce CHP’nin kuruluşundan bu yana olan hesaplarını esaslı olarak incelemiştir. CHP, devlet bütçesinden aldığı paraları Halkevleri ve Halkodalarına hizmetlerini yerine getirebilmeleri için harcadıklarını ifade etmiştir. Buna rağmen bir miktar paranın gaye dışında harcandığı iddia edilmiştir. Bunun üzerine CHP, durumun böyle olmadığını, bu sarfiyatın mahiyet ve esasının ayrıca mali raporda izah edileceğini ifade ederek⁴¹⁵ savunmasını yapmıştır.

Halkevlerine 1935-1950 yılları arasında devlet bütçesinden yapılan yardımlara bakıldığı zaman şu şekildedir:

Tablo 1.7. Halkevlerine 1935’ten 1950’ye Kadar Devlet Bütçesinden Yapılan Yardımlar:

Yıl	Halkevine Yardım (TL)
1935	96.000
1936	499.880
1937	479.880
1938	479.880
1939	741.000
1940	1.250.000
1941	1.250.000
1942	1.400.000
1943	1.600.000
1944	2.800.000
1945	2.047.362
1946	3.900.000
1947	1.950.000
1948	1.950.000
1949	1.950.000

⁴¹³ CHF Halkevleri Talimatnamesi’nin birinci faslı olan kuruluş esaslarının birinci maddesinde “Halkevinin kapıları fırkaya kayıtlı olan veya olmayan bütün vatandaşlara açıktır. Ancak Halkevi İdare Heyetiyle Şube İdare Komitelerine üye olabilmek için Halk Fırkası’na mensup olmak şarttır.” denilmektedir. **CHF Halkevleri Talimatnamesi...**(1933), s. 7.

⁴¹⁴ “B.M. Meclisi’nde Halkevleri Hakkında Konuşulanlar”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 27, Mart 1949, s. 2.

⁴¹⁵ **Halkevleri Hakkında CHP Genel İdare Kurulunun Açıklaması 26,XI,1951**, Ulus Basımevi, Ankara, **BCA, 490.01/1063.1082.01**, s. 4.

1950	1.250.000
Toplam	23.624.002

Kaynak: Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963), s. 40.

CHP, sürekli olarak Halkevlerinin bir şekilde çalışmalarına devam etmesini istiyor ve DP ile uzlaşma yollarını arıyordu. Halkevlerinin tüzel bir kişiliğe kavuşturulması fikri ortaya atıldıktan sonra CHP, Faik Ahmet Barutçu'yu, Başbakan Adnan Menderes ile görüşmek üzere görevlendirdi. 14-15 Aralık'ta Barutçu ile Menderes arasındaki görüşmelerden sonra bazı kararlar alındı. Buna göre Halkevleri Atatürk'ün yadigarı olarak korunacak ve bir tesis haline getirilecektir. Amaçları ve hizmetleri çok partili rejime uygun olarak tespit edilecektir. Halkevi ve Halkodası olarak inşa edilmiş bulunan bütün gayrimenkullerle, tüzelkişilerden devredilen ve Halkevi olarak kullanılan binalar bu tesise dahil olacaktır. Bütün ayrılıklı meseleler de bu şekilde halledilmiş olacaktır.⁴¹⁶

Halkevlerinin CHP'ye bağlı kuruluşlar olması ve DP üyeleri tarafından yapılan politik ve psikolojik baskılar neticesinde⁴¹⁷ CHP'nin kendi içerisinde zaten var olan huzursuzluklar daha da artmıştır. Bütün bu yaşananlar karşısında CHP, Halkevlerinin hukuksal yapısında yeni bir yapılanmaya gitme gereği duymuştur.

Bu anlaşma sonrasında CHP, Tahsin Bekir Balta, Yavuz Abadan, Cafer Tüzel, Nihat Erim, Abbas Çetin ve Halil Sezai Erkut'tan oluşan bir komisyon kurdu ve tesis projesi için çalışma başlattı. Hazırlanan rapor 31 Ocak 1951'de Başbakan Adnan Menderes'e sunuldu. 4 buçuk aya yakın bir süre cevap alınamadı. Nihayet 11 Haziran 1951'de Sıtkı Yırcalı Ahmet Barutçu'ya hazırlanan projeyi sundu. Fakat bu proje ilk başta yani 14-15 Aralık'ta anlaşılan kararlardan uzaktı. Çünkü bu projede CHP'nin kesinlikle kabul edemeyeceği bütün mal varlığını söz konusu eden şöyle bir kayıt vardı: "*Bedelli bedelsiz her ne suretle olursa olsun köy, Belediye, Özel İdareden, Hazineden ve Vakıf İdaresinden CHP'ye intikal etmiş bulunan bilcümle gayrimenkuller...*" Nitekim CHP, böyle bir teklifi hiç düşünmeden reddetti. Kendi hazırlamış oldukları ilk proje üzerinde birtakım değişiklikler yaparak 20 Haziran 1951'de Adnan Menderes'e yeniden

⁴¹⁶ Halkevleri Hakkında CHP Genel İdare Kurulunun Açıklaması 26,XI,1951, BCA, 490.01/1063.1082.01, s. 5.

⁴¹⁷ Çankaya İncesu Halkodası idare Kurulu Başkanı Hüsnü Cedimoğlu'nun CHP Halkevleri ve Halkodaları İdare Kurulu Başkanlığı'na 24.07.1950 tarih ve 27 sayılı raporu, BCA, 490.01/734.06.02, s. 53.

sundular.⁴¹⁸ CHP ile DP arasındaki anlaşma sürecinde 20 Haziran sonrasında da her iki tarafı da memnun edecek bir karar alınmadı.

Dönemin basınına bakıldığı zaman Ulus gazetesi, yukarıdaki maddenin amacının Halkevleri ve Halkodalarını bütün vatandaşlara tahsis etmek olmadığını ileri sürmüştür. Buna karşılık *CHP'nin elinde bulunan bedeli mukabilinde aldığı mallar da dahil olmak üzere ne varsa gasp etmek*⁴¹⁹ olduğunu yazmış ve “müsadere” olarak değerlendirmiştir.⁴²⁰ Zafer gazetesi ise bu kararla birlikte *CHP'nin gasp ettiği malların sahibine yani millete verileceğini*⁴²¹ yazmıştır.

DP Ankara Milletvekili Osman Şevki Çiçekdağ, Halkevlerinin akıbeti hakkında hazırlanmakta olan kanun tasarısı ile ilgili olarak, Halkevlerini lağvetme gibi bir oldu bittinin kesin surette gerçekleşmeyeceğini ifade etmiştir.⁴²² Buna rağmen DP'nin, CHP'nin tüm mal varlığına el koyarak Halkevlerini kapatmakta kararlı olduğu ortadaydı. DP, bunun için bir yasa tasarısı hazırlayarak meclisten geçirmeye oy birliği ile karar verdi.⁴²³

Bu arada 19 Şubat 1932'de açılan ilk Halkevlerinden birisi olan Aydın Halkevi'nin açılışında Halkevlerinin kaderi olarak yorumlanabilecek bir örnek vardır. Aydın Halkevi'nin başkanı sıfatı ile Adnan Menderes açılış konuşmasında şu sözleri söylemişti: “*Malumunuzdur ki Halkevlerinden Gazi Hazretleri geçen seneki seyahatleri esnasında ilk defa bahse başlıyorlardı. O zaman büyük liderin dimağında doğan bu fikir işte bugün doğan ve yaşamaya başlayan bir varlık oluyor. Milli mefkureyi kökleştirecek, içtimai ve milli tenasüdü tarsin edecek (pekiştirecek) olan bu teşekkül çok samimi ve esaslı alakanıza layık ve muhtaçtır. Aydınımızda Halkevlerinin açılma merasimini yüksek huzurunuzda yapmaktan derin bir zevk ve bahtiyarlık duymaktayım. Şahidi olduğum şu yüksek alakanızın daima devam edeceğine iman*

---

⁴¹⁸ Halkevleri Hakkında CHP Genel İdare Kurulunun Açıklaması 26,XI,1951, BCA, 490.01/1063.1082.01, s. 5.

⁴¹⁹ “Halkevleri İçin CHP'nin Teklifi”, *Ulus*, No: 10804, 24 Temmuz 1951, s. 6.

⁴²⁰ “Müsadereye Doğru”, *Ulus*, No: 10800, 20 Temmuz 1951, s. 1; “Müsadere Kanunu Büyük Millet Meclisinde Bugün Son Şeklini Alacak”, *Ulus*, No: 10819, 8 Ağustos 1951, s. 1.

⁴²¹ “Milletin Malı Millete Veriliyor”, *Zafer*, No: 813, 25 Temmuz 1951, s. 1.

⁴²² Çiçekdağ, konuşmasında Halkevlerinin kültür ve sanat teşekkülleri olduklarını ve partilerine bağlı bulduklarını, CHP'nin Halkevlerini tüzüklerine göre istedikleri gibi işletebileceğini ifade etmiştir. **TBMM Tutanak Dergisi, Yüz Onuncu Birleşim, IX. Dönem, Cilt: 9, 7.VIII.1951**, s. 637.

⁴²³ Şimşek, a.g.e., s. 212.

etmiş olmaklığım bu bahtiyarlığımı çoğaltıyor.”⁴²⁴ Bu sözlerin sahibi ile Halkevlerinin kapatılması için Meclise getirilen kanunu çıkartan kişinin aynı olacak olması Halkevlerinin kaderini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Söz konusu yasa teklifi karşısında İsmet İnönü TBMM’de şu sözleri söylemiştir: “...Halkevlerinin lağvı haksız ve yersiz bir yıkımdır. Halkevlerinin partiler üstü bir tesis yerine, Bakanlar Kurulu’nun intifa hakkına dağıtması ve kullanmasına bırakılması haksız tasarruf olduktan başka, bu binaları, münhasıran iktidar partisinin siyasi yolunu kullanmak arzusunu açmaktadır. Halk Partisine teberru ve satma şeklinde yapılan muameleler haksız ise mevcut mevzuat bunu temizlemeye kafi olmak lazım gelir. İsnat olunan yolsuzlukların tabii mercii olan adalet yolu ile halline gidilmemesi ise, kanun teklifinin adaletle münasebeti olmadığı delilidir. Zira yolsuzlukları mahkemede ispat etmek iktidarın en ufak ümidi olsa idi Anayasayı ve hukukun umumi prensiplerini çiğneyecek yerde adalet yolunu ihyar etmesi tabii olurdu... Böyle bir kanun teklifinin adaletle ilgisi vardır denemez...”⁴²⁵

“DP Manisa Milletvekili Refik İnce ve yedi arkadaşının, resmi daire ve müesseselerin siyasi partilere bedelsiz mal devir edemeyeceklerine ve bu daire ve müesseselerle münfesi derneklere ait olup siyasi partilere terk edilmiş olan gayrimenkul mallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların⁴²⁶ sahiplerine ve hazineye iadesine dair kanun teklifi”⁴²⁷ meclis genel kuruluna getirildi. 8 Ağustos 1951 tarihinde 5830 sayılı yasa olarak meclisten geçerek uygulamaya konuldu.⁴²⁸ 8 Ağustos 1951 tarih ve 5830 sayılı kanunla Ankara ile birlikte 19 yıl 5 ay ve 19 gün süren Halkevleri ve Halkodaları kapatılmış oldu.⁴²⁹

12 Aralık 1952’ye gelindiğinde 5830 sayılı kanuna istinaden hazineye 504, belediyelere 169, köylere 495, diğer dairelere 33, resmi hizmetlere ait olan 290

⁴²⁴ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Kaderi”, *Halkevleri Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 52, Şubat 1971, s. 2.

⁴²⁵ *TBMM Tutanak Dergisi, Yüz Dokuzuncu Birleşim, IX. Dönem, Cilt: 9, 6.VII.1951*, s. 584.

⁴²⁶ Halkevlerinin kapatıldığı yıl olan 1951 yılında Halkevleri ve Halkodaları binalarının toplam mal varlığı aşağı yukarı 200 milyon değerindedir. *TBMM Tutanak Dergisi, Yüz Dokuzuncu Birleşim, IX. Dönem, Cilt: 9, 6.VII.1951*, s. 584.

⁴²⁷ *TBMM Tutanak Dergisi, Yüz On Birinci Birleşim, IX. Dönem, Cilt: 9, 8.VIII.1951*, s. 692.

⁴²⁸ Kanun açık oyla ortaya konulmuş, muhalefet iştirak etmemiştir. Netice ise şu şekildedir: Üye sayısı: 487; oy verenler: 342, kabul edenler: 339, reddedenler: 3, çekimsen: 0, oya katılmayanlar 125, açık milletvekilleri 20. *Kuruluşlarının yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963)*, s. 35-39. Kanunun tam metni için ayrıca bkz. *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 7882, Kanun No: 5830, 11 Ağustos 1951, s. 1781-1782.

⁴²⁹ *Halkevleri Hakkında CHP Genel İdare Kurulunun Açıklaması 26,XI,1951, BCA, 490.01/1063.1082.01*, s. 8.

binadan Milli Eğitim Bakanlığına 92, Sağlık Bakanlığı'na 55 gayrimenkul tahsis edildiği anlaşılmaktadır.⁴³⁰

İsmet İnönü, Halkevlerinin yok edilmemesi, yeni devrin icaplarına göre değiştirilerek korunmasını sürekli olarak savunmuştu. Çünkü İnönü'ye göre Halkevlerinin kültür bütünlüğü içinde, toplumun bir arada yaşamasını ve kendi benliğine bağlı kalmasını sağlayan tarihsel fonksiyonu sona ermemiştir.⁴³¹

CHP'nin Halkevlerinin lağvedilmemesi için savunmuş olduğu düşünceleri ve gerekli gördüğü yeni yapılanma değerlendirildiği zaman haklılık payının yüksek olduğunu görülür. Fakat Halkevlerinin idamesi için eksik olduğu da ortadadır. Bir kurum ve kuruluşun yaşayabilmesi için öncelikle bir amacı olmalıdır ve dönemin şartlarına göre kendisini yenileyebilmelidir. Hedefi doğrultusunda planlı bir teşkilatlanma ile hareket etmelidir. Vizyona sahip olmalıdır. İsmet İnönü'nün de bu doğrultuda Halkevlerini dönemin şartlarına göre (tüzel kişiliğe sahip olarak) yeniden yapılandırmak istemesi tabiidir.

---

⁴³⁰ *TBMM Tutanak Dergisi, On Yedinci Birleşim, IX. Dönem, Cilt: 18, 12.XII.1952*, s. 264.

⁴³¹ Ali Nejat Ölçen, *Halkevlerinin Yokedilişi*, Halkevleri Genel Merkezi Yayını, Ankara, 1988, s. 31.

II. BÖLÜM

ANKARA HALKEVİ'NİN AÇILIŞI, İDARİ YAPISI ve BAŞKANLARI

2.1. ANKARA HALKEVİ'NİN AÇILIŞI

Halkevlerinin açılışından bir hafta önce yeni açılacak olan Halkevlerinin şubelerine kayıt olmak için daireler açılmıştır. CHP'ye mensup olmak şartı koşulmadan her vatandaşın her gün saat ondan on sekize kadar Halkevlerine müracaat ederek buraya girmek için üye yazılabilecekleri basında yer almıştır.⁴³² Ankara Halkevinin 19 Şubat 1932 Cuma günü açılış merasim programının⁴³³ ardından 19 yıl sürecek olan ilk çalışma dönemi başlamıştır. Bu ilk çalışma döneminde Ankara Halkevi, Cumhuriyet rejiminin halk ve ulusal kültür yuvası olarak çok sayıda çalışmalar yapmış ve önemli işlevleri yerine getirmiştir.

Ankara Halkevi ilk açılan 14 Halkevinden birisidir. Açılma gününden önce Ankara'nın bütün vatandaşları eski Türk Ocağı binası ve Ankara Halkevi merkezi olan büyük salona davet edilmişti. Bu merasim için kimseye ayrıca davetiye gönderilmemiş ve hiç kimseye özel olarak yer ayrılmamıştı.⁴³⁴ Açılış merasimini izlemeye gelenler 19 Şubat 1932'de Ankara Halkevi salonunu toplantı saati olan 15.00'den önce tamamen doldurmuştu. Büyük salona giremeyenler için açılış merasimi, herkesin dinlemesi ve takip etmesi için radyodan canlı olarak yayınlanmıştı.⁴³⁵

⁴³² "Halkevleri Açılıyor", **Cumhuriyet**, No: 2790, 11 Şubat 1932, s. 1.

⁴³³ Ankara Halkevi'nin açılış merasim programı şu şekildedir: 1. İstiklal Marşı. 2. Cumhuriyet Yemini. 3. Canlı Levha. 4. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Umumi Katibi Kütahya Mebusu Recep Peker Bey'in Nutku. 5. Behçet Kemal Bey'in açılış şiiri. 6. Aydın Mebusu Reşit Galip Bey'in halkevlerinin müstakbel faaliyetine bağlı hasbıhali. 7. Çoban Piyesinin Temsili. **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1932, **BCA, 490.01/02.09.01**, s. 1-19.

⁴³⁴ "Büyük İdeal Yolunda", **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 3807, 19 Şubat 1932 Cuma, s. 1.

⁴³⁵ **Ankara Halkevi**, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1933, s. 7-8.

Açılış merasimine ilk olarak İstiklal Marşı ile başlandı. Ardından Cumhuriyet yemini edildi. Cumhuriyet yemini, Gazi'nin gençliğe hitabesindeki son cümlelerin ve gençliğin Gazi'ye verdiği şu cevabın bestelenmesinden meydana gelmişti: “*Ey Gazi Reis! Birinci vazifem, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, dünya, dünya, dünya durdukça korumaktır, korumak, yükseltmektir.*”⁴³⁶ Bundan sonra Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri Kütahya Milletvekili Recep Peker, Halkevlerinin hangi amaçla kurulduğunu ve özünün ne olduğunu anlatan bir söylev gerçekleştirmiştir.

Recep Peker bu nutkunda, bir milletin yetişip istikbale hazırlanması için klasik vasıtalar ve müesseselerin en başta geleninin mektepler olduğunu, fakat muasır milletlerin; milli bir mevcudiyet olarak yetişip teşkilatlanmak için sadece iktisadi, askeri, siyasi ve kültürel teşkilatlanmanın yeterli olmadığını ifade etmiştir. Bu yüzyılda millet olabilmek için gerekli hususlara dikkati çekmiştir. Bu noktada yukarıda saydıklarımızla birlikte okul tahsilinin yanında ve ondan sonra mutlaka bir halk terbiyesi yapmak, halkı birlikte çalıştırmak gerekliliğini vurgulamıştır.⁴³⁷ Dolayısıyla, milleti bilinçli, birbirini anlayan, seven ve yine bir bütün olarak doğru bir ideale bağlı ilerleyen topluluk olarak görmüştür. Nitekim halk terbiyesi, milleti teşkilatlandırma ve milli değerlerimizi ön plana çıkarmak suretiyle işletme işidir.⁴³⁸

Recep Peker'in konuşmasından sonra Behçet Kemal Çağlar, Halkevlerinin açılışına istinaden kaleme aldığı “Açılırken” adlı şu şiirini okudu:⁴³⁹

AÇILIRKEN

Her elde var bir kalem, bir pergel, balyoz sapı:

On dört milyon emekle yapılıyor bu yapı.

Ne gösteriş, ne taklit, ne özentî inkılap

Neler yapmadın ey Türk; bu büyük işi de yap.

Türk insanlık uğruna akın eden, kan eden

Türkün medeniyeti, insanı insan eden.

Türkün güneşleriyle dünya ufku ağardı,

---

⁴³⁶ BCA, 490.01/02.09.01.

⁴³⁷ Ankara Halkevi, s. 9-15.

⁴³⁸ Hamit Zübeyr, “Halk Terbiyesi Vasıtaları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Mart 1933, s. 152.

⁴³⁹ Halkevlerinin Doğuşu, Açılışın İlk Haftası, Halkevleri Genel Merkezi Yayınları, 19 Şubat 1932, s. 3-4; BCA, 490.01/02.09.01, s. 6-7.

*Türk olmasa tarihe yazılacak ne vardı?
Ey dünya yine bizden ders alacaksın yarın...
Sesini duyuyoruz derinden atların:
(Bugün sizden hoşnutuz ey Gazi nesilleri
Medeniyet safında en yüksek en ileri,
Bu çetin parolayı tekrarladıkça sizler,
Geçmiş asırlar gibi sevgi ve saygı gizler
Gelecek asırlarda büyük Türk milletine
Türk olana mukadder aynı vazife yine
İnsaniyet örneği, medeniyet rehberi,
Yolunuz açık olsun ey Gazi nesilleri...)
Bu sözü tutmayı Türk genci yolsuz sayar;
Kanımıza güvenin bekleyin ey atalar
Ey dünya Türkün ölmez ruhunu öğren tanı,
Baştan başa yayılıp bu yeni Türk vatani
İmrenecektir bize yeryüzünde dört bucak;
Türkeli gibi olmak darbimesel olacak
Türkün yalnız cesaret değil asıl hassası
Medeniyet aşkıyla bir: Türkün Türk olması
Nemiz eksik eskiden? Damarda var aynı kan.
Kafada aynı şuur, gönülde aynı iman,
İçteki ve dıştaki zincirleri kırmışız,
Biz varız diye bütün cihana haykırmışız
O günde şom ağızlar nemiz var ki diyordu:
Yokluk içinde nasıl yaptık imandan ordu;
En mücehhez muntazam orduyu halk eden biz,
Bugün de başka şeyler yaratmayı biliriz:
Arkadaş geri durma uzaktan çatma kaşı,
İmanına azmine işte bir mihenk taşı:
Var mısın çık meydana, kendini burada göster
Türk gencinin hızını bütün bir yurda göster.
Bunu yurt zaten bilir; öğrensün bütün cihan,
Dünyanın en kuvvetli kanıdır sendeki kan,*

Biz varız, Türk genci var, diri Türk gençliği var.

Bugün emanet diye kalbimize konanlar,

Bulacaklar buldular en sarsılmaz temeli.

Binbir gecenin bu anda bir ağızdan sesi bu:

Bugün doğan güneşin olmayacak gurubu...

Hedefi gösterecek, yayımızı görecek,

Bizlere bulut feyzi, şimşek hızı verecek

Halkevleri bu günden büyük yola girecek:

Ne geride kalacak ne yolda duracağız;

O bizi yürütecek, biz onu saracağız...

Gayeye varacağız.

Gayeye varacağız...

Aydın Milletvekili Reşit Galip Bey, Behçet Kemal Çağlar'ın açılış şiirinin ardından Halkevini teşkil eden 9 şubenin nasıl ve hangi yollarla çalışacağını tarihten örnekler vererek anlattı. Sözlerine son verirken “*Türk gençliğinin ruhu, şu kısa ve ne kadar süreceği belirsiz hayatta her türlü maddi hesaplardan uzak yüksek mefkûrelere bağlanmaktaki güzelliği bütün şümulü ile duyacak kadar asil ve hassastır*”⁴⁴⁰ diyerek Türk gençliğine olan inancını ve güvenini ifade etti. En son olarak Çoban Piyesi temsil edildi ve merasime son verildi.⁴⁴¹

2.2. ANKARA HALKEVİ İDARİ YAPISI VE BAŞKANLARI

Ankara Halkevi'nin Halkevlerinin merkeziymiş gibi yanlış bir algılama olmasından dolayı öncelikle belirtmek gerekir ki her Halkevi, bulunduğu şehir, kasaba veya köyün Halkevi idi.⁴⁴² Bu esas, milli değerlerin ve topluluk dayanışmasının her Halkevinin çevresinde yaşayan vatandaşlar tarafından benimsenmesi için oluşmuştu. Dolayısıyla Halkevlerinin genel merkezi yoktu. Her Halkevi kendi bulunduğu yerde çalışıyordu ve her Halkevinin çalışması, nerelere ve ne surette bağlı olduğu, bütçesi, çalışma programlarının yapılması ve verilmesi zamanı ile şekli öğreneğinde yazılıydı. Bu bağlamda Ankara'daki Halkevi yalnız Ankara'nın Halkeviydi.⁴⁴³ Halkevlerinin açılma kararı ve mesaisinin genel sevk ve idaresi Fırka Genel İdare Heyeti'ne, Halkevlerinin

⁴⁴⁰ Ankara Halkevi, s. 32.

⁴⁴¹ “Ankara Halkevi'nin Açılma Merasimi”, *Akşam*, No: 4800, 20 Şubat 1932, s. 4.

⁴⁴² **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943**, s. 3.

⁴⁴³ **CHP Halkevleri Öğreneği**, s. 21.

tesisi, oluşturulması ve düzenlenmesi ise Halkevleri Talimatnamesi'ne göre Vilayet İdare Heyetleri'ne verilmişti.⁴⁴⁴

Ankara Halkevi diğer Halkevlerinden farklı bir şekilde oluşturulmuştur. Merkezde olması itibariyle buranın başkanı Genel İdare Heyeti tarafından seçilmiştir. Bütçesi Genel İdare Heyeti tarafından tasdik olunmuştur. Bunun yanında doğrudan doğruya Genel Sekreterlikle yazışmış ve raporlarını buraya göndermiştir.⁴⁴⁵

Halkevlerinin parti örgütüne bağlı olarak açılması nedeniyle Halkevlerinin hukuksal tüzel kişiliği bulunmuyordu. Bu durumda Ankara Halkevi genel merkezin yerine önem kazanıyordu. Yasal olarak var olan genel merkez boşluğu, parti merkezindeki büronun yanı sıra Ankara Halkevi aracılığıyla dolduruluyordu. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın genel merkezinde Halkevlerinin açılmasıyla beraber Halkevleri Bürosu oluşturulmuştur. Parti yönetiminin aldığı kararları ve diğer uygulama ile ilgili yönergeleri sürekli olarak Halkevlerine gönderiyor ve genel merkez ile Halkevi arasındaki sürekli iletişimi sağlıyordu.⁴⁴⁶

Ankara Halkevi, CHP'nin idare merkezi olması ve bütün yazışmaların merkezden geçmesi sebebiyle büyük bir sorumluluk üstlenmişti. Okuma odalarının düzenlenmesi ve kitapların Halkevlerine dağıtılması, spor çalışmalarının düzenlenmesi, halkın kültürel gelişimini sağlayacak konularda konferanslar düzenlenmesi ve Halkevleri ile ilgili bütün işler merkezin kontrolü ile sağlanıyordu. Ayda bir kadın ve erkeklerin bir arada bulunduğu toplantıların yapılması, yoksul hastaların tedavisi, köylüye maddi ve manevi yardım yapılması, köylerin içtimai durumunun tetkik edilmesi,⁴⁴⁷ gençlerin yetişmesi için imkanların yaratılması⁴⁴⁸ merkezin kontrolündeydi. Yine milli günlerin heyecanının teşvik edilmesi, tarihi eserlerin tespiti hakkında durum tespiti gibi genel yönetim ve düzenlemelerle ilgili genelgeler, Ankara merkezden diğer tüm Halkevlerine bildiriliyordu.⁴⁴⁹

Bütün bu yönetim ve denetim işlerini Ankara Halkevi'nin şube komiteleri ve idare kurulları sağlamaktaydı. Şubelerin komite üyeleri ve başkanları iki yılda bir gizli oy

---

⁴⁴⁴ CHF Halkevleri Talimatnamesi...(1933), s. 7.

⁴⁴⁵ CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, (1940), s. 9.

⁴⁴⁶ Toksoy, a.g.e., s. 37.

⁴⁴⁷ BCA, 490.01/734.04.01, s. 10.

⁴⁴⁸ BCA, 490.01/734.04.01, s. 17.

⁴⁴⁹ BCA, 490.01/04.18.02, s. 1-4.

ile yapılan seçimler sonrasında belirlenirdi. Her şubenin komitesi, seçimler sonrasında hemen toplanır ve yıllık bir çalışma programı hazırlardı. Bu program, Ankara Halkevi idare kurulunun onayından geçtikten sonra uygulanırdı. Bu programın bir nüshası da Ankara Halkevi'nin bağlı olduğu CHP İdare Heyeti'ne verilirdi. Halkevi İdare Heyeti ise Halkevi başkanı ile şubelerinin başkanlarından oluşmaktaydı.

Ankara Halkevi'nin 19 Şubat 1932'de açılışından bir hafta sonra 8 şubenin seçimleri yapıldı. İlk önce Aydın Milletvekili Reşit Galip, genel salonda adaylara seçim usullerini anlattı. Elliye kadar üye kaydedilen şubelerin üçer, elliden fazla kayıtlı şubelerin de beşer kişiden oluşan bir komite seçeceklerini söyledi. 9 şubeden sadece Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin seçimleri çoğunluk sağlanamadığı için bir hafta sonra Cuma gününe bırakıldı. 26 Şubat 1932'de gerçekleştirilen seçimlerde Ankara Halkevi teşkilatına seçilen isimler şunlardır:

Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi: İshak Refet Bey, Celal Sahir Bey, Behçet Kemal Bey, Hüseyin Namık Bey ve Hıfzı Oğuz Bekata.

Güzel Sanatlar Şubesi: Ferhunde Remzi Hanım, Necdet Remzi Bey, Mümtaz Bey, Ulvi Cemal Bey ve Cevat Memduh Bey.

Temsil Şubesi: Hami Bey, Münir Hayri Bey, Muhittin Bey, Mahmut Bey ve Sadi Bey.

Spor Şubesi: Vildan Bey, Saffet Bey, Mümtaz Bey, Ekrem Bey ve Namık Rahmi Bey.

İçtimai Yardım Şubesi: Dr. Ragıp İbrahim Bey, Terbiye Hilmi Malik Bey, Dr. Sadi Bey ve Diş Tabibi Ali Rıza Bey.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi: Rıdvan Nafiz Bey, Şefik Bey ve İhsan Bey.⁴⁵⁰

Kütüphane ve Neşriyat Şubesi: İhsan Bey, Mecdi Saadettin Bey, Cevdet Nasuhi Bey, Neşet Halil Bey ve Servet Rifat Bey.

Köycüler Şubesi: Naci Bey, Kerim Ömer Bey, Ali Vahit Bey, Cevat Fazıl Bey ve Edip Bey.

Müze ve Sergi Şubesi: Sami Bey, Şevket Süreyya Bey ve Hamit Zübeyr Bey.

---

⁴⁵⁰ Ankara Halkevi, s. 35.

Bu dokuz şubenin bir buçuk yıl içerisinde kaydedilmiş olan çeşitli ve öğrenci üye miktarlarına baktığımız zaman şu şekildedir: Dil ve Edebiyat Şubesi: 105 çeşitli ve 71 öğrenci üye olmak üzere 176, Güzel Sanatlar Şubesi: 78 çeşitli ve 43 öğrenci olmak üzere 121, Temsil Şubesi: 102 çeşitli ve 106 öğrenci olmak üzere 208, Spor Şubesi: 72 çeşitli ve 88 öğrenci olmak üzere 114, Sosyal Yardım Şubesi: 93 çeşitli ve öğrenci olmak üzere 114, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi: 108 çeşitli ve 147 öğrenci olmak üzere 255, Kütüphane ve Yayın Şubesi: 106 çeşitli ve 37 öğrenci olmak üzere 143, Köycülük Şubesi: 92 çeşitli ve 23 öğrenci olmak üzere 115, Tarih ve Müze Şubesi: 25 çeşitli ve 15 öğrenci olmak üzere 50 üyeye sahipti. Bütün şubelerin üye ve öğrenci miktarı 1332 idi.⁴⁵¹

Her şubenin başkanı aynı zamanda yönetim kurulu üyesi idi. Genel yönetim kurulu seçimlerinin yapılmasından iki yıl sonra gerçekleşecek olan diğer seçimlerden önce zaman zaman farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla seçilen ilk kişilerden sağlık, seyahat ve diğer mazeretleri olanlar ayrıldıkça yerlerine başkaları seçilmiştir. Örneğin 1932 yılının ilk seçimlerinde seçilen şube üyeleri ve komite başkanlarının bazıları 1934 yılı seçimlerine kadar farklılık göstermiştir.

1935 yılında İçel Milletvekili Ferit Celal Güven Ankara Halkevi başkanlığına seçilmiştir. Halkevinin 19 yıl süren hayatında Ferit Celal Güven, 11 yıllık süreyle Ankara Halkevi'ne en uzun başkanlık eden kişi olmuştur. Kendisinin Halkevi başkanı olduğu 1935 yılında Ankara Halkevi Yönetim Kurulunu oluşturan şube başkanları şu kişilerden oluşmuştur:

Ankara Halkevi Başkanı: Ferit Celal Güven

Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Başkanı: Hıfzı Oğuz Bekata

Güzel Sanatlar Şubesi Başkanı: Refik Epikman

Temsil Şubesi Başkanı: Servet Şefik Özdoğancı

Spor Şubesi Başkanı: Namık Katoğlu

İçtimai Yardım Şubesi Başkanı: Dr. Ragıp Tüzün

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Başkanı: Selahattin Habib Taner

---

⁴⁵¹ Halkevlerinin Doğuşu, s. 28.

Kütüphane ve Neşriyat Şubesi Başkanı: İhsan Sungu.⁴⁵²

Köycülük Şubesi Başkanı: Dr. Celal Puyan

Müze ve Sergi Şubesi Başkanı: Uluğ İğdemir⁴⁵³

1936 yılında Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Başkanı Enver Behnan Şapolyo ve Temsil Şubesi Başkanı Mecdi Kut, Ankara Halkevi Yönetim Kurulu üyesi olarak görev almışlardır. Yönetim kurulunun diğer üyeleri yukarıda vermiş olduğumuz isimlerden oluşmaktadır.

1938 yılında yapılan seçimlerde yönetim kurulunda Enver Behnan Şapolyo'nun yerine Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Başkanı olarak yeniden Hıfzı Oğuz Bekata yer almıştır. Bu yıl bir değişiklik de Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nde gerçekleşmiştir. Selahattin H. Taner'in yerine Hüseyin Avni Çubukgil bu şubeye başkan olarak seçilmiş ve yönetim kurulu üyesi olarak yer almıştır.

1940 yılında yine bu iki şubenin başkanlarında değişiklikler gerçekleşmesi suretiyle yönetim kurulunda iki farklı isim yer almıştır. Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi başkanı olarak Hıfzı Oğuz Bekata'nın yerine Faik Reşit Unat, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi başkanı olarak Fethi Aktan seçilmiştir. Diğer isimler aynı kalmıştır.

Ankara Halkevi Şube Başkanları ve üyelerini üçüncü bölümde her şubeye ait başlıklar altında yıl yıl vermeye çalıştık. Fakat 1940 sonrasında Ankara Halkevi'nin idare heyeti ve şube üyelerininin tamamını veren sadece bir belgeye ulaşabildik. Bu belge 1951 yılı Ankara Halkevi idari personel ve bütçe yazışmaları arasından çıkmıştır. Bu yüzden bu listenin Halkevi kapanmadan önce Ankara Halkevi başkanı Dr. Ragıp Tüzün'ün dönemi ve 1950 seçimleri olduğunu anlıyoruz. Buna göre Ankara Halkevi'nin son döneminde idare heyeti üyeleri şu şekilde idi:⁴⁵⁴

Ankara Halkevi Başkanı: Ragıp Tüzün

Dil ve Edebiyat Şubesi Başkanı: Naki Tezel

---

⁴⁵² Kütüphane ve Neşriyat Şubesi Başkanı aynı zamanda Kültür Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı olan İhsan Sungu'dur. Fakat bu yıl Halkevi Yönetim Kurulu üyesi olarak edebiyat öğretmeni olan Muhittin Doğan İnözü'nün yer aldığı anlaşılmaktadır.

⁴⁵³ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 300.000 Yurttaşı Çatısı Altında Topladı (1935-1936)**, Ankara Halkevi, Ulus Basımevi, Ankara, 1936, s. 1.

⁴⁵⁴ **BCA, 490.01/818.241.02**, s. 3.

Güzel Sanatlar Şubesi Başkanı: Refik Epikman

Temsil Şubesi Başkanı: Mecdi Kut

Spor Şubesi Başkanı: Namık R. Katoğlu

Sosyal Yardım Şubesi Başkanı: Ali Rıza Tümer

Halk Dershanesi ve Kurslar Şubesi Başkanı: Fethi Aktan

Köycülük Şubesi: Halil Sezai Erkut

Kütüphane ve Yayın Şubesi: Bahadır Dülger

Tarih ve Müze Şubesi: Uluğ İğdemir

Ankara Halkevi'nin idare heyeti, çalışma kolları başkanları, haftada en az bir kez toplanırdı. Yılda bir defa bütün üyelerin katıldığı genel bir toplantı gerçekleştirirdi. Bu toplantılarda Ankara'da bulunan Halkevleri ve Halkodalarında yapılan çalışmalar incelenir, eksiklikler tespit edilir ve yapılması gereken işler kayıt altına alınırdı.

Ankara Halkevi'nin 1932 yılında ilk başkanlığını Ziya Gevher Etili'nin yaptığı anlaşılmaktadır. Ziya G. Etili,⁴⁵⁵ hastalığı dolayısıyla Ankara Halkevi Başkanlığından istifa etmiştir. Genel İdare Heyeti 18 Ocak 1933 tarihli toplantıda Halkevleri Talimatnamesi'nin birinci kısmının üçüncü maddesi gereğince⁴⁵⁶ Ankara Halkevi başkanlığına Erzurum Milletvekili Nafi Atuf Kansu'yu seçmiştir.⁴⁵⁷ N. Atuf Kansu bir gün sonra 19 Ocak 1933 Perşembe günü göreve başlamıştır.⁴⁵⁸ Ankara Halkevi Başkanı N. Atuf Kansu'nun Genel Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmesiyle boşalan Halkevi başkanlığına, Genel Yönetim Kurulu 19 Mayıs 1935 tarihli toplantısında İçel

---

⁴⁵⁵ Babası Osman Efendi, annesi Gevher Hanım'dır. 1892'de Üsküdar'da doğmuştur. Liseyi Ankara Atatürk Lisesi'nde, Üniversiteyi İstanbul Hukuk Fakültesi'nde tamamlamıştır. Mezun olduktan sonra çeşitli gazetelerde çalışmıştır. 1914'te silahaltına alınmıştır. Suriye cephesinde bulunmuş ve teğmen rütbesine kadar yükselmiştir. 1921'den 1926'ya kadar Hâkimiyet-i Milliye'de yazı işleri müdürü olarak çalışmıştır. 1927'de Çanakkale'den milletvekili olarak TBMM'ye girmiş ve 1943'e kadar meclis divan kitaplığı görevini sürdürmüştür. 1927'de İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. 1934'te "Evalp" soyadını almıştır. Türk Eğitim Derneği ve Türk Hava Kurumu'nun kurucuları arasındadır. 1948-51 yılları arasında Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. 16 Ekim 1968'de vefat etmiştir. Murat Karataş, "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Siyasal Bir Portre: Ziya Gevher Etili", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 35, Konya, 2014, s. 342-344.

⁴⁵⁶ Ankara Halkevi'nin başkanı Genel İdare Heyeti tarafından seçilir. Bu Halkevinin bütçesi umumi idare heyeti tarafından tasdik olunur. Ankara Halkevi doğrudan doğruya Katibi Umumi ile yazışır ve raporlarını buraya gönderir. *BCA*, 490.01/847.353.03, s. 1; *CHF Halkevleri Talimatnamesi...*(1933), s. 7-8.

⁴⁵⁷ *BCA*, 490.01/386.1634.04, s. 6.

⁴⁵⁸ *BCA*, 490.01/386.1634.04, s. 4.

Milletvekili Ferit Celal Güven’i⁴⁵⁹ seçmiştir.⁴⁶⁰ Ferit Celal Güven’in sekiz yıl sonra 6 Temmuz 1943’te Ankara Halkevi başkanlığı görevine son vermek için istifa dilekçesi sunduğu anlaşılmaktadır.⁴⁶¹ Fakat görevine 1946 yılına kadar devam etmiştir. Genel İdare Kurulu’nun 5 Ağustos 1946 tarihli toplantısında istifası kabul edilerek yerine Ankara Halkevi başkan yardımcılığı görevini yapan Dr. Ragıp Tüzün⁴⁶² seçilmiştir.⁴⁶³ Dr. Ragıp Tüzün’ün bu görevi Halkevi kapanana kadar sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

2.3. ÖRNEK BİR HALKEVİ

Ankara Halkevi’nin verimli çalışmaları diğer Halkevlerine esaslı bir şekilde örnek teşkil etmiştir. Bilinçli ve sistemli bir şekilde çalışmalar yapan Ankara Halkevi, köylerde, sahnelerde, her imkan ve fırsatta, her yerde, halka Atatürk ilke ve İnkılaplarını özümsetmek için çalışmıştır. Halka biraz daha yakın ve faydalı olabilmek için her güzel ve verimli çareye başvurmaktan geri kalmamıştır.

Ankara Halkevinin genç aydınları, şehrin büyük kahvelerini sık sık dolaşmakta, kısa filmler, özlü konuşmalarla pek çok kahvenin yeni baştan istediği telkin hamlelerini yapabilmıştır. Yardım amaçlı konser ve baloların yanı sıra temsiller ve konferanslar birbiri ardına düzenlenmiştir.⁴⁶⁴

⁴⁵⁹ 1894’te İstanbul’da doğdu (Nüfusa kayıtlı olduğu il Adana). Adana lisesinden mezun olup Hukuk Fakültesi ve Sanayii Nefise’de üçüncü sınıfa kadar okudu. Gazeteci ve yazar olan Ferit Celal Güven, aynı zamanda resim öğretmeni idi ve bu görevini Adana Lisesinde yaptı. Milli Mücadele’nin ilk yıllarında Adana cephesinde mücadeleye katıldı ve o mıntikalarda grup kumandanlıklarında çalıştı. Divanı Harp üyesi oldu ve kâtipliğini yaptı. Müdafaa-i Hukukun yayın neşir işlerini ve istihbarat müdürlüğünü Milli Mücadele’nin sonuna kadar sürdürdü. Askerliğini I. Dünya Savaşı’nda İran ve Kafkasya’da yaptı. Fransızca bilirdi. **Sicil Sureti, BCA, 490.01/932.625.02.** Cumhuriyetten sonra kurduğu “Türk Sözü” gazetesinin başyazarlığını yaptı (1923-1967). Urfa ve İçel’den Milletvekili seçildi (1927-1946). Şükran Kurdakul, **Şairler ve Yazarlar Sözlüğü**, 2. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1973, s. 188-189.

⁴⁶⁰ **BCA, 490.01/382.1616.04**, s. 1.

⁴⁶¹ **BCA, 490.01/382.1616.04**, s. 9.

⁴⁶² Babası İbrahim Şevki’dir. 1901 yılında Trabzon Arhavi’de doğdu. 1924’te İstanbul Tıp Fakültesi’nden diplomasını aldı. Mezun olduktan sonra askerliğini Haydarpaşa askeri hastanesinde ihtiyat tabip yüzbaşı olarak yaptı. 1932-1942 yılları arasında Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi başkanlığı yaptı. Bu arada Ankara Yenişehir ve Çankaya idare heyetlerinde üye olarak CHP teşkilatında fahri hizmetlerde bulundu. Kızılay Ankara Merkez Heyeti fahri üyeliğini yaptı ve Türk Hava Kurumu’nda çalışmalarda bulundu. 1931’de Ankara Maarif Sıhhat Müfettişliği görevine başladı. 1939’da CHP’ye nakil suretiyle bu görevinden ayrıldı. Aynı yıl 325 lira maaşla Ankara Halkevi Müfettişliğine başladı. **CHP Memurlarına Mensup Hal Tercümesi, BCA, 490.01/398.1689.02**, s. 1-3. Ankara Merkez Belediye Başkanlığına seçilen Ragıp Tüzün’ün başkanlığı 1580 sayılı Belediye kanununun 89. maddesine göre 20 Şubat 1948’de onandı. **Karar No: 21578, BCA, 30.11/196.05.11.**

⁴⁶³ **BCA, 490.01/398.1689.02**, s. 11.

⁴⁶⁴ Behçet Kemal Çağlar, “Bir Örnek Halkevi”, **Ülkü Halkevleri Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 60, Şubat 1938, s. 550.

Ankara Halkevi bütün çalışmaları ve her yönü ile bir Cumhuriyet okulu durumunda bulunuyordu. Burada ülkenin önde gelenleri hem bir şeyler öğretiyorlar hem de bir şeyler öğreniyorlardı. Herkes uzmanlık alanında bir şeyler vermeye çalışırken, diğer alanlarda da bu Cumhuriyet okulundan yeni bir şeyler öğrenebiliyordu. Ankara Halkevi'nin bu konumu zamanla diğer Halkevlerine de yayılmıştır.⁴⁶⁵

Halkevleri ile ilgili olarak CHP'nin genel merkezi olan Ankara'da kurulan büro, en başından beri düzenli bir çalışmaya girişmiştir. Bütün şubelerle olan ilişkilerini belirli bir bürokratik mekanizma içinde yürütmüştür. Genelgeler Ankara'dan tek tek Halkevlerine gönderilirken, buralardan gelen bilgiler ve çalışma raporları da düzenli olarak arşive işlenmiş ve bilgiler üzerinde istatistik çalışmaları yapılmıştır. Bu suretle bazı genellemelere ve çalışmalar hakkında genel bir durum değerlendirmesine gidilmek istenmiştir. Bu büronun hazırladığı bir küçük kitapta Halkevlerinin yıl içinde yaptıkları çalışmaların raporlarının özetleri bir araya getirilmiş ve elde edilen bilgilerin sayısal bir dökümü yapılmıştır.⁴⁶⁶

Buna göre Ankara Halkevi, açılmış olduğu 1932 yılında konferans, konser, sinema, temsil, çeşitli toplantı, müsamere ve balolar düzenlemiş ve bunlara 92.797 kişi katılmıştır.⁴⁶⁷ Ankara Halkevi, 1933 yılı içinde 169 umumi halk toplantısı yapmış ve bu toplantılara 63.565 kişi katılmıştır. Bunun yanında 31 konferans, 27 konser ve 43 temsil gerçekleştirmiş ve bunlara 61.250 kişi katılmıştır.⁴⁶⁸ 1933 yılında bu etkinliklere sergi, sinema, müsamere ve kütüphaneye gelenler de dahil olduğu zaman toplamda 137.347 kişinin geldiği anlaşılmaktadır. 1934'te 125.583, 1935'te 291.194,⁴⁶⁹ 1936'da 384.793, 1937'de 475.651,⁴⁷⁰ 1938'de 408.673,⁴⁷¹ 1939'da

---

⁴⁶⁵ Toksoy, a.g.e., s. 37-38.

⁴⁶⁶ Çeçen, a.g.e., s. 142-143.

⁴⁶⁷ **Ankara Halkevi**, s. 51.

⁴⁶⁸ **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet...**, s. 120-121.

⁴⁶⁹ **Ankara Halkevi**, s. 52-54; **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 384.793 Yurttaşı Çatısı Altında Topladı (1936-1937)**, Ankara Halkevi, Ankara, 1937?, s. 12. Ankara il merkez nüfusunun 1935 nüfus sayımına göre 122.720 olduğunu göz önüne alırsak bu yıl Halkevine gelenlerin sayısının nüfusun iki katından fazla olduğunu görürüz.

⁴⁷⁰ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 475.651 Yurttaşı Çatısı Altında Topladı (1937-1938)**, Ankara Halkevi, Ulus Basımevi, Ankara, 1938.

⁴⁷¹ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 408.673 Yurttaşı Çatısı Altında Topladı (1938-1939)**, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1939?

542.940,⁴⁷² 1940'ta ise 635.501 yurttaş⁴⁷³ Ankara Halkevi'ni ziyarete gelmiş ve çalışmalarına katılmıştır. Bu durum Ankara Halkevi'nin kısa zamanda ulaşılmış olduğu başarı ile ilgilidir. Nitekim bir iş üzerinde özenle kaydedilmiş rakamların olması, o işin gidişatını açık bir şekilde ortaya koyar.

Ankara Halkevi, tarih, edebiyat, sosyoloji, eğitim, sağlık, iktisat vb. her konuda çok önemli toplantılara sahne olmuştur. Bu yönüyle de milli gelişme ve yükselme açısından çok önemli neticeler elde edilmiştir. Bu bağlamda bir örnek verecek olursak, 2-11 Temmuz 1932 tarihleri arasında Ankara Halkevi'nde gerçekleşen toplantının ayrı bir öneme sahip olduğunu görürüz. Bu toplantı, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti üyeleri, Darülfünun tarih profesörleri ve öğretmenleri, lise, öğretmen okulu ve ortaokul tarih öğretmenlerinin katılımıyla tarih öğretimi hakkında yapılmıştır.⁴⁷⁴ “Birinci Türk Tarih Kongresi” olarak tarihe geçen bu toplantıda, Milli Eğitim Bakanlığı müfredatında ortaya koyulan Türk tarih tezi ve yeni tarih eğitimi yolu tarihçilere ve kamuoyuna anlatılmıştır.

Türk ırkının sarı ırka mensup olduğu ve “secondaire”, yani ikinci derecede kabul edilmesi ve Avrupa tarihlerinin, “barbar” lakabını verdikleri Türkleri sadece istilacı bir kavim olarak görmesi gerçeği vardır. Bu durum karşısında Atatürk, “*Türklerin dünya tarihinde hakiki yeri ve medeniyet âlemindeki yeri ne olmuştur?*” sorusu üzerine yoğunlaşmıştır. Esas olarak 1929'dan sonra, yeni kitapların getirilmesi ile birlikte etrafındaki devlet ve bilim adamlarının da Türk tarihi ile ilgilenmelerini istemiştir. Bu çerçevede Türkiye'de Atatürk önderliğinde tarih araştırmaları devri açılmıştır.⁴⁷⁵ Bu çerçevede, Birinci Türk Tarih Kongresi'nin öncelikli amacını, Türk tarihçilerine milli kültür yolunda doğru yolu göstermek ve onları aydınlatmak⁴⁷⁶ şeklinde özetleyebiliriz.

Ankara Halkevi, bütün şubeleri ile Halkevlerinin kuruluş amacını ve Halkevlerinden beklenen işleri her yıl, bir önceki yıldan daha verimli, daha etraflı bir şekilde

---

⁴⁷² **Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde 542.940 Yurttaş Gelmiş, Evin Çalışmalarından Faydalanmış, Evin İşlerine Yardımcı Olmuştur**, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1939.

⁴⁷³ **Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde 635.501 Yurttaş Gelmiştir**, Alaeddin Kral Basımevi, Ankara, 1941?

⁴⁷⁴ Toplantıya Askeri Lise öğretmenleri de (11) dahil olmak üzere toplam 241 kişi katılmıştır. T.C. Maarif Vekâleti, **Tarih Müderris ve Muallimleri İctimai**, Ankara Halkevi, 2-11 Temmuz 1932, s. 1-15.

⁴⁷⁵ İnan, **a.g.e.**, s. 256-257.

⁴⁷⁶ Tarih Tedrisatı İctimai Hakkında, **BCA, 030.10/117.817.01**, s. 1; “Tarih Kongresi Bitti”, **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 3947, 12 Temmuz 1932, s. 1.

gerçekleştirmek için bütün maddi ve manevi imkanlarını bir araya toplayarak çalışmıştır. Ankara Halkevi'nin düzenlemiş olduğu bütün konferanslar, toplantılar, temsiller, konserler, sinemalar, köy gezileri vs. büyük bir ilgi ile takip edilmiştir.

Bunun yanında Ankara Halkevi'nde kutlanan Yerli Mallar Haftası, o dönemde memlekette yerleşmiş bir gelenek olmuştur. Bu vesile ile millet olarak her yıl yapılan ve yapılacak olan iktisadi işlerin neler olduğunu toplu halde gözden geçirme fırsatı yaratılmış⁴⁷⁷ ve memleketin ekonomiye olan ilgisinin artması sağlanmıştır.⁴⁷⁸ Ayrıca Ankara Halkevi'nin kitap hülasa ettirme, hikaye, şiir ve nesir müsabakaları, bu bakımdan diğer Halkevlerine örnek olacak mahiyette olmuş⁴⁷⁹ ve bunlardan çok önemli neticeler elde edilmiştir.

Her yıl Şubat'ın 19'undan sonra gelen Pazar günlerinde Halkevlerinin kuruluş yıldönümünü kutlamak bir gelenek halini almıştı.⁴⁸⁰ Bu kutlama gününde bütün Halkevlerinde toplantılar yapılır ve yeni Halkevleri o gün törenle açılırdı. İşte Halkevlerinin her yıl dönümünde Ankara Halkevi'nde Parti Genel Başkanı sıfatıyla Başbakan bir nutuk söylemiştir. Başbakanın bir yıllık çalışma üzerinde değerlendirmelerini yapıp daha sonra yapılacak olan çalışmalar hakkında da yönlendirici açıklamalarda bulunması bu geleneğin bir parçasıdır. Bu kutlama törenlerinde Başbakanın konuşmasını, bütün Halkevlerinde toplanmış olanlar radyodan canlı olarak dinlerlerdi ve bütün Halkevleri bu suretle açılmış olurdu. Bu konuşmalar Halkevlerinin çalışmaları, eksiklikleri ve gidişatı hakkında bilgiler içerirdi. Türk milletinin yaşamış olduğu acı tarihi anlatmakla birlikte binbir zorluklarla kurulan Cumhuriyet'in anlaşılmasını sağlardı. Atatürk ilke ve inkılaplarının sağlıklı bir şekilde nasıl devam edebileceğinin yollarını gösterir, böylelikle bilinçli bir toplumun oluşmasına hizmet ederdi.

21 Şubat 1937'de Başbakan Şükrü Saraçoğlu Ankara Halkevi'nde vermiş olduğu söylevinde, Türk milletinin yakın geçmişte bazı hatalarından dolayı yaşamış olduğu zorluklardan bahsetmiştir. Atatürk önderliğinde bu zorlukların üstesinden birlik olmak

---

⁴⁷⁷ Sayın Başvekil Şükrü Saraçoğlu'nun 12.12.1942 tarihinde 13'üncü Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası Münasebetiyle Ankara Halkevi'nde İrat Buyurdukları Nutuk, **BCA, 030.01/11.63.04**, s. 1.

⁴⁷⁸ "İsmet İnönü, Dün Artırma ve Yerli Mallar Yedigününü Açtı-Başbakanımız Ankara Halkevi'nde Mühim ve Güzel Bir Nutuk Söyledi", *Cumhuriyet*, No: 3801, 13 Aralık 1934, s. 1.

⁴⁷⁹ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943**, s. 4.

⁴⁸⁰ "Halkevlerinin 5'inci Yıl Dönümü Dün Törenle Kutlandı-Ankara Halkevi'nde Recep Peker Güzel Bir Nutuk Söyledi", *Cumhuriyet*, Sayı: 4232, 24 Şubat 1936, s. 1.

suretiyle gelinebildiğini ifade etmiştir. Sonrasında ise Atatürk'ün Türk vatanını yeniden kurduktan sonra bu acı zamanların bir daha yaşanmaması için birçok önlemler aldığını belirtmiştir. Bunların en önemlisinin bütün milletin iradeye katılımını sağlayan bir halk devleti kurması olduğunu sözlerine eklemiştir. Son olarak, kurulan Halkevlerinin, bu milletin ayakta kalabilmesi ve ilerleyebilmesi için milli birlik ve beraberlik olgularını yaşattığına vurgu yapmıştır.⁴⁸¹

1940 yılına gelindiğinde Halkevlerinin sekizinci yıldönümü (25 Şubat 1940 Pazar günü) Ankara Halkevinde düzenlenen bir törenle Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Başbakan Refik Saydam'ın açılış nutku ile kutlanmıştır. Halkevlerinin ilk açılış günü olan 19 Şubat'ı takip eden tatil günü, her yıl Ankara Halkevi'nden, Halkevlerinin vermiş olduğu hizmetlerin vatandaşlara hesabını vermenin kutlama geleneğinin en önemli unsuru olduğu ifade edilmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü konuşmasında, halka hizmet yolunda Halkodalarını, köylere kadar nüfuz edebilecek bir bünye taşıyan yeni bir ışık kaynakları olarak değerlendirmiştir. Halkevlerinin 9 şubesinin o güne kadar olan çalışmalarından büyük memnuniyet duyduklarını, bunun yanında çok az sayıda da olsa (genelin onda biri kadar) kendilerinden bekledikleri faydayı sağlayamayan halkevlerinin de varlığından bahsetmiştir. İsmet İnönü devamında şöyle söylemiştir: *“Halkevleri bütün vatandaşların ortak malıdır. Halkevlerimizin temiz, verimli ve ilerler bir halde olması bütün devlet memurlarının, vatandaki bütün entelektüel sınıfın, bütün ilerlemek isteyen unsurun ortak malı, ortak vasıtası olmuştur. Halkevlerinin herhangi bir muvaffakiyetsizliğinden herhangi bir mesuliyet hepsinin, hepsinin boynundadır.”*⁴⁸² Burada Halkevlerinin çalışmasından bütün devlet memurlarının, yetkililerin ve aydınların sorumlu olduğunu belirtmiştir.

Halkevleri, mahalli tarih ve folklor tetkikleri gerçekleştirmiş ve bu tetkikleri dergilerinde veya ayrı ayrı kitaplar halinde yaymışlardır. Bazıları da bu çalışmalarını daha ileri götürerek mahalli özelliklerine ait maddi kültür malzemelerini toplayarak müzelerin özünü meydana getirmişlerdir. Bu çalışmalar ileride Milli Halk Müzesi'nin temelini teşkil edecektir. CHP 1932-42 çalışma faaliyetleri hülasasında Ankara Halkevi bu alandaki çalışmalarıyla örnek Halkevleri arasında başta gelmiştir. Bu

⁴⁸¹ “B. Şükrü Saraçoğlu'nun Halkevlerinin Yıl Dönümü Dolayısıyla Ankara Halkevi'ndeki Söylevi”, *Ulus*, No: 5594, 22 Şubat 1937, s. 5.

⁴⁸² “Halkevleri 'nin Sekizinci Yıldönümü”, *Ülkü ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 15, Sayı 85, Mart 1940, s. 1-4.

çerçevede Ankara başta olmak üzere, Eminönü, İzmir, Mersin, Bursa, Adana, Çorum, Balıkesir, Bolu, Sındırgı, Aydın, Elazığ, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Konya Kayseri, Tire ve Bergama Halkevleri diğer başarılı Halkevleri arasında yer almıştır.⁴⁸³

Ankara Halkevi, Ankara'da bulunan sosyal kurumlarla sürekli olarak irtibat halinde olmuş ve bu kurumların çalışmalarına elinden geldiğince yardım etmiştir. Bu yardımları ve mücadelesi neticesinde hükümet ve kurumlar tarafından takdir edilmiştir. Örneğin, Türk Dil Kurumu Genel Sekreterliği, dil ülküsünün ulus içinde yerleşmesi için Ankara Halkevi'nin göstermiş olduğu çabalardan dolayı teşekkürlerini bir borç bilmiştir.⁴⁸⁴ Bu durum Ankara Halkevi'nin memlekette vatandaşların öz Türkçeyi sevmeleri ve benimsemeleri için mücadele ettiğini ve faydalı çalışmalar gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Ankara Halkevi, Atatürk'ü yakından tanımak ve kendisiyle konuşmak isteyen yabancıların Ankara'ya geldikleri zaman mutlaka uğradığı yer olmuştur. Ankara Halkevi'ne gelen yabancı devlet adamları ve diplomatlar, burada Halkevi çalışmalarını yakından takip etmişlerdir. Gösterilen temsilleri seyretmişler ve düzenlenen konferanslara katılmışlardır. Örneğin II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'yi ziyarete gelen İngiltere Dışişleri Bakanı Mr. Eden, İnönü ile birlikte Ankara Halkevi'nin bir folklor gösterisine gelmiş ve çalışmalarını ilgiyle takip etmiştir. Mr. Eden, böyle bir kültür ocağının İngiliz halkına da örnek olması amacıyla Londra'da bir Halkevi açmıştır.⁴⁸⁵

Konferans ve konuşmalardan başka tören ve yayım işlerinden en iyi neticeleri alan Ankara Halkevi olmuştur. Milli bayram ve törenleri tertiplemek, Türk büyüklerini anmak gibi birlik ve beraberlik adına büyük toplantılarda konuşmalara yer verilmiştir. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Milli Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, kazanılan zaferler ve Lozan günleri, Atatürk'ün vefatı, Dil Bayramı gibi çeşitli vesilelerle yapılan toplantılarda o günlerin anlam ve

---

⁴⁸³ Aynı zamanda Yeni Türk, Halk Bilgisi, Haberleri, (Eminönü), Gediz (Manisa), Çorumlu (Çorum), Görüşler (Adana), Uludağ (Bursa), İnanç (Denizli), Konya (Konya), Burdur (Burdur), Karadağ (Diyarbakır), Doğuş (Kars), ,çel (Mersin), Ün (Isparta), Taşpınar (Afyon) Halkevi dergilerini de mahalli tarih ve folklor tetkikleri yaparak bu sahada değerli eserler meydana getirmişlerdir. **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s. 17.

⁴⁸⁴ "Dil Kurumunun Teşekkürleri", *Ulus*, 29 Eylül 1941, s. 2.

⁴⁸⁵ Halkevlerinin yurt dışındaki başarılı görünümü nedeniyle, İngiliz Dışişleri Bakanı Mr. Eden'in Halkevlerine üye olduğu da bilinmektedir. Toksoy, **a.g.e.**, s. 141-143.

önemini içeren konuşmalar yapılmıştır.⁴⁸⁶ Yayın işlerine gelince, 1942 yılına kadar 70 Halkevi 500 cilde yakın kitap neşretmiştir. Bu bakımdan Ankara Halkevi 46 kitapla en başta gelmiştir. Ardından Gaziantep (28 kitap), Eminönü (25 kitap), İzmir (25 kitap), Balıkesir ve Kayseri (23 kitap), Bursa (19 kitap), Manisa (17 kitap), Konya (15 kitap), Zonguldak (14 kitap) ve Bergama (11 kitap) gelmektedir.⁴⁸⁷

Ankara Halkevi daima kültürel kaynaşma, toplumsal bütünleşme gibi değerlerin toplumda oluşması adına önemli etkinliklere sahne olmuştur. Halkevlerinin onuncu açılış yıldönümü münasebetiyle kutlanan bayram bunu açıkça göstermektedir. Bu törende Türkiye'nin 10 ilinden, o bölgelerin halk hayatını canlandıracak, oyunlarını oynayacak ve türkülerini söyleyecek 104 yurttaş Ankara'ya davet edilmiştir. Töreni CHP Genel Sekreteri Fikri Tüzer açmıştır. Törene katılan yüzlerce vatandaş, Erzurum, Trabzon, Kars, Urfa, Çorum ve Ödemiş gibi bölgelerin yöresel oyunlarını büyük bir heyecan içerisinde seyretmiştir.⁴⁸⁸ Böylelikle bu vatandaşlar hem Ankara'nın bayramını görme ve Ankara'yı tanıma fırsatı bulmuşlar hem de kendi memleketlerini tanıtmışlardır.

1945 yılında Halkevlerinin 13. yıldönümü münasebetiyle Ankara Halkevi Başkanı Ferit Celal Güven, radyoda bir konuşma yaparak Halkevlerinin önemini Türk halkına anlatıyordu. Güven, konuşmasında, devrimin halk için kapısını açtığı yuvanın adının Halkevleri olduğunu, kapısının herkese açık olduğunu, tüm kesimlerden ve nesillerden insanların burada toplanarak kaynaştıklarını, isteyen zamanını her açıdan değerlendirerek Halkevlerinde geçirebileceğini ifade etmiştir. Devamında isteyen kurslara katılabileceğini, dileyenin ise kitap okuyabileceğini, herkesin birbirine karşı saygılı olduğunu ve anlayış içinde bulunduğunu, herkesin istediğini öğrenebileceği veya öğretebileceği bir yuvaya sahip olduğunu belirtmiştir. Halkevlerinin yeni Türkiye'nin temel direkleri içinde en önemlisi olduğunu vurgulamıştır.⁴⁸⁹

Ankara Halkevi'nin çatısı altında konferans ve konserleri dinlemek, kitap okumak ve dershanelerinden faydalanmak, gösterileri seyretmek, güzel sanatlarda, sosyal

---

⁴⁸⁶ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943**, s. 4.

⁴⁸⁷ **CHP Halkevleri ve Halkodaları'nın 1942 Çalışmaları**, s. 4-5; Ankara Halkevi, ertesi yıl kitap yayımında 50 kitap ve broşürle birinci sırada yer almıştır. **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944**, s. 10.

⁴⁸⁸ "Ankara Halkevi'nde Milli Oyunları Seyrederken", *Ulus*, 23 Şubat 1942, s. 4.

⁴⁸⁹ Çeçen, **a.g.e.**, s. 209-210.

yardımda, köycülükte, sporda, dil ve tarih işlerinde çalışmak için 1947 yılının ilk altı ayında Ankara Halkevi çalışmalarından 331.687 vatandaş faydalanmıştır.⁴⁹⁰

Halkevlerinin on altıncı, Halkodalarının ise sekizinci yıldönümü kutlamaları Ankara Halkevi'nde düzenlenen törenle yapılmış ve çok ilgi görmüştür. En az iki bin kişinin katıldığı kutlamada Ankara Halkevi'nin merdivenlerinde dahi boş yer kalmamıştır. 22 Şubat günü saat 15.00'de başlayan kutlamalara saatinde gelenler yer bulamamış ve geri dönmüşlerdir. Bu toplantıların parasız olması da ilginin daha fazla olmasını sağlamıştır. Ankara Halkevleri bürosu, her yıl birkaç yerin Halkevi ve Halkodaları mensuplarını Ankara'ya davet etme geleneği başlatmıştır. Böylece davetliler hem Ankara'yı görme fırsatı bulmuş hem de Ankaralıları yurdun değişik yerlerinden gelen yurttaşları kendi havaları içinde tanımışlardır.⁴⁹¹

Ankara Halkevi, çok özel ve anlamlı günlerin milli bir bayram haline gelmesi için özellikle çabalamıştır. Örneğin Atatürk'ün Ankara'ya gelişinin yıldönümü bunun en güzel örneğidir. Bu münasebetiyle her yıl olduğu gibi 27 Aralık 1949'da Halkevi'nde "Atatürk Gecesi" adı altında bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda hatipler Atatürk'ün Ankara'ya geldiği güne ait hatıralar anlatmışlardır. Gerçekten çok heyecanlı geçen bu toplantıda Naşit Uluğ'un konuşmasından bir kısmı şu şekildedir: *"27 Aralık 1919. Hava geceden karlı idi. Gün doğunca her tarafın bembeyaz olduğu görüldü. Bu bembeyaz yayla düzünün üzerinde yalnız yollar siyahtı ve bu yolların üzerinde, o zaman bir yabancıнын vermiş olduğu rapora göre, otuz bin kadar insan bir nehir gibi akıyordu... Saat dokuzda doğru kumandan, Ankara ufkunun en yüksek noktasına vardığı zaman uzaktan üç otomobillik kafile görüldü. Mustafa Kemal de o anda Ankara'yı ilk defa bu durumda gördü; yalçın ve çıplak bir kaya parçasının eteğinde kurulmuş olan Ankara, gökyüzüne doğru kabarıırken, taş kesilmiş dalgaları andıran heybetli dağlarıyla, parlak bir güneşin altında eşsiz bir yayla güzelliği ile karşısına çıktı. Mustafa Kemal Ankara'nın aşığı, Ankara Mustafa Kemal'in aşığı oldu..."*⁴⁹²

⁴⁹⁰ "Ankara Halkevi'nin 6 Aylık Çalışması", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 7, Mart 1947, s. 46.

⁴⁹¹ Hamdi Olcay, "Halkevleri Bayramı", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 15, Mart 1948, s. 14-17.

⁴⁹² "Ankara Halkevi'nde", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 25, Ocak 1949, s. 44.

CHP, Ankara'nın kazalarında bulunan Halkevi ve Halkodaları ile de her zaman yakından ilgilenmiştir. Yeni ve güzel binalar kazandırma konusunda büyük çaba sarf etmiştir. Ancak zaman zaman bazı sebeplerden dolayı gecikmeler ve zorluklar da yaşamıştır. Örneğin Keskin, Beypazarı, Nallıhan binaları ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmuştur. Kızılcahamam, Haymana, Kalecik bölgelerinin en iyi binaları kiralanmıştır. Fakat Polatlı ve Ayaş ilçelerinde yeni Halkevi binası yapılmasında geç kalınmıştır. Bunun sebebi olarak II. Dünya Savaşı gösterilmiştir.⁴⁹³ Halbuki bu iki kaza özellikle de Polatlı tren güzergahında önemli bir transit merkezi konumundadır.⁴⁹⁴ Bu bölgede kiralanacak daha iyi bina olmadığından savaş sonrasına kadar bu yetersiz binalarda kalınmıştır. Bunun yanında yine bu dönemde Bala'da parti ve Halkodası olarak kullanılan binanın mülkiyetinin kime ait olduğunun bilinmediği⁴⁹⁵ rapor edilmiştir. Tapu ve inşaat işlerinin gecikmesinde bu gibi usulsüzlüklerin de payı olmuştur.

Ankara genelinde bulunan Halkevleri ve Halkodalarının dağılışına bakıldığı zaman şu şekildedir:

Tablo 2.1. Ankara'da Bulunan Halkevleri ve Halkodalarının Dağılışı:

* MERKEZ İLÇESİ	Ankara Halkevi	-
* Etimesgut (B)	-	Halkodası
Etlik (B)	-	Halkodası
Keçiören (B)	-	Halkodası
* Hasanoğlu	-	Halkodası
* Sakarya (Mah.)	-	Halkodası
AYAŞ İLÇESİ	-	Ayaş Halkodası
Güdül (B)	-	Halkodası
Yeregözü	-	Halkodası
BALA İLÇESİ	Bala Halkevi	-
Karaali (B)	-	Halkodası
Karakeçili (B)	-	Halkodası
Afşar	-	Halkodası
Beynam	-	Halkodası
Bezirhane	-	Halkodası
Holos	-	Halkodası
Sofular	-	Halkodası
Üçem	-	Halkodası

⁴⁹³ BCA, 490.01/1573.403.01, s. 26.

⁴⁹⁴ Malıköy, Polatlı'da bulunan bir yerleşim merkezidir. Burada bulunan Malıköy Tren İstasyonu, Sakarya Meydan Muharebesi'nde milletin kaderini belirleyen çok önemli stratejik bir istasyon olması bakımından büyük bir öneme sahiptir. Büyük ve Kanlı Sakarya Savaşı'nda Türk ordusunun bütün ihtiyaçları bu istasyon sayesinde karşılanmıştır. Savaş sırasında revir, askeri mühimmat ve lojistik merkezi ile askeri uçak pisti olarak kullanılmıştır. Bugün Milli Mücadele'nin heykeller ve görsel materyalle temsil edildiği bir müzedir.

⁴⁹⁵ BCA, 490.01/1573.403.01, s. 20.

Yeniköy	-	Halkodası
BEYPAZARI İLÇESİ	Beypazarı Halkevi	-
Gelegra (B)	-	Halkodası
Karaşar (B)	-	Halkodası
Uruş	-	Halkodası
* ÇANKAYA İLÇESİ	-	Halkodası
Elmadağ (B)	-	-
Balgat	-	Halkodası
Bayındır	-	Halkodası
Kutludüğün	-	Halkodası
Mamak (Mah.)	-	Halkodası
* ÇUBUK İLÇESİ	-	Çubuk Halkodası
Ravlı (B)	-	Halkodası
Sirkeli (B)	-	Halkodası
Akkuzulu	-	Halkodası
Büğdüz	-	Halkodası
Kışlacık	-	Halkodası
Ovacık	-	Halkodası
Tahtayazı	-	Halkodası
Yukarı Çavundur	-	Halkodası
* HAYMANA İLÇESİ	-	Haymana Halkodası
İkizce (B)	-	Halkodası
Yenice (eski adı Sındıran) (B)	-	Halkodası
Ahırlıkuyu	-	Halkodası
Çalış	-	Halkodası
Culuk	-	Halkodası
Karagedik	-	Halkodası
Oyaca	-	Halkodası
* KALECİK İLÇESİ	Kalecik Halkevi	-
Çandır (B)	-	Halkodası
Hasayaz (B)	-	Halkodası
Konur (B)	-	Halkodası
Faraşlı	-	Halkodası
* KESKİN İLÇESİ	Keskin Halkevi ⁴⁹⁶	-
Çelebi (B)	-	Halkodası
Köprüköyü	-	Halkodası
* KIRIKKALE İLÇESİ	Kırıkkale Halkevi	-
Delice (B)	-	Halkodası
Oba (B)	-	Halkodası
Aklı	-	Halkodası
Bahşili	-	Halkodası
Doğanay	-	Halkodası
Karacalı	-	Halkodası
KIZILCAHAMAM İLÇESİ	Kızılcahamam Halkevi	-
Çamlıdere (B)	-	Halkodası
Çeltikçi (B)	-	Halkodası
Güvem (B)	-	Halkodası
Pazar (B)	-	Halkodası
Akdoğan	-	Halkodası
* NALLIHAN İLÇESİ	Nallıhan Halkevi	-

⁴⁹⁶ Keskin eski bir yerleşim merkezidir. Keskin Halkevi Ankara'nın ilçelerinde açılan ilk Halkevi olma özelliğine sahiptir. 20 Şubat 1938'de açılan Keskin Halkevi, Dil ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor ve Kütüphane şubeleriyle çalışmalarını yürütmüştür. Bu çalışmalarında daima takdir görmüştür. 1951 yılında Ankara ve diğer tüm Halkevleriyle beraber kapatılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz. Hamit Pehlivanlı, "Keskin Halkevi (20 Şubat 1938-1951)", AKDITYK, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 72, Ankara, 2008, s. 645-667.

Beydili (B)	-	Halkodası
Çayırhan (B)	-	Halkodası
Atça	-	Halkodası
Eymir	-	Halkodası
Karaköy	-	Halkodası
Kavacık	-	Halkodası
Kuzucular	-	Halkodası
Sarılar	-	Halkodası
Sarıyer	-	Halkodası
Tekirler	-	Halkodası
Yenice	-	Halkodası
POLATLI İLÇESİ	Polatlı Halkevi	-
Temelli (B)	-	Halkodası
Yenimehmetli (B)	-	Halkodası
Basri	-	Halkodası
İnler	-	Halkodası
Karakaya	-	Halkodası
Karakuyu	-	Halkodası
Sakarya	-	Halkodası
Şabanözü	-	Halkodası
Türktaciri	-	Halkodası
* ŞEREFLİKOÇHİSAR İLÇESİ	-	Ş. Koçhisar Halkodası ⁴⁹⁷
Panlı (B)	-	Halkodası
Boğaz	-	Halkodası
Çıkınağıl (Evren)	-	Halkodası
Sarıyahşi	-	Halkodası
Toplam	-	84

Kaynak: CHP Halkevleri ve Halkodalarının Yurt İçinde Dağılımları, Doğu Matbaası, Ankara, 1945, s. 7-9.

Halkevlerinin ilk kuruluşu olan 1932 yılından 1944 yılına kadar hizmete girmiş bulunan Halkevleri ile Halkodaları yukarıda tabloda adları hizasında (*) işreti ile gösterilmiş olup, diğerleri bu yıl yeniden açılanlardır. İl merkezleri ile ilçe merkezlerinden sonra gelen isimlerde “Bucak” merkezi olan adların yanına (B), şehirlerdeki mahalle ve semtlerde olanların yanına (M) işreti konmuştur. Diğerleri doğrudan doğruya köyleri göstermektedir.

2.4. ANKARA HALKEVİ BİNASI

1932-51 yılları arasında Ankara Halkevi faaliyetlerine sahne olan binanın temelleri 1927 yılında atılmıştır. Yeni ve modern olarak yapılması düşünülen binanın kurulmasına Türk Ocakları merkezinin 3 Mart 1926 tarihli toplantısında karar verilmiştir. 3 Mart 1926 tarihli toplantıda hazır bulunan isimler ise şu kişilerden

⁴⁹⁷ 24 Şubat 1946’da Halkodasından Halkevine çevrilenlerden (16) birisi de Şereflikoçhisar Halkodasıdır. Bu suretle Ankara’da bulunan Halkevi sayısı 10 olmuştur. 1944 yılında Ankara’da 84 Halkodası varken, 1949’da bu sayı 115’e yükselmiştir. 1950’de 2 Halkodasının daha açılmasıyla sayıları 117’yi bulmuştur. **CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s. 28; **CHP 17’inci Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, s. 7; **CHP 18’inci Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, s. 6.

olmuştur: Türk Ocakları Merkez Heyeti Başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver,⁴⁹⁸ Mehmet Emin Yurdakul, merhum Necati Bey, Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu, Dr. Hüseyin Enver, Avukat Salih, Reşit Galip, Dr. Rıfat ve Alaettin Beyler.

Ankara Türk Ocağı binasının yapımını Viyana’da bulunan Rella Türk İnşaat Anonim Şirketi üstlenmiştir. Konuya ilişkin mukavelename 15 Ocak 1927 tarihinde Hamdullah Suphi ve Erwin Zeiss arasında imzalanmıştır. Anlaşma gereği belirtilen 12 aylık süre zarfında 454.985 liraya yapımı Rella Şirketi tarafından kabul edilmiştir.⁴⁹⁹ Ancak gerek inşaatın yapımı sürecinde şirket ile olan ekonomik anlaşmazlıklar ve gerekse söz konusu şirketin iflası dolayısıyla⁵⁰⁰ bina istenilen zamanda tamamlanamamıştır.

Merkez binasının proje ve planları merhum Mimar Kemalettin Bey ile Mimar Hikmet Bey’e yaptırılmış ve Mimar Hikmet Bey’in projeleri kabul olunmuştur. 21 Mart 1927’de Ankara’nın tarihi bir bölgesi olan Namazgâh Tepesi’nde binanın temel atma merasimi yapılmıştır. Merasimde TBMM Başkanı Kazım Karabekir ve Başbakan İsmet Paşa, milletvekilleri ve Ocaklılar hazır bulunmuşlardır. Binanın açılışını Atatürk adına İsmet İnönü gerçekleştirmiştir.⁵⁰¹

Binanın yapım aşamasında Emlak Bankası ile işbirliği yapıldığı anlaşılmaktadır. Türk Ocakları Merkez Heyeti Başkanı Hamdullah Suphi’nin 25 Mayıs 1927 tarihli yazısında Emlak Bankası vereceği 200 bin lira için bazı teminatlar istemiştir. Bu teminatlar dört maddeden oluşmakta olup şu şekildedir: Merkez Heyeti Binası, Ankara

---

⁴⁹⁸ Milli Mücadele yıllarında Malta’ya sürülmek için İngilizlerce aranmakta olanlar arasında Genel Başkan Hamdullah Suphi de vardı. Ankara’da yeni kurulan Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne de milletvekili olarak girdi ve ilk milli hükümetin Maarif Vekili oldu. Böylece Türk Ocaklarının genel merkezi de ister istemez İstanbul’dan Ankara’ya taşınmış bulunuyordu. Fakat Ankara’da bu dönemde büyük bina sıkıntısı ve harp hazırlıklarının ön planda olmasından dolayı çalışmalara devam edilememiştir. Akyüz. *a.g.m.*, s. 205. Ancak 23 Nisan 1923’te Ankara’da açılan Ocak, Anafartalar Caddesi ile Denizciler Caddesi arasındaki Yahudi Mahallesi’nde bulunan Şengül Hamamı yakınındaki eski bir okul binasında çalışmalarını sürdürmüştür. Arzu İpek, **Ankara Türk Ocağı’nın Kuruluşu ve Faaliyetleri (1923-2009)**, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, Ankara, 2010, s. 91. Fiili olarak 14 Mart 1924 tarihli toplantıdan sonra merkez nakil işi gerçekleşmiştir. Bu toplantıda Türk Ocağı merkezinin İstanbul’dan Ankara’ya taşınması hususu gündeme gelmiş ve çoğunluk Ankara’ya taşınmasını kabul etmiştir. İstemeyenler arasında Halide Edip Adıvar ve bazı arkadaşları vardı. Halide E. Adıvar, merkezin Ankara’da olması halinde siyasi tesirler altında kalacağı ve istiklâlini kaybedeceği düşüncesinden dolayı karşı çıkmıştı. “Halide Edip Hanımın Bilinmeyen Veya Az Bilinen Tarafları ve Türk Ocağı İle Alakalı Hatıraları”, *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 3 (11-12), Sayı: 305-306, Kasım 1964, s. 20-21.

⁴⁹⁹ Ankara’da inşa olunacak Türk Ocakları Heyet merkezinin binasına mütedair mukavele, **BCA, 490.01/79.291.01**, s. 74.

⁵⁰⁰ **BCA, 490.01/79.291.01**, s. 11.

⁵⁰¹ “Türk Ocakları Merkez Binası” *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 27-28 (221-222), Mart-Nisan 1930, s. 79.

Türk Ocağı Binası, Çankaya’da Bulvarı üzerinde bulunan büyük arsa ve devlet bütçesinden Türk Ocağı için ayrılan yıllık tahsisat. Teminat konusunda taraflar arasında anlaşmaya varıldığı anlaşılmaktadır.⁵⁰²

1929 yılı sonlarında tamamlanan binanın 23 Nisan 1930’da açılışı yapılmıştır. Bundan tam 10 yıl önce aynı gün Ankara Ulus’ta bataklıkların kenarında Taşhan Meydanı’nda çok zor şartlar altında ilk meclis kurulmuş ve Türkiye’nin temeli atılmıştı. Türk Ocağı Binasının da aynı gün açılmış olması Ocağa verilen değerle ilgilidir.

Türk Ocakları Genel Merkez binasının 23 Nisan 1930’da yapılan açılma merasiminde Hamdullah Suphi, Türk Ocaklarının kuruluş yıllarını, Türk tarihini ve sanatını örnekler vererek anlatmıştır. Hamdullah Suphi konuşmalarına son verirken ülkeyi uluslararası alanda temsil etmeleri için gençleri buraya davet etmiştir. Türk Ocağı’nın gençlerden sanat ve ilim alanında çok şeyler beklediğini ifade etmiştir.⁵⁰³

Binanın inşaat sistemi batı tekniğine göredir. Binanın bodrum katında matbaa ve vantilasyon (havalandırma) dairesi, mutfak, kömür depoları, transformatör dairesi, tamirat atölyesi, musiki salonu, kağıt depoları vardır. Bodrum katı arazinin gerektirdiği şekilde iki kademe üzerine inşa edilmiş olup matbaa kısmının yüksekliği 4,5 metre ve diğer kısımlarda 3.55 metredir. Zemin katında ana giriş, süslemeli mermer hol, tiyatro, sahne ve sahne deposu, kütüphane, müze ve toplantı salonları, tiyatro holleri ve sanatçı odaları vardır.

İkinci katta süslemeli Türk salonu, İlim ve Sanat Heyeti salonu ve büroları, Merkez Heyeti salonu ve büroları, yatak odaları, banyolar, çay salonu ve sanatçı odaları vardır. Kat yükseklikleri ortalaması 5,5 metredir. Çatı katında da hizmetli odaları ve bir resim atölyesi vardır.

Binanın süslemeleri tamamen orijinaldir. Türk salonu süslemeleri de bina mimarının kendi el işidir ve yetenekli sanatkarlar tarafından Atatürk’ün isteği üzerine⁵⁰⁴ eski

---

⁵⁰² **BCA, 030.10/12.72.18**, s. 4-5

⁵⁰³ Türk Ocakları Merkez Binasının Açılışında”, *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 4-24, Sayı: 29-223, Mayıs 1930, s. 1-14.

⁵⁰⁴ Bina için devlet bütçesinden Atatürk imzalı belgelere rastlamak mümkündür. Evkaf Müdüriyeti Umumiyesi 927 yılı bütçesinin 27. faslının 4. muhtelif müessesatı ilmiye ve hayriyeye muavenet maddesinden Ankara Türk Ocağı namına muavenet olarak 2 bin lira itası müdüriyeti meskurenin 9 Şubat 1928 tarihli 45468/21 numarolu teskiresiyle vuku bulan teklifi üzerine icra vekilleri heyetinin 15 Şubat sene 928 tarihli içtimainda kabul olunmuştur. Kararname, Belge Nu: 6193, **BCA, 030.18/27.81.08**.

Ankara evlerinden alınan ilhamla yapılmıştır. 1930 yılında yapımı tamamlanan bu tarihi bina, her açıdan iyi bir donanımına sahip olmuştur. Tiyatro ve konferanslar için inşa edilen salonda, iki katlı bir sahne vardır. Bir sahne bittikten sonra, yukarı çekilen sahenin yerini, daha önceden dekorları hazırlanmış alttaki sahne almaktadır. Tiyatro ve sahne için alınan koltuklar son derece rahat olup tanesi 56 liradır. Sahne perdeleri ise Almanya'dan getirilmiş, bunun için Godersberg şubesine 2.275 İmparatorluk Markı karşılığı 541,66 dolar yatırılmıştır.⁵⁰⁵ Işıklandırma, sahne arkasındaki canlandırmalar o dönem için ileri teknolojik düzeyde olmuştur.⁵⁰⁶ Binanın hacmi ise 32,677 metre küptür. Binaya arsa bedeli, inşaatı, her türlü tesisatı, çalışanların ücretleri, demirbaş eşyası ve her türlü genel masrafları olarak toplamda 1.101.485 lira 94 kuruş sarf edilmiştir.⁵⁰⁷

Binanın üç esas cephesi mermer taş ve lezgi taşıdır. Bu mermerler Marmara adasının yerli mermerleridir. Bina, Mimar Hikmet Bey, Kayserili Hakkı ve Hüseyin usta gibi öz Türk sanatkarlarının emekleri ile vücuda gelmiştir.⁵⁰⁸ Bu bakımdan Ankara Türk Ocağı Binası, Türk düşünce ve sanatının en güzel örneklerinden birisidir.

Türk Ocakları Olağanüstü Kurultayı 10 Nisan 1931'de Ankara'da toplanmış ve Ocakların kendini feshetmesi kararını almıştı. 10-18 Mayıs 1931'de toplanan CHF'nin Üçüncü Büyük Kongresi'nde oy birliği ile kabul edilerek Türk Ocaklarının bütün mal varlığı ile birlikte Fırkaya intikali hakkında Kurultay kararının ardından Türk Ocakları kapanmıştı. Bu suretle Ankara Türk Ocağı binası da CHF'ye devredilmiş ve 19 Şubat 1932'de kurulacak olan Ankara Halkevi'ne hizmet etmeye başlamış ve bu hizmetini Halkevleri kapanana dek sürdürmüştür.

5830 sayılı kanun gereğince hazineye intikal etmiş bulunan Ankara Halkevi kütüphanesi ve binasının kullanılması lüzumlu eşya ile birlikte Türk Ocağı'na tahsisi, Bakanlar Kurulu tarafından 15.12.1952 tarihinde kararlaştırılmıştır. 15.12.1952 tarih ve 3/16030 sayılı Kararname ile bu tahsisin iptaline dair bulunan 31.3.1961 ve 5/1011 sayılı Kararnamenin yürürlükten kaldırılmaları ve sözü edilen binanın tamamının,

---

⁵⁰⁵ Rheinische Werkstätten Für Bühnenkunst Godesberg a/Rh., **BCA, 490.01/79.291.01**, s. 12-13.

⁵⁰⁶ Çongur, *a.g.m.*, s. 192-193.

⁵⁰⁷ "Türk Ocakları Merkez Binası" *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 27-28 (221-222), Mart-Nisan 1930, s. 80-81.

⁵⁰⁸ Mehmet Asım, "Yeni Türk Ocağı Binası" *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 4-24, Sayı: 27-28 (221-222), Mart-Nisan 1930, s. 84.

kütüphanesi, kitapları, demirbaş eşyası ve mefruşatı ile birlikte Milli Savunma Bakanlığı'na tahisisi; Maliye Bakanlığı'nın 15.5.1971 tarih ve 3121-2324/11211 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu tarafından 26.7.1971 tarihinde kararlaştırılmıştır.⁵⁰⁹

12.1.1972 tarih ve 7/3648 sayılı Kararname ile Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsis edilen⁵¹⁰ Ankara Halkevi Binası'nın tamamı, kütüphanesi, demirbaş eşyası ve mefruşatı ile birlikte Resim ve Heykel Müzesi olarak kullanılmak üzere Kültür Bakanlığı'na (Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ne) tahsis edilmesi, Kültür Bakanlığı'nın 18.7.1975 tarih ve 311/2206 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu tarafından 25.12.1975 tarihinde kararlaştırılmıştır.⁵¹¹

2.5. ANKARA HALKEVİ BÜTÇESİ

Halkevlerinin bütün şubeleri ile birlikte hizmetlerini yerine getirebilmeleri için maddi desteğe ihtiyaçlarının olduğu yadsınamaz. Genel olarak baktığı zaman, her Halkevinin ve Halkodasının kendi kendine yeterli olması yani bulunduğu yerden sağlanacak gelir kaynağı ile idare edilmesi esastır. Bütçelerinin dayandığı ilk temel, bağışlardan, buldukları bölgenin köy sandıklarından, özel muhasebe ve belediyelerden yapılan yardımlar ve kendi teşebbüsleriyle sağlanan gelirdir.⁵¹²

Halkevlerinin geliri, buldukları yerin parti teşkilatı tarafından temin ediliyor, ancak gerektiğinde Ankara'dan yardım yapıyordu. Fırka teşkilatı olmayan yerlerde açılacak Halkevleri bütçelerinin onayı ve bu bütçeler fasılları arasındaki ulaşım işlemleri Halkevi İdare Heyetlerinin teklifi üzerine Genel Sekreterlikçe yapılması uygun görülmüştür.⁵¹³ Bütçe ve hesap işlerinin buna göre tanzim olunması gerekmiştir.⁵¹⁴ Halkevleri hiçbir şekilde kendilerine gelir bulmakla uğraşmazlardı. Yalnız yapılacak bağışlar, balo ve müsamere gelirleri, çıkarılacak dergilerin satışlarından gelen paralar

⁵⁰⁹ BCA, 030.18/269.54.02.

⁵¹⁰ BCA, 030.18/276.01.08.

⁵¹¹ BCA, 030.18/344.94.02, s. 1.

⁵¹² Halim Baki Kunter, **Kuruluşlarının 32. Yıldönümünde Halkevleri**, 19 Şubat 1932-19 Şubat 1964, Halkevleri Genel Merkezi, Ankara, 1964, s. 7.

⁵¹³ Halkevlerinin paralı balo ve müsamere düzenleme gibi teşebbüsleri ve Halkevlerinden gelir temini hakkında yapılan teklifler neticesinde, Genel İdare Heyeti 26 Nisan 1933 ve 12 Temmuz 1934 tarihli ve 162 ve 239'uncu toplantılarında Halkevlerinin bütçe meselesi üzerinde bu kararlarını açıklamıştır. **BCA, 490.01/03.11.08.**

⁵¹⁴ **Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım, 1 İkincikanun 1934'ten Haziran 1934 Sonuna Kadar**, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Cilt: 4, Ankara, 1934, s. 14.

müstesnadır. Halkevleri kendi bütçelerini yaparak bağlı buldukları parti teşkilatına tasdik ettirmişlerdir.⁵¹⁵

Ankara Halkevi'nin bütçesi ile ilgili bilgilere, her yıla ait olmak üzere aylık bütçe sarfiyatlarından ve hesaplamalarından ulaşabilmektedir. Bu bölümde belirli yıllar üzerinde aylık sarfiyatlardan ve hesaplamalardan yola çıkarak bilgi vermeye çalışılacaktır. Bunu yaparken Ankara Halkevi'ne CHP ve diğer kurumlardan yapılan yardımlar, Halkevinin nerelere harcamalar yaptığı ve genel olarak bazı yıllara ait toplam gelir ve giderleri üzerinde durulacaktır.

Ankara Halkevi'nin muhasebesi yapılırken, gelir ve gider kısmı aynı sayfada verilmiştir. Gelir kısmında nerelerden gelir elde edildiğine dair maddeler yer almıştır. Gider kısmı ise önce maaş ve masraf kısımları olarak iki bölüme, bu bölümler de kısım ve maddelere ayrılarak kadro müfredat cetveli ile birlikte verilmek suretiyle düzenlenmiştir. Halkevi için bir kasa defteri tutulmuştur. Gelir, tahsisat, emanet, avans ve banka cari hesap defterleri birlikte işleme alınmıştır. Bu defterde, bütçedeki kısımların her maddesi için ayrı bir sayfa açılarak üst tarafına o maddeye konulan tahsisat miktarı, alt tarafına da hangi kalemelere ne kadar ödenek yapıldığı kaydedilmiştir. Ödemeler Türkiye İş Bankası hesabı üzerinden çeklerle yapılmıştır. Her ay sonunda ertesi aya devreden miktar ortaya konulmuş ve bu miktar bir sonraki ayın geliri olarak muhasebe gelir kısmına işlenmiştir. Ankara Halkevi başkanı ve kâtibi tarafından imzalanmış ve Parti İdare Heyeti'ne sunularak onaylanmıştır.

Ankara Halkevi'nin 1932 yılı aylık bütçe sarfiyatları pusulalarından anlaşıldığı üzere toplamda 60.176 lira çeşitli giderler için tahsis edilmiştir. Her ay için yapılan genel sarfiyatlar, o yıl içinde çeşitli kalemlere ayrılan ödenekler hakkında bilgi sahibi olunmasına imkan vermektedir. Örneğin 1932 yılı Ağustos ayı bütçe sarfiyatını gösteren pusulaya bakıldığı zaman bu yılın tahsisat dağılımı şu şekildedir: Memur aylıkları: 9.780 lira, Hizmetlilerin aylıkları: 7.176 lira, Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi: 2.000 lira, Temsil Şubesi: 7.000 lira, Güzel Sanatlar Şubesi: 2.000 lira, Müze ve Sergi Şubesi: 1.800 lira, Sosyal Yardım Şubesi: 2.000 lira, Köycülük Şubesi: 4.000 lira, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi: 1.000 lira, Spor Şubesi: 3.000 lira, Kütüphane ve

---

⁵¹⁵ İğdemir, *a.g.m.*, s. 344-345.

Neşriyat Şubesi: 5.000 lira, kırtasiye masrafları: 2.500 lira, aydınlatma ve ısıtma: 10.000 lira, tamirat: 2.500 lira ve giysiler: 720 lira.⁵¹⁶

Görüldüğü gibi Halkevinin açılmış olduğu 1932 yılında memur ve hizmetli maaşlarını ayrı tutarsak bütçe içerisinde en fazla aydınlatma ve ısıtma⁵¹⁷ ile Temsil Şubesi'ne para ayrılmıştır. Çünkü Ankara Halkevi'nde Temsil Şubesi her zaman büyük bir ilgi görmüştür. Nitekim inkılap fikirlerinin ve duygularının halka ifadesi konusunda en güçlü vasıtalarından birisi hatta en önemlisi temsil olmuştur. Ankara Halkevi bu yıl içerisinde birçok eseri hemen her hafta defalarca temsil etmiştir.

Bunun yanında memur ve hizmetlilerin maaşlarının bütçe giderleri arasında çok önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. 1933 yılında 62.175 liralık tahsisattan memur maaşları olarak 11.460 lira, hizmetli ücretleri olarak 8.016 lira ayrılmıştır.⁵¹⁸ 1943 yılına gelindiğinde 143.883 lira 84 kuruş olan Ankara Halkevi gelirinden 19.465 lira 76 kuruş memur maaşları ve 16.623 lira 47 kuruş ise hizmetliler ücreti olarak ayrılmıştır.⁵¹⁹

Ankara Halkevi memurlarının dereceleri ve her dereceye ait aylıkları ve sınıfları şu şekildeydi:

Tablo 2.2. Ankara Halkevi Memurlarının Dereceleri ve Her Dereceye Ait Aylıkları Ve Sınıfları:⁵²⁰

A Sınıfı	B Sınıfı
100	60
125	80
150	100
175	120
200	140
225	160
250	180

⁵¹⁶ **BCA, 490.01/738.17.01.**

⁵¹⁷ Örneğin Ankara Halkevi'nde 1932 yılında sadece Temmuz ayında sarf olunan elektrik bedeli 476 lira 61 kuruştur. Bu faturanın çok büyük bir bölümü olan 410 lira 42 kuruşunu (2.741 Watt) Tiyatro ve sahne oluşturmuştur. **BCA, 490.01/738.17.01**, s. 23.

⁵¹⁸ **BCA, 490.01/743.28.01**, s. 1.

⁵¹⁹ **BCA, 490.01/737.15.01**, s. 9.

⁵²⁰ **CHP Ankara Halkevi Memurları Talimatnamesi, BCA, 490.01/735.10.01**, s. 7. A sınıfında muhasebeci, sahne fen memuru, kütüphane müdürü bulunur. Diğer bütün memurlar B sınıfına dahildirler. Örneğin, kütüphane memur yardımcılığında 3 yıldan beri çalışmakta olan Bayan Azize Mazhar'ın işinden istifa etmesi üzerine, Kandilli Lisesi mezunlarından Bayan Nilüfer İğdemir'in B sınıfına mahsus olmak üzere 60 lira aylıkla bu göreve tayini istenmiştir. **Ankara Halkevi Yönetim Kurulu Başkanlığı'nın CHP Genel Sekreterliği'ne 28.5.1937 tarih ve 1636 sayılı yazısı, BCA, 490.01/383.1619.05**. s. 1-2.

-	200
---	-----

Ankara Halkevi'ne alınacak memurların doğrudan doğruya veyahut Ankara Halkevi başkanının yazısı üzerine Parti Genel Sekreterliği'nin, hizmetliler ise başkanın onayı ile tayin olunurdu. Bir memurun bir derece yukarı terfi edebilmesi için bulunduğu derecede en az 3 sene bulunmuş, bu kadar süre o derecenin maaşını fiilen almış ve bu süre zarfındaki mahrem sicillerine göre terfiye layık görülmesi şarttı.⁵²¹

Halkevleri İdare ve Teşkilatnamesi ile Çalışma Talimatnamesi'ndeki hükümlerin hiçbirisinde özellikle parti lehine siyasi bir hareket gerektiren herhangi bir çalışma mahiyeti yoktur. Diğer taraftan Halkevlerinin ve Halkodalarının parti bütçelerinden tamamen müstakil bütçeleri ve bağlı oldukları ayrı mali esaslar vardır. Bundan dolayı bu müstakil bütçelerdeki paranın partiye ait herhangi bir işe tahsis ve sarfına imkan yoktur.⁵²² Ankara Halkevi bütçesi de bu esaslara uygun olarak, yukarıda belirtilen zaruri masraflardan ayrı olarak genel itibariyle kültürel faaliyetler ve sosyal yardım işleri üzerinde harcamalar gerçekleştirmiştir.

Ankara Halkevi'nin bütçe sarfiyatlarına baktığımız zaman belirli bir plan dahiline hareket edildiği ve yapılan her harcamanın tek tek kaydedildiği görülmektedir. Her şube, faaliyetlerine başlamadan önce ne yapacaklarına ve nasıl bir yöntem izleyeceklerine dair bir çalışma programı hazırlamıştır. Şubelere aktarılan paraların miktarı da bu program dahilinde değer bulmuştur. Örneğin, 1935 yılında Ankara Halkevi şubelerine tahsis edilen para miktarı Nisan ayı sonunda kasa hesabını gösterir cetvelde şu şekildedir: Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi: 300 lira, Temsil Şubesi: 6.994 lira, Güzel Sanatlar Şubesi: 1.400 lira, Müze ve Sergi Şubesi: 1.600 lira, Sosyal Yardım Şubesi: 6.100 lira, Köycülük Şubesi: 1.774 lira 95 kuruş, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi: 300 lira, Spor Şubesi: 1.000 lira, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi: 1.760 lira.⁵²³

---

⁵²¹ Bir fikir ve bilgi vermesi bakımından örnek verecek olursak, Türk Ocaklarının kapanışından 30.05.1936'ya kadar ücretle çalışmış olan Yunus Akay, 10.06.1936 tarih ve 13/7461 sayılı CHP kararıyla Daire Müdür Yardımcılığına, 31.01.1940 tarih ve 12/20739 sayılı kararı ile Daire Müdürlüğüne tayin edilmiştir. Son aylığı 325 liradır. **BCA, 490.01/818.241.02**, s. 6.

⁵²² **BCA, 490.01/847.353.03**, s. 23-24.

⁵²³ Nisan 1935 sonunda tahsisat ve sarfiyat miktarı ile tahsisat bakiyesini gösteren cetvelde toplamda 70.041 lira 72 kuruş tahsisat, 62.786 lira 52 kuruş sarfiyat yapıldığı görülmektedir. Tahsisat bakiyesi ise 7.255 lira 20 kuruştur. Yapılan tahsisat içerisinde şubelere ayrılan para miktarı 21.228 lira 95 kuruştur. **BCA, 490.01/751.48.01**, s. 1.

Görüldüğü gibi bu dağıtımda Temsil Şubesi'nden sonra en çok pay Sosyal Yardım Şubesi'ne ayrılmıştır. Bu sayede Ankara'da sosyal yardım ve şefkat duyguları aşılacak istenmiştir. Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, sadece kendisine ayrılan bütçeye bağlı kalmamıştır. Aynı zamanda daha fazla yardıma muhtaç vatandaşa yardım eli uzatabilmek için içtimai yardım baloları düzenlemiş ve bunun büyük faydalarını görmüştür.⁵²⁴

Ankara Halkevi'nin en önemli gelir kaynağını devlet tarafından yapılan yardımlar oluşturmuştur. Geri kalan kısmı ise Halkevinin kendi gelirleri, bağışlar ve geçen yıldan devreden miktardan sağlanmıştır.⁵²⁵ Örneğin 1941 yılında 74.200 lira olan Ankara Halkevi gelirinin 68.200 lirasını, 1942'de 88.600 lira olan gelirinin 85.600 lirasını,⁵²⁶ 1943'te 143.883 lira 84 kuruş olan gelirinin 120.685 lirasını,⁵²⁷ 1944'te 131.512 lira olan gelirinin 115.600 lirasını Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği yardım olarak vermiştir.⁵²⁸ Ankara Halkevi 1945 yılı kati hesabını gösteren cetvelde de durum farklı değildir. Bu yıl 101.059 lira 72 kuruş gelir elde edilmiş ve bu paranın 77.652 lira 08 kuruşu devlet tarafından yardım olarak verilmiştir.⁵²⁹ 1944 yılında CHP'den yardım olarak bütçeye ilave edilmiş miktar ile 1945 yılında bütçeye ilave edilen miktar arasında 37.940 lira 08 kuruşluk bir fark yani azalma olduğu dikkati çekmektedir.

1945 yılı bütçesinde dikkat çekici bir husus da tahsisat için dağıtılan 101.059 liranın en büyük kısmının Sosyal Yardım Şubesi için ayrılmış olduğudur. 1945 yılı bütçe dağılımında en büyük payı 16.502 lira ile Sosyal Yardım Şubesi olarak ilk sırada gelmiştir. Memur aylıklarına 12.543 lira 90 kuruş, hizmetliler ücretine 11.460 lira 33 kuruş, ışık ve ısıtma 10.440 lira, aynı yardımlar olarak (yardıma muhtaç öğrenci ve vatandaşlara mal veya hizmet olarak yapılan yardımlar) 5.500 lira tahsisat ayrılmıştır. 101.059 lira 72 kuruş olan bu yılın gelirinden harcanan para ise 82.082 lira 04 kuruş olmuş, 18.977 lira 68 kuruş ise diğer yıla devretmiştir.⁵³⁰

---

⁵²⁴ **Ankara Halkevi İçtimai Yardım Mesai Raporu, BCA, 490.01/1464.04.03, s. 10.**

⁵²⁵ Yapılan bu yardımlar Türkiye İş Bankası hesabına yatırılmıştır. **BCA, 490.01/757.66.01, s. 24.**

⁵²⁶ **BCA, 490.01/818.241.02.**

⁵²⁷ 1944 yılı geliri ve CHP'den yapılan yardım bu yılın 7 aylığına isabet eden ödenek göz önünde tutularak hesaplanmıştır. **BCA, 490.01/737.15.01, s. 9.**

⁵²⁸ **BCA, 490.01/818.242.01.**

⁵²⁹ **BCA, 490.01/737.15.01, s. 3.**

⁵³⁰ **BCA, 490.01/737.15.01, s. 3.**

1947 yılı Temmuz ayı sonunda hesaplanan gelir ve gider cetveline baktığımız zaman toplamda 142.809 lira 41 kuruş gelir elde edildiği görülmektedir. Bunun 110.400 lirası CHP'den yardım olarak,⁵³¹ 6.000 lirası odacılar yemeğinden, 7.000 lirası sosyal yardımdan ve 8.000 lirası da çeşitli gelirlerden elde edilmiştir. Tamamı çeşitli kalemlere ödenek olarak ayrılmış, fakat 80.239 lira 79 kuruşu sarf edilmiştir. 62.569 lira 69 kuruşu ise kasada kalmıştır.⁵³²

Bu sarfiyatın şubelere dağılımına baktığımız zaman ise en çok pay alandan az en az alana doğru sıralaması şu şekildedir: Sosyal Yardım Şubesi: 13.040 lira 48 kuruş, Temsil Şubesi: 4.500 lira, Kütüphane ve Yayın Şubesi: 2.500 lira, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi: 2.400 lira, Güzel Sanatlar Şubesi: 2.000 lira, Dil ve Edebiyat Şubesi: 1.000 lira, Tarih ve Müze Şubesi: 1.000 lira, Spor Şubesi: 1.000 lira.⁵³³

1947 yılı Ankara Halkevi'nin 1932-51 yılları arasında en yüksek gelir elde ettiği yıl olmuştur. 1947 Kasım ayı cetvelinde 155.449 lira 41 kuruş gelir elde edildiği görülmektedir. Bu gelirin tamamı kalemlere tahsis edilmiş, fakat 128.496 lira 66 kuruşu sarf edilmiştir. Bu gelirin en çok hangi kalemlere tahsis edildiğine bakıldığı zaman, yukarıda Temmuz ayı cetvelinde gösterilmiş olan ve şubelere ayrılan 32.340 lira 48 kuruştan ayrı olarak, Kasım ayı cetvelinde gösterildiği üzere 27.300 lira memur maaşlarına, 28.140 lira hizmetliler aylığına, 17.500 lira aydınlatma ve ısıtmaya ve 10.350 lira da ulusal günlerin kutlanma törenleri için tahsis edilmiştir.⁵³⁴

Ankara Halkevi'nin sürekli artan gelir ve giderlerinde 1940 yılından sonra dalgalanmalar ve son yılına doğru bir azalma gerçekleştiği dikkati çekmektedir. Bu dalgalanmanın sebebini, yaşanan II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'yi iktisadi anlamda olumsuz etkilemesi olarak görmek mümkündür. Bu durum Ankara ilçelerinde yeni Halkevi binalarının yapılmasına da engel olmuştur. Örneğin savaşın başladığı 1939 yılında Ayaş'ta bir Halkevi binası yapılmasına karar verilerek özel idareden 1940 bütçe yılında 13.000 lira temin olunmuştur. Fakat II. Dünya Savaşı'nın başlaması ve

---

⁵³¹ Ankara Halkevi Ekim ayı gelir ve gider bütçesini gösteren cetvelde CHP'nin 10.000 lira daha yardımda bulunduğu görülmektedir. **BCA, 490.01/737.15.01.**

⁵³² **BCA, 490.01/737.15.01, s. 2.**

⁵³³ **BCA, 490.01/737.15.01, s. 2.**

⁵³⁴ Geriye kalan kısmı ise yapı ve onarım, sahne levazımı, kırtasiye, odacılar yemeği, sigorta, telefon, geçici tazminat, çocuk zammı, döşeme ve demirbaş, otomobil işletme, hizmetliler giyimi, yangın söndürme ve memurlar gideri için dağıtılmıştır. **BCA, 490.01/737.15.01, s. 18.**

inşaat malzemesi darlığı ve tedarikindeki güçlükler dolayısıyla bu işe ara verilmiştir.⁵³⁵ Ankara Halkevi'nin son yıllarındaki gelirin azalması ise 1950'de DP'nin iktidar olması ile ilgilidir.

Bunlardan ayrı olarak 1940 yılı itibariyle Halkodalarının açılmaya başlamasını, Halkevlerinin sonunu hazırlayan gelişmeler arasında görmek mümkündür.⁵³⁶ Savaşın son yılı olan 1945 yılına gelindiğinde Halkodalarında niceliksel olarak hızlı bir artış yaşanmıştır.⁵³⁷ Bu çerçevede sayıları hızla artan Halkevleri ve Halkodaları için ayrılacak olan tahsisat, devleti olduğu gibi Halkevlerini de büyük sıkıntıya sokmuştur.

Ankara Halkevi'nin 1950 ve 1951 mali yılı kati hesaplarını gösteren cetvellerde yukarıda bahsedilmiş olan mali sıkıntılarının yansımaları görmek mümkündür. CHP, en son genel olarak 1950 yılında Halkevlerine devlet bütçesinden 1.250.000 liralık bir yardım yapmıştır.⁵³⁸ 14 Mayıs 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Halkevlerine devlet bütçesinden yapılan yardımlar kesilmiştir. Buna rağmen 1950 yılında Ankara Halkevi 98.484 lira 64 kuruş gelir temin etmiştir. Bu yıl 93.794 lira 98 kuruş masraf yapmış, bu suretle 4.689 lira 66 kuruş 1951 yılına devretmiştir.⁵³⁹ 1951 yılında 52.396 lira 53 kuruş olan Ankara Halkevi toplam gelirin 17.144 lira 94 kuruşu CHP bütçesinden yardım olarak, 19.269 lira 10 kuruşu ise yine CHP tarafından memurlar tazminatı olarak verilmiştir.⁵⁴⁰

2.6. ATATÜRK'ÜN ANKARA HALKEVİ'Nİ ZİYARETLERİ

Atatürk'ün Yurt Gezisi sırasında Halkevlerini gezmesi, uğradığı Halkevlerinde çalışmaları yakından takip etmesi ve yöneticilerini kutlaması, esasen onlara büyük bir

---

⁵³⁵ Bu paranın İş Bankası'ndaki 2390 sayılı Halkevine ait hesaba yatırılarak saklanması 8.3.1941 tarih ve 12/32786 sayılı emirle bildirilmiştir. Savaş sonrasında ekonomik durumun düzelmesi ve inşaat malzemesinin bollaşması neticesinde saklanan 13.000 liranın Ayaş Halkevi inşaatı masraflarına harcanmak üzere İl İdare Kurulu'nun emrine verilmesi için karar alınmıştır. CHP Ankara İl İdare Kurulu Başkanlığı'nın CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına 27.3.1946 tarih ve 992 sayılı yazısı, **BCA, 490/1653.751.02**, s. 48.

⁵³⁶ Şimşek, **a.g.e.**, s. 204.

⁵³⁷ Bu yıl 2.338 köyde yeniden birer Halkodası açılması uygun görülmüştür. Böylece 1940'ta açılan 141 Halkodası sayısı, 1945'te 2.688'i bulmuştur. Hatta Başbakan Şükrü Saraçoğlu bu sayısının az olduğunu ifade etmiş ve bunların sayısının 10 bini bulacağını sözlerine eklemiştir. **Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun Halkevlerinin XIII. Yıldönümü Töreninde Ankara Halkevi'nde Verdikleri Söylev**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1945, s. 6.

⁵³⁸ **Kuruluşlarının yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963)**, CHP İstanbul İl Gençlik Kolu Yayını, No: 4, İstanbul, 1963, s. 40.

⁵³⁹ **BCA, 490.01/819.242.01**, s. 18.

⁵⁴⁰ **BCA, 490.01/819.245.02**, s. 2.

moral kaynağı olmuştur. Aynı zamanda çalışmalarının hızlanmasını sağlamıştır. Atatürk, Ankara Halkevi'ni her yıl mutlaka birçok kez ziyaret etmiştir.

Atatürk, 2 Kasım 1933'te Cumhuriyetin onuncu yıldönümü münasebetiyle Ankara Halkevi'nde düzenlenen inkılap sergisini ziyaret etmiştir. 60 kadar resmin bulunduğu sergide Şeref Bey'in "Hafriyat Yerinde" tablosu, Saip Bey'in Gazi'nin Ankara'ya ayak bastığı günü anlatan "İlk Geliş" çalışması ile Refik Bey'in "Ankara" eseri en çok beğenilenler arasındadır. Atatürk, bütün eserlerin önünde uzun süre durmuş, büyük bir ilgi ile resimleri tek tek incelemiştir.⁵⁴¹

Atatürk, 19 Haziran 1934'te, İran Şahinşahi Rıza Han Pehlevi ile birlikte müzeleri gezmişlerdir. İsmet Paşa Kız Enstitüsü ile Ticaret Lisesi resim sergisini gezdikleri bu günün akşamında Ankara Halkevi'ne gelmişler ve kendileri için düzenlenen "Özsoy" piyesini birlikte seyretmişlerdir.⁵⁴²

Atatürk, 28 Aralık 1934'te Ankara Halkevi'nin düzenlemiş olduğu müzikli festival gecesinde de bulunmuştur. Başbakan İsmet İnönü ve bütün bakanların da bulunduğu müzikli gecede, Ahmet Adnan Saygun'un bestelediği "Taşbebek" operası gecenin müzik bakımından en beğenilen parçasını teşkil etmiştir.⁵⁴³

17 Nisan 1935 Perşembe günü, Moskova Büyük Akademik Devlet Tiyatrosu sanatçıları, Ankara Halkevi'nde hazırladıkları konser serisinin ilkini vermişlerdir. Atatürk ile birlikte İsmet İnönü'nün de katıldığı bu büyük konser her yönüyle tatmin edici olmuştur. İstiklal ve Enternasyonal marşlarından sonra Cumhurbaşkanlığı Filarmonik orkestrası, Sovyet orkestra şefi Stenberg'in idaresinde Rus klasik kompozitörü Glinka'nın "Ruslan ve Ludmila" operasının uvertürünü ve Sovyet kompozitörü Şahter'in "Türkmen Suiti"ni çalmıştır. Türk orkestrası bu parçalarda çok başarılı olmuştur.⁵⁴⁴

9 Ocak 1936 Perşembe günü, Ankara Halkevi'nin büyük salonunda, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin açılış töreni yapılmıştır. Başta Atatürk olmak üzere bütün hükümet erkanı, milletvekilleri, profesörler, öğretmenler ve öğrenciler hazır

---

⁵⁴¹ "Gazi Hz. Dün İktisat, Maarif ve Resim Sergilerini Gezdi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 4416, 3 Kasım 1933, s. 1-4.

⁵⁴² "İran Şahinşahi Hz. nin Ankara'da Geçirdikleri Dördüncü Gün", *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 4636, 20 Haziran 1934, s. 1-2.

⁵⁴³ *Ulus*, 28 Aralık 1934, s. 1-4.

⁵⁴⁴ "Dün Akşamki Büyük Konser", *Ulus*, No: 4928, 19 Nisan 1935, s. 1-2.

bulunmuştur. O sırada Türkiye'ye resmi bir ziyaret yapmış bulunan Afgan Dışişleri Bakanı'nın da katıldığı törende, fakültenin kuruluş amacını anlatan açış nutkunu Milli Eğitim Bakanı B. Saffet Arıkan yapmıştır.⁵⁴⁵

O gün Ankara Halkevi'nde Atatürk ile birlikte bütün resmi makamların bulunması ve verilen tarih dersleri bu gelişmeye ne kadar büyük önem verildiğini gösterir. Afet İnan, TTK Asbaşkanı sıfatıyla, Saffet Arıkan'ın açış nutkundan sonra, ilk dersini “tarihe giriş” konusunda vermiştir. Afet İnan, bu derste Türklerin tarihi, Türk Tarih Kurumu, Türk Tarih Tezi, Tarih metodolojisi ve Türk tarihinin nasıl ve hangi yöntemlerle araştırılması konularında çok önemli bir konuşma gerçekleştirmiştir. Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler adlı eserinde, Atatürk'ün bu ders için yazdırdığı yazılardan bahseder. Buna göre, Atatürk'ün yazdırdığı yazılardan birisi şöyledir: *“Tabiatın esrar dolu sinesine her gün daha çok girmekte olan insan zekası, realiteye kavuşmak için çalışanları tatmin edecek ve insanlık tarihini aydınlatacak ilimler bulmuş ve tespit etmiştir. Tarih bakımından, arkeoloji ve antropoloji, bu ilimlerin başında gelir. Tarih, bu ilimlerin bulup meydana çıkardığı belgelere dayandıkça temelli olur. Tarihi bu belgelere dayandırılmış olan milletlerdir ki, kendi aslını bulur ve tanır. İşte, bizim tarihimiz, Türk tarihi, bu ilim belgelerine dayanır. Onun içindir ki bizim tarih belgelerimizin her parçası, klasik sayılan kültür eserlerinin de anasıdır.”*⁵⁴⁶

Atatürk, 1937 yılında Ankara Halkevi'ni toplamda 4 ziyarette bulunmuştur. Bunlar sırasıyla şu tarihlerdir: 26 Mart'ta “Uludağ Günü”⁵⁴⁷, 11 Mayıs'ta Moliere'in “Meraki” piyesi⁵⁴⁸, 26 Mayıs'ta “Ay Işığı Piyesi”⁵⁴⁹ ve 25 Aralık 1937'de “Gaziantep Günü”⁵⁵⁰.

Atatürk, Ankara Halkevi'ni ziyaretlerinde gençlerin ve halkın arasına karışarak onlarla memleket ve millet meseleleri üzerinde konuşmalar gerçekleştirmiş, onları dinlemiş ve büyük fikirleriyle aydınlatmıştır. Örneğin 26 Mart 1937'de Ankara'da öğrenimde

⁵⁴⁵ “Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Dün Açıldı”, *Ulus*, No: 5192, 10 Ocak 1936, s. 1.

⁵⁴⁶ İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar...* s. 319-328.

⁵⁴⁷ “Atatürk Bursalılar Gecesinde Yüksek Huzurlarıyla Şeref Verdiler”, *Ulus*, No: 5624, 27 Mart 1937, s. 1; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, s. 846.

⁵⁴⁸ “B. Cevat Abbas Gürer'in Dünkü Konferansı”, *Ulus*, No: 5670, 12 Mayıs 1937, s. 1.

⁵⁴⁹ “Atatürk Halkevindeki Çocuk Operetinin Temsiline Şeref Verdiler”, *Ulus*, No: 5685, 27 Mayıs 1937, s. 1.

⁵⁵⁰ “Büyük Şefin Gaziantepililere Yüksek İltifatları”, *Akşam*, No: 6894, 26 Aralık 1937, s. 1.

bulunan Bursalı gençlerin düzenledikleri Uludağ Gecesi'nde gençlere hitaben söylemiş olduğu şu cümleler O'nun büyük fikirlerini ortaya koymaktadır: *“Yorulmadan beni takip edeceğinizi söylüyorsunuz. Fakat arkadaşlar, yorulmadan ne demek? Yorulmamak olur mu? Elbette yorulacaksınız. Benim sizden istediğim şey yorulmamak değil, yorulduğunuz zaman bile durmadan yürümek, yorulduğunuz dakika da dinlenmeden beni takip etmektir. Yorgunluk her insan, her yaratılmış için doğal bir durumdur. Fakat insanda yorgunluğu yenebilecek manevi bir kuvvet vardır ki, işte bu kuvvet yorulanları dinlendirmeden yürütür. Sizler, yani yeni Türkiye'nin genç evlatları, yorulsanız bile beni takip edeceksiniz. Ben bu akşam buraya yalnız bunu size anlatmak için gelmiş bulunuyorum. Dinlenmemek üzere yürümeye karar verenler, asla ve asla yorulmazlar. Türk gençliği amaca, bizim yüksek idealimize, durmadan yorulmadan yürüyecektir...”*⁵⁵¹

---

⁵⁵¹ “Halkevinde Bir Gece- Büyük Şefin Gençlikle Ulvi Bir Muhasebesi”, **Cumhuriyet**, Sayı: 4626, 1 Nisan 1937, s. 1.

III. BÖLÜM

ANKARA HALKEVİ'NİN FAALİYET ŞUBELERİ

3.1. ANKARA HALKEVİ DİL ve EDEBİYAT ŞUBESİ

Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi'nin 1932'de yapılan ilk seçimlerinde komite üyeleri şu şekilde belirlenmiştir: Celal Sahir Bey (Başkan), Behçet Kemal Bey, İshak Refet Bey, Hüseyin Namık Bey, Hıfzı Oğuz Bey. Seçilenlerden sağlık, seyahat ve diğer sebeplerden dolayı mazereti olanlar ayrıldıkça yerlerine başkaları seçilmiştir. Seçilen kişilerden sağlık, seyahat vb. sebeplerden dolayı ayrılanlar oldukça yerlerine yenileri seçilmiştir. Buna göre 1934 seçimlerinden önce şubenin son üye durumu şu isimlerden oluşmuştur: Hüseyin Namık Bey (Başkan), İshak Refet Bey (Mümessil), Halit Vedat Bey, Yahya Saim Bey ve Hıfzı Oğuz Bey.⁵⁵²

Şubenin üye sayısı ise 1933 yılında 21 öğretmen ve 136 diğer mesleklerde olmak üzere (10'u kadın) toplam 157 kişidir.⁵⁵³ 1934 yılında 9 avukat, 26 öğretmen, 190 diğer meslek (5'i kadın) olmak üzere toplam 225 kişidir.⁵⁵⁴ 1935 yılında ise 4 avukat, 14 öğretmen, 2 tüccar, 106 işçi (4'ü kadın) olmak üzere toplam 126 kişidir.⁵⁵⁵

Ankara Dil ve Edebiyat Şubesi üyeleri, ilk iş olarak kendi aralarında çeşitli konular üzerine toplanmışlar ve tartışmalar yapmışlardır. Bunun yanında birkaç eser de neşretmişlerdir. Bu bağlamda şube, Ankara'nın Kutludüğün köyünü örnek köy olarak ele almıştır. Kutludüğün köyü, seçilen bir heyet tarafından çeşitli bakımlardan ilmi olarak tetkik edilmiş, toplanan antropolojik, tarihi, iktisadi, coğrafi ve folklor bilgilerinin bir eser halinde yayınlanması için çalışmalara başlamıştır.⁵⁵⁶

⁵⁵² Ankara Halkevi, s. 35-36.

⁵⁵³ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet... s. 82-83.

⁵⁵⁴ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet... s. 138-139.

⁵⁵⁵ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hülasaları, Ulus Basımevi, 1936, s. 122-123.

⁵⁵⁶ Ankara Halkevi, s. 66.

Ankara Dil ve Edebiyat Şubesi, 1933 yılında Kutludüğün köyü çalışmalarına ve söz derlemelerine devam etmiştir. Edebiyat müntesipleri Karacaoğlan eserini neşretmiş, Eti Hieroglifleri yazarına yardımlarda bulunmuştur. Perşembe geceleri hususi ilmi toplantılarına devam etmiştir. Üçü Türkçe ve biri Fransızca olmak üzere dört konferans verdirmiştir.⁵⁵⁷

1935 yılında⁵⁵⁸ 27.000 yurttaşı çatısı altında toplayan Ankara Dil ve Edebiyat Şubesi, bu bir yıl içinde 7 hitabe, 22 konferans, 15 muhasebe yaptırmıştır. Bunun yanında bütün milli bayramlara katılmıştır. 6 büyük müsamere, 7 anma töreni gerçekleştirmiş, 110 hatip ve konferansçıya konferans verdirmiştir.⁵⁵⁹ Bunlardan ayrı şube aynı yıl içerisinde 3 özlü kitap çıkarmıştır. Birincisi “Ankara Budun Bilgisi” kitabıdır. Hamit Zübeyr Koşay tarafından yazılan ve 286 sayfadan oluşan bu kitap, Ankara'nın bütün kültürünü, folklorunu, adet ve geleneklerini içinde toplayan bir eserdir⁵⁶⁰ ve dört bölümden oluşur. Birinci bölümde Ankara tarihine genel bir bakış söz konusudur ve tarihi anlatılır. İkinci bölümde Ankara'da oynanmış temsili oyunlar, söylenen türküler, ağıtlar ve ilahiler, söz temsilleri, maniler, türküler, bilmece ve masal örnekleri gibi Ankara'ya ait dil ve kültür malzemesi yer alır. Üçüncü bölümde adetler ve inanmalar, son bölümde ise maddi etnografya kısımları bulunmaktadır. Bu bölümde Ankara'nın giyim ve yemek kültürü, Ankara evleri, bazı zanaat usulleri ve çocuk oyunları yer alır.⁵⁶¹

Şubenin çıkardığı ikinci kitap partinin altı prensibinin halk tarafından en kısa sürede benimsenmesi adına sade bir dille yazılan “Halkevinden Halka” adlı broşürdür. 16 sayfadan oluşan bu broşür “Ben Öz Türküm!” girişi ile başlar, Atatürk'ün Türk ulusunun bağımsızlığını kazanmasında göstermiş olduğu mücadeleyi özetler ve altı ilkenin ruhunu anlatır.⁵⁶²

---

⁵⁵⁷ **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet...** s. 9.

⁵⁵⁸ Şubenin 1935 yılındaki çalışmalarını yürüten şube üyeleri: Hıfzı Oğuz Bekata (Başkan), Hüseyin Namık Orkun, İshak refet Işıtman, Enver Behnan Şapolyo, Münir Müeyyet Bekman (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 4.

⁵⁵⁹ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 4.

⁵⁶⁰ “Ankara Budun Bilgisi”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 53, 1 Aralık 1943, s. 2.

⁵⁶¹ Hamit Zübeyr Koşay, **Ankara Budun Bilgisi**, Ankara Halkevi Neşriyatı Dil-Tarih-Edebiyat Şubesi, No: 14, Ulus Matbaası, 1935.

⁵⁶² **Halkevinden Halka**, Ulus Basımevi, Ankara Halkevi, 29.10.1935. s. 1-15.

Üçüncü kitap ise, Cumhuriyetimizin onuncu yıldönümünün Ankara’da nasıl kutlandığını bütün Türkiye’ye okutmak için Enver Behnan Şapolyo tarafından yazılan broşürdür ve Ülkü mecmuasının ilavesi olarak neşredilmiştir.

Şube, kitap neşriyatı dışında Ulus, Ülkü, Çığır gibi belli başlı yayın vasıtalarına ve diğer gazete ve mecmualara komite ve şube üyeleri tarafından milli kültürle ilgili sürekli olarak yazılar yazdırmıştır.⁵⁶³

Şube, Dil alanında Türk Dil Kurumu’nun Ankara merkezi olarak, kurumun her sahadaki çalışmalarına katılmıştır. Türk Dil Kurumu’nun verdiği direktifler doğrultusunda⁵⁶⁴ bu sahadaki ödevleri ayrı ayrı ve hep birlikte başarmaya çalışmıştır. Yine bu eserlerde bulunan öz Türkçe kelimeler taranmış ve eski dil yadigarları toplanmıştır.⁵⁶⁵ Bu çerçevede 26 Eylül 1935’te yapılan Üçüncü Dil Bayramı programında, ana dilin derinliğine temas edilmiştir. Türkçe eserlerden seçmelerle birlikte şiirler okunmuş ve devrimin dil davası üzerinde faydalı çalışmalara yer verilmiştir.⁵⁶⁶

Ziya Gökalp’in yanı sıra eski Kültür Bakanı Dr. Reşit Galip, Ressam Namık İsmail, Şubenin ilk başkanı Şair Celal Sahir Erozan⁵⁶⁷ ve Asteğmen Mustafa Fehmi Kubilay gibi Türk büyüklerini anma merasimi düzenleyen Ankara Dil ve Edebiyat Şubesi, aynı zamanda büyük toplantılar da gerçekleştirmiştir. Mesela, Halkevi üyelerinin ve halkın toptan soyadı koymaları için “Soyadı Koyma Günü”⁵⁶⁸ tertip etmiştir. Bu çerçevede 1934 yılında çıkarılan soyadı kanununun hukuki mahiyeti ve bu isimlerin Türklerde nasıl konulduğuna dair bilgilendirme ve yönlendirmeler içeren program yapılmıştır.⁵⁶⁹ Türk Devrimini bir bütün olarak değerlendirildiği zaman Soyadı Kanunu’nun bu bütünü tamamlayan önemli bir halka olduğu görülür.

---

⁵⁶³ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 8-9.

⁵⁶⁴ **CHP Evrakı, BCA, 490.01/03.12.38.**

⁵⁶⁵ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 4-5.

⁵⁶⁶ “Dil Bayramı Ankara Halkevi’nde Dün Çok Güzel Bir Bayramla Kutlandı”, *Ulus*, No: 5090, 27 Eylül 1935, s. 1.

⁵⁶⁷ “Celal Sahir için Dün Anakara Halkevi’nde Bir İhtifal Yapıldı”, *Ulus*, No: 5157, 3 Aralık 1935. s. 5.

⁵⁶⁸ 1934’te çıkarılan Soyadı Nizamnamesi’nin birinci maddesinde “Her Türk, öz adından başka soyadı da taşıyacaktır.” denilmektedir. **Sicilli Kavanini**, Cilt: 14, Cihan Kütüphanesi, 1934, s. 568.

⁵⁶⁹ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 6-8.

24 Ağustos 1936'da⁵⁷⁰ İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda üçüncü kongresini yapan Dil Kurulu'nun⁵⁷¹ faaliyeti sırasında Ankara Halkevi 5 gün boyunca iç salonlara ve Halkevi meydanına davet ettiği halka, dil davasının esaslarını ve bu konuda belirlenen hedefleri izah etmiştir. Bu beş gün içinde gece gündüz sahnede ve salonda hatipler ve dil uzmanları çeşitli konferanslar vermişlerdir. Yeni devrin şairleri, saz şairlerinin eşliğinde yeni dil üzerine o gün yazdıkları şiirleri okumuşlardır.⁵⁷² Türk Dil Kurumu Merkez Heyeti Üyesi Besim Atalay, Türk dili hakkındaki söylevinde, Türk'ün tarih içindeki yüksek ve eşsiz yerini açıklamış ve dün ile bugün arasındaki farklılıkları anlatmıştır. Kazım Nami Duru, "Öz Türkçem" adlı şiirini okumuştur. Türk Dil Kurumu Genel Kurulu üyelerinden Ahmet Cevat Emre, Türk dilinin dillerin anası olduğunu anlatan bir konferans vermiştir. Söylev ve şiirlerden sonra İstanbul'dan Dil Kurumu Genel Sekreteri İbrahim Necmi Dilmen'in söylevi başlamıştır. Ankaralılar bu söylevi radyodan takip etmek suretiyle bayramı kutlamışlardır.⁵⁷³

Halkın milli duygularını uyanık tutmak için milli bayramlara ve sayılı günlere çok önem veren Ankara Dil ve Edebiyat Şubesi, memlekette adı duyulmamış şair, yazar ve değerli sanatkarları bulup onların tanınmasını sağlamak için büyük çaba sarf etmiştir. Bu amaçla bir anket hazırlamış ve anketi Türkiye'de mevcut gazetelere, Halkevleri ve diğer vasıtalarla bölgelere mümkün mertebeye yaymıştır. Bu suretle şiir, nesir ve tiyatro gibi 200'e yakın eser ortaya çıkmıştır. Bu eserler tetkik edilmiş ve şiir olan kısımları kitap haline getirilip yayınlanmıştır.⁵⁷⁴ Sürekli devam eden anket çalışmaları ile şube, antoloji çalışmalarına büyük bir katkıda bulunmuştur.

Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi, 1937 yılında da⁵⁷⁵ kendisine çizmiş olduğu bir program çerçevesinde diğer yıllarda olduğu gibi çalışmış ve birçok faydalı işler

---

⁵⁷⁰ Bu yıl şubenin faaliyetlerini şu isimler yürütmüştür: Enver Behnan Şapolyo (Başkan), Halil İbrahim, Münir Müeyyet Bakman, Şeref Bilgiç ve Şahap Gürsel (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 63.

⁵⁷¹ "Üçüncü Dil Kurultayı Büyük Önderin Huzuru ve Kültür Bakanımızın Bir Nutku İle Dün Dolmabahçe'de Açıldı", *Ulus*, No: 5416, 25 Ağustos 1936, s. 1.

⁵⁷² 1936 yılında Ankara Halkevinde toplam 79 konferans verilmiştir. Bu konferansların bir kısmı doğrudan doğruya Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi tarafından, bir kısmı da diğer kurumlarla çalışma ortaklığı yapmak suretiyle verilmiştir. **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 15-16.

⁵⁷³ "Kültür Haberleri-Ankara'da", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 44, Ekim 1936, s. 160.

⁵⁷⁴ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 15-16.

⁵⁷⁵ 1937 yılında şubenin çalışma faaliyetlerini yürüten üyeleri: Enver Behnan Şapolyo (Başkan), Behçet Kemal Çağlar, Münir Müeyyet Bekman, Hıfzı Oğuz Bekata ve Hamdi Akverdi (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 475.651...(1937-1938)**, s. 75.

başarmıştır. Dil bayramı olarak kabul edilen 26 Eylül zengin bir programla kutlanmıştır. Bu bayramda özellikle tarih tezini teyit eden “Güneş-Dil Teorisi” ve etüdünün ana dilin kaynaklarını bulmak ve dünya dilleri üzerinde Türk dilinin tesirlerini göstermek konusunda oluşturduğu çok esaslı ve güçlü metotların büyüklüğü izah edilmiş⁵⁷⁶ ve 5 hatip bu konuda söz söylemiştir.⁵⁷⁷ Ankara Halkevi’nde verilen 5 konferans, Hamdi Akverdi tarafından yazılan “Hitabet Sanatı Teknikleri ve Psikolojisi” adı altında bu yıl kitap olarak bastırılmıştır.⁵⁷⁸

Şube, 1937 yılında özellikle konferanslara çok önem vermiştir. Konferanslar herkesin anlayacağı bir şekilde, ilmi otoriteleri olan Türk ve yabancı Profesörlere verdirilmiştir. Bu konuda Hukuk İlmini Yayma Kurumu ile de işbirliği içerisinde olunmuştur.⁵⁷⁹ Bu konferanslara 1937 yılında 23.920 yurttaş katılmıştır.⁵⁸⁰

1938 yılında düzenlenen konferanslar daha zengin olmuştur. Ankara’da bulunan Profesör ve Doçentlerden kendi ilmi alanlarına göre konferanslar istenmiş ve bunların uygulanması sağlanmıştır. Bu konferansların sunumu için oluşturulan heyet, sadece Ankara Halkevi üyeleri veya Ankara’da bulunan uzman kişilerden oluşmamıştır. Yabancı uzmanların yanında İstanbul’dan da Profesörler ve Doçentler Ankara’ya davet edilmişlerdir. Bununla birlikte anmalar ve edebi toplantılar yapılmasına devam edilmiştir. Edebi toplantılara bütün edip ve şairler davet edilmiştir. Bu toplantılarda bugünkü ve yarınki edebiyatın hedefleri ile halk ve köy edebiyatı üzerinde esaslı görüşmeler yapılmıştır. Aynı zamanda bir Atatürk edebiyatının meydana getirilmesi gerekliliği ileri sürülmüştür. Özellikle Köy ve Endüstri edebiyatı, inkılabın istediği edebiyat, folklor araştırmaları, Atatürk edebiyatının nasıl olması gerektiği ve halk edebiyatına nasıl gidilmeli gibi hususlar üzerinde durulmuştur.⁵⁸¹

Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi’nin 1938 yılı faaliyetlerine bakıldığı zaman, kültür ve gençlik kaynaşmasını pekiştirecek gençlik toplantıları ve konferanslar gibi

⁵⁷⁶ “Dil Bayramı Dün Kutlandı”, *Ulus*, No: 5808, 27 Eylül 1937, s. 1-6.

⁵⁷⁷ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 15.

⁵⁷⁸ Hamdi Akverdi, **Hitabet Sanatı Teknik ve Psikolojisi**, Ankara Halkevi Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi Neşriyatı, No: 18, Ankara 1937, **BCA, 490.01/822.251.01**.

⁵⁷⁹ “İç Haberler”, *Ulus*, No: 5227, 15 Şubat 1936, s. 2.

⁵⁸⁰ Ankara Halkevi’nde konferanslarda gösterilecek resim, kroki, fotoğraf gibi belgelerin iyi aksettirilmesi için o zamana kadar Türkiye’de bulunmayan en son sistem bir yansıtım makinesi satın alınmıştır. **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 16. Bu yansıtım bedeline yardım olmak üzere CHP Genel Sekreterliği tarafından 2.000 lira yardım yapılmıştır. **BCA, 490.01/757.66.01**, s. 25.

⁵⁸¹ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 16-17.

iki büyük mesele üzerinde yoğunlaştığını görülür. Bu bağlamda Recep Peker, Yusuf Kemal Tengirşenk, Mahmut Esat Bozkurt ve Hikmet Bayur tarafından Ankara Halkevinde verilen inkılap dersleri verimli geçmiştir. Bunun yanında 12 hafta boyunca yapılan çaylı toplantılar, tahsilli gençlerin ve öğretmenlerin kaynaşması adına faydalı olmuştur. Konferanslara gelince, 1938 yılı içerisinde şubede söylenen hitabeler hariç 61 konferans düzenlenmiştir.⁵⁸² Yerli ve yabancı Profesör ve Doçentlerin vermiş olduğu bu konferansların başlıkları sosyal, kültürel, iktisadi, felsefi, idari, hukuki, sağlık, spor, yabancı kültürü, tarihi olgular, edebi şahsiyetler ve Türkiye'nin iç ve dış meseleleri gibi birçok konuyu içermektedir. Parti Genel Sekreterliği, bu konferanslardan bir kısmını broşürler halinde bastırmıştır. Böylece konferanslardan sadece Ankara Halkevi'ne gelenlerin değil, herkesin faydalanması sağlanmıştır.⁵⁸³

Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi, 1939 yılı içerisinde⁵⁸⁴ 3 yeni eser neşretmiştir. Bu eserlerden ilki, Şube'nin idare heyetlerinden Uluğ İğdemir tarafından derinlemesine araştırılıp incelenmesinden sonra hazırlanmıştır. Atatürk'ün ölüm yıldönümünde armağan edilen bu eserden sonra ikinci olarak Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 3 Nutku, bir kitap olarak bastırılmıştır. Üçüncü eser ise, eski Türklerde bir gelenek içeceği olan "kıımız" adlı eserdir.

Anma, milli tören ve toplantıları özellikle düzenli olarak organize eden ve başka kurumlarla ortak bir çalışma metodunu uygulayan Ankara Dil ve Edebiyat Şubesi, 1939 yılında:

- 1- 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı,
- 2- Parti 5. Kurultayı'nın toplanması,
- 3- 24 Temmuz 1939'da Lozan'ın yıldönümü,
- 4- 27 Temmuz 1939 tarihinde Hatay'ın Anavatana kavuşması,
- 5- 30 Ağustos Zafer Bayramı,
- 6- Cumhuriyetimizin 15. Yıldönümü,
- 7- Atatürk'ün ölümünün 1. Yıldönümü,

---

⁵⁸² **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 5-13.

⁵⁸³ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 13.

⁵⁸⁴ 1939 yılı şube üyeleri şu şekildedir: Hıfzı Oğuz Bekata (Başkan), Hamdi Akverdi, Behçet Kemal Çağlar, Münir Müeyyet Bekman, Saim Sarıgöllü (Üyeler). **Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde...(1939)**, s. 14.

- 8- Tasarruf haftası münasebetiyle törenler düzenlemiş ve bu günlerin anlam ve önemi belirtilmiştir.⁵⁸⁵
- 9- “Zehirli gazlar ve bu gazlardan korunma çareleri” olarak özetleyebileceğimiz konu başlığı altında “seri dersler” şeklinde konferanslar tertip ettirmiştir.

Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi, konferans meselesine oldukça yoğun bir şekilde devam etmiştir.⁵⁸⁶ Birçok tören ve toplantılarda başta temsil ve güzel sanatlar şubesi olmak üzere diğer şubelerle işbirliği içerisinde hareket etmiştir.⁵⁸⁷ Düzenlediği bütün toplantılarda üniversiteli öğrencilerin büyük yardımını görmüş, dolayısıyla üniversite gençliğinin Halkevlerine ve inkılaplara olan bağlılığının ve heyecanının artmasını sağlamıştır.⁵⁸⁸

1939 yılının serisi içinde verilecek olan konferanslardan bazıları şu şekildedir: *İbrahim Necmi Dilmen: Dilin ve dillerin orijini üzerine ileri sürülmüş lengüistik teorilerin tatbik ve münakaşası. Farsça Profesör: İran’da dil inkılabı. Sümeroloji Profesörü Landsberger: Ras Şamra’da yeni keşfedilen eski Fenike çivi yazılarının tarihi ehemmiyeti. Hititoloji Profesörü Güterboch: Eti Kültürü ve Rusça tercümeni A. Gaffar Güney: Edebi tercüme.*⁵⁸⁹

1940 yılında memleketin çeşitli yerlerinden gelen halk şairlerinin halk güfte ve bestelerinin Ankara halkına dinletilmesi ve yeni yetişen yeteneklerine yol göstermesi bakımından önemli olan “Halk Sanatı Gecesi” düzenlenmiştir. 30 Nisan⁵⁹⁰ ve 30 Aralık’ta gerçekleşen iki halk sanatı gecesinde Ali İzzet, Süleyman Çetin, Hasan Sözeri, Sarı Recep, Ali Erbaş, Âmâ Mahmut, Zülfikar gibi halk sazı ve ağzıyla özlü ve yerli türküler söyleyen halk adamlarından yararlanılmıştır.⁵⁹¹ Bu toplantılar, halk

⁵⁸⁵ **Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde...**(1939), s. 10.

⁵⁸⁶ Şube, dil meseleleri yanında Harp Ekonomisi, Tarihi Mektep, sağlık, yerli ve yabancı kültür çevresi, devlet iktisadı, sosyal yardım, sosyal konularda izlenen yöntem, aile, hukuk, edebiyat, tarih ve coğrafya konularında yerli ve yabancı ilim adamlarına konferanslar verdirmiştir. 1881’de yabancı devletlerin Osmanlı’dan alacaklarını tahsis edebilmek için kurdukları “Duyun-u Umumiye” Teşkilatı hakkında da konferans düzenlemiştir. **Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde...**(1939), s. 9-14.

⁵⁸⁷ 1940 yılında şubenin çalışma faaliyetlerini yürüten üyeleri şu kişilerden oluşmuştur: Faik Reşit Unat, Hıfzı Oğuz Bekata, Mümtaz Faik Fenik, Nusret Hızır ve Behçet Kemal Çağlar. **Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...** (1941), s.21.

⁵⁸⁸ **Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...**(1941), s. 18.

⁵⁸⁹ “Ayn Haberleri-Ankara Halkevi’nde”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 73, Mart 1939, s. 83.

⁵⁹⁰ “Halk Sanatı Gecesi”, *Ulus*, 1 Mayıs 1940, s. 2.

⁵⁹¹ **Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...**(1941), s. 18.

sanatını yansıtmaları ve gençleri bu anlamda sanat eserleri vücuda getirebilmeleri adına son derece önemli yönlendirmeler içermesi bakımından önem taşımaktadır.

Şube, aynı zamanda halk şairlerine şiirlerini kitap halinde bastırmaları için yardımlarda bulunmaya devam etmiştir. Mesela genç halk şairlerinden Bünyanlı Habib Karaaslan ve Borlu Mevlüt Yıldırım yardım görenler arasındadır. Bunun yanında Ankaralı Âşık Ömer adı ile yazılan halk şiirleri Ankara Halkevi'nin düzenlediği törenlerde okunmuştur. Bu halk şiirleri Cumhuriyetin 17. yıldönümünde bir broşür halinde basılıp köylere ve kırsal kesimlere dağıtılmıştır.⁵⁹²

Şube, sadece milli bayram ve günlerde ve Türk büyüklerinin yıldönümlerinde toplantılar düzenlememiştir. Aynı zamanda milli birliği ve heyecanı artıracak ve yayacak toplantılar organize etmeyi de ilke edinmiştir. Bu çerçevede yiğitliğin ön plana çıktığı Türk şiirleri olan “Hamasi Şiirler Gecesi” düzenlemiştir. İnkılap dersleri vermeye devam etmiştir. Yerli ve yabancı alim ve sanatkarların ilim araştırmaları ve sanat görüşlerinden yararlanmışlardır.⁵⁹³

1941 yılında Dil Bayramı'nın dokuzuncu yıldönümü Ankara Halkevi'nde büyük bir heyecanla kutlanmıştır.⁵⁹⁴ Milli Şef İsmet İnönü'nün de katılmış olduğu bu törende, Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri Burdur Milletvekili B. İbrahim Dilmen, Türk dilini sadeleştirme konusunda zaman zaman yapılan hamleleri konu almıştır. Atatürk'ün ve İnönü'nün dil devrimi üzerindeki mücadelelerini ve varılan olumlu neticeleri anlatmıştır.⁵⁹⁵ Sonrasında B. İshak Refet İşıtman, Divan edebiyatının büyük şairi Nefi'nin “Bad-ı Sabâ” adlı kasidesini halk şairi Dadaloğlu'nun aynı konuyu temiz ve güzel bir Türkçe ile canlandıran bir destanı ile karşılaştırmıştır. Dolayısıyla halk şiiri ile divan şiirini karşılaştırmıştır. Böylece bu iki dil arasındaki derin uçurum ve öz Türkçenin sadeliği ortaya konmuştur. Ayrıca Yunus Emre ve Karacaoğlan'dan parçalar okunmuştur. Dil konusunda eskiden yapılan büyük hatalardan ve eksikliklerden bahseden İsmet İnönü, sözlerine son verirken, Atatürk'ün, Türk dili uğrunda harcadığı emeklerin boşa gitmediğini ve asla boşa gitmeyeceğini belirtmiştir.

⁵⁹² **Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...(1941)**, s. 19.

⁵⁹³ **Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...(1941)**, s. 19-21.

⁵⁹⁴ “Dil Bayramı Dün Gece Halkevinde Özden Bir Törenle Kutlandı”, *Ulus*, 27 Eylül 1941, s. 1.

⁵⁹⁵ “Dil Bayramı Dolayısıyla İbrahim Necmi Dilmen'in Güzel Bir Konuşması”, *Ulus*, 27 Eylül 1941, s. 2.

Türk dili için son anına kadar beslediği geniş ümitlerin uygulamaya konulduğunu ifade etmiştir.⁵⁹⁶

Ankara Halkevi çalışma kolları başkanları, 28 Kasım 1942 Cumartesi günü CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal'ın başkanlığında bir toplantı yapmıştır. Genel Sekreter, her kolun başkanından çalışmalarına dair izahlar aldıktan sonra güzel sanatlar, musiki, edebiyat, sosyal yardım, spor ve köycülük kollarının hangi metotlarla çalışması gerektiğini anlatmıştır. Edebiyat kolunun çalışmalarına işaret ederken “*Halkevleri temiz Türkçenin önderleri olacaktır*” demiştir. Bundan sonra resim, musiki ve sporda ilerleyebilmek için neler yapılması gerektiğini anlatmıştır. Kütüphanecilik çalışmaları hakkında da konuşma yapan M. Ş. Esendal, bu konuda okutulacak olan kitapların hayal âlemini değil, gerçekleri yansıtması gerektiğini özellikle vurgulamıştır.⁵⁹⁷

22 Ocak 1944 Cumartesi günü Ankara Halkevi, Milli Mücadele döneminde cephede ve cephe gerisinde şiirleri ve hitabeleriyle halka ve orduya moral kaynağı olan büyük Türk şairi Mehmet Emin Yurdakul'u anmak için bir tören düzenlemiştir.⁵⁹⁸ Törende İsmet İnönü ve eşi, Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal ve gençlik hazır bulunmuşlardır. Bir dakikalık saygı duruşunun ardından Ankara Halkevi korosu, şair Nedim Otyam tarafından bestelenmiş “Cenge Giderken” ve İsmail Zühtü tarafından bestelenmiş olan “En Güzel Yüz” şiirlerini okumuştur. Şairin hayatını, duygularını ve şahsiyetini Uluğ İğdemir; sanatını Behçet Kemal Çağlar anlatmıştır. Milliyetçiliğini ve inkılapçılığını ise Bahadır Dülger belirtmiştir. Bunlardan sonra Cemal Oğuz Öcal, Mehmet Çınarlı ve İlhan Başgöz, şairin şiirlerinden bazılarını okumuşlardır. Tören, son olarak Ankara Halkevi başkanı Ferit Celal Güven'in gençliğe şaire karşı gösterdikleri değerli birliği anlatması ile son bulmuştur.⁵⁹⁹

Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi, tarih ve diğer birçok alanda dönemin şartlarının ve şahsiyetlerinin anlaşılmasını sağlamak için çok çalışmıştır. Edebiyat

---

⁵⁹⁶ “Dil Bayramı”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 1, Sayı:2, 16 Ekim 1941, s. 18.

⁵⁹⁷ “Halkevinde Bir Toplantı”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 30, 16 Aralık 1942, s. 24.

⁵⁹⁸ “Ankara Halkevi’nde Milli Şair M. Emin Yurdakul İçin Dün Bir İhtifal Yapıldı”, *Ulus*, 23 Ocak 1944, s. 1.

⁵⁹⁹ “Yurdakul İçin Şehrimizde Yapılan Anma Törenleri-Ankara Halkevi’nde”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 57, 1 Şubat 1944, s. 17.

alanında 1943-44 yılı itibariyle müsabakalar düzenlemeye başlamıştır. Müsabaka manzum ve mensur şiir, küçük hikayeler ve çocuk hikayeleri olmak üzere dört edebi türde açılmıştır. Bu müsabakalarda derece alanlara kitaplar hediye edilmiştir.

1944-45 yılı ikinci edebiyat müsabakası, derece alan eser sayısı bakımından birinciye göre daha başarılı olmuştur. Manzum şiirde, “Ankara yollarında”, “Kara toprağa kaside” ve “Yola düşenlerin türküsü”; mensur şiirde, “Şarkım” ve küçük hikayelerde “Es be Süleyman es!” adlı eserler birinciliği almışlardır. Çocuk eserleri arasında derece alabilecek eser bulunmamıştır. Müsabakalarda derece alanlara birçok kitap armağan edilmiştir.⁶⁰⁰ Şubenin hazırlamış olduğu bu tür müsabakalar, bir taraftan yetenekli gençleri tanıtmak, diğer taraftan da edebiyatı seven, yazı yazan ve yazmak isteyen gençlerin eser vermek için daha çok çalışmalarını sağlamak adına önemli bir faaliyet olmuştur. Aynı zamanda diğer Halkevlerine de bu anlamda iyi bir örnek teşkil etmiştir.

Bu zamana kadar milli folkloru yansıtan türküler üzerinde birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Fakat bu çalışmalar, daha çok malzeme derleyip ya kitap halinde ya da dergilerde parça parça yayılmaktan ileri geçememiştir. Derleyicilerin çoğu da, yayınladıkları malzemenin nereden, hangi tarihte ve kim tarafından derlendiği hakkında yeteri kadar bilgi vermemiştir. Özellikle bu konuda ilmi bir eser olmamıştır. Ankara Halkevi’nin yardımlarıyla Dil ve Edebiyat Şubesi, 1940 yılında Örencik ve Ahi köylerinin türkülerini derlemek suretiyle bu eksikliği tamamlamış ve öz değerleri ortaya çıkaran bir eser hazırlamıştır. 1945 yılına kadar dil yönünden bazı değişiklikler yapılarak bu tarihte yayımlanan eserin giriş kısmında Örencik ve Ahi köyleri hakkında kısaca tarihi ve coğrafi bilgiler verilmiştir. Derleme ve tasnif hakkında izahlar ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Eserde türkülerin doğuşu, yayılması ve geçirdikleri değişim hakkında bilgiler verildikten sonra, Örencik ve Ahi köylerinin lirik, satirik, hicvi, oyun vb. türkülerini ve manileri derlenip sunulmuştur.⁶⁰¹ Böylece Şube, Türk halkının benliğinden kopan hakiki değerlerin kısa zamanda ortaya çıkarılmasına ve Türk Milli Halk Müzesi’nin oluşmasına hizmet etmiştir.

Ayrıca bu yıl tamamen edebiyat konularını içeren seri konferanslar düzenlenmiştir. Bu seri konferansları verecek kişiler, konuları ve tarihleri şu şekildedir:

---

⁶⁰⁰ 1944-1945 Edebiyat Müsabakası II, Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Yayınları, No: 27, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1945, s. 3-4.

⁶⁰¹ Mehmet Tuğrul, **Örencik ve Ahi Köylerinin Türküleri**, Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı, Recep Ulusoğlu Basımevi, No: 28, Ankara, 1945, s. 1-128.

- 1- Behçet Kemal Çağlar: Yahya Kemal (10.2.1945)
- 2- Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin: Bugünkü Şiir (17.2.1945)
- 3- Prof. Dr. Cemal Köprülü: Faust (24.2.1945)
- 4- Nasuhi Baydar: Anatole France (3.3.1945)
- 5- Nurullah Ataç: Şiir Üzerine (10.3.1945)
- 6- F. Zahir Törümküney: Macar Edebiyatında Romatizma (17.3.1945)
- 7- Mustafa Nihat Özön: Bizde Roman (24.3.1945)
- 8- Nurettin Sevin: Shakespeare (31.3.1945)
- 9- Ahmet Kutsi Tecer: Toprağın Sesi (7.4.1945)
- 10- Doç. Dr. Orhan Burian: İngiliz Edebiyatı (14.4.1945)⁶⁰²

Ankara Halkevi'nde yukarıda verilen konferanslardan ayrı olarak halkın genel kültürünü beslemek adına, tarihi olduğu kadar edebiyat, müzik ve coğrafi konuları içeren sergi, film ve konferanslar verildiğini görmek mümkündür. Londra'da Kraliyet Astronomi Kurumu üyelerinden ve İstanbul Üniversitesi Astronomi uzmanı olan Prof. Dr. Royds, 6 Mart 1946 Çarşamba günü Ankara Halkevi'nde "Yıldızlar ve Yıldızlar Kümeleri"ne dair fotoğraflarla izah etmek suretiyle vermiş olduğu konferans bunlara örnektir.⁶⁰³ Bundan ayrı, T. H. Eastwood'un yazdığı ve gramofon eşliğinde sunulan "Ateş Altında Müzik", E. S. Ragg tarafından yazılan "Parlamentoda Kanun Kabulü", A. M. Chitty tarafından yazılan "Büyük Britanya'da Planlaşma", D. W. James'in yazdığı "İngiliz Karikatürler" ve B. C. Buckler'in yazdığı "Bugünkü Shakespeare Anlamı" adlı konferanslar verilmiştir. Ayrıca, "S.T. Paul's Katedrali" ve "Machbet" filmleri ile şehir planlamaya dair gösterilen sergiyi burada zikrederim.⁶⁰⁴

Şube, 1947 yılında da seri konferanslar üzerine oldukça yoğunlaşmıştır. Bu seri konferanslar şu şekildedir:

- 1- İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Türkiye Kültürce ve Memleketçe Nasıl kalkınabilir?
- 2- Behçet Kemal Çağlar: Her Taşın Altında Bir Hazine.
- 3- Nusret Namık Uzgören: Türk Kooperatifçiliğinin Gelişmesi.
- 4- Dr. Fahri Ecevit: Şuur İçinde Zaman Hükümünü Değiştiren Bazı Hadiseler.
- 5- Nurettin Sevin: Shakespeare'in Kadınları.

⁶⁰² "Ankara Halkevi'nde Edebiyat Konuşmaları", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 82, 16 Şubat 1945, s. IV.

⁶⁰³ *BCA*, 490.01/735.08.01, s. 7.

⁶⁰⁴ *BCA*, 490.01/735.08.01, s. 3.

- 6- Cemal Alagöz: Coğrafya Bakımından Ankara'nın Yakın Çevresi.
- 7- Necati Akder: Tanzimat'tan Bu Yana Fikir Hayatımızda Buhran.

Dilde Tanzimat Dönemi'nden bugüne başlamış sözleşme, durulaştırma, bir kelime ile millileştirme hareketlerine gerçek yönü veren Dil Kurultaylarının ilki 26 Eylül 1932'de toplanmıştı. Dil, milletin birlik ve beraberliğinin temel ilkelerindendir ve ona layık olduğu değeri vermek gerekir. İşte Ankara Halkevi'nde 26 Eylül 1948'de Dil Bayramının on altıncısı bu zihniyetle ve büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Farklı alanlardaki girişim ve uygulamalarıyla diğer Halkevlerine örnek bir davranış sergileyen Ankara Halkevi, Türk Dil Kurumu'nun çabaları ile Dil Bayramı için toplantılar düzenlemiştir. Böylece Dil Bayramı'nın milli bir bayram haline gelmesinde büyük rol oynamıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Behçet Kemal Çağlar ve Türk Dil Kurumu'nun kurucuları arasında yer alan tarihçi ve siyasetçi Hasan Reşit Tankut da bu toplantıda bulunmuştur. Türkçenin eksikliğine, derinliğine, anlatma gücüne değinilmiş ve dile dair birbirinden güzel ve yepyeni örnekler verilmiştir.⁶⁰⁵ Dil bayramlarının bu konuşma ve örneklerini Türk Dil Kurumu'nun yıllıklarında canlı özetler halinde bulmak mümkündür.

1949 yılına girerken Şube, Behçet Kemal Çağlar'ın yönetiminde "Şairler Gecesi" uygulamasını başlatmıştır. Bu gecelerde Ankara'da yaşayan önemli şairler bir araya gelerek, dinleyicilerle beraber şiirler okumuşlar ve söyleşiler yapmışlardır. Osman Atila, Çetin Altan, İlhan Geçer, Halil Soyuer, Halide Nusret, Munis Faik Ozansoy, Ahmet Muhip Dranas gibi şairler bu gecelerin konuşmacıları olmuşlardır. Ankara Halkevi'ndeki şairler gecesi türündeki uygulamalar bazı Halkevlerinde edebiyat günleri veya geceleri biçiminde tekrarlanmıştır.⁶⁰⁶ Ankara Halkevi insanın ve toplumun ruhsal gelişimi için büyük çaba sarf etmiştir. Bu bakımdan insan ve yurt sevgisinin toplumda yerleşebilmesini esas almıştır.

24 Temmuz 1949 Pazar günü, Halkevi ve Halkodalarında, Lozan Antlaşması'nın 27. yıldönümü kutlanmıştır.⁶⁰⁷ Ankara Halkevi'nde yapılan tören saat 16.00'de İstiklal Marşı ile başlamıştır. Kürsüye gelen Naşit Hakkı Uluğ, günün anlam ve önemini anlattıktan sonra o dönemde çekilen çilelere değinmiştir. Lozan Antlaşması,

---

⁶⁰⁵ 16. Dil Bayramı Ankara Halkevi'nde Nasıl Kutlandı, Doğu Matbaası, Ankara, 1948, s. 1-42.

⁶⁰⁶ Çeçen, a.g.e., s. 224-225.

⁶⁰⁷ "Lozan Günü Ankara Halkevi'nde Yapılan Heyecanlı Bir Törenle Kutlandı", *Ulus*, No: 10079, 25 Temmuz 1949, s. 1.

Türkiye'nin toprak ve hak bütünlüğünü ve Misâk-ı Milli'yi, I. Dünya Savaşı'nı kazanan devletler başta olmak üzere bütün dünyaya tanıtan bir belgedir. Müzakereler 20 Kasım 1923-24 Temmuz 1924 tarihleri arasında iki devre halinde 8 ay çetin bir mücadele devresi içinde devam etmiştir. Bu mertebede TBMM'nin Baş Delegatesi olarak Lozan'a giden İsmet Paşa'nın, milletin fayda ve arzularının gerçekleşmesi için verdiği mücadele ile müzakerenin başlıca konuları üzerinde durulmuştur. Bundan sonra Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi üyelerinden Halil Soyuer, "Lozan" adlı şiirini okumuştur. Mandolin ekibi konser vermiş ve halk türküleri ekibi de milli türküler söylemiştir.⁶⁰⁸

Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi'nin en önemli vazifesi konferanslar ve törenleri organize etmek olmuştur. Bu sayede Ankara ve köylerinde samimi ve canlı bir hava yaratılmıştır. Vatandaşlar bilgili ve bilinçli konuşmalarla heyecanlı saatler geçirmişlerdir. İlk başlarda genellikle Ankara Halkevi üyelerinin faaliyetleri söz konusu iken, ileride konferansların ve konferans verenlerin sayıları artmıştır. Şube üyeleri buldukları bölgelerde Türk Dil Kurumu ile ortak hareket etmişlerdir. Böylece güzel ve öz Türkçenin sevilmesinde ve benimsenmesinde başlıca rol oynamışlardır. Yine bu şube sayesinde milli bayramlar ve büyükleri anma törenleri gerçek anlamda birer halk toplantısı mahiyetini almıştır.

3.2. ANKARA HALKEVİ GÜZEL SANATLAR ŞUBESİ

Halkevlerinde güzel sanatlar için memleketin en derin ilgisini uyandırmak ve güzel sanatlara olan muhabbeti milletin içinde her tabakaya yaymak ve öğretmek en başta gelen vazifelerden olmuştur. İlim ve fen kadar güzel sanatları toplum içinde birinci itibar derecesinde göstermek, tatbik etmek esas olmuştur.⁶⁰⁹

İşte Ankara Halkevi musiki, resim, heykel, mimari vb. alanlardaki çalışmalarını ile memleketin bu amaca ulaşabilmesi için yol gösterici olmuş ve diğer bütün Halkevlerine örnek teşkil etmiştir. Bu yüzden burada ve bu uğurda çalışan her vatandaş vatan için büyük bir hizmette bulunmuştur.

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi'nin 1932'de ilk teşkilat seçimlerinde seçilen üyeler şu isimlerden oluşmuştur: Ferhunde Remzi Hanım, Necdet Remzi Bey, Mümtaz

⁶⁰⁸ "Yurtta Lozan Günü", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 32, Ağustos 1949, s. 43.

⁶⁰⁹ *Milli Şefimiz İsmet İnönü'nün Üç Nutku*, Ankara Halkevi Yayını, Maarif Matbaası, Ankara, 1945, s. 5.

Bey, Ulvi Cemal Bey, Cevat Memduh Bey. Diğer seçimde ise Faruk Bey (Başkan), Burhan Ümit Bey (Vekil), Nusret Bey, Sabit Bey ve Hulusi Bey teşkilat ve şube üyeleri olarak belirlenmiştir.⁶¹⁰

İlk üç yılında mesleklerine göre üye durumuna bakıldığı zaman, 1933 yılında 1 doktor, 27 öğretmen, 1 tüccar, 22 güzel sanatlar, 121 diğer mesleklerden (19'u kadın) olmak üzere toplam 172 kişidir.⁶¹¹ 1934 yılında 1 doktor, 8 öğretmen, 1 tüccar, 2 işçi, 1 çiftçi, 52 güzel sanatlar, 87 diğer mesleklerden (6'sı kadın) olmak üzere toplam 152 kişidir.⁶¹² 1935 yılında ise 1 doktor, 10 öğretmen, 6 tüccar, 116 işçi, 58 güzel sanatlardan (10'u kadın) olmak üzere toplam 191 kişidir.⁶¹³

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi'nin musiki, mimari, sergi, resim ve heykel gibi her bölümüne ait çalışma programları hususi çalışma talimatnamesinde belirtilmiştir. Buna göre bu çalışma programlarına baktığımız zaman ilk olarak musiki çalışmaları yer almaktadır. Bu çerçevede çalgı aleti (keman, piyano, çello, kontrbas, nefesli sazlar), taganni (solist yetiştirmek ve koro oluşturmak için), nazariyat (entonasyon, armoni, kontrpuvan, musiki tarihi, form) ve milli ve bedii rakslar derslerinin verilmesi talimatnamede belirtilmiştir.⁶¹⁴

Ayrıca konserler, konferanslar ve kültür akşamları düzenleyen şube, aynı zamanda bu alanda Türk halk musikisini tetkik ve bunun neticesinde esaslarını neşretmek, milli türkü ve marşların öğretilmesini sağlamak gibi geniş bir faaliyet alanına sahip olmuştur.⁶¹⁵ Böylece, bu alanda halkın bilgi sahibi olmasını ve vatandaşların içinde olan müzik aşkını uygulamalı olarak yansıtmasına yardımcı olmuştur. Milli türkü ve oyunları araştırmak ve neşretmek suretiyle bunların yaşamasını sağlamıştır. Aynı zamanda düzenlediği konser, konferans ve kültür akşamları faaliyetleri ile de halkın bir arada kaynaşmasına, Türk kültürünü daha yakından tanınmasına ve güzel sanatlara sahip çıkmasına büyük katkılarda bulunmuştur.

Güzel Sanatlar Şubesi resim ve heykel bölümü, faaliyet sahası olarak dersler ve konferanslar, neşriyat ve kütüphane, seyahatler, sergiler ve milli sanatkarları teşvik ve

---

⁶¹⁰ **Ankara Halkevi**, s. 35-36.

⁶¹¹ **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet...** s. 106-107.

⁶¹² **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet...** s. 144-145.

⁶¹³ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet...** s. 130-131.

⁶¹⁴ **Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi Hususi Çalışma Talimatnamesi**, Ulus Matbaası, Ankara, 1935, s. 5-6.

⁶¹⁵ **Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi Hususi Çalışma Talimatnamesi**, s. 6-7.

koruma gibi geniş bir çalışma programı belirlemiştir. Bir yandan Ankara içinde ve dışında masrafsız veya çok az bir masrafla yapılan resmi seyahatler yapmıştır. Diğer taraftan açacak olduğu sergilerle memlekette güzel sanatları teşvik etmeyi amaç edinmiştir.⁶¹⁶ Bunun en güzel örneklerinden birisinin açılan sergiler olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, özel ve genel olmak üzere onlarca resim ve heykel sergileri açmıştır. Özel sergilerde her sanatkar eserlerini Halkevinde göstermiş, şube ise bu eserlerin korunmasını ve tanıtılmasını sağlamıştır. Genel sergileri ise her yıl 29 Ekim’de Ankara’da açılan inkılap güzel sanatlar sergisi teşkil etmiştir. Bunun yanında Ankara dışındaki yurttaşların sanat hareketlerinden uzak kalmamaları için çeşitli şehirlerde seyyar sergiler açmıştır.⁶¹⁷

Şube, Türk eserlerini aramak ve yaymak için büyük çaba sarf etmiştir. Memlekette var olan ve artık kaybolmaya yüz tutmuş olan resmi, özel, askeri, dini vb. değeri olan eserleri bulup ortaya çıkarmak, bu alanda çalışanlara yardım etmek için çalışmalarda bulunmuştur. Bu amaçla ayrı bir ihtisas komitesi oluşturmuştur. Bu eserlerin toplanmasına ve tanıtılmasına çalışmak, başta gelen hedeflerinden olmuştur.⁶¹⁸

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, ilk açılışından itibaren çalışma talimatnamesindeki esaslara bağlı kalmış, dolayısıyla güzel sanatları teşvik etmeyi, sevmeyi ve sevdirmeyi görev ve çalışmalarının başında tutmuştur.

Ülkemizde müzik alanında kurumsallaşma çabaları ve olumlu sonuçları Cumhuriyet döneminde Atatürk’ün önderliğine başlamış, Halkevleri faaliyetleri ile hayat bulmuştur. 19 Haziran 1934 Salı günü ilk Türk operaları sahnelenmiştir. Bunlardan ilki Münir Hayri Egeli’nin yazdığı, konusunu Türk ve İran’ın ortak mitolojisinden alan “Öz Soy” operasıdır. Yine kendisine ait olan “Bayönder” temsili⁶¹⁹ gerçekleşmiştir. İkincisi 27-28 Aralık 1934’te Ahmet Adnan Saygun’un bestelediği “Taşbebek” operası Ankara Halkevi’nde sahnelenmiştir.⁶²⁰

Cumhuriyet döneminde “Müzik Devrimi”ni gerçekleştirebilmek için 1925 yılından başlayarak Paris, Berlin, Viyana ve Prag gibi Avrupa’nın önemli kültür merkezlerine müzik öğrenimi için yetenekli gençler gönderildi. Ancak bu genç yeteneklerin

⁶¹⁶ Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi Hususi Çalışma Talimatnamesi, s. 7-8.

⁶¹⁷ Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi Hususi Çalışma Talimatnamesi, s. 8.

⁶¹⁸ Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi Hususi Çalışma Talimatnamesi, s. 10.

⁶¹⁹ “Halkevindeki Temsilde”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 4636, 20 Haziran 1934, s. 2.

⁶²⁰ “Halkevinde Verilen Müzikli Müsamere”, *Ulus*, No: 4825, 29 Aralık 1934, s. 1-4.

sayısının az olmasından dolayı istenilen devrimin gerçekleştirilemeyeceği anlaşılınca, Avrupa'dan müzik uzmanları getirilmeye başlandı. 1935 yılında Türkiye'ye gelmiş olan ünlü Alman besteci ve müzik adamı Paul Hindemith'in öncülüğünde, yerli uzmanların da katkılarıyla ülkemizde müzik yaşamı yepyeni bir boyut kazandı. Nitekim Alman müzik uzmanının önerileri doğrultusunda önce 1936'da Ankara Devlet Konservatuvarı, sonra diğer seslendirme kurumları kuruldu.⁶²¹ Ankara Devlet Konservatuvarı, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu müzik, tiyatro, opera, bale sanatçılarını yetiştirmeye başladı.

1933 yılında Riyaseticumhur Filarmonik Orkestrası konserlerine, modern musiki ve şan derslerine devam eden, bunun yanında iki resim sergisi açan şube,⁶²² 1934 yılında konserlere, konferanslara ve derslere devam etmiştir.⁶²³ 1935 yılında⁶²⁴ 25.000 yurttaşın gezdiği iki büyük resim sergisi daha açmıştır. Bunun yanında bir resim dershanesi açmış, yetişmiş sanatçılara Halkevine katkılar sağlamaları için maddi ve manevi yardımlarda bulunmuştur. Öz sanatçıların sanat bilgilerine katkıda bulunmak için seri halde konferanslar vermiştir. Müzik kolunun her hafta düzenlediği konserler, toplantılar, konferanslar ve derslerle⁶²⁵ sanata ve sanatçıya gereken değeri vermiştir.

1935 yılına gelindiğinde şubenin çalışma ve faaliyetleri hız kazanmıştır. Bu çerçevede 1935 yılında iki resim sergisinin yanında, sekiz konferans, yirmi beş konser, üç ulusal türkü ve oyun, altı mesleki toplantı yapılmıştır. Köylü bayramı dolayısıyla yedi köye gidilerek Cumhuriyet Marşı öğretilmiş, elli beş kişilik bir köylü korusu bu marşı söylemiştir. Bunların yanında gençlerin yetişmesi için kurslar açılmıştır. Bu bağlamda resim ve müzik dersleri açılmıştır. Dersler üç buçuk ay devam etmiş olup bu derslerde otuz öğrenci çalışmıştır.⁶²⁶

---

⁶²¹ Necati Gedikli, "Cumhuriyet Dönemi Müzik Politikamız ve Sonuçları", **V. Türk Kültürü Kongresi...** Cilt: X (Müzik Kültürü), s. 4.

⁶²² **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet...** s. 9.

⁶²³ **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet...**,s. 11.

⁶²⁴ Şubenin 1935 yılı çalışmalarını yürüten üyeleri şu şekildedir: Refik Epikman (Başkan), Nusret Suman, Hulusi Karluk, Saadet Hürşit, Ferit Bey (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 11.

⁶²⁵ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet...** s. 13. Bu yıl içinde verilen konserlere 18.000, toplantılara 25.000 kişi katılmıştır. Müzik tarihi hakkında Aziz Çorlu çeşitli konferanslar vermiştir. Müzik derslerine ise sürekli devam edenlerin sayısı 16 olmuştur. **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 14.

⁶²⁶ 10 Şubat 1935'te başlayan resim ve heykel derslerinde canlı ve cansız modellerden yararlanılmış, portre ve kompozisyon hakkında öğrencilerin yeteneklerine göre dersler verilmiştir. Memur ve işçiden

Yine Ankara Halkevi'nin öncülüğünde Halkevi kutlama programları düzenlenmiştir. Hemen her alandaki Türk büyüklerinin ölüm günlerinde özel günler düzenlenmiştir. Cumhuriyet kültürünü yaşatmak, çağdaş dünyanın birikimlerini Türk toplumuna aktarmak ve geleneksel Türk kültürünü devam ettirmek adına Ankara Halkevi'nin üstlendiği program, Türk büyüklerinin Halkevi çatısı altına alınmasını sağlamıştır. Bunun ilk örneği 1935 yılında Ankara Halkevi'nde doğunun ve batının meslek adamları arasında büyük saygınlığı olan ünlü Mimar Sinan'ın ölüm yıldönümü merasimi olmuştur.⁶²⁷ Burada Mimar Sinan'ın Ankara (ve Merzifon) Halkevi tarafından birer tablosu yapılmış ve eski yapıtlarıyla birlikte halka gösterilmiştir.⁶²⁸ Türk kültürünün oluşumunda büyük emekleri olan Mimar Sinan ve Türk kültürünün gelişimine katkıları olan diğer önemli isimler, ilerleyen yıllarda da Ankara Halkevi'nde özel toplantılarla anılmaya devam edecektir.

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, işçi, memur, amatör her alandan vatandaşın güzel sanatlara olan ilgisini artırmak ve onları bu alanda teşvik etmek için Ankara'daki bütün ressamı ve amatörleri bir araya toplamaya çalışmıştır. Bunun için mesleki toplantılar düzenlemiş, mimari sergiler açmaya devam etmiştir. Örneğin Kültür Bakanlığı Anıtları Koruma Kurulu üyesi olan Mimar Sedat Çetintaş'ın Bursa, Edirne ve İstanbul anıtlarına ait mimari resim sergisi 9 Nisan 1935'te Ankara Sergievi'nde açılmıştır. Bu eserler halk ve ileri gelenleri arasında çok ilgi görmüştür. Bu eserlerin kopyalanıp sergiler halinde başka ülkelere gönderilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Yabancıların da Türk kültürünün ve sanatının büyüklüğü hakkında fikir sahibi olmaları sağlanmıştır. Böylece sanatımızın ulusallaşmasına katkıda bulunulmuştur.⁶²⁹

30 Ağustos Zafer Bayramı adı altında Ankara'daki okul ve resmi dairelerde bulunan zafer tablolarından oluşan bir resim heykel sergisi ve inkılap sergisi açılmıştır. Resim heykel sergisi, halk ve okullar tarafından çok ilgi görmüştür. Saat 10.00'dan akşam 19.00'a kadar herkese açık bulundurulan bu sergiye ait birçok yeni resim ve yazı kazanılmıştır. 9.955 kişinin gezdiği bu serginin güzel bir kataloğu bastırılmıştır.⁶³⁰ İlki

---

oluşan 15 öğrencisi olan bu derslere öğretmen olarak Refik Epikman (Pazar ve Çarşamba günleri) gelerek ders vermiştir. **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 11-13.

⁶²⁷ "Ankara Halkevinde Zanaat Günü", *Ulus*, No: 4919, 9 Nisan 1935 Salı, s. 1.

⁶²⁸ **103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 47.

⁶²⁹ Mimar Sedat Çetintaş, Osmanlı Türklerinin ilk eserlerinden olan Bursa'daki Orhan camiiinden başlayarak Mimar Sinan'a kadar bilinen ve bilinmeyen mimarlarımızın eserlerini toplu halde olarak tanıtmıştır. "Sinan ve Sanat Günü", *Ulus*, No: 4920, 10 Nisan 1935, s. 1-3.

⁶³⁰ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 11.

1933'te açılan ve üç yıl devam eden inkılap sergisi ise 1935 yılında da diğer yıllarda olduğu gibi 29 Ekim'de Ankara'da açılmıştır. Açılış töreninde sanatsever halk ve hükümet ileri gelenleri hazır bulunmuşlardır. Bu sergide 58 tablo ve iki büyük heykel, iki ayrı salonda sergilenmiştir.⁶³¹

Güzel Sanatlar Şubesi, resim ve heykel atölyesi çalışmalarına 1936 yılında⁶³² artan bir hız ve azimle devam etmiştir. Bu bölümde öğretmen olarak yüksek tahsil görmüş önemli ressam ve heykeltıraşlar görev yapmıştır. Resim bölümünde Nurullah Berk, Sabri Fethah, heykel bölümünde de Nusret Soman ders vermiştir. Bu yıl içerisinde 45 öğrencisi olan bu atölyede her gün canlı model bulunmuş, fuzen ve boya ile resim yapılmıştır. Heykel bölümünde çamurdan canlı model üzerinden büstlere çalışılmış, başarılı olanların eserleri alçıya dökülmek suretiyle Ankara Halkevi atölyelerinde sergilenmiştir.⁶³³ Bu atölye, Ankara'daki bütün ressamların buluşma yeri olmuştur. Dolayısıyla Ankara resim ve heykel atölyesi, ressam ruhlu Türk sanatkarlara, meslekleri üzerinde fikir alışverişinde bulunmaları ve eserlerini somutlaştırabilme ve sergileme imkanı gibi büyük bir fayda sağlamıştır.

Şube, 1936 yılı içerisinde sergiler, konferanslar, toplantılar ve müzik konserleri faaliyetlerine devam etmiştir. Bu çerçevede 15 gün devam eden "General Halil Sergisi" (Halil Paşa Sergisi) halk ve devlet tarafından çok ilgi görmüştür. İzlenim ve hayal gücü oldukça geniş olan General Halil'in 200'e yakın eseri bu sergide gösterilmiştir. Saat 10'dan 18'e kadar herkese açık olan bu sergiyi 6.180 kişi gezmiştir. Ayrıca bu sergiden bakanlıklar eser satın almışlardır.⁶³⁴

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, aynı zamanda sosyal hayatı ve özellikle halkın yaşayışını, ekonomik hayatını genel hatlarıyla şekil ve renkle göstermeye muvaffak olmuştur. Bunun en güzel örneği, 1936 yılı Eylülünde açılan ve 16 gün devam eden "Öğretmen Ahmet Bey'in Sergisi"dir. Sergiyi gezenlerin sayısı 3.280'dir.⁶³⁵

---

⁶³¹ Ayrıca sedef süsleme sanatına dair sergiler de açılmıştır. Ankara'dan 12 sanatçının katıldığı bu sergi 30 Ekim 1935'te açılmış ve 11 gün devam etmiştir. 15.500 kişinin gezdiği bu sergideki eserler CHP ve Kültür Bakanlığının seçtiği bir jüri tarafından bakılarak, Parti, Bakanlık ve bakanlara sunulmuştur. **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 11-12.

⁶³² Şube'nin 1936 yılı komite üyeleri: Refik Epikman (Başkan), Hurşit Bey, Perihan Hanım, Nusret Suman, Hulusi Karsel (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 63-64.

⁶³³ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 21.

⁶³⁴ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 22.

⁶³⁵ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 22.

Her yıl açılmakta olan “İnkılap Sergisi”nin dördüncüsü yine 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı’nda Ankara Halkevi’nde açılmıştır. Hükümetin desteği ile sürdürülen inkılap sergisi, çeşitli sanatkarların bir arada katılımının olduğu tek sergidir ve memleket sanatının toplu halde görülebilmesine imkan yaratmıştır. Bu sergiden müstakil ressamlar birliğinden 17, güzel sanatlar birliğinden 5, D grubundan⁶³⁶ 5, serbest olarak da 7 kişi resim satın almıştır. Bakanlıkların da resim satın aldığı bu sergiyi 6.500 kişi gezmiştir.⁶³⁷

Halkevine bağlı sanatkar üyelerin katılımıyla her yıl bir resim sergisi açılmasına karar verilmiştir. Ankara Halkevi sanatkarlarına çalışmalarını kolaylaştırmak üzere model, boya tuval gibi resme ait malzemeler parasız olarak dağıtılarak çalışma imkanı verilmiştir. Bu çalışmaların neticesinde Halkevlerinin açılış gününde “Birinci Resim ve Heykel Sergisi” açılmıştır. Bu sergi halk ve okullar tarafından büyük ilgi görmüş, 15 gün içinde sergiyi gezenlerin sayısı 8.000’i bulmuştur. 19 sanatçının katıldığı sergide bu sanatçıların 84 eseri sergilenmiştir. Halkevi İdare Heyeti ve Güzel Sanatlar Şubesi üyelerinden oluşan bir jüri tarafından Ankara Halkevi galerisine asılmak üzere 10 tablo seçilmiştir. Seçilen bu tablolar eseri oluşturanlar tarafından Ankara Halkevi’ne bağışlanmıştır.⁶³⁸ Bir hafta boyunca devam eden sergideki eserler arasında özellikle Cemal Tollu, Hamit Görel, Malik Aksel ve Nurullah Berk’in eserleri büyük ilgi görmüştür.⁶³⁹

Yine aynı gün Halkevlerinin çalışmalarını gösteren sergilerin yanında, aynı amaçla Ankara Halkevi’nin hazırladığı çok güzel bir film hazırlanmıştır. Bu filmde, Ankara’da güzel akşamlardan birisinde, her çalışma yerinde ışıklar sönerken, caddelerde yoğun bir kalabalık büsbütün ışıklanan bir binaya doğru ilerliyor. Hayata yeni atılmış bir genç kız olan Aysım’i arkadaşı mühendis Doğan bu nur kaynağına doğru sürüklüyor. Aysım orada Halkevi hatıralarına, sevgi ve çalışma hızına karışıyor ve 9 şubeyi tanıyor. Halkevi çalışmalarını iyi bir şekilde yansıtan bu film, aynı zamanda tekniği ve sahne dekorunun sağlamlığıyla dikkati çekmiştir. Dolayısıyla

---

⁶³⁶ D grubu, Nurullah Berk, Zeki Fail İzer, Elif Naci, Cemal Tollu, Abidin Dino ve Zühtü Müridoğlu gibi isimlerin bir araya gelerek oluşturdukları sanat tarihinin ilk grup etkinliğidir. Güzel Sanatlar Birliği (Osmanlı Ressamlar Cemiyeti), Yeni Ressamlar Cemiyeti, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği’nden sonraki dördüncü sanat topluluğu olmasından dolayı bu ismi almıştır.

⁶³⁷ *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)*, s. 22.

⁶³⁸ *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)*, s. 22-23.

⁶³⁹ “Resim Sergisi”, *Ulus*, No: 5236, 24 Şubat 1936, s. 4-5.

Ankara’da daha ileri teknoloji ile milli filmlerin başarılacağını göstermesi bakımından da önemli olmuştur.⁶⁴⁰

Halkevi sergilerini içerecek eserlerin konusu ve kaliteleri hakkında toplantılar ve Ankara’da bulunan eserlere ait konferanslar yapan Şube, resimden ayrı olarak müzik alanında da bu yıl oldukça geniş bir çalışma gerçekleştirmiştir. Öğretmen Adnan Bey’in başkanlığındaki 40 kişilik koroya haftada iki gün dersler verilmiştir. Bu koroya okul öğrencileri, öğretmenleri, serbest iş adamları ve memurlar katılmıştır. Bu koro çeşitli zamanlarda milli konserler vererek herkesin takdir ve beğenisini kazanmıştır.⁶⁴¹

Konserlere bakıldığı zaman 1936 yılına ait bazı faaliyetler şu şekildedir.⁶⁴²

- a- Cumhurbaşkanlığı orkestrası her hafta düzenli bir şekilde konser vermektedir ve bu konserlere en az 500 kişi gelmektedir.
- b- Halkevi için verilmekte olan milli konserlerin sayısı 19’ dur.
- c- Bela Bartok tarafından ve Cumhurbaşkanlığı orkestrasının da katılımıyla iki konser verilmiştir. Bunlardan birisi Musiki Muallim Mektebi’nde⁶⁴³ olmuştur. Bu konserlere 1.300 kişi gelmiştir.
- d- Osman Pehlivan ve öğrencileri tarafından halk türküleri konseri verilmiş ve halk tarafından büyük bir ilgi görmüştür. Bu konsere 800 kişi katılmıştır.
- e- Gaziantep ve Adana kurtuluşlarında halk dansları ve türküleriyle de bu bayramlar kutlanmıştır.
- f- Ayrıca bir grup sanatkar tarafından halk konseri verilmiş ve bu konsere 700 kişi katılmıştır.
- g- Ünlü keman ustası David Zirkin ve piyanist Karl Malli tarafından bir Çello konseri verilmiştir. Bu konserde Henry Eccles’in üç, Edward Lalo’nun beş, Çaykovski’nin rokokosunun yedi varyasyonu çalınmıştır.⁶⁴⁴

⁶⁴⁰ “Bugün Halkevlerinin Beşinci Yılı Kutlanacak”, *Cumhuriyet*, Sayı: 4231, 23 Şubat 1936, s. 8.

⁶⁴¹ *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)*, s. 23.

⁶⁴² *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)*, s. 23-24.

⁶⁴³ Ankara Musiki Muallim Mektebi tarafından 1934 yılında aylık bir dergi çıkarılmaya başlanmıştır. Memleketin tanınmış musikicilerinin bu derginin sayfalarında yazılarının bulunacak olması, inkılapların musiki sahasında ortaya çıkması ve yükselmesi amacının güdüldüğünü göstermektedir. *Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin...*(1934), s. 28.

⁶⁴⁴ Aynı sanatçılar ertesi gün Ankara radyosunda da bir konser vermişlerdir. “Halkevindeki Çello Konseri”, *Ulus*, No: 5202, 20 Ocak 1936, s. 2. Ankara radyosu, halkın sanat anlayışını geliştirmek ve halkı bu konularda aktif tutmak için 15 günde bir (yarım saatlik) “Halkevleri Sanat ve Folklor Saatleri” düzenlemiştir. Bu projede çeşitli temsili oyunlar, türküler, Atasözleri, masal ve manilerden çeşitli âdetlere kadar milli kültürümüzü yansıtan her türlü söz ve musikiye yer verilmiştir. *Cumhuriyet Halk*

Müzik alanında kurumsallaşma çabaları Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün önderliğinde başlamış ve çok önemli sonuçlar elde edilmiştir. 1924 yılında Ankara'da Musiki Muallim Mektebi (Müzik Öğretmen Okulu) bu maksatla açılmıştır. Atatürk'ün Türk milletinin karakterine ve yapısına uygun, çağdaş ve ulusal nitelikte bir Türk Sanat Müziği yaratmak niyetinde olduğunu 1 Kasım 1934'te TBMM'nin Dördüncü Toplanma Yılı'nı açarken yaptığı konuşmada rahatlıkla görmek mümkündür. Atatürk bu konuşmasında şöyle söylemiştir: *“Bugün dinletilmeye çalışılan musiki yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal ince duyguları, düşünceleri anlatan, yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak ve onları bir gün önce genel son musiki kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak bu şekilde Türk ulusal musikisi yükselebilir ve evrensel musiki içinde yerini alabilir.”*⁶⁴⁵

Halkevleri çağdaş ve ulusal nitelikte bir Türk musikisi yaratabilmek adına çalışmalarda bulunmuştur. Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, özellikle halk musikisi üzerinde derin çalışmaları ile tanınan uluslararası şöhreti olan Macar alim ve müzisyeni Bela Bartok'u Ankara'ya davet etmiştir. Bu sanatkarın bu sahada araştırmalarda bulunması ve konferanslar vermesi (bu konferanslara 1.350 kişi katılmıştır) suretiyle Türk musikisinin gelişimi adına çok önemli faydalar sağlanmıştır. Kendisinin Ankara'daki çalışmaları neticesinde yüz orijinal halk türküsü örneği toplanmıştır. Bu çalışmaların titizlikle hazırlanmış broşürünü Ankara Halkevi neşretmiştir. Bela Bartok memleketine döndükten sonra Macar radyo ve gazetelerinde bu seyahatten elde ettiği faydalardan, Halkevlerinin mükemmel organizasyonundan bahsetmiş, Türk musikisinin Avrupa, özellikle Macar musikisinde büyük izler bıraktığını ifade etmiştir.⁶⁴⁶

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, 1937 yılında⁶⁴⁷ çalışmalarını genişletmek suretiyle daha verimli olmuştur. Ocak ayının sonlarına doğru Halkevinde edebiyatçılar ve edebiyat meseleleri üzerine önemli bir toplantı gerçekleşmiştir. Aralarında şube başkanı Enver Behnan Şapolyo, Halkevi başkanı Ferit Celal Güven ve Behçet Kemal

---

Partisi Genel Sekreterliğinin...(Cilt: 20), s. 161-162. Bu saatler, folklor konuları üzerinde durarak, Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki halk malzemesinden fikirler almak ve kendi malzemeleriyle karşılaştırmalar yapılmasının yolunu açmıştır. **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943**, s. 6.

⁶⁴⁵ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, s. 820.

⁶⁴⁶ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 24.

⁶⁴⁷ 1937 yılında Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi'nin çalışma faaliyetlerini yürüten üyeleri: Refik Epikman (Başkan), Hurşit Altuncu, Bayan Perihan, Nusret Suman ve Hulusi Karse (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 76.

Çağlar'ın da bulunduğu toplantının başkanlığını kültür kurulu üyelerinden B. Ali Haydar yapmıştır. Toplantıda Türk edebiyatının bugünkü durumu tetkik edilerek, Atatürk devrine layık bir edebiyatın oluşturulması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bugünkü edebi verimin tatmin edici olmadığı vurgulandıktan sonra, edebiyatın bütün halk kesimine yayılması ve folklorun edebi çalışmalar için temel olarak ele alınması gerekliliğine işaret edilmiştir.⁶⁴⁸

Özellikle halk ulusal saz ve türküleri, konser şeklinde ve grup halinde halka verilmeye devam edilmiştir. Bu yıl ilk kez olarak müstakil ressamlar ve heykeltıraşlar birliği, güzel sanatlar birliği ve D grubuna mensup sanatkarların bir araya gelerek oluşturdukları “Birinci Birleşik Resim ve Heykel Sergisi” açılmıştır. Bu gelişme memleket sanatını toplu halde görebilmek imkanı vermesi bakımından büyük bir sanat hadisesi olarak görülebilir. Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'ın açtığı bu sergiye müstakil ressamlar birliğinden 25, güzel sanatlar birliğinden 18 ve D grubundan 6 kişi katılmış ve hiçbir birliğe mensup olmayan 14 kişi de toplu olarak eserlerini sunmuşlardır. 22 gün herkese açık olan sergide Kültür Bakanlığı'ndan seçilen bir jüri eserleri tetkik etmiş, sanatkarlar ödüllendirilmiştir.⁶⁴⁹

“Ankara Halkevi İkinci Resim ve Heykel Sergisi” ise geçen yıla nazaran daha gelişmiş bir şekilde 21 Şubat 1937'de İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından sanatseverlere açılmıştır.⁶⁵⁰ 19 sanatkarın iştirak ettiği bu sergide gravür, resim ve heykel ile kitap resimleri sergilenmiştir. Sergilenen eserlerin sayısı 98'dir. 15 gün süren ve büyük ilgi gören sergiyi 11.000 kişi ziyaret etmiştir.⁶⁵¹

Bu sergilerden ayrı olarak 1937 yılında 3 sergi daha gerçekleşmiştir. 120'den fazla yağlıboya tablonun sergilendiği General Halil'in Resim Sergisi bunlardan birisidir. 19 gün boyunca açık olan bu sergiyi 12.110 kişi gezmiştir. Ziyaretçilerini halk, çoğunluğunu yüksekokullar, lise ve ortaokul öğrencileri teşkil etmiştir. Halkevi ve resmi daireler bu sergiden birçok tablo satın almıştır. Çok ilgi gören bir diğer sergi, 70 yağlıboya tablonun sergilendiği Öğretmen Esat Subaşı'nın Resim Sergisi olmuştur. 17

---

⁶⁴⁸ “Sanat Etrafında Fikir Münakaşaları Yapılmak Üzere Halkevinde Bir Toplantı Yapıldı”, *Ulus*, No: 5566, 25 Ocak 1937, s. 4.

⁶⁴⁹ *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)*, s. 23.

⁶⁵⁰ “Ankara Halkevi'nde Dün Yapılan Büyük Kutlama Töreni”, *Ulus*, No: 5594, 22 Şubat 1937, s. 4.

⁶⁵¹ *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)*, s. 23. Bu sergi sadece Ankara Halkevi'ne bağlı sanatkar üyelerin eseridir. **BCA, 490.01/777.128.01.**

Eylül 1937’de açılan ve 6.470 kişinin gezdiği bu sergi 16 gün halka açık bulundurulmuştur. Son olarak Cevat Örnek’in Oyuncak Sergisi Ankara Halkevi’nde sergilenmiştir. Bu sergi çocuk terbiyesine fayda sağlayan sanat eserlerinden meydana gelmiştir. 10 gün boyunca devam eden sergiyi 3.630 kişi gezmiştir.⁶⁵² Böylelikle Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, bütün sanatkarların ve halkın sanat sevgisinin ve duygularının gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur. Sergilerle birlikte diğer sanat hareketlerine olan katılımlar bunu açıkça göstermektedir.

Şube, sergilerden ayrı olarak yine her yıl olduğu gibi 1937 yılında da konserler ile resim, heykel ve müzik dersleri vermeye devam etmiştir. Senfonik konserler, salon müziği, halk konserleri üzerinde bilhassa durmuştur. Ünlü Macar Piyanisti Bayan Rozsi Szabo tarafından verilen konser, sanatçıları ve sanatseverleri memnun etmiştir. Bu konsere 700 kişi gelmiştir. Yine Cumhurbaşkanlığı orkestrası konserleri, halk türküsü ve konserleri verilmiş ve bu konserlere ise toplam 64.130 kişi gelmiştir. Halkevi sanatkar üyelerine maddi ve manevi yardımlarına devam eden Şube, bu alanlarda derslerden ayrı olarak toplantılar düzenlemeye de devam etmiştir. Çeşitli vesilelerle sanatkarları birbiriyle tanıştırmak ve mesleki konuşmalar yapmak amacıyla düzenlenen bu toplantılarda 4.000 kişi hazır bulunmuştur.⁶⁵³

Her sene Halkevleri yıldönümünde açılmakta olan Güzel Sanatlar Şubesi Resim ve Heykel Sergisi’nin üçüncüsü 23 Şubat 1937’de Ankara Halkevi’nde açılmıştır. Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi’ne bağlı sanatçı üyelerin bir eseri olan bu sergide 17 sanatçının 90 eseri sergilenmiştir. Bu sergiye katılan sanatçılar ve bazı eserleri şu şekildedir:⁶⁵⁴

Hayri Engin: 4- Beethoven, 8- Manzara Köyceğiz Yolu, 17- Manzara Kavaklıdere. **Kerim Bıçakçı:** 22- Atatürk Portre, 24- Milli Savaş Hatıralarından. **Malik Aksel:** 28- Ankaralı Kız Çocuğu, 29- Orta Oyunu. **Mahmut Akok:** 30- Alacahöyük’te Sfenksli Kapı, 31- Çinliler. **Nurettin Ergüven:** 35- Manzara (Ankara’da Gurup). **Nurullah Berk:** 39- Eski Ankara. **Nusret Suman:** 40- Cephane Taşıyan Köylü Kadınları, 41- Atatürk Manevrada. **Rami Uluer:** 42- Çiftçi, 43- Cumhuriyet Bayram Hazırlığı, 45- Manzara İtalya’dan. **Refet Başokçu:** 48- Kedili Kız (Portre), 49- Rumeli Hisarı’ndan

⁶⁵² Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938), s. 23-24.

⁶⁵³ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938), s. 24.

⁶⁵⁴ Ankara Halkevi Ar Şubesi III. Resim Heykel Sergisi, Halkevleri Yıldönümü, Ankara, 20.2.1938.

Akşam, 50- Kalafat Yeri (İzmir). **Refik Epikman:** 51- O Gün, 52- Portre, 53- Ankara Manzara. **Rıza Tangör:** 54: Eski Ankara. **Sadık Göktuna:** 59- Ulucanlar, 60- Bent Deresi, **Sami Karabatı:** 66- Portre, 67- Köylü Kızı, 68- Meyve Tabacı, 69- Manzara. **Seyfi Toray:** 74: Eski Ankara, 76: Ankara'da Kış, 77- Natürmort, 78- Ankara'da Kar. **Sururi Taylan:** 79- Güney Kıyılarımız, 80: Kayseri Treni, 81- Köy, 82- Ankara Kalesi'nde Akşam, 83- Baysallık Anıtı, 84, Amazon (Pastel), 85- Mete (Pastel). **Şerif Rengörür:**⁶⁵⁵ 86- Atatürk, 89- Ankara. **Turgut Zaim:** 90- Bozkır Gelini.

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, yurdun muhtaç olduğu güzel sanat ve duygu gelişimini olgunlaştırma, bunların batı sanat tekniğinden geri kalmamasına, elindeki maddi vasıtaların derecesine göre halka güzel sanat zevkini sürekli olarak aşlamaya çalışmıştır. Böylece özellikle Ankara'da güzel sanatla ilgili bulunanların bir çalışma evi halini almıştır.

Ankara'daki bütün ressamın bir arada toplanmalarına imkan veren resim sergisi olan Birleşik Resim ve Heykel Sergisi'nin ikincisi 2 Haziran 1938'de Ankara Halkevi'nde açılmıştır. Bu sergiyi eski Milli Eğitim Bakanı B. Saffet Arıkan açmıştır. Açılma töreninde aynı zamanda Kamutay Başkanı Abdülhalik Renda, milletvekilleri, Ankara'da bulunan elçiler, devlet ileri gelenleri ve seçkin bir davetli kitlesi hazır bulunmuştur. Güzel sanatlar birliği resim şubesi 130 eserle, müstakil ressam ve heykeltıraşlar 52, D grubu sanatkarları 17 ve serbest ressamlar da 36 eserle iştirak etmişlerdir.⁶⁵⁶ 20 gün devam eden sergiden Genel Sekreterlik, bakanlıklar ve bankalar resimler satın almışlardır.⁶⁵⁷

Ressam Sava İvanov'un resim sergisi ve emekli ressamlarımızdan General Halil'in ikinci sergisi Ankara Halkevi salonlarında açılmıştır. Sava, uzun yıllar Türkiye'de yaşamış olup, empresyonist karakterli bir ressamdır. Memleketin hayatına ve turistik yerlerine ait yapmış olduğu resimlerden oluşan sergisi 15 gün boyunca devam etmiştir. General Halil'in sergisinde ise 100 resim sergilenmiştir. Herkes tarafından büyük ilgi gören sergiyi 8.900 kişi gezmiştir.⁶⁵⁸

---

⁶⁵⁵ Emektar sanatkarlarımızdan Şerif Rengörür, Ankara Halkevi'nin sahne dekorlarını hazırlamak ve bunları daima bakımlı tutmak, aynı zamanda gün geçtikçe artan ve gerekli olan aksesuarları temiz ve kontrollü bulundurmak için 120 Lira ücretle 1 Nisan 1936'da sahne işleri kadrosuna alınmıştır. **BCA, 490.01/382/1617/02**, s. 1-10.

⁶⁵⁶ "Büyük Resim Sergisi Dün Halkevinde Açıldı", *Ulus*, 3 Haziran 1938, s. 7.

⁶⁵⁷ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 16.

⁶⁵⁸ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 16.

Ankara Güzel Sanatlar Şubesi'nin bu yıl yapmış olduğu faaliyetlerden birisi de bir satış galerisi oluşturmıştır. Galeri, Türk sanatkarlarının eserlerini kolayca satabilmeleri esasına göre hazırlandığı gibi halkın ucuz resim alabilmesi için gereken kolaylıkları da sağlamıştır. Bu amaçla açılan Halkevi Resim ve Heykel Galerisi'ni gezenlerin sayısı günde 300'ü bulmuştur.⁶⁵⁹

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, müzik kolunun çizdiği program dahilinde halkın müzik zevkini yükseltmek maksadı ile ulusal saz ve türküleri eşliğinde halk konserleri vermeye 1938 yılında da oldukça başarılı olarak devam etmiştir. Bu konserler düzenli ve belli zamanlarda halka verilmekle birlikte, çalınan eserler de halkın saf duygularını göstermesi bakımından önemli olmuştur. Bu yıl içinde toplam 36 halk konseri ve 5 salon orkestrası verilmiş ve gelenlerin sayısı 11.908 kişiyi bulmuştur.⁶⁶⁰

Konserlerden ayrı olarak bu yıl müzik kolu başkanı Nuri Cemil Erdoğan tarafından Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri saat 19.00'dan 22.00'ye kadar müzik dersleri verilmiştir. Bu derslere devam edenler içerisinde konsere girmeye hak kazananlar öğretmen tarafından seçilerek Halkevinin uygun zamanlarda yaptığı halk şarkı ve türküleri konserlerinde çalışmışlardır. Bu yıl zarfında 26 ders verilmiş ve bu derslere 710 kişi devam etmiştir.⁶⁶¹

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, 1939 yılına gelindiğinde⁶⁶² bir yıl öncesinden hazırlamış olduğu program çerçevesinde çalışma faaliyetlerine artan bir hızla devam etmiştir. Bu yılki çalışmalar dersler, sergiler ve konserler, sanatı halka sevdirmek ve teşvik edebilmenin en önemli unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu faaliyetlere baktığımız zaman dersler, heykel kısmında Heykeltıraş Zühtü Demiroğlu, resim kısmında ise Malik Aksel ve Refik Epikman'ın gözetiminde devam etmiştir. Her yıl açılan resim ve heykel derslerine şubenin kontrolünde devam edilmiş ve bu derslere

---

⁶⁵⁹ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 15-16.

⁶⁶⁰ Madam Stangl ile meşhur Fransız piyanisti Alfred Korto'nun vermiş olduğu piyano konseri bu yıl heyecan veren konserler arasındadır. **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 17.

⁶⁶¹ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 17.

⁶⁶² 1939 yılı şubenin faaliyetlerini yürüten üyeleri: Refik Epikman (Başkan), Nuri Cemil Erdoğan, Sadık Göktuna, Refet Başokçu, Mahmut Ragıp Kösemihal (Üyeler). **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 20.

halk ve memur olmak üzere 17 kişi katılmıştır.⁶⁶³ Bu şekilde derslerin verilmesi, Halkevlerinin birer eğitim kurumu gibi işlev gördüğünün en açık göstergesidir.

1939 yılı 23 Nisan ve Mayıs ayında Cumhuriyet Halk Partisi “Yurt Gezisi Sergisi” tertip etmiştir. Türk sanatkarına halkı ve memleketi tanıtmak, onları çeşitli hayat şartlarıyla karşı karşıya bulundurmak ve halka tanıtmak amacıyla açılmıştır.⁶⁶⁴ “Birinci Resim Müsabaka Sergisi” olarak da bilinen bu sergi, plastik sanatın gelişmesi adına önemli bir etkinlik olmuştur. Çünkü bu teşebbüs, sanatkarı hayal çevresinden tabiata, Anadolu’nun bağrına ulaştırmıştır.⁶⁶⁵ Aynı zamanda çeşitli teşekküllere mensup 10 sanatkarın memleket dahilinde çalışmalarını kolaylaştıracak bütün imkanların hazırlanması suretiyle, sanatkarı Ankara atölyesinden yurdun çeşitli bölgelerine taşımış ve onların halk ile yakından temasa geçmesini sağlamıştır. Bu 10 ressam sergiye 116 eserle katılmıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün de ziyaret ettiği sergiyi 20 gün boyunca 10.300 kişi ziyaret etmiştir.⁶⁶⁶

Ankara Halkevi’nin bir geleneği haline gelmiş olan ve her yıl Halkevlerinin yıldönümü münasebetiyle resim ve heykel sergisinin dördüncüsü 19 Şubat 1939’da Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in nutkuyla açılmıştır.⁶⁶⁷ 20’den fazla ressam ve heykeltıraşın katıldığı bu sergide, tahta ve heykeller de dahil olmak üzere 100’den fazla eser sergilenmiştir. Serginin devam ettiği 20 gün boyunca 14.050 kişi ziyarette bulunmuştur. Diğer yıllardan daha üstün bir olgunluk ve gelişim gösteren sergi, eserlerin teşhirinde gösterilen titizlik, serginin tertip ve tanziminde gösterilen denge ve ahengiyle göze çarpar bir kıymet arz etmiştir.⁶⁶⁸

“Mersin Halkevi Ar Şubesi’ne Mensup Sanatkarların ve Öğretmenleri Ali Cemal Bey’in Resim Sergisi” 1939 yılı Mart ayında açılmış ve 20 gün sürmüştür. Serginin başlıca eserini, öğretmen Ali Cemal’in Atatürk’ün askeri üniformalı olarak ayakta yağlı boya bir tablosu teşkil etmiştir. Mersin Halkevi Ar Şubesi’nin atölye mesaisi olan

⁶⁶³ **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 15-16.

⁶⁶⁴ “Ankara Halkevi’ndeki Resim Sergisi”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 75, Mayıs 1939, s. 277.

⁶⁶⁵ “Türk Ressamlarının Yurt Gezisi”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 75, Sayı: 13, Temmuz 1939, s. 461.

⁶⁶⁶ Bu geziye çıkan sanatkarlardan Zeki Kocamemi Rize’ye, Mahmut Cevat Trabzon’a, Cemal Tullu Antalya’ya Bedri Rahmi Eyüpoğlu Edirne’ye, Ali Avni Çelebi Malatya Arapkir’e, Feyhaman Duran Gaziantep’e, Hamit Gürel Erzurum’a, Hikmet Onat Bursa’ya, Sami Özeren Konya’ya ve Sami Betik İzmir’e gitmişleridir. **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 16.

⁶⁶⁷ “Ankara Halkevi’nde Dün Güzel Bir Tören Yapıldı”, *Ulus*, 20 Şubat 1939, s. 8.

⁶⁶⁸ **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 17.

eserlerden oluşan ve yağlı boya etütler ve ev eşyaları ile ilgili tezyini işler teşhir edilen sergiyi 2.440 kişi ziyaret etmiştir.⁶⁶⁹

Her yıl Ankara Halkevi'nde açılmakta olan General Halil'in Sergisi'nin dördüncüsü 1939 yılı Temmuz ayında açılmıştır.⁶⁷⁰ Sergide 100'den fazla eser teşhir edilmiştir. Kendisi senelerce çalıştığı eserlerinden o zamana kadar hiçbir sergide teşhir etmediği tablolarını bu sergiye koymuştur. Hükümet ve Ankara Halkevi bu sergiden tablo satın almak suretiyle emektar sanatçıya yardımda bulunmuşlardır. Büyük bir kıymet taşıyan empresyonist görüşte yapılmış olan eserleri halk tarafından ilgi ile incelenmiş ve serginin devam ettiği bir ay zarfında 10.550 kişi ziyarette bulunmuştur.⁶⁷¹

Kişisel sergilerden bir diğeri ise "Sava İvanov'un Resim Sergisi"dir. İstanbul'un resimsi taraflarını gösteren ve iyi bir gözlemle yapılmış eserlerden oluşan sergi, 1939 Nisan ayında 15 gün süreyle halka açık bulundurulmuştur. Bu süre zarfında sergiyi gezenlerin sayısı 5.550 kişiyi bulmuştur.⁶⁷² Bu bağlamda 1939 yılında Ankara Halkevi'nde 5 resim sergisi açılmıştır. Bu sergilerden 3 tanesi kişisel, 2 tanesi de topluluğun katıldığı sergilerdir. Bu sergilerin genelini gezenlerin sayısı ise 42.890 kişidir.

Resim ve heykel sergilerinden başka 1939 yılı içerisinde kitap ve fotoğraf gibi sergiler de açılmıştır. Bu çerçevede "Kitap ve Neşriyat Sergisi" Halkevleri yıldönümünde kütüphane salonlarında parti ve Halkevi neşriyatından oluşmuş bir sergi olarak karşımıza çıkmaktadır. Şubat ayında açılan bu güzel sergiyi 9.500 kişi gezmiştir. Ankara Halkevi'nde sadece milli sanatçılarımızın değil, aynı zamanda yabancı sanatçıların da eserlerinin teşhir edildiği sergiler açılmıştır. Örnek olarak Sovyetlerin Kitap ve Fotoğraf Sergisi'ni gösterebiliriz. Bu sergi Sovyetlerde ilim, sanat ve edebiyat sahasında yetişenlerin eserleri ile uluslararası şöhrete sahip sanatkar ve ilim adamlarının eserlerinden oluşmuştur. Çeşitli dillerde bastırılmış, farklı kolları içeren büyük kitap sergisiyle, Sovyetlerin sosyal ve ekonomik durumu ve mahalli tiplerini

---

⁶⁶⁹ **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 17.

⁶⁷⁰ "General Halil'in Ankara Halkevi'nde Açtığı Dördüncü Resim Sergisi", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 79, Eylül 1939, s. 72.

⁶⁷¹ **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 17.

⁶⁷² **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 16-18.

sanatkarane bir surette fotoğrafla tespit eden resimlerin sergilendiği bu sergiyi 26.020 kişi ziyaret etmiştir.⁶⁷³

Ankara Halkevi, Halkevlerinin yedinci açılış yıldönümünde Halkevleri neşriyatı sergisine ev sahipliği yapmıştır. 209 Halkevinin açıldıkları günden beri neşrettikleri kitap ve broşürlerin teşhir edildiği sergide, memleketi ilgilendiren meseleler, folklor, tarih, terbiye, ziraat vb. her konuda orijinal olan eserler yer almıştır.⁶⁷⁴ Halkevlerine dair bütün neşriyatı bir arada görmek, eksiklikleri ve yapılması gerekenleri görmek adına iyi bir fırsat olmuştur.

Ankara Halkevi, Atatürk'ün birinci ölüm yıldönümü münasebetiyle bir "Fotoğraf Sergisi" oluşturmuştur. Atatürk'e ait hatıra ve belgelerden oluşan bu kıymetli fotoğraf sergisi, Ankara Halkevi'nde büyük bir ilgi uyandırmış ve 3.600 kişi tarafından hayranlıkla ziyaret edilmiştir.⁶⁷⁵

Ankara Halkevi, fotoğrafçılığın güzel sanat bakımından gelişimini teşvik etmek amacıyla para ödüllü bir yarışma düzenleyerek 1939 Nisan ayında Birinci Fotoğraf Sergisi'ni açmıştır. Gençlerde gözlemcilik yeteneğinin gelişimi, sanat zevkinin işlenmesi ve dokümantasyon kaynaklarının zenginleşmesi adına önemli olan Birinci Fotoğraf Sergisi'ne 50 amatör 400 fotoğrafla katılmıştır. Müsabaka şartlarına göre aralarında Ankara Halkevi Başkanı Ferit Celal Güven, CHP İdare Heyeti üyesi Nafi Atuf Kansu ve Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi başkanı Refik Epikman'ın da bulunduğu 14 kişilik jüri 5 kişiyi derecelendirerek ödüllendirmiştir.⁶⁷⁶ Jürinin teşhire layık gördüğü fotoğraflar toplu olarak ve altlarına sahibinin ismi konmak suretiyle 15 gün boyunca sergilenmiş ve bu sürede sergiyi 16.450 kişi gezmiştir. İkinci Fotoğraf Sergisi'nde bu ilgiden dolayı nakit ödül birinciye 75, ikinciye 45, üçüncüye 35, dördüncüye 25 ve beşinciye 20 lira olmak üzere artırılmıştır.⁶⁷⁷

---

⁶⁷³ **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 18.

⁶⁷⁴ "Halkevleri Neşriyatı Sergisi", *Ulus*, 19 Şubat 1939, s. 8.

⁶⁷⁵ **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 18.

⁶⁷⁶ 1. Şinasi Barutçu (Gazi Terbiye Enstitüsü Resim İş Öğretmeni) 50 lira, 2. Hakkı İzzet (Gazi Terbiye Enstitüsü Modlaj Öğretmeni) 25 lira, 3. Necdet Pençe (Gazi Terbiye Enstitüsü Resim İş Öğretmeni) 20 lira, 4. Şükrü Safder 15 lira, 5. Mesut Erdem (Gazi Terbiye Enstitüsü Resim İş 2. Sınıf öğrencisi) 10 lira nakit ödül kazanmışlardır. **Ankara Halkevi II Fotoğraf Müsabakası ve Geçen Yılkı Fotoğraf Sergisi**, Ankara, 1940, s. 27-28.

⁶⁷⁷ **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 19.

Ankara Halkevi'nin Belediyeler Bankası altında 1938 yılında açmış olduğu Halkevi Resim ve Heykel Galerisi, geçen bir yılda düzenli olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Her ay değişmekte olan tabloların yerine yenileri asılmış ve böylece mesaisi hiç duraksamadan halka her zaman açık bulundurulmuştur. Galerinin güzel sanatlara karşı bölgede uyandırdığı ilgiyi, ziyaretçi sayısının günden güne çoğalması ve galeride eser teşhir etmek üzere müracaat edenlerin artmasından anlamaktayız. Resim fiyatlarını halkın iktisadi durumu göz önünde bulundurarak oluşturan galeride yılda ortalama olarak 60 resim satılmış, bu sürede galeriyi ziyarete gelenlerin sayısı ise 114.350 kişi olmuştur.⁶⁷⁸

Şube, konser faaliyetlerine yerli ve yabancı sanatçılarla 1939 yılında da yoğun bir şekilde devam etmiştir. Halk musikisi konseri, Halkevi yıldönümünde Cemal Reşit, Hasan Ferit Alnar, Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal ve Adnan Saygın gibi 5 değerli sanatkarın vermiş olduğu konser, Riyaseticumhur Filarmonik Orkestrası konseri gibi konserler bu anlamda gerçekleştirilmiş ve dinleyenleri memnun etmiştir. Bunlardan Riyaseticumhur Filarmonik Orkestrası'nın idaresini opera solisti Soprano Bayan Semiha Cenap ve Şef Hasan Ferit Alnar üstlenmiştir. Çalınan eserler arasında Beethoven, B. Wagner, G. Rossini ve G. Puccini'den parçalar bulunmuştur.⁶⁷⁹

CHP Genel Sekreteri Dr. Fikri Tüzer, 22 Mayıs 1940'ta,⁶⁸⁰ beraberinde Başbakan Refik Saydam ve Ankara Halkevi Başkanı Ferit Celal Güven'in de bulunduğu "Halkevleri Birinci Resim ve Fotoğraf Sergisi"nin açılışını büyük bir törenle yapmıştır. Bundan sonra Ankara'da her yıl Mayıs ayında açılacak olan resim ve fotoğraf sergisi, Türk sanatını yaratmak ve halka benimsetmek amacını taşır. Parti Genel Sekreterliği'nin teşebbüsünün manasını ve davasını ortaya koyan bir nutuk ile Ankara Halkevi'nde açılan bu sergi, o zamana kadar açılmış resmi, gayr-i resmi bütün resim ve heykel sergilerinden ayrı bir önem taşır.⁶⁸¹ Amacı yalnızca mükemmel eserler ortaya koymak değildir. Sanat anlayışını şehirde, köyde, memleketin her köşesinde yaymak, sanat ruhunu kökleştirmek ve genç yeteneklere sanatsal gelişimlerinde

⁶⁷⁸ **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 19.

⁶⁷⁹ **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 19-20.

⁶⁸⁰ Şubenin 1940 yılında çalışma faaliyetlerini yürüten üyeleri şu şekildedir: Refik Epikman, Refet Başokçu, Sadık Göktuna, Şinasi Barutçu ve Halil Bedi Yönetken. **Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...(1941)**, s. 20.

⁶⁸¹ "Halkevleri Resim, Fotoğraf Sergisi Dün Parti Genel Sekreteri Tarafından Açıldı", *Ulus*, 23 Mayıs 1940, s. 1.

ihtiyaç duydukları zemin ve imkanı vermektir.⁶⁸² Bu ilk sergide yurdun her köşesinden derece kazanmış eserler sergilenmiş ve tekrar derece kazanan yirmi eser ödüllendirilmiştir.⁶⁸³

Ertesi yıl açılan Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi'nin ikincisi geçen yıldan daha kapsamlı ve zengin olmuş, 123 parça resim ve 156 tane fotoğraf sergilenmiştir.⁶⁸⁴ Ankara Halkevi'nin açmış olduğu bu ve benzeri yarışmaları diğer tüm Halkevleri de destekliyor ve kendi bölgelerinden seçtikleri eserleri yarışma için Ankara'ya gönderiyorlardı. Bu suretle sanat yeteneği taşıyan gençlere bu yeteneklerinin gelişmesi için çaba sarf edilmiştir. Türk halkının doğuştan var olan sanatseverliği ve zevki bilinçli ve aktif bir hale getirilmeye çalışılmıştır.

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, resim, heykel, müzik, raks, edebiyat ve diğer bütün güzel sanatların Ankara bölgesinde gelişimini, rağbetini ve genç yeteneklerin yetişmesini üstlenmiştir. Bu faaliyetlere baktığımız zaman, Halkevlerinin sekizinci yıldönümünde 116'sı resim, 6'sı heykel olmak üzere 122 parça içeren sergi açılmıştır. 26 Halkevinin 710 parça resim ve 31 Halkevinin 165 parça fotoğraf ile katıldığı sergi ile karikatürist Cemal Nadir, Ramiz ve Salih Erimez'in karikatür sergisi bu faaliyetler arasındadır. Ayrıca Salih Erimez'in "tarihten çizgiler" sergisi resim ve heykel etrafındaki örnekler arasındadır. Bu sergiler 1940 yılında Ankara Halkevi'ne, sanat ve anlayışını beslemek ve geliştirmek isteyen yüz binden fazla seyirci getirmiştir.⁶⁸⁵

CHP Genel Sekreterliği, öz ressamlardan seçtiği onar kişilik grupları çeşitli bölgelere göndermeye 1941 yılında da devam etmiştir. 3 yıl içinde Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi'nden 12 ressam, (İstanbul'dan 18) çeşitli il ve köyleri dolaşarak 290 tablo hazırladılar. Bu yılki seyahat 1 Temmuz'da başlayacak olup, her ressam gideceği ilde en az iki ay çalışacak ve asgari 6 tablo hazırlayacaktır. Hazırlanan eserler Eylül sonunda İstanbul'da, Güzel Sanatlar Akademisi Müdürlüğü'ne, Ankara'da ise

⁶⁸² Ahmet Muhip Dranas, "Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri ve Gayesi", *Ülkü halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 97, Mart 1941, s. 14-15.

⁶⁸³ "Halkevleri Birinci Resim ve Fotoğraf Sergisi", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 89, Temmuz 1940, s. 885-886. 1944 yılında düzenlenen resim ve fotoğraf müsabakasına yalnızca Ankara'da bulunanlar girmiştir. Konusu serbest olan bu müsabakada derece alanlara birinciden üçüncüye kadar ve birinciden beşinciye kadar para ödülü verilmiştir. "Ankara Halkevi'nin Resim ve Fotoğraf Müsabakası", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 56, 16 Aralık 1944, s. 18; "Halkevimizde Açılacak Sergiler", *Ulus*, 13 Ocak 1942, s. 5.

⁶⁸⁴ "Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 17, Sayı 97, Mart 1941, s. 67.

⁶⁸⁵ *Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...(1941)*, s. 20.

Halkevi başkanlığına teslim edilmiş olacaktır. 29 Ekim 1941 tarihinde Ankara’da açılacak olan resim sergisinde teşhir edilerek, bir jüri tarafından derecelendirilecek eserler parti tarafından para ile mükâfatlandırılacaktır.⁶⁸⁶

CHP, memlekette sanatın gelişmesi için her daim yardımlarını mümkün mertebede devam ettirmiştir. Bu yıl Türk sanatkarları tarafından oluşturulmuş olan roman, musiki, tiyatro, şiir, resim, heykel ve mimari eserlerine, her kol için 2.500 lira ve hepsi için 17.500 lira para mükâfatı koymuş,⁶⁸⁷ bu tür sanatları sürekli olarak teşvik etmiştir. Bunun yanında başbakanlık ve parti, yapılmakta olan bu yardımlara takviye olarak bu eserlerden tablo satın almak konusunda sürekli olarak tavsiyelerde bulunmuştur.⁶⁸⁸

1942 yılı Ankara’da resim ve fotoğraf sergisi bakımından zengin bir yıl olmuştur. 29 Ekim 1941’de Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi’nin açılmasından dört ay sonra, 1942 yılında Halkevlerinin onuncu yılı münasebeti ile “CHP Resim Sergisi” açılmıştır. Bu sergi bir memleket resimleri sergisidir. Bu sergi, her yıl on ressamın yurdun çeşitli bölgelerine gönderilmesi ve orada çalışma imkanı elde etmeleri neticesinde oluşturdukları eserlerden meydana gelmiştir. Sergideki eserlerin sayısı dört yüzü bulmuştur. Ankara Sergievi’nde 40 ressamın 4 yıl içinde yaptığı büyük salonu süsleyen 393 tablo, Halkevlerinin onuncu yıldönümü münasebetiyle bu yıl açılan sergilerden bir tanesidir. Bu teşebbüs, yurdun en uzak köşelerindeki güzellikleri, renkleri ve tarihi eserleri halka sunmak fırsatını vermiştir.⁶⁸⁹

25 Temmuz 1942 Cumartesi günü Ankara Sergievi’nde “Ankara Profesyonel Ressamlar Grubu Birinci Resim Sergisi” sanatseverler ile buluşmuştur. Bugüne kadar Ankara’da açılan resim sergilerinde amatörlerle profesyonellerin sergileri birlikte sergilenmekteydi. Bu durum amatörlerin yetişmeden eser verme yoluna girmeleri bakımından olumsuz görülmüştür. Bu serginin iki güzel özelliği vardır. Birincisi, hayatlarını resim sanatına bağlamış Ankara’daki profesyonel ressamların amatörlerden ayrılışı, ikincisi ise resim satışı gelirinین yarısının Ankara’daki Yardımseverler Derneği’ne bağışlanmasıdır. Sergide 45 eseri sergilenen Ankara’nın

---

⁶⁸⁶ “Aydın Hadiseleri”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 101, Temmuz 1941, s. 472-473.

⁶⁸⁷ “CHP Sanat Mükâfatı”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Ekim 1941, s. 19.

⁶⁸⁸ *Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin...*, (Cilt: 20), s. 160.

⁶⁸⁹ “CHP Resim Sergisi”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 13, 1 Nisan 1942, s. 9-14.

profesyonel 8 ressamı şu isimlerdir: Arif Kaptan, Ercüment Kalmık, Esat Subaşı, Kenan Özbel, Nurettin Ergüven, Saip Tuna, Turgut Zaim, Tacettin Tantuğ.⁶⁹⁰

Ankara Halkevi'nde bu yıl açılan “Üçüncü Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi”ni de burada zikrederim. Bu seriye 32 Halkevi resim ve fotoğraf olarak 200 eserle katılmıştır. Diğer yıllara göre daha başarılı olan üçüncü sergide de derece kazanan eserlerin sahiplerine para ödülü verilmiştir. Fotoğraftan A sınıfına mensup Ankara'dan Muhittin Aran “Natürmort” çalışmasıyla birinci olmuş ve kendisine 75 lira para ödülü verilmiştir.⁶⁹¹ CHP Genel Sekreterliği, derece kazanan eserlerin sahiplerine toplamda 1.120 lira para ödülü dağıtmıştır.⁶⁹²

Halkevlerinin onuncu yıldönümünde Halkevi'nin Amatör Resim Sergisi ile birlikte “Ankara Halkevi Dördüncü Amatör Fotoğraf Sergisi” açılmıştır. Aralarında Nafi Atuf Kansu, Ferit Celal Güven, Ahmet Muhip Dranas, İsmail H. Baltacıoğlu ve Refik Epikman'ın da bulunduğu 11 kişilik bir jüri heyeti kurulmuştur.⁶⁹³ 1942 yılı içinde Ankara ve bölgelerinden gönderilen fotoğraflardan birinciliği “Hindiler” fotoğrafı ile Şinasi Barutçu, ikinciliği “Çay” adını taşıyan fotoğrafı ile Muhittin Ara, üçüncülüğü ise “Uyku” fotoğrafı ile Fevzi Şencan almıştır.⁶⁹⁴ Bu fotoğraflara baktığımız zaman iyi bir makine ile fotoğraflandığı, negatifin az hatalı olduğu ve amatör düzeyin üzerinde olduğu dikkati çekmektedir.

9 Mayıs 1942 Cumartesi günü saat 21.00'de, Ankara Halkevi'nde bir “şiiir gecesi” düzenlemiştir. Gecenin açılışını şair Ahmet Kutsi Tecer gerçekleştirmiştir. Ankara'da bulunan 20 kadar genç şair, kendi şiirlerini okumuşlardır. Bütün bu şiirlerin hemen hepsi memleket ve millet hayatının izlerini taşımıştır. Ahmet Kutsi Tecer, okunan

---

⁶⁹⁰ Eşref Üren, “Sanat Hayatı: İki Sergi”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 24, 16 Eylül 1942, s. 9. Şube, gençlerin faydalanabilmeleri için bu yıl ayrıca plastik sanatlar üzerinde 15 konferans hazırlamıştır. Bu konferansları verecek profesör ve uzmanları doğrudan doğruya kendisi seçmiştir. **BCA, 490.01/1007.886.02**, s. 14.

⁶⁹¹ **Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Umumi Teşkilatına...** (Cilt: 20), s. 144-145.

⁶⁹² “Halkevleri Üçüncü Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisinde Derece Alanlar”, *Ulus*, 27 Şubat 1942, s. 1.

⁶⁹³ *Ulus* gazetesinde birinciliği Muhittin Aran'ın, ikinciliği Şinasi Barutçu'nun ve üçüncülüğü Rıfat Tümen'in kazandığı yazmaktadır. “Ankara Halkevi'nde Dördüncü Amatör Fotoğraf Müsabakasının Neticesi”, *Ulus*, 23 Ocak 1942, s. 1.

⁶⁹⁴ “Ankara Halkevi Dördüncü Amatör Fotoğraf Sergisi”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 35, 1 Mart 1943, s. 14-15.

şiiirlerle o dönemin Türk şiirinin durumunu belirtmiştir. Gece, Ahmet Kutsi Tecer'in kaleme aldığı "Orda bir köy var uzakta" şiiriyle sona ermiştir.⁶⁹⁵

1943 yılının belki de en önemli etkinliği yıldönümü töreni ile beraber Ankara Halkevi'nde açılan "Halkevleri Ulusal Giyim Sergisi" olmuştur. Ankara Halkevi binasının girişteki alt kat salonunda açılan sergi, yurdun çeşitli köşelerinden Halkevlerinin gönderdiği folklor ve ulusal giyim örneklerinden oluşturulmuştur. Türk giyim sanatı üzerinde yabancıların ve farklı bölgelerin yansımalarının da ele alınarak değerlendirildiği bu sergide, Türklerin Asya dönemlerinden Avrupa'da yaşadıkları döneme kadar değişik zamanların gelişmeleri de ele alınmıştır.⁶⁹⁶ Böylelikle, folklor alanında önemli bir gelişme yaşanmış ve Ankara Halkevi'nin başlattığı bu çalışma neticesinde tüm Halkevleri geleneksel değerlerimiz üzerinde düzenli olarak çalışma fırsatı bulmuştur. Böylece Şube, ulusal değerleri bir kültür birliği içinde memlekete ve dünyaya tanıtmanın gayreti içine düşmüştür.

"Ankara Beşinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi", 3 Ekim 1943'te seçkin davetlilerin hazır bulunduğu bir toplantıda Milli Eğitim Bakanı B. Hasan Ali Yücel'in bir konuşmasıyla Ankara Halkevi'nde açılmıştır. Bu yılki sergide Güzel Sanatlar Birliği, Türk Ressam ve Heykeltıraşlar Cemiyeti ile hiçbir birliğe dahil bulunmayan 67 sanatçının 347 tablo ve 17 heykeli yer almıştır. Eğitim Bakanlığınca kurulan jüri heyeti, Edip Hakkı Köseoğlu'nun "İshak Hoca" tablosuna birincilik, Halil Dikmen'in "Selimiye Kışlasına Doğru" tablosuna ikincilik ve Ercüment Kalmuk'un "Çamlık Yolu" tablosuna üçüncülük vermiştir.⁶⁹⁷

Yine 1943 yılında Ankara'nın en büyük sanat hareketlerinden biri olan Devlet Resim Sergisi'nin beşincisi açılmıştır. Bu sergiye 64 ressam ile biri profesyonel ve üçü öğrenci olmak üzere 4 heykeltıraş katılmıştır. Bu sergiye genel olarak baktığımız zaman, eserlerin çok büyük bir çoğunluğunun insan konusu dışında olduğu görülür. Çok az

---

⁶⁹⁵ "Ankara Halkevi'nde Şiir Gecesi", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 16, 16 Mayıs 1942, s. 24.

⁶⁹⁶ Çeçen, a.g.e., s. 205-206.

⁶⁹⁷ Ayrıca serginin başka bir salonunda "Spor Alanları Mimari Sergisi" de açılmıştır. Bu sergi Cumhuriyetten önceki spor tesisleri ile Cumhuriyet devrinde yapılan ve yapılması planlanan tesisleri plan, maket, grafik ve resimler halinde göstermektedir. "Beşinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 52, 16 Kasım 1943, s. 4.

sayıda heykelci, olması gerektiği gibi insan konusu üzerinde durmuştur. Bundan ayrı olarak manzara resimleri ve Avrupa'dan alınan portre göze çarpmaktadır.⁶⁹⁸

1944 yılında Halkevlerinin 12. yıldönümü kutlanıyordu. Halkevlerinin geçmiş yıllardaki çalışmalarını anlatan broşürler izleyicilere dağıtılıyor ve daha sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü karşılanıyordu. Ankara Halkevi'nin hazırladığı "El İşleri Sergisi" törenden sonra sergi salonunda açılıyordu. CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal, yaptığı kısa konuşma ile ülke düzeyinde 12 Halkevi ile 143 Halk odasını açıyor ve Halkevlerinin gün geçtikçe ilerlediğini ve gelecekte daha da yüksek çalışmalar yapacağını ifade ediyordu. Devamında Atatürk'ün açtığı yolda ilerleyerek yapılanlardan çok daha fazlasını yapacaklarını, şimdiye kadar büyük başarılar ile çalışan Halkevciiler ile övündüklerini açıklıyordu.⁶⁹⁹

1947 yılında Ankara Halkevi'nde birçok sergi düzenlenmiştir. Örneğin yapılmakta olan İller Bankası altındaki Halkevi resim ve heykel galerisinde açılmış olan sergiler şunlardır:⁷⁰⁰

- 1- Her yıl yapılmakta olan "Halkevi Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi".
- 2- Salih Erimez'in tarihten çizgiler sergisi.
- 3- Bn.Konstante'nin resim sergisi.
- 4- Ömer Hatipoğlu'nun resim sergisi.
- 5- IV. Ortaokul'un resim sergisi.
- 6- Kız Lisesi'nin resim sergisi.
- 7- Sami Bayındır'ın karikatür sergisi.
- 8- Eşref Üren'in resim sergisi.
- 9- Celal Üzmen'in resim sergisi.

Bunların yanında vitaminler ve köy sağlığı sergisi, İngiliz şehircilik sergisi, Türk camcılığı sergisi, Mimar Sinan'ın eserleri sergisi ve Türk Hava Kurumu'nun fotoğraf ve resim sergisi Ankara Halkevi binasında açılan sergiler olmuştur.

---

⁶⁹⁸ Malik Aksel, "Beşinci Devlet Resim Sergisi", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 53, 1 Aralık 1943, s. 7-10.

⁶⁹⁹ Çeçen, a.g.e., s. 206-207.

⁷⁰⁰ Bu 9 serginin süresi 121 gündür. "Ankara Halkevi'nin 6 Aylık Çalışması", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 7, Mart 1947, s. 45-46.

Ankara Halkevi'nin her yıl düzenlediği şiir, hikaye, resim ve fotoğraf gibi yarışmalar devam etmiştir. Bu yarışmalara katılanların eserlerine jüri tarafından derece verilmiştir. Dereceye giren resimlerden beşine, fotoğraflardan üçüne Halkevi tarafından para ödülü verilmiş ve yarışmaya katılanların eserlerinin sunumu için 22 Şubat 1948'de bir sergi tertiplenmiştir.⁷⁰¹ Ertesi yıl yapılan yarışmaya 58 şiir, 33 hikaye, 6 resim gelmiştir.⁷⁰²

1908'de Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, 1921'de Türk Ressamlar Cemiyeti, 1926'da Türk Sanayii Nefise Birliği ve son olarak da 1929'da Güzel Sanatlar Birliği adı altında ve 1923'ten bu yana her yıl Ankara'da açılan resim sergisinin 1949'da yirmi altıncısı sergilenmiştir. Bu sergiye 25 sanatçı 115 eserle katılmıştır.⁷⁰³ Refik Epikman'ın "Adada Çamlar" adlı tablosu hükümet tarafından 500 liraya satın alınarak Ankara Halkevi'ne hediye edilmiştir.⁷⁰⁴

1949 yılında Ankara'da açılan "Onuncu Devlet Resim ve Heykel Sergisi", Türk sanatının önemli bir gelişme yaşadığını göstermektedir. Eserlerin çoğu dikkatli bir çalışma ile ve büyük emek harcanarak meydana getirilmiştir. Eski ve güzel öz işçilikteki motiflerden esinlenerek dönemin sanat havası içinde ve yeniden yaratma yolunda cesaretli hamleler ile birlikte, dekoratif sanatların üzerine eğilerek kaynaklardan faydalanma yoluna gidildiği anlaşılmaktadır. Bu yılki sergiye 128 ressam 382 eserle katılmış, heykel kısmında ise 7 sanatçının 17 büst ve heykeli teşhir edilmiştir.⁷⁰⁵

1950 yılı Şubat ayında Ankara Halkevi'nin 18. yıldönümü kutlanmıştır. Saatlerce süren tören, temsil ve eğlenceden sonra, Halkevleri bürosu tarafından hazırlanan "İstiklal Savaşımız" adlı sergiyi Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bizzat açmıştır. Sergi, İstiklal Savaşı'nın türlü safhalarını belgelerle ve gerçek değerleriyle canlandırmıştır.

---

⁷⁰¹ "Ankara Halkevi Çalışmaları", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 14, Şubat 1948, s. 45-46.

⁷⁰² "Yarışma Sonuçları", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 34, Şubat 1949, s. 7.

⁷⁰³ Refik Epikman, "Güzel Sanatlar Birliği'nin Resim Sergisi", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 34, Şubat 1949, s. 33-34.

⁷⁰⁴ *BCA*, 490.01/735.09.01, s. 7.

⁷⁰⁵ Refik Ekipman, "X. Devlet Resim ve Heykel Sergisi", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 25, Ocak 1949, s. 22-25.

Bu tarihi ve kıymetli sergi, Ankara’da büyük bir ilgi ile karşılanmış ve serigiyi binlerce vatandaş gezmiştir.⁷⁰⁶

Her yıl olduğu gibi 1951 yılında da Ankara Halkevine bağlı sanatkarlar tarafından İller Bankası altındaki galeride resim sergisi açılmıştır. Ankara yeni sergievi salonunda 15 Nisan 1951’de bir ay devam edecek olan Devlet Resim ve Heykel Sergisinin 12’ncisidir. Bu sergide memleketin seçkin sanatkarlarının eserleri toplu bir şekilde sergilenmiştir.⁷⁰⁷ Böylelikle sanatkarların ve sanat faaliyetlerinin gelişmesine katkıda bulunulmuştur.

1932-1951 yılları arasında Ankara’da hazırlanan resim sergileri Halkevleri aracılığıyla ülke düzeyinde halka sunulmuştur. Halkevlerinin faaliyet gösterdiği 19 yıl boyunca kişisel, ortak, resmi nitelikli onlarca sergi teşhir edilmiştir. Bunların bazıları devletin destekleyerek düzenlediği resmi nitelikli sergilerden oluşmuştur. 1933-1936 yılları arasında 29 Ekim’de gerçekleştirilen İnkılap Sergileri bunun en güzel örneğidir. Bunun yanında Ankara Halkevi’nde her yıl resim, şiir, hikaye, fotoğraf gibi müsabakalar düzenlenmiş, milli bayramlar kutlanmış ve güzel sanatlarla ilgili yüzlerce konferans verilmiştir. Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi, bu gibi etkinliklerde günün anlam ve önemi üzerine konuşmaların yapılmasını sağlamış, kültür ve sanat yolu ile Türk ulusunun tarihine yönelmesine yardımcı olmuştur.

3.3. ANKARA HALKEVİ TEMSİL ŞUBESİ

Ankara Halkevi Temsil Şubesi’nin 1932 seçimlerinde şube üyeleri şu şekildedir: Hami Bey, Münir Hayri Bey, Muhittin Bey, Mahmut Bey ve Cevat Memduh Bey. Aynı yıl yapılan diğer seçimde ise şu kişiler seçilmiştir. Servet Şefik (Başkan), Avni Bey, Savni Bey, Samih Nafiz Bey ve Edip Bey. Şubenin üye durumuna gelince, 1933’te 3 doktor, 145 öğretmen, 7 tüccar, 34 işçi, 7 güzel sanatlar, 359 diğer meslekler (136’sı kadın) olmak üzere toplam 555 kişidir.⁷⁰⁸ Ertesi yıl 4 avukat, 1 doktor, 14 öğretmen, 13 işçi, 4 güzel sanatlar, 262 diğer meslekler (46’sı kadın) olmak üzere toplam 298 kişidir.⁷⁰⁹

---

⁷⁰⁶ “Halkevlerinde-Halkodalarında”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 39, Mart 1950, s. 38.

⁷⁰⁷ *BCA*, 490.01/974.771.01, s.1-2.

⁷⁰⁸ *Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet...* s. 86-87.

⁷⁰⁹ *Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet...* s. 150-151.

1935'te ise 2 avukat, 3 doktor, 20 öğretmen, 50 tüccar, 277 işçi, 12 güzel sanatlar (60'ı kadın) olmak üzere toplam 364 kişidir.⁷¹⁰

Şube üyelerinin dağılımına baktığımız zaman ilk dikkati çeken husus kadın üyelerin çok fazla oluşudur. Ankara Halkevi'nin bütün şubeleri içinde en çok kadın üyesi bulunan Temsil Şubesi'dir. Bu durum Ankara Halkevi'nde kadınlara layık olduğu yerin verildiğini gösterir. Böylece şube, bu tür milli hareketlere Türk kadınının katılımını sağlamayı ve onları bilinçli ve uyanık tutmayı görev edinmiştir.

Halkevleri şubeleri içinde bu şubeye büyük bir ilgi vardır. Çünkü inkılap fikirlerinin ve duygularının halka ifade edilmesi hususunda en kuvvetli vasıtalarından birisi temsil, yani sahne faaliyetleridir. Halkevi sahnelerinde genel olarak Türk tarihi, Milli Mücadele'nin şerefli safhaları, Türkün güzel ahlakı, dolayısıyla milli tezleri müdafaa eden konularda piyesler temsil edilmesine dikkat edilmiştir. Şube, bu maksatla gerçek bir sahne hayatının memlekette bir an önce oluşması için sürekli olarak çalışmayı bir borç bilmıştır.

Ankara Halkevi'nin 19 Şubat 1932'de açıldığı günün akşamında ilk temsil olan Çoban piyesi sahnelenmiştir.⁷¹¹ Çoban şekil, yazılış ve senaryo itibarıyla sahne Türk sahne hayatı için çok yeni bir eserdir. Türk tarihinin bütün devirlerinden esinlenen, fazilet ve feragat aşkını canlandıran Behçet Kemal Çağlar'ın yazdığı ve Münir Hayri Bey'in sahneye koymak için çalıştığı gençlik ve ülkü piyesi olan tarihi bir eserdir. Bu tarih en eski Türk tarihinden başlar ve pek yakın zamanlarda çeşitli kıtalar üzerinde yaşayan Türklerin hayatına karışarak devam eder. Milli tarih anlayışını dönemin inkılap idealine göre izah eder. Kişiler bir birey değil karakterdir. Vaka Anadolu'nun küçük bir şehrinde cereyan eder. Perde açıldığı zaman bir çobanın, çoban kızına beslediği temiz sevgiyi canlandıran bir sahne ile dolayısıyla bir fikir ile başlar. Burada ümit, ıstırap, keder, zafer her şey vardır. Sonra tekrar fikre döner ve orada tarih hükmünü verir.⁷¹²

---

⁷¹⁰ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet...** s. 138-139.

⁷¹¹ Ankara Halkevi'nde açılışından bir buçuk ay önce Cumhuriyetin ilk on yılında öne sürülen milli tarih tezi ile ilgili olan (İslamiyet öncesi dönemde Orta Asya'da iç denizin kuruması olayının anlatıldığı) Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Akın" piyesi sahnelenmiştir. Atatürk'ün huzurunda sahnelenen piyese, Ankara'da beş günde altı bin kişi katılmıştır. **Ankara Halkevi**, s. 21.

⁷¹² "Halkevinde Çoban ve Sanatkarlarımız", **Hâkimiyet-i Milliye**, No: 3809, 21 Şubat 1932, s. 5; **Ankara Halkevi**, s. 33-34.

Çoban piyesinin yazılış tekniğindeki yenilik ilk bakışta kendisini gösterir. Tiratlar serbest vezin, fisiltılar yedi hece, lirikler 11 hece, karşılıklı konuşmalar 14 hecedir. Dekorunun her parçası bir tarihi vesikadan alınmış Anadolu manzarasıdır. Bu dekorlar için Ege ve Anadolu şehirlerine ait kazı çalışmalarından yararlanılmıştır. Bu anlamda Türk Tarihi Tetkik Encümeni'nin zengin kütüphanesindeki eserlerden ve Ankara müzesindeki Eti kabartmalarından yararlanılmıştır.⁷¹³

Türkiye'de bu dönemde bazı Halkevlerinde kadın eleman bulunamadığı için piyesler de temsil edilememiştir. Bu yüzden kadınlı piyeslere mahalli elemanlar bulmak bir görev olmuştur. Halkevlerinde temsil, temsil yapılmış olmak için değil, bir fikir ve bir tez ortaya atmak ve Türk milletinin bu sahadaki genç yeteneklerini ortaya çıkarmak için yapılmıştır.⁷¹⁴

Ankara Halkevi, vatandaşlar arasında terbiye, zevk ve milli vazife bakımından kadın ve erkek unsuru eşdeğer yani vatandaş olarak görmüştür.⁷¹⁵ Bu çerçevede Ankara Halkevi, gerek Çoban piyesi ve gerekse ileride sahnelenecek olan temsillerle diğer Halkevlerine ve yabancılara örnek teşkil etmiştir.

Atatürk, özellikle Ankara Halkevi'ne her zaman büyük bir önem verirdi. Başkente konuk olarak gelen yabancı devlet adamları ve diplomatları Ankara Halkevi'ne davet ederdi. Bu bakımdan Ankara'ya gelen yabancı devlet adamları mutlaka Ankara Halkevi'ne uğrar, çalışmalarını takip eder, temsillerini izlerdi. Atatürk bu vesileyle onlara Halkevi aracılığıyla Türk kültürü ve sanatını gösterirdi. Aynı zamanda yabancıların Türkler hakkındaki önyargılarının ve yanlış bilgilerinin giderilmesine çalışırdı.⁷¹⁶

⁷¹³ **Ankara Halkevi Çoban Milli Gaye Piyesi (5 Safha)**, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, İlk Temsili: 19 Şubat 1932, s. 5-12.

⁷¹⁴ **103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı**, s. 53-54.

⁷¹⁵ **Ankara Halkevi**, s. 58.

⁷¹⁶ Türk ve İngiliz milletlerini birbirine yakından tanıtmak, aralarında sıkı dostluk münasebetleri kurmak amacıyla 19 Şubat 1942'de Londra'da bir Halkevi açılmıştır. "Londra Halkevi Törenle Açıldı", **Ulus**, 20 Şubat 1942, s. 1. II. Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda ve zor şartlarda açılan, Türk inkılabının özelliklerini ve medeniyetini yabancılara tanıtmak, iki memleket arasında sıkı bir kültür münasebeti kurmak amacıyla olan bu Halkevinde, 1942-45 yılları arasında Türk kültürünü tanıtmaya yönelik sergiler açılmış, birçok konferans ve Türkçe dersleri verilmiştir. Londra Halkevi'nin çalışma programını Halkevi müdürü belirler ve bu programa göre CHP devlet bütçesinden gerekli para yardımı yapılırdı. Örneğin 1947 yılı başında Londra Halkevi'nin genel giderleri 11.200 lira olarak belirlenmiştir. **Londra Halkevi'ni İnceleyen Komisyonun Raporu**, **BCA**, **30.10/117.817.20**, s. 2-5. II. Dünya Savaşı sonrasında işlevini yitirmeye başlayan Londra Halkevi 31 Mart 1950'de resmen kapatılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan Yaşar, "Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 45, 2010, s. 177-215.

Behçet Kemal Çağlar'ın 27 Aralık 1932'de Ankara Halkevi sahnesinde düzenlenen piyesele ilgili vermiş olduğu örnek gerçekten büyük heyecan vericidir. İki Ergenekon'u birbirine bağlayan piyeste,⁷¹⁷ dağlar demircinin çekici ile parçalanınca, Ankara görünüyor ve kaybolan Bozkurt'un yerine Atatürk'ün silüeti ufukta görünüyor ve güneş gibi parlıyordu. Birinci efsane Ergenekon'da öncü rehber bozkurt iken, ikinci Ergenekon'da öncü rehber, akıl ve bilimin önderliğinde Atatürk'tür.⁷¹⁸

Ankara Halkevi Temsil Şubesi, 1933 yılında Akın, İkizler, Mete, Mavi Yıldırım, Kahraman, Şer'iyeye Mahkemesi gibi çeşitli piyesleri birçok kez temsil etmiştir.⁷¹⁹ Ertesi yıl Fırkaca kabul edilmiş eserlerden bir kısmı temsil edilmiştir. Bunların yanında Himmet'in Oğlu, Babaların Günahı, Özyurt, Ceza Kanunu gibi eserler birçok kez tekrarlanmıştır.⁷²⁰

Şube, 1935 yılında⁷²¹ bütün vasıtalarıyla çalışmalarına devam etmiştir. Halka tiyatro zevkini aşılacak maksadıyla, 38 temsil göstermiş ve bu temsillere 20.000 kişi katılmıştır.⁷²² Bu yıl içinde Temsil Şubesi'nin yeni baştan sahneye koyduğu eserler, Düşünüş Ayrılığı, İfijeni, Makbet, Yanık Efe, Sakarya Tayyarecisi ve Mantar Mehmet eserleridir. Birçok kez oynanan bu eserlerden ayrı olarak geçen yıllarda sahneye konulardan İstiklal, Has Bahçe, Şer'iyeye Mahkemesi, Mavi Yıldırım gibi eserler de birçok kez sahnelenmiştir.

⁷¹⁷ 15 Mayıs 1919'da Yunanların İzmir'i işgal etmeleri ve saldırıları TBMM tarafından ikinci Ergenekon hadisesine benzetilmiştir. Gerçekten de dokuz kişiden türeyip çoğalarak düşmanlarına atalarına yaptıklarının karşılığını veren Türk milleti, Milli Mücadele döneminde kendi varlığına saldıranlara karşı büyük bir inançla karşı koyarak varlığını idame ettirebilmiştir. Mehmet Akif Tural, "Milli Mücadele ve Atatürk Devrinde Nevruz Kutlamaları", *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni*, Elazığ, 18-20 Mart 1999, s. 348.

⁷¹⁸ Behçet Kemal Çağlar, "Ergenekon", *Ülkü Seçmeler*, Yay. Haz. Zerrin Bayraktar, Cem Alpar, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Basımevi, Ankara, 1982, s. 14-19. 27 Aralık (1919) tarihi Atatürk'ün Ankara'ya geliş tarihidir ve tarihi bir sürecin sonucudur. Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyıl boyunca girdiği savaşlar sonunda tarihi sürecini tamamlayacağı artık anlaşılmıştı. Henüz çok genç yaşlarda kalbinde ve kafasında bağımsız bir devlet kurmak fikri yatan Mustafa Kemal Paşa, Türk milletinin bu uğurda mücadele edeceğini Amasya'da ilan ettikten sonra Erzurum ve Sivas Kongrelerinde Milli Mücadele'yi yürütecek olan Temsil Heyeti'ni kurmuştur. Ancak mücadelenin askeri ve siyasi alanda yürütülebilmesi için daha stratejik bir merkez olan Ankara seçilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Turan, "Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi Milli Temsil Meselesi", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10, Ankara, 2012, s. 1-24.

⁷¹⁹ **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet...** s. 9.

⁷²⁰ 1934 yılında Ankara Halkevi'nden bir grup İzmir'in Kurtuluşu bayramına katılmış ve orada Himmet'in Oğlu eseri temsil edilmiştir. Ayrıca bir de konser verilmiştir. **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet...** s. 11.

⁷²¹ Şube'nin 1935 yılı faaliyetlerini yürüten üyeleri şu şekildedir: Servet Şefik Özdoğancı (Başkan), Öğretmen Bayan Nahit Fıratlı, Şakir Cemal ve Halil Rıza (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 16.

⁷²² **103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı**, s. 59; **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet...**, s. 13.

Bu eserlerde rol alan erkek ve kadınların hemen hepsi devlet ve özel kurumlarda çalışan gençlerle okul öğrencileridir. Bundan ayrı piyeslerin sahneye konulmasında halka ait sahneler, milli oyunlar, milli şarkılar olduğu zaman esnaf, köylü ve halktan da katılanlar olmuştur. Gerçek manada sahne sanatçıları yetiştirebilmek için, sahne hayatına ve edebiyatına önem veren şube, bu amacına ulaşabilmek için kurslar tertip etmeyi planlayarak dersler hazırlamaya başlamıştır.⁷²³ Böylelikle bir taraftan genç yeteneklerin keşfedilmesi sağlanmış, diğer taraftan da tiyatrodaki eksikliklerin tamamlanması yoluna gidilmiştir.⁷²⁴

1936 yılında⁷²⁵ Ankara Halkevi Temsil Şubesi, inkılap terbiyesine uygun olarak yazılmış temsilleri 51 defa sahnelemiştir. Hüllecî (11), Mahcuplar (9), Taş Parçası (7), Himmet'in Oğlu (6), İstiklal (4), Sekizinci (1), Düşünüş Ayrılığı (1), Çakır Ali (4), Bahar ve Kelebekler (3) ve 5 defa da İnanış Ayrılığı piyeslerini sahneye koymuştur. Bu temsillere 35.970 yurttaş gelmiştir.⁷²⁶

Şube, 1936 yılı içerisinde Ankara Halkevi'nin ve şubelerinin nasıl çalıştığını, Halkevi mesaisine uygun bir senaryo olarak hazırlamak suretiyle bir Halkevi filmi meydana getirmiştir. Filmin rejisörü ve operatörü Halkevi üyelerinden olduğu gibi film, Halkevi'nin kendi atölyesinde banyo edilmiştir. Filmde rol alanların hepsi Halkevine bağlı gençler olmuştur.⁷²⁷ Ankara Halkevi, bu tür girişimleriyle gençlerin tiyatro yeteneklerinin gelişmesini sağlamıştır. Aynı zamanda da tiyatro terbiyesinin halk arasında yerleşmesine ve inkılapların hızlı bir şekilde yayılmasına yardımcı olmuştur.

Ankara Halkevi, aynı yıl içerisinde Kültür Bakanlığı'nın emekleriyle meydana getirdiği Yüksek Tiyatro Okulu'na girebilmeleri için genç sanatçılar yetiştirmiştir. Ankara Halkevi'nin sahnesinde çalışmış olan genç elemanlardan Saadet Hanım, Salih

---

⁷²³ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 16.

⁷²⁴ Bu çerçevede Atatürk'ün tespit ve önerileriyle, Cumhuriyet ilkelerine uygun tiyatro altyapısı 1936 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nün açılmasıyla gerçekleşmiştir. 1941 yılında Ankara'da Tatbikat Sahnesi kurulmasıyla konservatuvar eğitimi sürecinde tamamlanmış ürünler kamuoyuna taşınmış, 1947'de Küçük Tiyatro'da sahnelenen oyunlara geçilmesiyle 1949'da kurulacak olan Devlet Tiyatrosu'nun temeli atılmıştır. Cumhuriyet dönemi Türk tiyatrosu titizlikle planlanan ve uygulamaya konulan bu altyapı üzerine gelişmiştir. **Yüksel, a.g.m.**, s. 5.

⁷²⁵ Şube'nin 1936 yılı komite üyeleri: Mecdi Kut (Başkan), Nahit Bey, Mualla Çakinak, Bedri Yıldırım, Arzuman Nurettin (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 63-64.

⁷²⁶ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 29.

⁷²⁷ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 29-30.

Bey ve Nüzhet Bey imtihanları kazanmışlardır. Bunlardan Saadet Hanım, Almanya'ya tiyatro sanatını öğrenmek için gönderilmiştir.⁷²⁸

Temsil Şubesi, 1937 yılında geçen yıllara oranla daha verimli olmuş ve daha çok eser sahneye koymuştur. Ankara Halkevi'nin sahne faaliyetine kendisini bilinçli bir şekilde veren gençler tam bir disiplin altında görevlerini yerine getirmişlerdir. Buna bağlı olarak halk, geçen yıllara nispeten daha güçlü bir sahne sevgisi ve hürmeti göstermiştir. Bu durum, Halkevi sahnesinin bir aile yuvası olarak algılanmasını ve bir okul olarak değer görmesini sağlamıştır.

1937 yılı çalışmalarına bakıldığı zaman, Çakır Ali, Tırtıllar, Zehirli Kucak, Hisse-i Şayia (Bir evlilik komedisi), Zevcem Olunuz, Beşte Gelen, Ceza Kanunu, Venedik Taciri, Kılıbık, Otello, Kızıl Çağlayan, Meraki, Eşber, Tezer, Ay Işığı, Vatan, Vazife, Tasarruf, Palavra, Bir Gönül Masalı temsiller arasındadır. Bunlarla birlikte biri Kukla, biri Orta Oyunu, biri de Karagöz olmak üzere toplam 22 yeni eser çıkarılmış, eski eserlerle beraber bunlar 67 defa temsil edilmiştir. Bunlardan Karagöz hariç diğer temsilleri seyretmeye 52.370 kişi gelmiştir.⁷²⁹ Ankara Halkevi, halkın dehasına dayanan ve terbiyesini yansıtan oyunların nasıl canlandırılabilceği konusunda bir fikir vermek istemiştir. Bu çerçevede canlılığını ve güncelliğini korumak adına özellikle Karagöz, Orta Oyunu ve Kukla gibi oyunlara sahne vermiştir.⁷³⁰

Amatörlerin bilgilerini artırmak ve onlara mesleki kültür ahlakını verebilmek için önceden hazırlığı yapılan kurs 1937 yılında açılmıştır. Böylelikle sahneye ait tabirler, makyaj, tiyatro tarihi, adabı muaşeret, spor gibi birçok konular üzerinde konferanslar tertip edilmiştir. İstanbul'dan arkadaşları ile birlikte getirilen sanatkar Şadi ve Ankara Halkevi rejisörü Raşit Rıza Bey ile birlikte amatörlerin sahne deneyimi ve heyecanını yaşamaları temin edilmiştir.⁷³¹

Ankara Halkevi sahnesi 1938 yılında, gerek bina tamiri ve gerekse Atatürk'ün vefatı dolayısıyla uzun bir süre kapalı kalmıştır. Buna rağmen şube, 2 Hülleci, 3 Palavra, 8

---

⁷²⁸ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 30.

⁷²⁹ Ankara Halkevi'nde daha fazla temsil verilememesi, çeşitli vesilelerle konferans, sinema, müzik, spor gibi ayrı ayrı işlere tahsis edilen salondan istifade edilememesinden kaynaklanmıştır. **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 27.

⁷³⁰ "Politika Bahisleri: Halkevleri", *Ulus*, No: 5597, 28 Şubat 1937, s. 2.

⁷³¹ Şube, bunlardan ayrı olarak milli tarihimizi yansıtan geleneksel Türk kıyafetlerini tespit için yetki sahibi kişi ve kurumlarla iletişime geçmiştir. Bunların ve mevcut dekorların resimlerinin bir albüme toplanması için çalışmalar başlatmıştır. **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 27-28.

Timur,⁷³² 4 Uzun Mehmet, 4 Zehirli Kucak, 5 Kavga Sonu, 3 Fermanlı Deli Hazretleri, 5 Şer'i Mahkemeler ve 1 Orta Oyunu temsil etmiştir. Bundan ayrı amatörler Ankara Şehir Tiyatrosu'nun şu temsillerinde rol almışlardır: Sözü'n Kısası, İntikam Maçı, Fidanaki, Bilmece, Kör, Pencereden Pencereye, Mavi Boncuk, Makber, Ateş Böceği, Bir Adam Yaratmak, Satılık Kiralık, Afacan, Alev, Aşk Uyumaz, Peer Gynt Kral Lear.⁷³³

1938 yılı içerisinde yapılan diğer faaliyetlere bakıldığı zaman şube, öncelikle iyi bir terbiye konusu olarak halka özellikle köylerde, kahvelerde, Halkevinin sahnesinde amatörlerin de yardımlarıyla Karagöz oyunlarını göstermiştir. Halkevinin diğer şubeleri ile iş ortaklığı yapmıştır. Bu hususta Köycülük Şubesi'nin köylerde yaptığı çalışmalardan yararlanarak köylüye ve halka temsiller vermiştir. Çeşitli okullara müsamereleri için sahne, dekor, aksesuar vermiş, rejisör ve diğer amatörlerin yardımıyla piyesler hazırlamıştır. Müzikal eser olarak okullara "Kazan" piyesi hazırlattırılmıştır. Tiyatro sahnelerinin küçük olmasından dolayı her piyes birçok kez sahneye konulmuş ve davetiyeler bir program dahilinde Ankara'nın her köşesine düzenli gönderilmiştir. Bu yıl 87 piyes halkın istifadesine sunulmuş ve bu piyesleri 54.300 kişi seyretmiştir.⁷³⁴

Ankara Halkevi Temsil Şubesi'nin 1939 yılı⁷³⁵ faaliyetleri ise şu şekildedir:

- 1- Yalnız Bir Kelime, Zor Nikah, Monna Vanna, Çakır Ali, İstiklal, Kavga Sonu, Aşkın Manası, Yedekçi, Palavra, Kanun Adamı, Tavsiye Mektupları, Tipi, Tahta Adamlar, Mahcuplar, Yaşayan Ölü, Ateş, Uzun Mehmet, Vazife, Haftamızı Oynuyoruz ve Hasbahçe olarak 20 piyes hazırlanmış ve 73 defa halka temsil edilmiştir. Bunları 45 binden fazla kişi seyretmiştir.
- 2- 26 Nisan'da şubeye mensup üyeler Adana'ya gitmiş, Adana ve havalisinde Halkevi sahnelerinde Çakır Ali, Yalnız Bir Kelime ve Zor Nikah piyeslerini temsil etmişlerdir.

---

⁷³² Halkevlerinin açılma yıldönümü töreninde temsil edilen Timur piyesi masrafına yardım olmak üzere Temsil Şubesi'ne CHP tarafından 1.000 lira verilmiştir. **BCA**, 490.01/763.82.01, s. 12.

⁷³³ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 19.

⁷³⁴ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 19-20.

⁷³⁵ 1939 yılında şubenin temsil faaliyetlerini yürüten üyeleri: Mecdi Kut, Bedri Yıldırım, Hasan Karagöz, Nahit Hanım, Nigar İkesus Hanım. **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 24.

- 3- Beypazarı Halkevi'nin resmi açılış merasimi münasebetiyle 19 Şubat'ta şubeye mensup amatörlerle Beypazarı'na gidilerek orada Çakır Ali piyesi sahnelenmiştir.
- 4- Havaların sıcak olmasından dolayı salonda temsil verilmediğinden, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında Halkevi meydanlığında bir açık sahne kurulmuştur. Burada da milli ve içtimai piyesler temsil edilmiştir.
- 5- Çocuk temsili için elde mevcut piyes bulunmadığından ve Halkevinin amatörleri meydanında küçük yaşta çocuklar da olmadığından, radyo vasıtası ile bir defa, Bedri Yıldırım'ın yazdığı Bir Hayat Masalı piyesi temsil edilmiştir.⁷³⁶

Şube, 1940 yılında güncel konulara, davetlilerin yaşları ve kültür seviyelerine göre temsillerine, filmlerine, Karagöz ve Kukla oyunları da dahil olmak üzere devam etmiştir. Özellikle bu yıl içerisinde Karagöz senaryolarını halka ve çocuklara yeni fikirler vermek üzere yenileştirmiştir. Bunları Dil Bayramı'nda, Milli Tasarruf Haftası'nda, 30 Ağustos Zafer Bayramı ve Tayyare Bayramı'nda sahnelemiştir. Bunun yanında Ankara Devlet Konservatuvarı öğrencisi Mesude Çağlayan'ın muhteşem sesi, jestleri, mimikleri ve oyun anlayışı ile temsil ettiği yeni Türk tiyatro ve operasının ilk büyük temsillerinden "Madama Butterfly" sahnelenmiştir. Bu gelişme yeni Türk tiyatro ve operasının ilk büyük ve gerçek müjdesi olmuştur. Bu opera, Türkçe olarak, bir Türk orkestrası önünde, Türk sanatkarlar tarafından ilk defa oynanması bakımından büyük bir öneme sahiptir.⁷³⁷

Ayrıca Temsil Şubesi, her yıl mutlaka bir ya da iki uzman tiyatro ekibini Ankara Halkevi'ne misafir etmiştir. Mesela 1940 yılında üç temsil ve bir şiir matinesi tertip eden Komedi Fransez bunlardan birisidir. Klasik eserleri temsil etmek ve eski şiirleri yeni ve düzgün inşatlarla çekici kılmak hususunda bu ünlü şahsiyetleri dinlemek amatörlerimiz için çok faydalı olmuştur.⁷³⁸

Ankara Halkevi, tiyatro zevki ile birlikte musiki zevkini de halka telkin etmek için musikili piyeslere ayrıca önem vermiştir. Halkevleri repertuvarında ve belki de o dönemde Türk tiyatro edebiyatında bu tür eserler yok denecek kadar azdı. Bunun için

---

⁷³⁶ Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939), s. 21-22.

⁷³⁷ Falih Rıfkı Atay, "Bir Temsil Karşısında Bazı Düşünceler", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 101, Temmuz 1941, s. 385.

⁷³⁸ Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...(1941), s. 24.

Ankara Halkevi, kendi elemanlarını böyle eserler hazırlamaya teşvik etmiştir. Bu çerçevede ilk büyük deneme olan “Kervan” müzikli piyesi sahnelenmiştir. “O Devirde” opereti ile Muhlis Sabahattin’in bestesi ve güftesi kendisi tarafından hazırlanmış operetler temsili gerçekleşmiştir. 1940 yılı içinde Ankara Halkevi sahnesi, 79 temsil, 11 Kukla, 18 Karagöz, 12 sinema olmak üzere 120 sanat toplantısı gerçekleştirmiştir. Bunlara gelenlerin toplamı ise 79.550 kişidir.⁷³⁹

Ankara Halkevi’nde 1940’lı yıllardan sonra oynanan oyunların esas itibariyle yerel folklor değerleri üzerinde ağırlık kazandırdığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede ulusal kültürün gelişmesi için yoğun bir çaba sarf edilmiştir. Aynı şekilde piyeslerde işlenen konuların da ağırlıklı olarak toplumsal meseleler, eğitim ve kişisel problemler üzerine yoğunlaştığını görmek mümkündür. Bu konular bu zamana kadar da işleniyordu. Ancak 1932-1940 yılları arasındaki etkinlikleri 1940-51 yılları arasındaki etkinlikler ile karşılaştırdığımız zaman 1940’a kadar olan yıllarda temsil alanında işlenen konuların özünde daha çok partinin ilkelerini gün yüzüne çıkaran piyesler oynatıldığı dikkati çeker. Nitekim temsil, Atatürk ilke ve inkılaplarını halka özümsetebilmek için en etkili yoldu.

Ankara Halkevi, milli sanatın kollarından olan halk musikisi ve rakslarına da büyük bir önem vermiştir. 23 Şubat 1941’de Halkevleri kuruluşunun dokuzuncu yıldönümü münasebetiyle Ankara Halkevi’nde yapılan tören, bu bakımdan fevkalade bir öneme sahiptir. Program, Türk milli geleneklerinin en güzellerinden olan barlar, horonlar, kaşık, zeybek, kılıç oyunları ve toplu oyunlar (halaylar) ile süslendi. Yine bu törende yaşayan öz halk sanatkarı Sivas Şarkışlalı Âşık Veysel, kendi eserlerinden birkaç parça çaldı. Bu girişten sonra Karadeniz horonları ve Erzurum barlarını oynamak için gençler sahne aldılar. Mudurnu’nun kaşık oyunları da aynı düzgünlük ve incelikte devam etti. Bundan sonra Sivas ve Çorum halaylarını Peçeneklilerin misket oyunu ve Ankaralıların zeybek ve kılıç oyunları takip etti. Bütün bu oyunlar milli ve mahalli kıyafetlerle oynandı.⁷⁴⁰ Bu oyunlar, Türk milli geleneklerinin yaşaması ve milli ruhun kaynaşması bakımından önem arz ettiği gibi aynı zamanda sağlık, kuvvet ve kahramanlığı da temsil etmiştir.

⁷³⁹ Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...(1941), s. 25.

⁷⁴⁰ Muzaffer Sözen, “Halk Oyunları-Halk Rakslarından Halaylar”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 98, Nisan 1941, s. 111-112.

1 Nisan 1943'te İnönü Zaferi'nin yıldönümü sebebiyle Ankara Halkevi'nde bir tören düzenlenmiştir. O günün gecesinde "Sancak" adlı piyes oynanmış ve çok da verimli geçmiştir.⁷⁴¹

17 Haziran 1943 Perşembe günü akşamı Ankara Devlet Konservatuvarı tarafından Temsil Şubesi yararına yeni Türk tiyatro ve operasının ilk büyük ve gerçek müjdecisi olan "Madama Butterfly" temsil edilmiştir.⁷⁴² Bu temsil için satılan loca ve koltuk biletlerinden 1.881 lira gelir elde edilmiştir. 9 ve 12 numaralı tahsil emriyle sosyal yardım amacıyla kullanılmak üzere Ankara Halkevi cari hesabına İş Bankası'na yatırılmıştır.⁷⁴³

Halkevlerinin 15. yıldönümü Ankara Halkevi'nde her yıl olduğu gibi büyük bir törenle kutlanmıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de eşi ile birlikte bu törene katılmıştır. Törende Hasan Saka, CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran, Halkevleri Bürosu Şefi Tahsin Banguoğlu, Ankara Halkevi Başkanı Ragıp Tüzün bulunmuşlardır. Törenin programının üçüncü bölümünde Temsil Şubesi üyeleri, Jules Renard'ın yazdığı, Sabahattin Eyüboğlu ve Bedrettin Tuncel'in Türkçeye çevirdiği "Horozibiği" piyesini oynamışlardır.⁷⁴⁴ Piyeste bir aile işlenmiştir. Piyesin rejisörlüğünü Kemal Tözem yapmıştır. Dekorlar, Mahmut Akok'un eseridir. Sahne ve ışıkta ise Ekrem Tok başarılı olmuştur.⁷⁴⁵

Ankara Halkevi tiyatro salonunda bu dönemde altı aylık zaman içinde 10 defa Karagöz oynatılmıştır. Şube, görülen ilgiden dolayı geniş ölçüde faaliyete geçmiş ve haftada birer gün olmak üzere Etimesgut, Dikmen, Balgat, Kalaba, Etlik, Keçiören, Mamak, Sakarya, Cebeci, Atıf Bey, Yenidoğan ve Tan Halkodalarında Küçük Ali tarafından Karagöz oyunları oynatmıştır.⁷⁴⁶ Böylece zamanında bir tek salonu bile olmayan Ankara'nın civar bölgelerinde samimi ve faydalı toplantılar gerçekleşmiştir.

---

⁷⁴¹ BCA, 490.01/783.142.01, s. 21.

⁷⁴² BCA, 490.01/784.144.01, s. 77.

⁷⁴³ BCA, 490.01/783.142.01, s. 96.

⁷⁴⁴ Cahit Beğenç, "Ankara Halkevi'nde", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Mart 1947, s. 24-25.

⁷⁴⁵ Bedri Yıldırım, "Ankara Halkevi Sahnesinde: Horozibiği", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Mart 1947, s. 26.

⁷⁴⁶ "Ankara Halkevi'nin 6 Aylık Çalışması", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 7, Mart 1947, s. 46.

CHP Genel Sekreterliği, 20 Mart 1948’de Mamak Halkodası Başkanlığı’na oynanmasını istediği 14 piyesin listesini sunmuştur. Mamak Halkodası’nda oynanan piyeslerin isimleri şunlardır: Çakır Ali, Mahcuplar, Para Delisi, Eğitimci, Bir Yağmur Gecesi, Bir Gemi, Okumuş Adam, Şüphe, Zehirli Kucak, Erkek Güzeli, Kimsesizler, Himmetin Oğlu, Işık ve Tırtıllar.⁷⁴⁷

26-27 Ağustos 1949’da akşam vakti Ankara Tan Halkodası tarafından Telsiz açık hava sinemasında zengin bir bahçe partisi tertip edilmiştir. İki gecede 2000 kişilik bahçe davetliler tarafından tamamen doldurulmuştur. Burada milli oyunlar, radyoevi sanatkarları tarafından oynanan “Hiçbir Kuvvet” ve “Yanlış Hesap” adlı piyesler, manyetizma gösterileri ve Şahin Tek operetinin temsilleri ile geç vakte kadar ziyaretçilerin eğlenmeleri sağlanmıştır. Bu iki gecede elde edilen para, Altındağ’da oturan halkın muhtaç olanlarının giyim ve yakıt ihtiyaçlarına harcanacaktır.⁷⁴⁸

Ankara Halkevi Temsil Şubesi, aynı zamanda 27-28 Ağustos 1949’da İncesu Halkodası’nda, Şevket Bilgisel’in yazdığı “Erkek Kukla” adlı bir dramla, İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun yazdığı “Kafa Tamircisi” adlı bir komediyi temsil etmiştir.⁷⁴⁹

Ankara’da bulunan Halkodaları, senelik çalışma programları hazırlamak suretiyle faaliyetlerine sistemli bir şekilde devam etmiştir. Tüm Halkodalarında özel günler için programlar hazırlanıyor, monologlar söyleniyor ve milli oyunlar oynanıyordu. Bu anlamda Sakarya Halkodasının faaliyetlerinden bazılarını örnek gösterebiliriz. 19 Mayıs 1948’de bu maksatla bir program hazırlanmış, bu etkinliklerin yanı sıra Mucip Arcıman ve öğrencileri birlikte bağlama konseri vermişlerdir. Ertesi ay Temsil Kolu, 14 Haziran Pazar günü Ankara Halkevi’nde düzenlenen Toprak Bayramı’na “Züğürtler” komedisi ile iştirak etmiştir. 15 Haziran’da Küçük Ali tarafından karagöz temsili verilmiştir. 19 Haziranda “Kanun Adamı” dramı ile “Mahcuplar” komedisi temsil edilmiş, oyunlar oynanmış ve monologlar söylenmiştir.⁷⁵⁰ 1949 Temmuz ayı boyunca geceleri “Bekir’in Rüyası” isimli iki perdelik bir drama oynanmış ve bir komedi temsil edilmiştir. 10 Aralık 1949’da “Şikago Çiftçisi” komedisi, 19 Kasım

⁷⁴⁷ BCA, 490.01/823.253.01, s. 7-8.

⁷⁴⁸ “Tan Halkodasında (Ankara)”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 33, Eylül 1949, s. 45.

⁷⁴⁹ “İncesu Halkodası’nda (Ankara)”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 33, Eylül 1949, s. 46.

⁷⁵⁰ BCA, 490.01/734.06.02, s. 4-5.

1950'de⁷⁵¹ "Çapanoğlu" komedisi, 17-18 Nisan 1950'de "İnsan Sarrafı" komedisi temsil edilmiştir.⁷⁵²

Ankara Halkevi'nde temsil faaliyetleri hiçbir zaman başıboş bırakılmamıştır. Piyesten alınacak dersin ve teşvikin vatandaşları daima doğru ve güzel olana sevk edecek nitelikte olmasına daima dikkat edilmiştir.

3.4. ANKARA HALKEVİ SPOR ŞUBESİ

"Fikrî olduğu gibi bedensel gelişmeye de çok önem veririz."⁷⁵³ diyen Atatürk, beden, kafa ve ruh gelişimlerinin birlikte işlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda Halkevlerinde spora gereken değer verilmiştir. Modern dünyanın önde gelen sporları ile birlikte geleneksel sporlara ağırlık verilerek halk arasında yaygınlaştırılmasına çalışılmıştır. Nitekim spor, çalışma kudretini korumak ve bunu geliştirmek için son derece gerekli bir etkinliktir. Sporu genç, yaşlı, kadın ve erkek ayrımı yapmadan bütün vatandaşlara sevdirebilmek ve her türlü spor anlayışı etrafında gerekli bütün vasıtaları kullanmak bu amaca ulaşabilmek için izlenen yol olmuştur.

1932 yılında yapılan ilk seçimlerde Ankara Halkevi Spor Şubesi yönetici üyeleri şu isimlerden oluşmuştur: Vildan Bey, Saffet Bey, Mümtaz Bey, Ekrem Bey, Namık Rahmi Bey.⁷⁵⁴ Şubenin üye sayısına ve meslek dağılımına baktığımız zaman, 1933'te 2 doktor, 66 öğretmen, 14 tüccar, 3 işçi, 172 diğer meslek (51'i kadın) olmak üzere toplam 257 kişidir.⁷⁵⁵ 1934'te 3 öğretmen, 8 işçi, 74 diğer meslek (ikisi kadın) olmak üzere toplam 85 kişi,⁷⁵⁶ 1935'te ise 2 doktor, 10 öğretmen, 80 tüccar, 90 işçi, 2 güzel sanatlar (15'i kadın) olmak üzere toplam 184 kişidir.⁷⁵⁷

Ankara Halkevi Spor Şubesi, 1933 yılında çalışması devam eden jimnastik salonunun eksikliklerini tamamlamak suretiyle spor çalışmalarına başlamıştır.⁷⁵⁸ 1935'te beden terbiyesini yapmak için yeni baştan tedbirler almıştır. Halk, memur ve öğrencilerden 20'si kadın olmak üzere 120 vatandaşı jimnastik salonunda düzenli olarak çalıştırmış,

---

⁷⁵¹ 1950 yılında şubeyi yöneten kişiler şu isimlerden oluşmuştur: Mecdi Kut (Başkan), Bedri Yıldırım, Turan Demirkan, Ekrem Gürsel ve Burhan Atakan (Üyeler). **BCA, 490.01/818.241.02**, s. 4.

⁷⁵² **BCA, 490.01/734.06.02**, s. 5.

⁷⁵³ Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, s. 409.

⁷⁵⁴ **Ankara Halkevi**, s. 35.

⁷⁵⁵ **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet...** s. 114-115.

⁷⁵⁶ **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet...** s. 156-157.

⁷⁵⁷ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet...** s. 146-147.

⁷⁵⁸ **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet...** s. 9.

gençler için bu salonda özel bir yer ayırmıştır. Bunun yanında boks, eskrim ve kayak sporlarına önem vermiştir. Ayrıca 87 kişilik bir avcılık kolu açarak çalışmalarını genişletmiştir. Şube, bir yıl içindeki spor çalışmalarına 12.330 yurttaşı katmıştır.⁷⁵⁹

Bir taraftan spor yapmak diğer taraftan memleketi gezmek ve tanımak maksadıyla bisiklet gezileri düzenlenmiştir. Ankara'ya kadar gelmiş olan Fethiye'den 3, Denizli'den 6 bisikletçi karşılanmıştır. Bu sporcular Ankara'da kaldıkları sürece misafir edilmişlerdir.⁷⁶⁰ Nitekim Halkevleri, bisikleti olan gençler arasında müsabakalar düzenlemeyi ve halkı bisiklet sahibi olmaya teşvik etmeyi görev bilmiştir.⁷⁶¹

Bisiklet sporunun ülkede rağbet görmesi ve uygulanması amacıyla Türkiye bisiklet turunu tamamlamak üzere, Muhafız Gücü bisikletçilerinden ikisi subay olmak üzere 12 kişilik bir takım meydana getirilmiştir.⁷⁶² Bu çerçevede 1 Haziran 1934'te Ankara'dan hareketle memleket içinde 76 gün sürecek bir seyahat düzenlenmiştir. Bu seyahatte 2.508 kilometre yol kat edilecektir.⁷⁶³

1935 yılındaki⁷⁶⁴ faaliyetlere bakıldığı zaman şube, beden terbiyesi olarak kadınlar ve erkekleri kısımlara ayırmıştır. Kadınlar kısmında birçok genç kız ve kadın haftanın belirli saatlerinde 3 saat çalışmışlardır. Erkekler kısmında ise kayıtlı üye sayısı her geçen gün artmakla birlikte çalışma saatleri değişiklik göstermiştir. Haftanın 3 saati başka yere kayıtlı ve kayıtsız her yaşta vatandaş gelip öğretmen nezaretinde çalışma yapabilişlerdir. Memurlar için haftada iki saat çalışma ayrıldığı gibi, bir saat de 5-15 yaş arası çocuklar için ayrılmıştır.⁷⁶⁵

Görüldüğü gibi şube, sadece kadın ve erkek unsurları toplamakla kalmamış, çocuklara da beden terbiyesi konusunda elini uzatmıştır. Bu çerçevede spor salonuna bütün

---

⁷⁵⁹ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet... s. 14.

⁷⁶⁰ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936), s. 24.

⁷⁶¹ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 18.

⁷⁶² Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin... (Cilt: 4), s. 49.

⁷⁶³ "Bisikletle Türkiye'yi Devir", *Akşam*, No: 5619, 2 Haziran 1934, s. 2.

⁷⁶⁴ Şube'nin 1935 yılında faaliyetlerini yürüten üyeleri şu şekildedir: Namık Rahmi Katoğlu (Başkan), Zehra Cemal, Raif Çorlu, Mustafa Atak, Kemal Bey (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 22.

⁷⁶⁵ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 22-23.

vatandaşları toplayabilmek için tedbirler almaya çalışmıştır. Nitekim “*Her yaşta ve her şarta uygun ve elverişli bir spor, çalışma zevki ve iradesinin başlıca bileğidir.*”⁷⁶⁶

Tekniğine uygun olarak çocuklardan ziyade yetişkinler için boks dersleri verilmeye başlanmıştır. Eskrim kısmına ilgi her geçen gün artmıştır. Salonunda eskrim talimleri yapmak için orduya bağlı subaylar da gelmiş ve eskrim uzmanının gözetimi altında çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bu alanda teşvik müsabakaları da yapılmıştır. Kayak sporunu arzu edenlerin sayısı ise daha fazla olmuştur. Fakat kayak malzemesi tedariki pahalı olduğundan, hariçten kendi malzemeleri ile katılmak isteyenler yok denecek kadar az olmuştur. Bu çerçevede zor şartlar altında ancak 30 kayakçı hazırlanabilmiştir. Hazırlanan bu kayakçılarla Ankara'nın karlı dağlarında çalışmalar yapılmıştır. Elmadağ'ı,⁷⁶⁷ Dikmen sırtları ve Gölbaşı'nda birçok çalışma, talim ve alıştırmaya müsabakaları yapıldığı gibi, şubenin gözetiminde Uludağ'a kadar bir gezi düzenlenmiş ve aynı faaliyetlere tecrübe katması bakımından burada da devam edilmiştir.⁷⁶⁸

Avcılığa gelince, Halkevleri milli sporlardan sayılan bu faaliyeti teşvik etmiştir. Mahallelerindeki avcılık teşekküllerini benimsemiş ve ekilmiş alanlara zarar veren vahşi ve zararlı hayvanlara karşı mücadele için sürekle avları tertip etmiştir.⁷⁶⁹ Ankara'da bu işle uğraşan ve teşkilata bağlı olmayan avcılar da çağrılmıştır. Şubenin talimat ve esasları doğrultusunda avcılık yapanlar arasında memur, doktor, sanatkar, tüccar, esnaf, çiftçi, her sınıftan halk yer almıştır. Bu kolun açılışı ve ilk av mevsiminin başlaması dolayısıyla Ankara'nın Beynam çamlıklarında bir av bayramı yapılmıştır.⁷⁷⁰

Spor Şubesi, 1936 yılına gelindiğinde⁷⁷¹ jimnastik, beden terbiyesi, eskrim ve kayak çalışmalarına devam etmiş, geçen yıl açmak üzere hazırlamış olduğu güreş kısmını da açmıştır.⁷⁷² Bunlardan özellikle eskrim kısmı, bu bölümde çalışanlar arasında sık sık

⁷⁶⁶ “Milli Şef'in 19 Mayıs Bayramında Gençliğe Öğütleri”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 17, 1 Haziran 1942, s. 17.

⁷⁶⁷ 1935 yılında yapılan incelemeler sonunda Elmadağ'ında bu yıl Mart sonuna kadar kış sporları yapılabileceği tahmin edilmiştir. “Ankara Kayakçılığı İçin Bir Tetkik”, *Ulus*, 23 Mart 1935, s. 3.

⁷⁶⁸ *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)*, s. 23.

⁷⁶⁹ *CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi*, s. 18.

⁷⁷⁰ Koruma altındaki hayvanlara özellikle dikkat edilmiş ve bu tür hayvanların avlanmasına gidilmemiştir. *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)*, s. 24.

⁷⁷¹ Şube'nin 1936 yılı faaliyetlerini yürüten üyeleri: Namık Rahmi Katoğlu (Başkan), Zehra Cemal, Tayfur Rana Tarhan, Mustafa Atak ve Kemal By (Üyeler). *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)*, s. 64.

⁷⁷² Ankara Halkevi, güreş ve boks gibi sporları Ankara'da bulunan Halkevleri ve Halkodalarında teşvik etmek için büyük bir çaba göstermiştir. Halkevinin yıllık bütçe sarfiyatları bunu göstermektedir.

yapılan hususi ve resmi müsabakalar düzenlemeleri ve bunda başarılı olmalarından dolayı oldukça kalabalık bir hal almaya başlamıştır. Kadınlar arasında flöre, erkekler arasında flora, eskrim epe ve kılıç müsabakaları yapılmış ve müsabakalarda ilk üç kişiye üzerleri yazılı kupalar verilmiştir.⁷⁷³

Bu yıl bu müsabakalardan ayrı olarak çok önemli bir müsabaka daha gerçekleşmiştir: “Birinci Ankara Koşusu”. Atatürk’ün ilk defa (27 Aralık 1919’da) Ankara’ya gelişi münasebetiyle 27 Aralık 1936’da düzenlenen koşu, Atatürk’ün Ankara’ya girdiği Dikmen yolu üzerinde ve ilk Ankara’nın görüldüğü noktadan başlanarak yapılan 12 kilometrelik bir koşu olmuştur. Koşucular özellikle Ulus meydanında Ankaralıları tarafından alkışlarla ve heyecanla karşılanmıştır.⁷⁷⁴ Her yıl aynı gün ve saatte Ankara Koşusu adı altında tekrar edecek olan bu koşuda koşuculara o günün hatırası olarak kol saatleri verilmiştir.⁷⁷⁵ “Büyük Atatürk Koşusu” olarak adlandırılan Ankara koşusu, ilki bu tarihte olmak üzere bugün hala devam etmektedir.

Ankara Halkevi, spor gezilerini teşvik etmekle birlikte bu geziler için yardım ve teşvikler de yapmıştır. Nitekim Spor Şubesi’nin bu yolda heves uyandırması ve fiilen uygulamalar yapması önemli bir görevi idi.⁷⁷⁶ Mesela bu yılbaşında Ankara’ya gelmiş olan Akdeniz havzasını ve Nil sahillerini kendi yaptığı sandalı ile dolaşmaya muvaffak olan deniz sporcusu B. İhsan Denizer, Ankara Halkevi tarafından misafir kabul edilmiştir. İhsan Denizer’in gezisi sırasında gördükleri çeşitli konferanslarla Ankaralıları anlattırılmıştır. Kültür Bakanlığı’nın desteği ile Denizer’in çekmiş olduğu fotoğrafların konferanslarda ve hatta okullarda gösterilmesi sağlanmıştır.⁷⁷⁷ Bu çerçevede spor, terbiye ve disiplini temin etmek maksadı ile bu tür konferans ve toplantılara bilhassa önem verilmiştir. Sporun memlekette yaygınlaşması ve bu alanda çalışanların çoğalması için çaba gösterilmiştir.

Örneğin 1947 Eylülünde Halkevleri ve Halkodalarına dağıtılmak üzere Florya Mağazasından 1.135 liralık spor malzemesi satın alınmıştır. **BCA, 490.01/1120.86.01**, s. 59.

⁷⁷³ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 35-37.

⁷⁷⁴ “Ankara’nın Bayramı”, *Cumhuriyet*, No: 4535, 28 Aralık 1936, s. 1.

⁷⁷⁵ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 38.

⁷⁷⁶ **CHF Halkevleri Talimatnamesi...(1933)**, s. 22.

⁷⁷⁷ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 37.

Beden terbiyesi, boks, eskrim, güreş, avcılık ve çeşitli spor müsabakalarına 1937 yılında da⁷⁷⁸ artan bir hızla devam edilmiştir. Beden terbiyesi kısmında bu yıl atletizm de esaslı bir şekilde yer verildiği görülmektedir. Ankaralı atletler kendileri için ayrılan saatlerden hocalarının nezareti altında faydalanmışlardır. Bunun yanında üç yıl önce açılmış olan kayak bölümü çalışmaları birçok Ankaralıyı kendisine çekmiştir. Bu alanda esaslı bir çalışma yapılması için gerekli tedbirler alınmış, her hafta Perşembe günleri kayakçılar toplantısı yapılmıştır. Bu toplantılarda kayakçılık hakkında konuşmalar yapılmış ve bu spor için yazılmış eserler okunarak Ankaralıların bilgi sahibi olması sağlanmıştır.⁷⁷⁹

Bütün çalışan kolların üyeleri arasında teşvik maksadı ile müsabakalara devam eden Ankara Halkevi Spor Şubesi, 1937 yılında bir de su sporları müsabakası düzenlemiştir. Bugün Atatürk Orman Çiftliği arazisi içerisinde bulunan Devlet Mezarlığı inşa edilirken, 1931 yılında Atatürk tarafından yaptırılan Karadeniz Havuzunda yapılan bu müsabakalar çok ilgi görmüştür. Yarışlara giren gençlerden ilk üçe girenlere madalyalar verilmiş ve en çok puan alan kulübe de bir yüzücü heykeli hediye edilmiştir.⁷⁸⁰ Bu tür müsabakaların tertibi konusunda Türk Spor Kurumu Ankara bölgesi ile ortak çalışmalar yürütülmüştür. Yardımdan söz etmişken Ankara Halkevi'nin Ankara'da bulunan okullara da spor konusunda yardımlarda bulunduğunu bu cümlede belirtelim. Lise ve ortaokullarda ticaret ve sanat okulları öğrencileri, beden terbiyesi derslerini kendilerine ayrılmış olan saatlerde Ankara Halkevi Spor salonunda ve öğretmenlerinin nezareti altında gerçekleştirmişlerdir. Böylece okullarda bulunan gençlik, beden terbiyesi derslerini bir spor salonunda malzemelerden yararlanarak yapmak suretiyle kazanımlar elde etmişlerdir. Bu yıl içerisinde spor salonuna çeşitli sporlar için gelenlerin sayısı ise 23.783 kişiye çıkmıştır.⁷⁸¹

Geçen yıllarda olduğu gibi 1938 yılında da⁷⁸² yürüyüş dahil olmak üzere beden terbiyesi, eskrim, güreş, boks, kayak ve avcılık kısımlarının çalışmaları Ankara

---

⁷⁷⁸ 1937 yılı Spor Şubesi'nin faaliyetlerini yürüten komite üyeleri şu şekildedir: Namık Rahmi Katoğlu (Başkan), Zehra Cemal, Necdet Tarkaner ve Naci Bey (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 76.

⁷⁷⁹ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 33-34.

⁷⁸⁰ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 34.

⁷⁸¹ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 35.

⁷⁸² 1938 yılı Ankara Halkevi Spor Şubesi'nin faaliyetlerini yürüten komite üyeleri şu şekildedir: Namık Rahmi Katoğlu (Başkan), Zehra Cemal, Necdet Tarkaner ve Sedat Şahin Ekrem (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 48.

Halkevi tarafından temin ve idare edilmiştir. Bu yılki faaliyetlere baktığımız zaman beden terbiyesine 2.420 kadın ve 5.865 erkek gelmiştir. Eskrim kısmında 703 erkek çalışmış, güreş saatlerinde salondan 2.070 genç pehlivan yararlanmış, boks çalışmalarına 1.134 genç katılmış ve kış mevsiminde 236 genç kayak sporu yapmış, bunların yanında çok eğlenceli olarak yürüyüş sporu gerçekleştirmiştir. Yürüyüşlerin öncelikli amaçlarından birisi de vatandaşlarda Ankara'nın uzak yakın her köşesini sevmek duygusunun güçlendirilmesi olmuştur.⁷⁸³ Yılın ilk yürüyüşü Hüseyin Gazi'ye bir dağ yürüyüşü olarak yapılmıştır. Sonra Çubuk, Gölbaşı, Elmadağ, Etlik üzerinden İvedik istikametinde yürünmüştür. İncesu'dan İmrahor ve diğer istikametlerde 25 kilometreden başlamak üzere 80 kilometreye kadar yürüyüş yapılmıştır. Son yürüyüşler kayak mevsimine rastladığından bunlar kayak kıyafetleriyle yapılmıştır. İki buçuk ay içinde Ankara'nın çeşitli istikametlerine yapılan bu yürüyüşlere ise 902 genç katılmıştır.⁷⁸⁴ Bu yürüyüşler hem spor yapmak hem de Ankara'nın çeşitli bölgelerini gezmek ve tanımak adına faydalı olmuştur.

Geçen yıllarda olduğu gibi her Pazar Ankara Halkevi'ne mensup avcılar, çeşitli gruplar halinde avlanmalarına devam etmişlerdir. Ankara civarında çeşitli kaza ve nahiyeleri dolaşarak hem av yapmışlar hem de köylülerle yakından temasa gelmişlerdir. Her yıl olduğu gibi av mevsiminin açılış bayramı yapılmıştır. Ankara Nenek civarında yapılan bu bayrama hemen bütün Ankara Halkevi mensupları iştirak etmişlerdir. Bu topluluktan istifade edilerek çeşitli eğlenceler düzenlenmiş ve müsabakalar yapılmıştır.⁷⁸⁵

27 Aralık 1938 Salı günü Üçüncü Ankara Koşusu yapılmıştır. Büyük ilgi gören bu koşuya 47 sporcu katılmıştır. Koşucular Ulus meydanında Ankaralılar tarafından alkışlarla karşılanmış ve teşvik edilmişlerdir. Bu koşu geçen yıllara nazaran daha iyi koşulmuş ve üçüncüye kadar yeni rekor yapılmıştır. Müsabaka neticesinde birinciliği kazanan Demirspor kulübünden Mustafa'ya bir Longines kol saati hediye edilmiş, ikinciliği kazanan Galip ve üçüncülüğü kazanan Şevki'ye de birer kol saati verilmiştir. Ayrıca en fazla koşucu ile iştirak eden Muhafız Gücü kulübü ile sayı hesabı ile en iyi derece alan Demirspor kulübü takımına da birer kupa hediye edilmiştir.⁷⁸⁶

---

⁷⁸³ CHF Halkevleri Talimatnamesi... (1933), s. 22.

⁷⁸⁴ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939), s. 22-23.

⁷⁸⁵ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939), s. 23.

⁷⁸⁶ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939), s. 23.

1939 yılının⁷⁸⁷ ilk ayları, Ankara'nın kış sporlarına ve özellikle kayak sporuna en müsait aylarıdır. İlk kayak hareketine 1 Ocak 1939 tarihinde Ayaş'a gidilmek suretiyle başlanmıştır. Bu harekete Ankara Halkevi'ne mensup 60 kişi katılmıştır. Ayaş beli karlı olduğu zamanlar bu spor için en elverişli yerdir. Ayrıca yolunun da muntazam olması bu kıymeti artırmıştır. Kayak sporu için kurban bayramı tatilinden istifade edilerek Bursa'ya gitmek üzere hazırlıklara başlanmış ve Ankara bölgesi Dağcılık ve Kayakçılık Ajanlığı ile yapılan ortaklık neticesinde 38 kişilik bir kabile ile bayramdan dört gün önce Bursa'ya hareket edilmiştir. Uludağ'da 6 gün kalınarak birçok müsabakaya iştirak edilmiş ve hiçbir sorun yaşanmadan Ankara'ya geri dönmüştür. Ankara'da kalan sporcular Elmadağ'da bayram tatilini geçirmişlerdir.⁷⁸⁸

27 Aralık 1939 Çarşamba günü "Dördüncü Atatürk Koşusu" için esaslı bir program hazırlanmıştır. Bu koşunun mümkün mertebede zengin olması için okul spor yurtlarının katılımı sağlamış ve bu yurtlara mensup koşucular için ayrı ayrı mesafeler konmuştur. Küçükler, bayanlar, liseler arası ve yüksekokullar arası olarak dört grupta koşulmuştur.⁷⁸⁹ Aynı zamanda bu koşuya bisikletçiler de (Gölbaşı'ndan) davet edilmiştir. Koşu müsabakası gazete ile ilan edilerek bütün müsabakaların ve hakemlerin ulaştırma vasıtaları Ankara Halkevi tarafından karşılanmıştır.⁷⁹⁰ Zorlu hava şartlarına rağmen elde edilen derece geçen yıla oranla daha olumlu olmuştur. Bu müsabakalara giren kulüp ve okul öğrencisi toplamı 269 kişi olmuştur. Müsabakanın sonucunda hakem ve sporculara bir çay verilerek bu koşunun anlam ve önemi anlatılmıştır. Atatürk'ün Ankara'ya gelişi ve o günün siyasi ve sosyal durumu kısaca izah edilmiştir. Bu konuşmadan sonra hazırlanan hediyeler merasimle ve bütün davetlilerin huzurunda dağıtılmıştır.⁷⁹¹

Ankara Halkevi, spor faaliyetlerine sahne olduğu ve onları toparlayıp geliştirdiği gibi spor fikrini yaymak için de çalışmalarda bulunmuştur. Ankara'nın sporcuları ile sürekli olarak temaslarda bulunulmuş, onlarda spor fikrinin sorumluluktan başlayarak

---

⁷⁸⁷ 1939 yılı şube faaliyetlerini yürüten spor komitesi üyeleri şu kişilerden oluşmaktadır: Namık Katoğlu, Sedat Şahin, Bayan Zehra Şahin Alagöz, Ekrem Bey ve Necdet Tarkaner. **Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde...**(1939), s. 26.

⁷⁸⁸ **Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde...**(1939), s. 25.

⁷⁸⁹ "Dördüncü Atatürk koşusu Dün Ankara'da Muvaffakiyetle Yapıldı", *Ulus*, 28 Aralık 1939, s. 4.

⁷⁹⁰ "Dördüncü Atatürk Koşusu Yarın Yapılacak", *Ulus*, 26 Aralık 1939, s. 5.

⁷⁹¹ Bu yıl uzun süren bina çalışmaları ve Atatürk'ün vefatı dolayısıyla spor salonunda çalışmalar yapılamamıştır. Yalnız boks çalışması spor salonunun yanındaki zemini taş olan karanlık bir yerde idare edilmek üzere çalışılmıştır. **Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde...**(1940), s. 25-26.

bir adet ve zevk halinde yerleştirilmesi için çaba sarf edilmiştir. Bu bağlamda 1940 yılında⁷⁹² Ankara Halkevi Spor Şubesi üyelerinden Gazi Terbiye Enstitüsü beden terbiyesi öğretmeni Zehra Alagöz'ün Ankara Halkevi'nin rehberliği ve CHP'nin yardımları ile katılmış olduğu Stockholm spor toplantısı dolayısıyla milletlerarası jimnastik faaliyetine ait verdiği bir rapor neşredilmiştir. Bunun yanında Spor Şubesi'nin en verimli çalışmalarından birisini, Güzel Sanatlar ve Temsil şubeleri ile işbirliği yaparak çeşitli milli günlerin kutlama programları için hazırladıkları milli rakslar oluşturmaktadır. Birçok mahalli ve milli oyunların figürleri, orijinal olarak buldukları bölgelerde tespit edilmiş ve yerlerinden getirilen usta şahsiyetlerin gözetiminde gençlerimize öğretilmiştir.⁷⁹³

1942 yılı içerisinde, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün Ankara Etimesgut'ta açtığı gençlik eğitmen kursu altı aylık çalışmasını bitirmiş ve sınavda başarılı olanların diplomaları bir törenle verilmiştir. Bu devrede uygulamalı olarak dersler gören genç eğitmenler, yurt içinde dağılacak ve memleket çocuklarının vücut ve kafa bakımından gelişmeleri için çalışacaklardır.⁷⁹⁴ Aynı yıl 30 Ağustos Pazar günü, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü tarafından Ankara'dan başlamak üzere bir Ankara-İzmir bisiklet turnuvası tertip edilmiştir. Bisiklet sporunun dahili turizm ve daha çok milli müdafaa yönünden önemi göz önünde bulundurularak gençleri teşvik etmek esas olmuştur. Aynı zamanda Zafer Bayramı ve İzmir'in kurtuluşu gibi İstiklal Savaşı tarihimize ait iki şanlı safhanın sembolü ve heyecanını taşıyan bu turnuvada sporculara mümkün olan bütün kolaylık ve yardımlar sağlanmıştır.⁷⁹⁵

Ankara Halkevi Spor Şubesi, her yıl çalışmalarına esas olmak üzere haftalık bir program hazırlamıştır. Bunun bir örneğini incelediğimiz zaman 1944 yılında her günün belirli saatlerinde çalışmaların devam ettiğini görürüz. Sağlıktan gelen faydalara kavuşmak için beden eğitimine gerekli zamanı ayırmayı bir yurt vazifesi olarak gören şube, vatandaşların spor sevgisini ve beden eğitimini takdir etmesi ve sevmesi için bütün yardım ve telkin vasıtalarını kullanmaya çalışmıştır.⁷⁹⁶ Bu

---

⁷⁹² Şubenin 1940 yılı faaliyetlerini yürüten üyeleri şu şekildedir: Namık Katoğlu, Reşat İnanlı, Nizamettin Kırşan, Necdet Tarkaner ve Zehra Cemal Alagöz. **Ankara Halkevine 1940 yılı İçinde...**(1941), s. 28.

⁷⁹³ **Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde...**(1939), s. 28.

⁷⁹⁴ "Beden Terbiyesi Eğitmenleri", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 8, 16 Ocak 1942, s. 24.

⁷⁹⁵ **Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin...** (Cilt: 20), s. 282.

⁷⁹⁶ **CHP Ankara Halkevi Spor ve Beden Terbiyesi Çalışmaları Programı**, Ankara, 1944, s. 1-3.

programlar salondaki çalışmaların bir düzen çerçevesinde yürütülmesinde ve Ankara'daki sporcuların her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasında faydalı olmuştur.

23 Nisan 1947'de Kızılcahamam'da milli bir spor olan güreş oyunları oynandı. Güreşte tozkoparan adında bir derece konuldu ve 28 pehlivan mücadele etti. Tefvik Yüce bu derecede birinci gelen güreşçi oldu. Diğer müsabakada ise Ali Ahmet birinciliği elde eden güreşçi oldu. Bir diğer milli spor olan cirit oyunu da Ankara'da belirli zamanlarda oynanmaktaydı. Örneğin 30 Nisan 1947'de Çubuk'ta düzenlenen cirit oyunu büyük ilgi görmüştür. TBMM Başkanı Kazım Karabekir, CHP Genel Başkan Yardımcısı Şükrü Saraçoğlu, Başkan Yardımcısı Mümtaz Ökmen, Ankara Valisi ve on bine yakın halk misafir olarak katılmıştır. Oyundan sonra Şükrü Saraçoğlu derece alanlara para ödülleri takdim etmiştir. Ciritten sonra kılıçla oynanan Ankara zeybeği seyredilmiştir.⁷⁹⁷

Ankara'da oynanan cirit oyunu, Türklerin en eski oyunlarından biridir. Çok at besleyen ve binici olan Türkler, at oyunlarına çok önem vermişlerdir. Dolayısıyla Cirit oyunu, Türk delikanlılarının atlı bir sporudur. Seyirci üzerinde büyük bir heyecan uyandıran cirit oyununda, çok iyi binici ve koşucu olmak lazımdır. Bu çetin ve cesur oyunun faydası, delikanlıları kahramanlığa, yiğitliğe alıştırmak olmuştur.

Ankara Halkevi'nde bir terbiye unsuru olan satranç oyunlarına da yer verilmiştir. 1947 yılında bir buçuk aydır devam eden satranç karşılaşmaları sona ermiş, genç oyuncular başarı kazanmışlardır. Birinciliği 18 kez kazanıp ve 1 kez berabere kalarak 18,5 puanla Necmettin Sünget almıştır. İkinciliği 16,5 puanla Cavit Uzman, üçüncülüğü ise Asım Baykal kazanmıştır. Yarışmada 10 kişi derece kazanmış olup ilk üç oyuncuya armağanları verilmiştir.⁷⁹⁸

27 Aralık 1948 Pazartesi günü saat 14.30'da küçükler ve büyükler arasında 13. Atatürk Koşusu gerçekleşmiştir. Dikmen sırtlarında başlanan bu koşunun sonunda, küçüklerden Nazım İçli birinci, Yaşar Öye ikinci ve Bahattin Açmazlale üçüncü gelmiştir. Büyüklerden ise Osman Coşğül birinci, Mustafa Özcan ikinci ve Mustafa

---

⁷⁹⁷ Abdullah Çelik, "Kızılcahamam'da Güreş-Çubuk'ta Cirit", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, Mart 1947, s. 43-46.

⁷⁹⁸ Y. Orkun, "Ankara Halkevi'nde Satranç Karşılaşmaları", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, Mart 1947, s. 46.

Kaplan üçüncü gelmiştir. Yarışma sonunda sporculara bir çay verilmiş ve hediyeleri dağıtılmıştır.⁷⁹⁹

Yine 1948 yılında Ankara’da yapılan kış atma yarışları düzenlenmiştir. Bu yarışmada güllerde Necdet Akın (12.41m.), diskte Mustafa Batman (39.94m.), mızrakta Halil Zıraman (51.10m.), çekiç atmada Muzaffer İskender (35.70m.) birinci olmuşlardır. Bunun yanında Ankara’da Birinci Erkek Sanat Enstitüsü, fakir öğrencilerin yararına “Altıneldiven” boks ihtisas kulübü tarafından Halkevi’nde boks karşılaşmaları düzenlemiştir. Düzenlenen boks karşılaşmalarına Demirspor, Uçaksavar, Ankaragücü ve Altıneldiven kulüplerinden yirmi iki boksör katılmış ve uzun zamandır hareketsiz olan bu spor dalında bir canlılık görülmüştür.⁸⁰⁰

Ankara Halkevi 1949 yılında da spor salonunu açmak suretiyle güreş, atletizm, boks ve beden eğitimi kollarına ayrılan çalışmalara, ehliyetli öğretmenler idaresinde programlı olarak başlamıştır. 27 Şubat Pazar günü saat 14.30’da Cebeci Halkodası Sokak Koşusu’nun dördüncüsü yapılmıştır. Koşu Cebeci Halkodası’nın önünden başlamış, Cebeci otobüs durağı, Dikimevi, Dörtyol, Kurtuluş yolunu takip ederek başladığı yerde bitmiştir. Mesafe büyüklere 3000, küçüklere 2200 ve yenilere 1000 metre olmuştur. Cebeci Halkevi’nin bu spor faaliyeti, koşucuları ve Ankara halkını memnun etmiştir.⁸⁰¹

Ankara Halkevi, güreş kadar millileşmiş olan boks sahasına oldukça önem vermiş ve Ankara’da bulunan Halkodalarını bu konuda teşvik etmiş ve desteklemiştir. Örneğin Yenidoğan Halkodası, haftanın 3 günü 19 Mayıs Stadyumu’nda çalıştırıcı Ali Ersoylu idaresinde 27 boksör çalıştırmıştır. 15-16 Nisan 1950’de⁸⁰² yapılan Ankara birincilikleri müsabakasında ikincilik elde etmeyi başarmışlardır.⁸⁰³ Bunun yanında 18 güreşçi de aynı çalışma günlerinde sergievinde uzman idaresinde çalıştırılmıştır. Ayrıca Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen, basketbol, voleybol,

---

⁷⁹⁹ “Ankara Halkevi’nde”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:25, Ocak 1949, s. 44.

⁸⁰⁰ “Aydın Spor Hareketleri”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 26, Şubat 1949, s. 39.

⁸⁰¹ “Halkevlerinde-Halkodalarında”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı 27, Mart 1949, s. 44.

⁸⁰² 1950 yılında şube komite üyeleri şu kişilerden oluşmuştur: Namık R. Katoğlu (Başkan), Zehra Alagöz, Cevdet Arun, Nizamettin Kırşan ve Ekrem Sungar (Üyeler). *BCA*,490.01/818.241.02, s. 4.

⁸⁰³ “Yenidoğan Halkodasında”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 41, Nisan 1950, s. 41.

hentbol yarışmalarına Doğan Spor Gençlik Kulübü'nün düzenlediği Ping Pong turnuvasına Halkodasının hevesli gençlerinin katılımı sağlanmıştır.⁸⁰⁴

3.5. ANKARA HALKEVİ SOSYAL YARDIM ŞUBESİ

Sosyal yardım, sosyal bir gereklilik, zorunlu olarak lazım gelen bir ihtiyaçtır. Sosyal yardımcılık, medeniyetin, hatta medeniyetten önce aile hayatının ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Sosyal yardımcılık, ebeveynlerin gerek kendilerini ve gerekse çocuklarını ön planda tutarak tüm yakın çevresine, tanıdıklarına ve nihayetinde tüm yurttaşlara ve hatta bütün insanlığa karşı duydukları şefkat hissiyatının bir delilidir.⁸⁰⁵ Bu bağlamda aileyi sosyal bir sigorta olarak görmek mümkündür.⁸⁰⁶ Bütün hizmetlerin oluşmasının temel nedeni zaruri ihtiyaçların olmasıdır. Bu bakımdan sosyal yardım hizmetlerini ve anlayışını sınırlı tutmamak gerekir.

Osmanlı son döneminde ve Milli Mücadele yıllarında uzun süren çetin savaşlar Türk toplumunu derinden yaralamıştı. Halkevlerinin kurulmuş olduğu 1932 yılına gelindiğinde ise Türkiye'de sosyal yardım örgütlenmesi henüz gelişmemişti ve yetersizdi. Bu yıllarda sosyal yardım vasıtalarından en önemlisi Halkevleri idi.⁸⁰⁷ Halkevlerinin 9 şubesinin her birinin ayrı ayrı önemi vardır. Ancak milletin ayakta kalabilmesi, mücadele edebilmesi ve yükselebilmesi için her şeyden önce sağlıklı olması gerekir. Bu durumu göz önünde bulundurduğumuz zaman bu şubenin ne derece önemli olduğunu anlamış oluruz.

Ankara Halkevi, özellikle çocuklar ve yardıma muhtaç kimseler başta olmak üzere Türk ulusunun sağlıklı ve güçlü olması için sağlık şartlarını temin etmeyi en önemli görevi olarak saymıştır. Kurulmuş olduğu 19 Şubat 1932 tarihini müteakip Sosyal Yardım Şubesi'ni de kurmuştur. 27 Şubat 1932'de yapılan seçim sonucunda Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi şu kişilerden teşekkül etmiştir: Dr. Ragıp İbrahim Bey, Terbiyeci Hilmi Malik Bey, Dr. Saip Ragıp Bey, Dr. Sadi Bey ve Diş Tabibi Ali Rıza

---

⁸⁰⁴ "Halkevleri-Halkodaları", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 40, Nisan 1950, s. 39.

⁸⁰⁵ "Halkevleri Postası", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 87, Mayıs 1940, s. 272.

⁸⁰⁶ "Nihat Nirun, Türkiye'nin Sosyal Gelişmesinde Ailenin Yeri ve Önemi", *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Yıl: XXXV, Sayı: 416, Aralık 1997, s. 705.

⁸⁰⁷ Yaşar Baytal, *Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri (1923-1938)*, AKDYYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012, s. 138.

Bey.⁸⁰⁸ Dr. Saip Bey'in Ankara'dan ayrılması üzerine yerine, 18 Ekim 1932'de Belediye Müfettişi Kemal Bey seçilmiştir.⁸⁰⁹

Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi'nin yapacağı işler, Ankara Halkevi İctimai Yardım Şubesi Hususi Talimatnamesi'nde 18 maddeden oluşan ana hatlar bölümünde şu şekilde belirtilmiştir:

- 1- Memlekette mevcut bulunan bütün hayır kurumlarının merkezi ve idareleriyle sıkı bir işbirliği içerisinde bulunmak,
- 2- Resmi ve özel hastane, darülaceze, dispanserler, çocuk doğum ve bakım evleri, süt damlaları, kimsesiz işçi kadınların çalıştıkları zaman çocuklarına bakacak müesseseler, öğrenci yurtları gibi içtimai yardım kuruluşlarının çalışmalarını faydalı kılmak amacıyla bu müesseselerle münasebetlerde bulunmak,
- 3- Şirketler, esnaf ve işçi teşekkülleriyle münasebetlerde bulunmak,
- 4- İaşe, giydirme, ilaç, ders levazımı, diş tedavisi ve ikametgah temini ile muhtaç öğrencilere yardım etmek,
- 5- Hastalara yardım etmek,
- 6- Tedavi için gelecek köylülere yardım etmek,
- 7- Çocukları dilencilikten kurtarmak için tedbirler aramak,
- 8- Acizlere yardım etmek,
- 9- Deprem, yangın vs. fevkalade durumlar karşısında vatandaşlara en kısa zamanda yardım etmek için tedbirler almak,
- 10- Veremle mücadele etmek,
- 11- Okulda okuyamayan muhtaç çocuklara meslek ve başka sanatları öğrenebilmeleri için çocuk evleri açmak,
- 12- Kimsesiz hizmetçi genç kız ve erkek çocukları korumak,
- 13- Fuhuşla mücadele,
- 14- Mahkûm çocuklarla ilgilenmek,
- 15- Çocuk ve kadın sağlığının korunması amacıyla bilgilendirme içeren broşürler neşretmek ve bu hususta radyodan faydalanmak,
- 16- Şubenin bütün vazifelerini yapabilmesi adına gelir temin etmek için müsamereler, mevsim baloları tertip etmek,

---

⁸⁰⁸ Halkevlerinin Doğuşu, s. 28.

⁸⁰⁹ Ankara Halkevi İctimai Yardım Mesai Raporu, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1934. BCA, 490.01/1464.04.03, s. 4.

- 17- Durum ve şartlar çerçevesinde ve mali vaziyetin elverdiği oranda faaliyet sahasını genişletmek,
- 18- Bu talimatname üzerinde çalışılacak maddeler hakkında birer mesai programı tanzim etmek.⁸¹⁰

Şubenin üye sayısına bakıldığı zaman 1933'te 18 doktor, 32 öğretmen, 1 işçi, 1 güzel sanatlar, 127 diğer mesleklerden (30'u kadın) olmak üzere toplam 179 kişidir.⁸¹¹ 1934'te 7 avukat, 26 doktor, 37 öğretmen, 5 tüccar, 120 diğer mesleklerden (22'si kadın) olmak üzere toplam 195 kişi,⁸¹² 1935'te ise 16 doktor, 6 öğretmen, 37 işçi, 1 tüccar (16'sı kadın) olmak üzere toplam 60 kişidir.⁸¹³ Dikkat edileceği üzere Ankara Halkevi şubeleri içerisinde sağlık hizmetlerinden dolayı en fazla doktor üyeye sahip şube doğal olarak Sosyal Yardım Şubesi'dir. İkinci olarak doktor üye sayısı en fazla olan şubenin sağlık hizmetlerine oldukça ihtiyaç duyulduğu düşünülen Köycülük Şubesi olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal Yardım Şubesi'nin Halkevinin genel bütçesinden 1932-33 ve 1933-34 senesi için ayrılan pay 2.000 lira idi.⁸¹⁴ Şube, bu iki sene zarfında masrafları karşılayabilmek için temsiller ve balolar düzenlemiştir.⁸¹⁵ Aynı zamanda her sene Halkevlerinin açılış yıldönümünde sosyal yardım balosu düzenlemiş ve bunun çok faydalarını görmüştür.⁸¹⁶ Bu dönemde bu tür etkinliklerden 2.306 lira 16 kuruş gelir sağlamıştır. Bu suretle şube, Halkevi bütçesinden kendisine iki sene için ayrılan 4.000 lira ile birlikte 6.306 lira 16 kuruşluk bir bütçe ile çalışma imkanı bulmuştur.⁸¹⁷

Ankara Halkevi, çalışma talimatnamesini göz önünde bulundurmak koşulu ile ilk yılında faaliyetlerine başlamıştır. Fakat şube 3 aydan fazla bir süre bütçesiz çalışmıştır. Ancak 1 Haziran 1932 tarihinde başlayan mali seneden itibaren mesaisine başlayabilmiştir.⁸¹⁸ Bu yıl içerisinde şubenin üzerinde durduğu en önemli konulardan birisi yardıma muhtaç çocuklar olmuştur. 1932-33 eğitim-öğretim yılında evlerine

⁸¹⁰ **Ankara Halkevi İctimai Yardım Şubesi Hususi Talimatnamesi**, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1932, s. 5-11.

⁸¹¹ **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet...** s. 90-91.

⁸¹² **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet...** s. 162-163.

⁸¹³ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet...** s. 154-155.

⁸¹⁴ **BCA, 490.01/738.17.01.**

⁸¹⁵ **BCA, 490.01/734.04.01,** s. 70-71.

⁸¹⁶ "Ankara Halkevi İctimai Yardım Balosu", **Ulus**, No: 4859, 4 Şubat 1935, s. 3.

⁸¹⁷ **BCA, 490.01/1464.04.03,** s. 10.

⁸¹⁸ **BCA, 490.01/1464.04.03,** s. 3-4.

temel ihtiyaç gıdalarını alamayan okul çocuklarının Ankara okullarının yüzde onu kadar olduğu tespit edilmiştir. Bu çocukların ihtiyaçlarının giderilmesi için imkanlar dahilinde seferber olunmuştur. 1 Aralık 1932'de Ankara Orta Ticaret Okulu'ndan öğrencilerin beslenmesine başlanmıştır. Kısa bir zaman içinde kız ve erkek liseleri ile Ankara ilkokullarında çalışmalara başlanmıştır. Şehrin daha fazla ihtiyaç duyduğu düşünülen Cebeci, Hisar ve Hacettepe bölgeleri içinde kalan Dumlupınar, İnönü, Cumhuriyet, Meçhul Asker, Yeni Hayat ve İltekinbey okullarında yardıma muhtaç çocuklar tespit edilmiştir. Bu suretle 1 Ocak 1933 tarihinden itibaren 160 öğrencinin beslenmesi yapılmıştır. 31 Mayıs 1933'e kadar yapılan yardımlarda verilen yemek 30.180 kabı bulmuş ve harcanan para 1.415 lira olmuştur.⁸¹⁹ Ayrıca bu yıl içerisinde halkın sıhhi konularda bilgi sahibi olabilmesi için çok defa sıhhi konferanslar verilmiştir.⁸²⁰

Ankara Halkevi sosyal yardım yetkilileri 1932-33 ders yılı biter bitmez 1933-34 ders yılında bu mesaiye daha geniş bir yer ayırma imkanı bulmuşlardır. Bu yıl Hilal-i Ahmer (Kızılay), faaliyet alanını genişletmek suretiyle Gençlik Teşkilatı kurmuştur.⁸²¹ Bu teşkilat ile birlikte hareket eden Sosyal Yardım Şubesi yetkilileri, Ankara'daki bütün yardıma muhtaç öğrencilerin beslenmesi için çalışmalar başlattı. İşin daha pratik olması ve gıda bakımından da mükemmel oluşu itibarıyla belirlenmiş un harmanından yapılacak yeterli büyüklükte ve tereyağlı, kaşarlı, beyaz peynirli, helvalı, etli sandviç verilmesini düşündüler. İlk seferde bin kişilik bir öğrenci grubuna vermekte karar kıldılar. 2 ay içerisinde 49.841 sandviç dağıtarak muhtaç öğrencilerin beslenmesini sağladılar.⁸²² Yıl içerisinde ise seçilmiş 1.000 öğrencinin öğlenleri beslenmesini sağladılar.⁸²³

Başkent olması dolayısıyla yazın Ankara'ya il dışından hatta yurt dışından da öğrenciler geliyordu. Bu öğrencilerin çoğunluğunun maddi durumu iyi değildi. Şube, bu öğrencilerin yol masraflarını karşılayıp, öğrencilere para yardımında bulundu. Bunun yeterli olmadığını düşünerek, Hilal-i Ahmer, Türk Eğitim Derneği ile Türk

⁸¹⁹ BCA, 490.01/1464.04.03, s. 5-6.

⁸²⁰ 1932 Senesi Zarfında Açılan Halkevlerinin 1932 Senesi Zarfındaki İctimai Yardım Faaliyetleri Hılasası, BCA, 490.01/1464.04.02.

⁸²¹ 27 Şubat 1933 tarihinden itibaren Hilal-i Ahmer, Kızılay gençlik Teşkilatı kurmuş ve gençleri sağlık konusunda bilinçlendirerek sağlıklı bir toplumun oluşmasına katkıda bulunmuştur. Türkiye Kızılay Derneği 73 Yıllık Hayatı (1877-1949), Ankara, 1950, s. 85.

⁸²² BCA, 490.01/1464.04.03, s. 6-7.

⁸²³ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet... s. 10.

Matbaası Kurumu'nun yardımlarıyla öğrenci yurdu açmak için harekete geçti. Samanpazarı'nda aylığı 45 liradan 8 aylığına (360 lira) bina tutuldu ve idari teşkilatı sosyal yardım yetkilileri tarafından oluşturuldu. 1 Ekim 1933'te faaliyete geçen öğrenci yurdunda, yardıma muhtaç bu öğrencilerin beslenmeleri ve okula devam edebilmeleri için sürekli olarak çalışmalar yapıldı.⁸²⁴

Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, 1934 yılında çalışma sahasını daha da genişletmiştir. Bu bir sene içinde Ankara'da bulunan bütün sosyal yardım kurumlarıyla sıkı bir işbirliği içerisinde çalışan şubenin 1934 yılı faaliyetlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

- 1- 1934 yılı başında Hilal-i Ahmer Gençlik Teşkilatı merkez heyeti ile ortak olarak Ankara'nın İlk, Orta ve Lise öğrencileri arasından seçilmiş binden fazla öğrencinin öğlenleri sandviçleri verilmeye devam etmiştir. Başlangıcından bu zamana kadar öğrencilere verilmiş olan sandviç sayısı 95.238'dir.
- 2- 1934 yılı başında Ankara'daki yoksul Orta ve Lise öğrencileri için açılmış 21 kişilik bir yurt vardı. Burada barınan öğrencilerin yatmaları ve yemekleri düzenli olarak temin edilmiştir. Yerin darlığından dolayı yurda alınamayan öğrenciler için bu yurdun dışında başka bir yer temin edilerek korunmaları ve beslenmeleri sağlanmıştır.
- 3- Yaz tatili esnasında Ankara'da bulunan yardıma muhtaç öğrenciler için Yenışehir caddesinde bir bina tutulmuştur. Buraya değişik tarihlerde giren 22 öğrencinin üç ay boyunca yatmaları ve beslenmeleri temin edilmiştir. Bu yaz çalışmalarına karşılık Ankara merkezi 600 liralık bir yardım yapmıştır.
- 4- Yoksul öğrencilerin barınmaları için açılan öğrenci yurdunun yetersiz olduğu görülmüş ve 10 Eylül 1934 tarihinden itibaren 65 kişilik bir yurt kurulmuştur. Ayrıca yardım için başvuran ve koruyacakları kimseleri olmadığı anlaşılan 5 kız öğrencinin Kadın Yardım Cemiyeti'nin merkez binasına yerleştirilerek barınmaları sağlanmıştır.
- 5- Ankara'ya gelen harp malullerinin barınmalarına, dul kadınların oturmalarına, kimsesiz öğrencilerin yatmalarına tahsis edilmek üzere Sakarya mıntikasındaki eski Seyfiye Medresesi bu amaçla yardım evi haline getirilmiştir. İki beşer ve

---

⁸²⁴ BCA, 490.01/1464.04.03, s. 8-9.

biri üç odalı olarak üç daireye ayrılan binada haftada bir doktor bulunmuştur. Hasta olanların muayeneleri yapılmıştır.

- 6- Okullardaki hasta öğrencilerden kendilerini tedavi ettiremeyecek kadar fakir olanların ilaçları 15 Kasım itibariyle şube hesabına verilmeye başlanmıştır. Yılın son bir buçuk ayı içinde 33 öğrenci bu suretle tedavi edilmiştir.⁸²⁵

Sosyal Yardım Şubesi'nin faaliyet raporlarına bakıldığında yukarıda özetlenenlerden ayrı olarak 1934 yılında birçok yardımın yapıldığı anlaşılmaktadır. Ankara'da bulunan hayır kurumları yüksek kalemler tarafından sürekli olarak desteklenmiştir. Ankara İl Özel İdaresi'nin 1934 yılı bütçesine hayır kurumlarına ve birçok kuruma yardım olarak dağıtılması için 299.000 lira tahsisat konulmuştur. Bu yardım tahsisatından hayır kurumlarına dağıtılmak üzere 50 bin lira ayrılmıştır.⁸²⁶

Şube, ertesini yıl 1935 yılında esas çalışmalarına diğer sosyal yardım kurumlarıyla ortak hareket ederek devam etmiştir. Orta, lise ve Yüksekokul öğrencilerine mahsus bir yurt açarak 65 öğrenciyi burada barındırmıştır. Lise ve yüksekokul öğrencilerinden 10 bayanı ayrı bir yurttan ve Kızılay ile birlikte açmış olduğu şefkat evinde 22 kimsesiz ve yoksulu yatırmıştır. 85 öğrenciyi beslemiş, şehir ve köy öğrencileri ile cezaevindeki okurlara 11.681 parça kitap, defter vs. vermiştir. Bunun yanında 210 yoksula ilaç parası yardımında bulunmuştur. 199 öğrenciyeye elbise, ayakkabı, çorap, çamaşır dağıtmıştır. 261 öğrenciyeye de yol, yemek, elbise, yatak ve diğer ihtiyaçlar için para yardımında bulunmuştur.⁸²⁷ Ayrıca 8.842 öğrencinin dış muayenesini yaptırmış ve birçok yoksul öğrenci ve kimsesizleri himaye etmiştir.⁸²⁸

Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, frengi ve verem gibi hastalıklarla da oldukça mücadele etmiştir. Bu hastalıklarla ilgili tedbirlerin alınabilmesi adına Dr. Hamit Osman Bey'in verem hakkında hazırladığı bir kitapçık ile Hilmi Malik Bey'in

---

⁸²⁵ 1934 yılı başında şubenin faaliyetlerini yürüten komite üyeleri şu kişilerden oluşmaktadır: Dr. Ragıp Tüzün (Başkan), Terbiyecisi Hilmi Malik Evren ve Dış Tabibi Ali Rıza Çankaya, Perihan Naci Eldeniz ve İhsan Karabatur (Üyeler). **İçtimai Yardım Şubesi'nin 1934 Çalışma Raporu**, Ankara Halkevi Neşriyatı, Ankara, 1935, s. 3-10.

⁸²⁶ Örneğin, 1934 yılında İl Özel İdaresi'nin bütçesine konan 50 bin liranın 2.000 lirası Hilal-i Ahmer Ankara Merkezi'ne, 1.500 lirası Halkevine, 3.500 lirası Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi'ne ve 250 lirası da Kadın Esirgeme Derneği Kızları Koruma Kolu'na verilmiştir. **BCA, 490.01/1470.09.01**, s. 29-32.

⁸²⁷ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet...** s. 14.

⁸²⁸ Şubenin 1935 yılı faaliyetlerini yürüten üyeleri şu isimlerden oluşmaktadır: Dr. Ragıp Tüzün (Başkan), Dr. Fatma Memik, Behiye Uluöz, Hilmi Malik Evrenol ve İhsan Karabatur (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 27.

hazırladığı annelerin kız çocuklarına öğütleri kitapçığı parasız olarak halka dağıtılmıştır.⁸²⁹ Verem, frengi gibi hastalıklara karşı alınacak tedbirlere dair esaslı girişim, ilki 1925 yılında olmak üzere 1968'e kadar aralıklarla Milli Tıp Kongrelerinin düzenlenmesi olmuştur. Bu kongreler Halkevlerinin birinci dönemi (1932-51) boyunca Ankara'da düzenlenmiştir. 7-9 Ekim 1935'te Altıncı⁸³⁰ ve 26-28 Ekim 1938'de Yedinci⁸³¹ Milli Türk Tıp Kurultayları Ankara Halkevi'nde toplanmıştır.

Ankara Halkevi, bu toplantılar öncesinde muazzam bir çalışma temposunda olmuştur. Binanın tamiratından ısı düzenine kadar her ayrıntıyı baştan sona inceleyerek eksiklikleri tamamlamış ve bina salonunu kongre heyetine teslim etmiştir. Kongre ve Kurultay toplantıları öncesinde köylere sağlıklı uzmanlar gönderilmiştir.⁸³² Bu uzmanların gittikleri bölgelerde sıhhi gözlemlerini Ankara'ya rapor etmeleri, kongrede tartışılacak konular üzerinde kolaylık sağlamıştır.

Bütçeye katkıda bulunmak, daha fazla mesai yapabilmek için yılbaşı baloları düzenlenmeye başlanmıştır. Hem eğlenmek hem de yardım yapmak maksatlı Kızılay Ankara şubesi tarafından Ankara Palas'ta düzenlenen iki balo bunun en güzel örneğidir. Atatürk de bu baloları zaman zaman şerefletirmiştir. Atatürk'ün bu ziyaretleri balolara olan ilginin ve yapılan yardımların daha fazla artmasını sağlamıştır.⁸³³

Şube, çalışmalarında her geçen yıl bir önceki yıla göre daha verimli olmak amacıyla olmuş ve 1936 yılı içerisinde 50 toplantı yapmıştır. Almış olduğu bir karar sonrasında 23 Ocak 1936'da Kızılay Şefkat Yurdu'nun binasında bir poliklinik açmıştır. Şefkat Yurdu'ndaki bu poliklinik, Ankara'nın en çok yardıma muhtaç kimselerin bulunduğu bir yerde açılmıştır. Bu bakımdan burada açılan poliklinik memleket fakirlerine büyük faydalar sağlamıştır. Polikliniğe bir ay içinde 700'den fazla hasta müracaat etmiş ve fakir olanların ilaçları parasız olarak verilmiştir.⁸³⁴

Sosyal Yardım Şubesi'ne bağlı üyelerin idaresini ve muayene mesaisini üstlendiği poliklinikte, bu ilk yılı içerisinde hastaların hastalıkları takip edilmiştir. Bunlardan en

---

⁸²⁹ **BCA, 490.01/1464.04.03**, s. 5.

⁸³⁰ "Tıp Kurultayı Çalışmalarını Bitirdi", *Ulus*, No: 5103, 10 Ekim 1935, s. 1-6.

⁸³¹ **BCA, 490.01/734.04.01**, s. 41.

⁸³² **BCA, 490.01/734.04.01**, s. 48.

⁸³³ "Yılbaşı Baloları", *Ulus*, No: 5184, 2 Ocak 1936, s. 2.

⁸³⁴ "Kızılay Ankara Merkezinin Yardımları", *Ulus*, No: 5232, 20 Şubat 1936, s. 2.

fazla yardıma muhtaç görülen 1.262 hastanın reçeteleri Sosyal Yardım Şubesi Komitesi hesabına yaptırılmıştır. Genel itibariyle şube tarafından sene içinde 2.008 hasta muayene edilmiş ve 1.461 hastanın ilaçları verilmiştir.⁸³⁵

1936 yılı çalışmalarında öğrencilerin okul ihtiyaçlarını temin etmek işi üzerinde önemle durulmuştur. Ankara'nın ilk, orta ve lise öğrencilerinden 2.139 öğrenciye 10.051 parça, 2.034 köy öğrencisine de 4.214 parça okul araç gereçleri dağıtılmıştır. Bunun yanında hapishanede Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi tarafından açılan kurslara devam eden cezalılardan 540'ına 1.080 parça okuma levazımı verilmiştir. Bu suretle yıl içerisinde ihtiyacı olan öğrencilere temin edilen okuma levazımı sayısı 15.345'tir.⁸³⁶

Ankara Halkevi'nin aylık bütçe sarfiyatlarına bakıldığı zaman birçok özel yardımların olduğu görülür. Her yıl mevcut olan bu özel yardımlardan 1936 yılına ait bazı yardımları burada verelim. Ankara Halkevi himayesinde bulunan İsmet Paşa Enstitüsü öğrencilerinden Nadide'ye okul masrafı olarak 5 lira verilmiştir.⁸³⁷ Kız Enstitüsü Pansiyonunda okutulan öğrencilerden Zerrin ve Servet'e zaruri ihtiyaçları için 5'er lira yardım yapılmıştır.⁸³⁸ Ticaret Lisesi öğrencisi olan Muzaffer'e ayakkabı ve kasket parası olarak 5 lira yardım yapılmıştır. ⁸³⁹ Yine şube tarafından himaye olunan Mesrure'ye yemek parası olarak 6 lira verilmiştir.⁸⁴⁰

Ankara Kızılay Merkezinin şubenin yardımıyla Sakarya'da eski Seyfiye Medresesi'ni tamir ederek açtığı Şefkat Yurdu'nun fakirlere gerçek anlamda çok büyük yardımı dokunmuştur. Kızılay, geçen ders senesi içinde buradan her gün 250 öğrenci ve 100 muhtaca düzenli bir şekilde öğle yemeği vermiştir. Bunun yanında 50 öğrencinin barınma ve beslenmesini temin etmiştir. Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, bu kurumun gelişmesi ve yardıma muhtaç olan vatandaşlara daha fazla yardımda bulunabilmesi için her yıl olduğu gibi bu yıl da Kızılay'a 250 liralık maddi yardımda

---

⁸³⁵ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 41.

⁸³⁶ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 42.

⁸³⁷ **BCA, 490.01/757.66.01**, s. 9.

⁸³⁸ **BCA, 490.01/757.66.01**, s. 13. Ayrıca Kız Enstitüsü öğrenci pansiyonuna yatılı olarak yazdırılan bu iki öğrencinin yatak ve giyecek ihtiyaçlarının karşılanması için 25 lira verilmiştir. **BCA, 490.01/757.66.01**, s. 170.

⁸³⁹ **BCA, 490.01/757.66.01**, s. 34.

⁸⁴⁰ **BCA, 490.01/757.66.01**, s. 35.

bulunmuştur.⁸⁴¹ Aynı zamanda 70 yardıma muhtaç vatandaşın türlü ihtiyaçlarını karşılamıştır. 274 muhtaç öğrenciye elbise, palto, ayakkabı ve çamaşır gibi giyecek almış ve 240 öğrenciye de para yardımında bulunmuştur.⁸⁴² Ayrıca Asker Emeklileri Derneği düşkünlerinin zaruri ihtiyaçlarını karşılamak üzere 20 lira yardım yapmıştır.⁸⁴³

Şube, Çocuk Esirgeme Kurumu ile ortak hareket ederek balolar düzenlemiştir. Bu itibarla çocukların eğlenmeleri ve kendilerini mutlu hissetmeleri sağlanmıştır. Örneğin 23 Nisan 1936'da "çocuk haftası" münasebetiyle Ankara Halkevi'nde geniş çaplı bir program hazırlanmıştır. Binden fazla çocuk Halkevi salonunda aileleriyle birlikte hazır bulunmuşlardır. Oynanan oyunlar, piyesler, danslar ve sinemalarla çocukların eğlenceli vakit geçirmeleri sağlanmıştır.⁸⁴⁴

Şube, 1937 yılı içinde 50 toplantı yapmış ve birçok önemli işleri yerine getirmiştir. Bu yıl içinde poliklinikte muayene edilen hasta sayısı 1,882'yi bulmuştur. Reçeteleri şube hesabına yaptırılanların sayısı da 1,475'i bulmuştur. Bunun yanında bu yıl içinde Ankara ve köylerinde okuyan fakir oldukları için okul ihtiyaçlarını karşılayamayan öğrencilere oldukça önem vermiştir. Bu bağlamda köy okullarından 4,350 öğrenciye 8.845 parça, şehirdeki okullardan 2,932 öğrenciye 11,857 parça okuma araç gereçleri dağıtılmıştır. Bunun yanında cezaevindeki kurslara devam edenlerden 120 cezalıya 726 parça verilmiştir. Böylece 7,402 öğrenciye toplam 21,428 parça okuma levazımı verilmiştir. Bunların 9,456'sı şube tarafından bağışlanmıştır. Ayrıca Ankara'da çeşitli okullarda okuyan ve giyecek elbisesi olmayanlardan 166 öğrenciye şube üyeleri tarafından giyecek alınmıştır. Zaruret içinde bulunan 42 vatandaşa para yardımı yapılmıştır. Verem hastalığına kapılma riski olan 6 zayıf öğrenci tedavi edilmek üzere prevantoryuma gönderilmiştir.⁸⁴⁵

---

⁸⁴¹ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 42. Bu dönemde bir ilkokul öğrencisinin yemek harçlığının 6 kuruş olduğunu göz önünde bulundurursak yapılan bu yardımların değeri daha iyi anlaşılır. "İlkokul Talebelerine Yemek", *Ulus*, No: 5206, 24 Ocak 1936, s. 2. Yine bu dönemde bir ekmek fiyatının 9.50 kuruş (francala 13.25 kuruş) olması bir fikir verebilir. "Ankara'da Ekmek Fiyatları", *Ulus*, No: 5416, 25 Ağustos 1936, s. 2.

⁸⁴² Şube bütün bu işleri başarabilmek için sene içinde 4.245 lira gelir elde etmiştir. Bu gelirden başka Halkevi genel bütçesinden de yardımlar yapılmıştır. **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 43-44.

⁸⁴³ **BCA, 490.01/757.66.01**, s. 7.

⁸⁴⁴ "Halkevinde Çocuk Balosu Çok Güzel Oldu", *Ulus*, No: 5293, 24 Nisan 1936, s. 2.

⁸⁴⁵ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 41.

1938 yılında 63 toplantı gerçekleştiren Ankara Sosyal Yardım Şubesi yöneticileri, şehir ve köylerde okuyan yardıma muhtaç öğrencilerin gerekli ihtiyaçlarını temin etmek için yaptığı mesaiye devam etmiştir. Bu yıl 7,000 parçası köy okulları öğrencilerine okuma araç gereçleri dağıtılmıştır. 8,176 parça da Ankara okullarında ve hapishanelerde açılmış olan Halkevi kurslarına devam edenlere dağıtılmıştır. Böylece toplamda 15.176 parça okuma araç ve gereçleri dağıtılmıştır. Bunlardan 611 lira 32 kuruş değerindeki 2,096 parçası Sosyal Yardım Şubesi bütçesinden alınmıştır. 13,080 parçası da yine şubenin temin etmiş olduğu okuma levazımından dağıtılmıştır.⁸⁴⁶

Memleketin her tarafından okuma hevesiyle Ankara'ya gelen ve burada zor durumda kalan öğrencilerin şubeye müracaatları her yıl artarak devam etmiştir. Şube,⁸⁴⁷ bu öğrencilerden gerçek anlamda yardıma muhtaç olanları tespit ederek onlara yardım eli uzatmıştır. 1938 yılı içinde 360 öğrenciye çeşitli ihtiyaçları için 2,305 lira 30 kuruş yardımda bulunmuştur. 86 öğrenciye yol parası olarak 669 lira, 52 öğrenciye okul masrafı olarak 403 lira yardım yapmıştır. 30 öğrenciye giyecek parası olarak 207 lira, 13 öğrenciye kitap parası olarak 75 lira vermiştir. 5 öğrenciye tedavi parası olarak 45 lira yardım yapmıştır. Bu suretle bu yıl içinde toplam 546 öğrenciye 3,704 lira 30 kuruş yardım yapılmıştır.⁸⁴⁸ Şubat ayı içerisinde 289 fakir hastanın reçeteleri yaptırılmış ve bedeli olan 149 lira Sosyal Yardım Şubesi hesabından ödenmiştir.⁸⁴⁹

Ankara'da bütün sosyal yardım kurumlarıyla sıkı bir işbirliği içerisinde çalışmalarını sürdüren şubenin 1938 yılı içindeki yardımları bununla da sınırlı kalmamıştır. Zor durumda bulunan vatandaşlar için 450 lira para yardımı yapılmıştır. Bu paranın 265 lirası Şubat ayında Sosyal Yardım Şubesi yararına düzenlenen balo bilet satışlarından elde edilmiştir.⁸⁵⁰ Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin 1938 yılı mesai raporundan öğrencilerin ve kimsesizlerin ihtiyaçlarını karşılamak için toplamda 1,778 lira 133 kuruş yardım yapıldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında şube, yardımları artırmak amacıyla temsil, konser, sinema ve Karagöz gibi müsamereler düzenlemiştir. Bu müsamerelerden 916 lira 14 kuruş hasılat elde etmiş ve para 19 Nisan 1938'de

---

⁸⁴⁶ BCA, 490.01/1464.04.03, s. 3.

⁸⁴⁷ Şubenin 1938 yılı faaliyetlerini yürüten komite üyeleri şu kişilerden oluşmaktadır: Ragıp Tüzün (Başkan), Dr. Fatma Memik, Hilmi Malik Evrenol, Behiye Uluöz ve İhsan Karabatur (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 49.

⁸⁴⁸ BCA, 490.01/1464.04.03, s. 3.

⁸⁴⁹ BCA, 490.01/763.82.01, s. 156.

⁸⁵⁰ BCA, 490.01/763.82.01, s. 103.

Kırşehir ve çevresinde meydana gelen deprem sonrasında⁸⁵¹ yuvalarını kaybeden vatandaşlara yardım olmak üzere Kızılay'a teslim edilmiştir.⁸⁵²

1938 yılı özel yardımlara bakıldığı zaman birçok yardımın yapıldığı görülmektedir. Buna göre, şube tarafından himaye edilmekte olan Ziraat Enstitüsü Baytar Fakültesi öğrencilerinden Rahime'ye⁸⁵³ ve Kız Enstitüsü öğrencilerinden Ayşe'ye 5'er lira,⁸⁵⁴ öğretmenlik bölümünde okuyan Servet'e 10 lira⁸⁵⁵ ve Türkan Ergüven'e 12 lira yardım yapılması uygun görülmüştür.⁸⁵⁶

Sosyal Yardım Şubesi, 1939 yılında 50 toplantı yapmıştır. Bu toplantılarda sosyal yardım alanında esaslı hizmetler gerçekleştirmek üzere kararlar almış ve bu mesai masraflarını karşılayabilmek için gelir teminine çalışmıştır. Ankara'nın en fakir bölgesinde Kızılay Şefkat Yurdu'nda 1936'da açılan poliklinikte mesailere yoğun olarak devam etmiştir. 1939 yılı içinde şube tarafından muayene edilen hastaların sayısı 2,434'ü ve reçeteleri şube hesabına yazdırılanların sayısı da 2,295'i bulmuştur. Şube tarafından ilaç parası olarak 1,181 lira 15 kuruş harcanmıştır.⁸⁵⁷ 519 öğrenciye okul, yol ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için 3.315 lira 40 kuruş yardım yapılmıştır. Bunun yanında zaruret içinde kalan 69 vatandaşa da 474 lira para yardımında bulunulmuştur.⁸⁵⁸

Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, çevredeki öğrenci yurtları ve pansiyonları ile de her yıl çok yakından meşgul olmuştur. Bu yurt ve pansiyonların gelişmesi ve burada bulunan öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması için yoğun çaba sarf etmiştir. Örneğin 1939 yılında biri İsmet İnönü Kız Enstitüsü öğretmen bölümünde, ikisi Bursa Kız Lisesi'nde⁸⁵⁹ ve üçü de İstanbul'da Kadırga Yurdu'nda olmak üzere altı yardıma

---

⁸⁵¹ Kırşehir depreminin merkez üssü Akpınar olmasına rağmen bu depremden Ankara, Yozgat, Kayseri, Niğde ve Çorum gibi çevre iller de etkilenmiştir. Ankara'da şehir ve köylerde bazı binalarda çatlaklar meydana gelmiş ve bacalar yıkılmıştır. "Dünkü Zelzelede 10 Köyde 200 Köylü Öldü", *Akşam*, No: 7006, 20 Nisan 1938, s. 1-10; "Zelzeleden 2356 Ev Yıkıldığı Tespit Edildi", *Akşam*, No: 7009, 23 Nisan 1938, s. 1.

⁸⁵² **BCA, 490.01/1464.04.03**, s. 2-3.

⁸⁵³ **BCA, 490.01/763.82.01**, s. 6.

⁸⁵⁴ **BCA, 490.01/763.82.01**, s. 126.

⁸⁵⁵ **BCA, 490.01/763.82.01**, s. 101.

⁸⁵⁶ **BCA, 490.01/763.82.01**, s. 30.

⁸⁵⁷ Sadece Mayıs ayı içerisinde fakir hastalara ait 148 reçetenin bedeli olan 75 lira 95 kuruş şube hesabı tarafından karşılanmıştır. **BCA, 490.01/768.98.01**, s. 76.

⁸⁵⁸ **Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 27-29.

⁸⁵⁹ Ankara Halkevi aylık bütçe sarfiyatlarından anlaşıldığı üzere bu öğrenciler Perihan Bir ve Emine Deniz idi. Bu öğrencilerin masrafları taksitler halinde Bursa Maarif Cemiyeti Kız Lisesi Müdürlüğü'ne ödenmekteydi. Bir taksitinin tutarı ise 1940 yılında 96 lira 67 kuruş idi. **BCA, 490.01/774.114.01**, s. 4.

muhtaç öğrencinin okul masraflarını şube üstlenmiştir. Himayesinde bulundurduğu Ankara Erkek Lisesi öğrencilerinden Fettah Özgen'e ve Nadir Baysum'a yardım parası olarak 3'er lira verilmesi kararlaştırılmıştır.⁸⁶⁰ Gazi Lisesi öğrencilerinden İzzettin Mete'ye yol parası olarak 5 lira⁸⁶¹ ve Kandilli Kız Lisesi öğrencilerinden Melahat'a 10 lira yardım yapılmıştır.⁸⁶² Bunlardan ayrı olarak muhtaç altı çocuklu Nevşehirli Mehmet Çetin'e yardım parası olarak 10 lira verilmesi uygun görülmüştür.⁸⁶³

Orta, lise ve yüksekokullardan 35 öğrenci daimi olarak şube tarafından barındırılmıştır. Ayrıca, daha fazla öğrenciye yardımda bulunabilmek için Temsil Şubesi ile işbirliği içinde olunmuştur. Mesela Ankara Hukuk Fakültesi öğrenci topluluğunun yardıma muhtaç fakülte öğrencileri için açmış olduğu öğrenci pansiyonu menfaatine Halkevinde bir müsamere yapılmıştır. Buradan elde edilen 103 lira 50 kuruş pansiyon ihtiyaçlarının karşılanması için öğrenci cemiyetine verilmiştir. Şube, 1939 yılı içinde gelir temin etmek için yapmış olduğu çeşitli müsamere ve balo gibi girişimlerden 2,712 lira 82 kuruş elde etmiştir. Ayrıca sosyal yardım sahasındaki çalışmaların verimini artırmak amacıyla CHP Genel Sekreterliği tarafından iki defa 500'er liradan 1,000 lira yardımda bulunulmuştur.⁸⁶⁴

Her geçen gün gelişmekte olan Ankara'da yaz mevsimlerinde birçok resmi ve özel binalar, yollar, parklar, bahçeler yapılmaktaydı. Yazın Ankara'ya gelen köylü kampanya işçilerinin⁸⁶⁵ sayısı azımsanamayacak kadar fazlaydı. Bu sayı her yıl az çok farklılık gösterse de devlet daireleri, Nafia Evleri Kooperatifi, Okullar, parklar ve özel binaların inşasında çalışmak üzere gelen köylü işçi sayısı 1939 yılında aşağı yukarı 10.000 civarındaydı. Bu işçilere rehberlik etmek ve onlara yol göstermek işi, Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin olduğu kadar Köycülük, Temsil ve hatta Spor Şubelerinin de sorumluluğundaydı.⁸⁶⁶ Bunun yanında Ankara'ya yılın dört mevsimi

⁸⁶⁰ BCA, 490.01/768.98.01, s. 8-9.

⁸⁶¹ BCA, 490.01/768.98.01, s. 10.

⁸⁶² BCA, 490.01/768.98.01, s. 42

⁸⁶³ BCA, 490.01/768.98.01, s. 23.

⁸⁶⁴ Ankara Halkevine 1939 Yılı İçinde...(1939), s. 28-30. CHP

⁸⁶⁵ Yılın sadece bazı mevsimlerinde yapılıp diğer mevsimlerinde yapılmayan her çeşit ziraat, sanayi, taşımacılık ve ticaret işlerine kampanya işi denir. Örneğin açık havada yapılan inşaat işleri, sadece belli mevsimlerde yapılan nakliyat işleri birer kampanya işidir. Bu alanda çalışan işçilere kampanya işçisi denir.

⁸⁶⁶ N. Çavuşoğlu ve Sait Aydoslu, "Sosyal Yardım Sahasında Halkevlerinin Kolayca Başarabilecekleri Çok Önemli Bir İş", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 73, Mart 1939, s. 19.

köylüler toplu ve perakende gelirlerdi. Ankara’da köylerinden getirdiklerini satarlar, ihtiyaçlarını alırlar ya da resmi işlerini görürlerdi. Ankara Halkevi, bu yurttaşlara rehberlik etmek ve yol göstermek için yoğun çaba sarf etmiştir.⁸⁶⁷

Şube, 1940 yılı mesaisine artan bir hızla devam etmiştir. Bu mesaiyi poliklinik mesaisi, öğrencilere ders malzemeleri, yiyecek, giyecek ve para yardımları, vatandaşlara yardımlar şeklinde özetlenebilir. Bu mesaiye baktığımız zaman, poliklinikte 2,445 hastanın muayenesi yapılmış ve bir senelik ilaç masrafı 967 lira 30 kuruş tutmuştur. Merkezde ve köyde okuyan öğrencilere 20,367 parça okuma levazımı verilmiştir. 108 öğrencinin beslenmesine devam edilmiş⁸⁶⁸ ve 185 öğrencinin giyeceği temin edilmiştir. 322 öğrenciye geçim ihtiyaçları için 1,949 lira, 51 öğrenciye okul ihtiyaçları için 294 lira, 77 öğrenciye yol masrafları için 564 lira yardım yapılmıştır. 77 vatandaşa 561 lira 50 kuruş para yardımı yapılmıştır.

Bunlardan ayrı olarak 1940 yılı başından itibaren Ankara’nın fakir semtlerinde oturan yardıma muhtaç ailelere kış yardımı yapmak kararı alınmıştır. Bu ailelerin (ve yardıma muhtaç öğrenciler ile hastalığı olanların) tespiti işini ise parti üstlenmiştir. İlk olarak 409 aile tespit edilmiş ve ihtiyaçları olan 4,115 kilo 700 gram bulgur, fasulye, nohut, mercimek, şeker ve sabun ile 1,605 kilo kömürden hisselerini almışlardır. Bunun için sarf edilen para 683 lira 49 kuruş olmuştur.⁸⁶⁹

Özel yardımlar bu yıl da mevcut olmuştur. Bunlardan bazılarını örnek verecek olursak Ankara Hukuk Fakültesi’ne girmek üzere buraya gelen Mustafa Güner’e 5 lira verilmiştir.⁸⁷⁰ Ankara Kız Lisesi mezunlarından olup Tıp Fakültesi’ni kazanan Süheyla Durukal’a İstanbul’a kadar yol parası olarak 6 lira,⁸⁷¹ yine yol masrafı olarak Abdurrahman Can’a⁸⁷² ve yardıma muhtaç halde olduğu tespit edilen Tevfik Arda’ya 5’er lira verilmesi uygun görülmüştür.⁸⁷³ Çocuğu kızıl hastalığına yakalanan Ankara

---

⁸⁶⁷ N. Çavuşoğlu ve Sait Aydoslu, *a.g.m.*, s. 18-20.

⁸⁶⁸ “Ankara Halkevi’nde Sosyal Yardım Faaliyeti”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 97, Mart 1941, s. 66.

⁸⁶⁹ Bütün bu işler için sene içinde harcanan paranın toplamı 8,120 lira 10 kuruştur. Bunun 4,424 lira 4 kuruşu şubenin gelir temin etmek için yaptığı müsamere, balo, konser gibi faaliyetleri ile temin edilmiştir. *Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...*(1940), s. 30-35.

⁸⁷⁰ *BCA*, 490.01/774.114.01, s. 14.

⁸⁷¹ *BCA*, 490.01/774.114.01, s. 19.

⁸⁷² *BCA*, 490.01/774.114.01, s. 25.

⁸⁷³ *BCA*, 490.01/774.114.01, s. 26.

Halkevi sinema memuru Kemal Öngör'e çocuğunu tedavi ettirebilmesi için 10 lira verilmesine karar verilmiştir.⁸⁷⁴

İstatistik Genel Müdürlüğü'nün yıllıklarından yararlanılarak Ülkü'de yazılan bir makaleden anlaşıldığı üzere bu dönemde memlekette iki gözü görmeyen 50,732, eli veya kolu sakat olan 56,714, ayağı sakat olan 115,914 yurttaş vardı. Bunun yanında kulakları duymayan ve konuşamayan 34,961 ve diğer sakatlıklar olmak üzere toplamda 315,677 sakat vatandaş vardı.⁸⁷⁵ Bu vatandaşlar da kendileri ve memleketleri için sağlıklı olmak, okumak, öğrenmek ve spor yapmak ihtiyacındaydılar. Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, birtakım ihtiyaçlarını karşılamak üzere bu vatandaşlarla özel olarak ilgilenmeye çalışmıştır. Örneğin Atpazarı Çukurhan'da misafir olarak kalan Osman Akkaya'ya yol ve yemek masrafları için 17 lira verilmesine karar verilmiştir.⁸⁷⁶ Bu tür yardımların sağlanması için Temsil Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi menfaatine temsil düzenlemiştir.⁸⁷⁷

Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, Ankara'da bulunan fakir öğrencilerle tek tek ilgilenmekteydi. Parti teşkilatı ile ortak olarak Ankara'da geçim sıkıntısı yaşayan öğrenciler tek tek tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilenlerin gerekli ihtiyaçlarının karşılandığına dair özel isim içeren belgeler her yıl olduğu gibi bu yıl da mevcuttur.⁸⁷⁸ Örneğin 9 Mart 1942'de Ankara Kız Lisesi öğrencilerinden Cahide Sağlam'a⁸⁷⁹ ve Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencilerinden Gülçin İplikçi'ye yardım olarak 10'ar lira verilmesine karar verilmiştir.⁸⁸⁰ Mehmet Nuri Ülkü'ye 5 lira ödenmesi uygun görülmüştür.⁸⁸¹ 24 Aralık 1942'de Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Almanca Dil Edebiyatı öğrencilerinden Hasan Sevimcan'a 10 lira yardım yapılmıştır.⁸⁸² Bunun yanında akciğerlerinden verem hastalığına yakalanan Ankara'nın Yenidoğan Mahallesinde oturan Halil Albayrak'a 11 Mart 1942'de 5 lira yardım yapılmasına karar verilmiştir.⁸⁸³

⁸⁷⁴ BCA, 490.01/774.114.01, s. 12.

⁸⁷⁵ "Sosyal Yardım-Halkevleri ve Halkodaları Çalışmaları", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 88, Haziran 1940, s. 367.

⁸⁷⁶ BCA, 490.01/1464.04.09, s. 43.

⁸⁷⁷ "Ankara Halkevi Sosyal Yardım Menfaatine Temsil", *Ulus*, 17 Ocak 1942, s. 6.

⁸⁷⁸ BCA, 490.01/1464.04.06, s. 1-2.

⁸⁷⁹ BCA, 490.01/1464.04.07, s. 3.

⁸⁸⁰ BCA, 490.01/1464.04.07, s. 2.

⁸⁸¹ BCA, 490.01/778.129.01, s. 205

⁸⁸² BCA, 490.01/742.140.01, s. 299.

⁸⁸³ BCA, 490.01/1464.04.07, s. 1.

1943 yılında yardıma muhtaç olduğu tespit edilen Atatürk İlk Erkek Okulu öğrencilerinden Sami Bilgin'e⁸⁸⁴ ve Hukuk Fakültesi öğrencisi Mehmet Kaya'ya yardım olarak 5'er lira ödenmiştir.⁸⁸⁵ İnönü İlkokulu öğrencilerinden Nebahat Göksel ve Bekir Göksel'e giyecek kışlık ayakkabıları olmadığı için iki çift ayakkabı alınmıştır.⁸⁸⁶ Gazi Lisesi öğrencilerinden Oğuz Altan'a⁸⁸⁷ ve Atatürk Lisesi'nden Hasan Mesci'ye 10'ar lira verilmiştir.⁸⁸⁸ Atatürk İlkokulu öğrencilerinden Müheyya Nurdan'a 5 lira⁸⁸⁹ ve Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencilerinden Mehmet Çelik'e 10 lira⁸⁹⁰ yardım yapılmıştır.

Ankara Halkevi, öğrencilerin yanında gerçekten yardıma muhtaç olan vatandaşları da CHP teşkilatı ile yardımlaşarak tek tek tespit etmek suretiyle gerekli yardımları sağlamaya çalışmıştır. Örneğin 1943 yılında İnönü Mahallesi Divan Sokakta oturan ve eşi asker olan, belediyeden yardım göremeyen Atiye Göksel'e bir defaya mahsus olmak üzere yiyecek ve yakacak masrafı olarak 15 lira ödenmiştir.⁸⁹¹ Ayrıca İaşe Müsteşarlığı'ndan açıkta kalmış ve yardıma muhtaç Şevket Karadeniz'e 2 lira yardım yapılmıştır.⁸⁹² Yıl yıl verilmeye çalışılan bu özel yardım belgeleri, onlarca özel yardım içerisinden bazılarıdır.

Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, 1943 yılında fakir öğrencilerin beslenmesi konusu üzerinde önemle durmuştur. 1943 senesi başından 1944 senesi ortasına kadar Şube, 1943-44 yıllarında özellikle sosyal yardım ruhunun Ankara'da halka aşılması için yoğun bir çaba sarf etmiştir. Bunun için Ankara'da bulunan yardıma muhtaç öğrenciler ve vatandaşları tespit etmek suretiyle gerekli yardımları yapmıştır. Ankara'da fakir öğrenciler için alınan ve bu süreçte yedirilen erzak kayıtlarla tespit edilmiştir. Buna göre bu süre zarfında Ankara'da şube tarafından öğrenciler için alınan erzak listesi aşağıdaki gibidir:

---

⁸⁸⁴ BCA, 490.01/742.140.01, s. 24.

⁸⁸⁵ BCA, 490.01/742.140.01, s. 115.

⁸⁸⁶ BCA, 490.01/742.140.01, s. 38.

⁸⁸⁷ BCA, 490.01/782.141.01, s. 154.

⁸⁸⁸ BCA, 490.01/782.141.01, s. 198.

⁸⁸⁹ BCA, 490.01/783.142.01, s. 43.

⁸⁹⁰ BCA, 490.01/784.144.01, s. 99.

⁸⁹¹ BCA, 490.01/782.141.01, s. 212.

⁸⁹² BCA, 490.01/742.140.01, s. 114.

Tablo 3.1. 1943 Yılı Ocak Ayından 24 Mayıs 1944 Tarihine Kadar Ankara’da Öğrenciler İçin Alınan Erzak Listesi:

Cinsi	Alınan (Kg)	Sarf edilen (Kg)	Fire ve Çürük (Kg)	Ambarda Kalan
Sade Yağ	348.200	345.860	2.340	0
Sabun	110.500	45.000	6.700	58.800
Salça	96.500	95.750	0.750	0
Kuru Fasulye	600.000	386.300	0	213.700
Nohut	419.000	329.500	0	89.500
Mercimek	325.000	290.000	2.250	31.850
Patates	832.000	820.750	11.250	0
Pirinç	500.000	494.000	5.000	1.000
Bulgur	400.000	386.500	6.000	7.500
Soğan	346.000	278.350	45.150	24.500
Tuz	196.600	196.600	0	0

Kaynak: Talebe İçin Alınan Erzaklar, BCA, 490.01/735.07.01, s. 1.

Ankara Halkevi, bu yardımlardan ayrı olarak kendi idari personellerine de zaman zaman yardımlarda bulunmuştur. Memur ve hizmetlilerinin yardımlaşma ruhunun gelişmesi öncelikli amaç olmuştur. Memurların tasarrufa teşvik edilmesi ve ortaklarının zor durumlarında nakit ihtiyaçlarının borç vermek suretiyle karşılanması amacıyla, 2 Ekim 1944 Pazartesi günü Halkevi Başkan Yardımcısı Dr. Ragıp Tüzün başkanlığında “Ankara Halkevi Memurları İle Müstahdemleri Biriktirme ve Yardım Sandığı” kurulmuştur.⁸⁹³ Halkevi yönetim kurulu kararıyla Sosyal Yardım Şubesi’nden bu yıl 1.000 lira gelir elde edilmiştir.⁸⁹⁴ Sandığın 30 Eylül 1947’de tasfiye edilmesine karar verilmiştir.⁸⁹⁵

Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, Ankara’da bulunan fakir öğrencilere ve vatandaşlara özel olarak yardımlarda bulunmaya 1948 yılında da devam etmiştir. 2 Ağustos 1948’de Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş bölümü öğrencilerinden Sabiha İnak’a 15 lira verilmesi uygun görülmüştür.⁸⁹⁶ 1 Temmuz’da Tıp Fakültesi öğrencisi Fikret Ergönül’e yol masrafları olarak 25 lira verilmesine karar verilmiştir.⁸⁹⁷ 27 Temmuz’da Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Cemalettin Yurtseven’e⁸⁹⁸ ve 9 Temmuz’da İzmir Mithat Paşa Enstitüsü öğrencilerinden Temel Yücel’e 10’ar lira verilmesine karar verilmiştir.⁸⁹⁹ Yenidoğan Mahallesi’nde oturan yoksul vatandaş

⁸⁹³ BCA, 490.01/735.08.02, s. 24.

⁸⁹⁴ BCA, 490.01/735.08.02, s. 16.

⁸⁹⁵ BCA, 490.01/735.08.02, s. 2.

⁸⁹⁶ BCA, 490.01/1464.04.09, s. 32.

⁸⁹⁷ BCA, 490.01/1464.04.09, s. 41.

⁸⁹⁸ BCA, 490.01/1464.04.09, s. 35.

⁸⁹⁹ BCA, 490.01/1464.04.09, s. 38.

İsmet Kahraman ve tedavi için Ankara'ya gelen ihtiyaç sahibi Osman Şekerci'ye 5'er lira verilmesi uygun görülmüştür.⁹⁰⁰ Ankara'ya işlerini halletmek için gelen Rıfat Celil'e 15 ve Şevket Kopan'a 10 lira verilmesi kararlaştırılmıştır.⁹⁰¹

Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, gerçekleştirmiş olduğu çalışmalarla vatandaşları hastalıklardan korumaya çalışmıştır. Kızılay Şefkat Yurdu binasında kurmuş olduğu poliklinik sayesinde, çiçek, kuşpalazı, kızıl, tetanos gibi hastalıklara karşı halkı korumuştur. Hastalığı olanları da ilk tıbbi müdahaleyi gerçekleştirmek suretiyle iyileştirmeye çalışmıştır. Yine halk için neşredilen sağlık propaganda kitaplarını vatandaşlara dağıtarak hastalıklar hakkında halkı aydınlatmak görevini yerine getirmiştir.

Devletlerin en temel görevlerinden birisi memlekette bulunan fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine yardım eli uzatmak ve toplumsal refahı sağlamaktır. Ankara Halkevi, her alanda olduğu gibi sosyal yardım alanında da toplumsal refahı sağlamak adına mücadele etmiştir. Bunu yaparken çalışma talimatnamesini göz önünde bulundurarak geniş ve yoğun bir çalışma temposu ile faaliyetlerini sürdürmüştür.

Ankara'nın olduğu gibi diğer bütün Halkevlerinin en başta gelen amaçlarından birisi de toplumun dayanışmasını sağlamak ve yardımlaşma duygusunu artırmak olmuştur. Ankara Halkevi, gerek bu alanda düzenlediği organizasyonlar ve gerekse Ankara'da bulunan Kızılay, Çocuk Esirgeme vs. gibi kurumlarla daima işbirliği içerisinde olmuştur. Çalışmalarıyla Ankara'da ihtiyaç sahibi ve kimsesizler için gerçek anlamda bir umut kaynağı olmuştur.

3.6. ANKARA HALKEVİ HALK DERSHANELERİ ve KURSLAR ŞUBESİ

Halkevlerinin çalışma talimatnamesinde altıncı şube olarak gösterilen Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin önemi büyüktür. Özellikle harf inkılabı seferberliği sürecinde Atatürk'ün gözetimi altında Türk halkının okuma yazma öğrenmek için kısa zamanda göstermiş olduğu mücadele ve öğrenme azmi takdir edilmelidir. Eğitim ve öğretim faaliyetleri 1928-1933 yılları arasında yoğun olarak devam etmiştir. Bu çalışmaların halkın okuma yazma öğrenmesiyle beraber

⁹⁰⁰ BCA, 490.01/1464.04.09, s. 41.

⁹⁰¹ BCA, 490.01/1464.04.09, s. 38.

yetiştirilmesini sağlamak ve her türlü bilgisini yükseltmek adına büyük faydalar sağladığını söylemek mümkündür.

Şubenin üye durumuna bakıldığı zaman 1933 yılında 1 avukat, 42 öğretmen, 7 tüccar, 1 çiftçi, 9 işçi, 4 güzel sanatlar, 206 diğer mesleklerden (37'si kadın) olmak üzere toplam 270 kişidir.⁹⁰² 1934'te 1 avukat, 5 öğretmen, 1 işçi, 1 güzel sanatlar, 55 diğer mesleklerden (4'ü kadın) olmak üzere toplam 63 kişidir.⁹⁰³ 1935 yılında ise 1 avukat, 1 doktor, 5 öğretmen, 3 tüccar, 105 işçi, 1 güzel sanatlar (9'u kadın) olmak üzere toplam 116 kişidir.⁹⁰⁴

Ankara Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, açılmış olduğu 1932 yılından itibaren⁹⁰⁵ halkın birçok alanda gelişmesini sağlamak adına yoğun çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ankara'da ilk yıl içinde halk dershanelerine 2.509 kişi devam etmiş ve iç vilayetlerde bile İngilizce, Fransızca, Almanca kursları açılmıştır.⁹⁰⁶ 1933 yılında İtalyanca da dahil olmak üzere bu kurslara devam edilmiştir.⁹⁰⁷ 1934 yılında açılan dershanelere 790'ı erkek ve 120'si kadın olmak üzere toplam 910 kişi devam etmiştir.⁹⁰⁸

Ertesi yıl şubenin faaliyet alanı daha kapsamlı olmuştur. Buna göre Ankara Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, 1935 yılında⁹⁰⁹ orta tahsilini bitirmiş ve hayata atılmış kadın ve erkeklere yabancı dil kursları vermiştir. Hiçbir kazanç beklemezsizin bu kurslara başvuran amatör öğretmenler tarafından öğrencilere 8 ay boyunca dersler verilmiştir. 50'şer öğrencilik Fransızca, İngilizce ve Almanca dersleri verilmiş ve bu derslere 150 kişi devam etmiştir. Ayrıca öğrencisi şube tarafından seçilen Rusça kursuna da 10 öğrenci devam etmiştir.⁹¹⁰

Ankara cezaevindeki dershane bu zamana kadar 3 kurs yapılmış olup, her kurs 100 kişi olmak üzere 300 mahkûm okutulmuştur. Bunlardan 90 cezalıya B sertifikası

⁹⁰² Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet... s. 110-111.

⁹⁰³ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet... s. 168-169.

⁹⁰⁴ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet... s. 162-163.

⁹⁰⁵ Şubenin 1932'de ilk genel seçimlerinde Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi teşkilatına şu kişiler seçilmişlerdir: Rıdvan Nafiz Bey, Reşat Bey, Şefik Bey ve İhsan Bey. **Ankara Halkevi**, s. 35.

⁹⁰⁶ **Ankara Halkevi**, s. 59.

⁹⁰⁷ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet... s. 10.

⁹⁰⁸ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet... s. 11.

⁹⁰⁹ Şubenin 1935 yılı faaliyetlerini yürüten komite üyeleri şu şekildedir: Selahattin Habib Taner (Başkan), Zahide Özveren, Nurettin Arzuman, Mecdi Kut ve Hüseyin Avni (Üyeler). **Ankara Halkevi**, s. 31.

⁹¹⁰ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 31.

verilmiş, 60 cezalıya B sertifikası verilmek üzereyken başka cezaevine nakledilmiştir. 100 cezalı A sertifikası alabilecek surette yetiştirilmiştir. 50 cezalı ise okutulmaya devam edilmiştir. Aynı zamanda Ankara'da bulunan bütün okullardaki öğretmenlerle sıkı bir temasa geçilmiştir. Bunun için Ankara'daki ilk, orta ve diğer okullardaki öğretmenlerin ve diğer Halkevi üyelerinin bir arada toplanması sağlanarak bir çay şöleni yapılmıştır. Bu toplantılar Ankara'daki öğretmenlerin Halkevi çatısı altında toplanmaları ve birlikte hareket edebilmeleri adına faydalı olmuştur. Böylelikle öğretmenler Ankara Halkevi'ne devamlarını büyük oranda artırmışlardır.⁹¹¹

Harp ve geçim sıkıntılarından dolayı tahsillerini bitirmeden hayata atılan ve en az orta tahsilini tamamlamış olan gençlerden 50 kişilik bir gruba ehliyetli öğretmenler tarafından günde 3 saat ticaret dersi ve 11 ticaret konferansı verilmiştir.⁹¹² Bunun yanında türlü sebeplerden dolayı sinemaya gitme imkanı bulamayan vatandaşlara mahsus olarak Ankara Halkevi meydanında bir sinema perdesi oluşturulmuştur. Bu filmler halkın milli duygularının ve terbiyesinin gelişmesine katkı sağlamıştır.⁹¹³ Bu çerçevede iyi havalarda 155.000 kişiye açık hava sinemaları gösterilmiştir.⁹¹⁴

Şubenin 1936 yılı⁹¹⁵ faaliyetlerine bakıldığı zaman, bunların başında Türkçe okuyup yazma ve yabancı dil kursları gelmektedir.⁹¹⁶ Ticaret dersleri, mahkûmlara verilen dersler ve açık hava sinemaları da bu cümledendir. Bu çerçevede şube, açtığı dil kurslarının çalışmalarını bir sonraki yıla düzenli ve sürekli bir şekilde devrederek çalışmıştır. Yabancı dil kursları Almanca, İngilizce ve Fransızca üzerinde ağırlıklı olmuştur. Bu kurslardan Fransızcaya 50, İngilizceye 60 ve Almancaya 65 vatandaş devam etmiştir. Bunun yanında yine yüksek tahsilini tamamlayamayan gençlerin iş hayatında daha çok başarılı olabilmeleri için ticaret kursu açılmış ve her akşam 3 saat ders gösterilmiştir. Bu kurslardan 1936 yılında 65 öğrenci yetiştirilmiş ve bunların ticaret lisesi sınavlarına girebilmeleri sağlanmıştır. Ankara cezaevinde açılmış olan

---

⁹¹¹ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 31-32.

⁹¹² **103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı**, s. 101.

⁹¹³ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 32.

⁹¹⁴ **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet...** s. 14.

⁹¹⁵ Şubenin 1936 yılı idari faaliyetlerini yürüten üyeleri şu kişilerden oluşmuştur: Selahattin H. Taner, (Başkan), Zahide Özveren, Hüseyin Avni Çubukçugil, Mazhar Karae ve Fethi Bey (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 64.

⁹¹⁶ Genel sekreterlik, açılan bu kursların adlarını, öğretmenlerinin hüviyetlerini ve onlara ücret verilip verilmediğini, veriliyorsa miktarını ve kaynağını, kursların devam sürelerini, kaçar kişilik olduklarını ve çalışma durumlarını sürekli olarak teftiş etmiştir. **Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin...**(Cilt: 20), s. 267.

Türkçe okuma kurslarına 100 mahkûm devam etmiş, bunlara okuma ve yazma öğretilmiştir. Kursların sonunda kültür direktörlüğünden memur edilen iki öğretmen huzurunda yapılan sınavda başarılı olan cezalıları A sertifikası verilmiş ve yeniden 100 cezalı için ikinci bir kurs açılmıştır. Ayrıca açık hava dersleri şubenin en çok değer verdiği diğer bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim sinema vasıtasıyla halka, gençlere ve özellikle köylüye inkılabın temel fikirlerini aşlamak mümkün olabilmıştır. Gösterilen filmler CHF, Sağlık Bakanlığı ve Ziraat Enstitüsü'nden alınmak suretiyle temin edilmiştir. Bu sinemalara devam ederken halka kısa olarak sağlık ve sosyal alanlarında bilgi sahibi olabilmeleri için konuşmalar yapılmıştır. Yine halkın müzik terbiyesi dikkate alınarak halk konserleri verilmiştir. Seçme plaklar çalınmış, radyo merkezi Halkevi'nin hoparlörüne bağlanarak halkın dinlemesi sağlanmıştır. Bu yıl içinde Ankara Halkevi'nin sinema sahasındaki faaliyetlerinden yararlanan vatandaşların sayısı 141.955'e çıkmıştır.⁹¹⁷

Halk Dershaneleri ve Kurlar Şubesi, 1937 yılı⁹¹⁸ içinde de yabancı dil kurslarına ve cezaevinde okuma yazma bilmeyen mahkûmlara verilen derslere artan bir hızla devam etmiştir. Öyle ki cezaevinde hemen hemen okuma yazma bilmeyen cezalı kalmamıştır. Şubenin bu yıl içerisinde giriştiği önemli teşebbüslerden birisi de Ankara'daki kahvelerde çalışması olmuştur. Bu çalışmanın tespitinde şube üyeleri Temsil, Sosyal Yardım ve Köycülük şubeleri ile işbirliği yapmıştır. Özellikle tiyatro sanatının halkın terbiyesinde ve Atatürk inkılaplarının halk tarafından özümsemesinde çok büyük bir öneme sahip olduğunun bilincinde olarak Temsil Şubesi ile ortak hareket etmiştir. Gidilecek kahvelere bir iki gün önceden haber verilmiştir. Günü geldiği zaman doktor, öğretmen ve sinema gösterenlerden oluşan bir heyet seçilmiş ve bunlar kahvelere sırası ile gitmişlerdir. İlk olarak küçük 16 milimetrelik film gösteren seyyar makinelerle sağlık, imar, ziraat vb. filmler kahvedeki halka gösterilmiştir. Bu konular hakkında halkın bilgi sahibi olması için konuşmalar yapılmıştır. Bundan sonra halka sosyal, iktisadi konular üzerinde önceden hazırlanmış olan konferanslar verilmiştir. Bu yıl içinde halka 45 sinema gösterilmiş ve bunları 64.440 seyretmiştir. Türk tarihinde ve

---

⁹¹⁷ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 47-48.

⁹¹⁸ Selahattin H. Taner (Başkan), Bayan Nerime Tem, Hüseyin Avni Çubukçugil, Mazhar Karaeğe ve Nezih Manyas (Üyeler) şubenin 1937 yılı faaliyetlerini yürüten komite üyeleridir. **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 77.

kültüründe zengin bir yere sahip olan Karagöz oyunlarına ise 35 binden fazla yurttaş gelmiştir.⁹¹⁹

Ankara Halkevi, halkın terbiyesi ve bilgisi üzerinde etkili olabilmek için şehir içinde, kahvelerde, cezaevinde ve halkın toplu bulunduğu her yerde, her vasıttan yararlanarak çalışmaya devam etmiştir. Bu çerçevede 1938 yılında⁹²⁰ her yıl devam etmekte olan yabancı dil kurslarına sıkı bir disiplinle devam etmiştir. Hatta yabancı dili öğrenme usulü üzerine yabancı uzmanlara konuşmalar yaptırmıştır.⁹²¹ İngiliz edebiyatına giriş ve bu alandaki modern cereyanlar ile ilgili öğrencilere konferanslar vermiştir.⁹²²

Fransızca, Almanca ve İngilizce kurslarına devam eden öğrenci sayısı bu yıl geçen yıllara oranla artmıştır. O kadar ki salonların taşması neticesinde derse devam edemeyen öğrenciler olmuştur. Bu olumsuzluğun devam etmesi nedeniyle CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal, yabancı dil bilmenin önemi ve gerekliliğine değindikten sonra şubenin bu konu üzerinde önemle durması gerektiğini ifade etmiştir. Her fırsattan faydalanarak yabancı dil kurslarını genişletmek imkanlarının aranmasının lazım geldiğini vurgulamıştır. Bunun için ilk iş olarak, Ankara Halkevi bahçesinde dersane binası yaptırılacağını sözlere eklemiştir.⁹²³ Bu kurslardan Fransızca bilenlerin konuşma pratiklerini geliştirmeleri için haftada bir defa Fransızca konuşma dersi yapılmış, bu derslerden birçok vatandaş yararlanmıştır.⁹²⁴

Geçen yılların verdiği faydalı sonuçlara bakılarak 1939 yılında⁹²⁵ cezaevindeki okuma yazma bilmeyen cezalıları 25-30 kişilik gruplara ayrılarak öğretime daha fazla önem verilmiştir. Bunun neticesinde hiç okuma yazma bilmeyen cezalıların bu dersler sonrasında çok iyi mektup yazdıkları ve okumayı öğrendikleri görülmüştür.

⁹¹⁹ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 49-50.

⁹²⁰ Şubenin 1938 yılı faaliyetlerini yürüten şube üyeleri şu kişilerden oluşmuştur: Hüseyin Avni Çubukgil (Başkan), Fehmi Aktan, Ali Rıza Dümer, Mazhar Karaege ve Nezih Manyas (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 49.

⁹²¹ Örneğin Londra ve Melbourne Üniversiteleri Profesörü M.B. Homley 'in 1943 Mayıs ayı içinde Ankara Halkevi'nde "Çocuk Psikolojisi" üzerine bir konferans vereceği ve ayrıca İngilizce kurslarına devam eden öğrencilere "Bir yabancı dili öğrenme usulü" üzerine konuşmalar yapacağı bildirilmiştir. **BCA, 490.01/735.08.01**, s. 75.

⁹²² **BCA, 490.01/735.08.01**, s. 76.

⁹²³ "Halkevinde Bir Toplantı", **Ülkü Milli Kültür Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 30, 16 Aralık 1942, s. 24.

⁹²⁴ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 31.

⁹²⁵ Şubenin 1939 yılı komite üyeleri şu kişilerden oluşmuştur: Hüseyin Avni Çubukgil (Başkan), Fethi Aktan, Mazhar Karaege, Ali Rıza Dümer ve Nezih Manyas (Üyeler). **Ankara Halkevi'ne 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 35.

Cezalıların defter, kalem vb. diğer tüm ihtiyaçları Halkevi tarafından temin edilmiştir. Ankara Belediyesi'nin temizlik ve itfaiye koğuşunda da şubenin üyeleri gece dersleri vermişlerdir. Bunun yanında kütüphane salonunda bir gece muhasebe kursu açılmış ve öğretimine devam edilmiştir.⁹²⁶

Halkevleri şubelerinin tamamının, milletin kültür seviyesini yükseltmek ve vatandaşları yetiştirmek görevini gerçekleştirmeye çalıştığı ortadadır. Mesela Dil ve Edebiyat Şubesi'nin konferans ve müsamereleri, Temsil Şubesi'nin oyunları ve filmleri, Güzel Sanatlar Şubesi'nin atölye çalışmaları ve musiki dersleri, Sosyal Yardım ve Köycülük Şubelerinin halkı bilgilendirmek üzere telkinleri, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nin kitapları ve neşriyatı hep bu gayede birleşir. Bu bakımdan bütün şubelerin Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin esas görevini yerine getirmeye çalıştığı görülür.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, 1940 yılında da geçen yıllarda gerçekleştirdiği bütün faaliyetlerine artan bir hızla devam etmiştir. Bu yıl ayrıca, II. Dünya Savaşı'nın bütün dünyayı kasıp kavurması dolayısıyla halkın savaş ve son harplerde kullanılan modern silahlar hakkında bilgi sahibi olması adına bir seri konferans verilmesi için çalışmalara başlamıştır. İlk olarak asker yazarlardan olan Şevki Yazman'a "Modern Harpte Makine ve Motorun Rolü" konulu bir konferans verdirmiştir.⁹²⁷

Örnek bir devlet kütüphanesi kurulması ve Türkiye'nin bu alanda kalkınması için bu işin bir meslek haline getirilmesi gerekmektedir. Çünkü kütüphanelere tahsil görmüş ve kütüphanecilik ihtisası yapmış memurlar getirilmedikçe bu işleri düzeltmeye ve zamanın ihtiyaçlarını karşılayacak modern kütüphaneler kurmaya imkan bulunamaz. Bu çerçevede Eğitim Bakanlığı, Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde bir kütüphanecilik kursu açmıştır. Devlet Kütüphanesinin mevcut bulunmadığı bir dönemde kütüphanecileri yetiştirmek sorumluluğu böylece ve şimdilik üniversiteye verilmiş oldu. Yüksek tahsil görmüş uzman kütüphanecilerin yanında kurumun idare işleri ile görevlendirilmiş orta dereceli memurlar da bulunuyordu. Buna göre lise ve en aşağı ortaokul tahsili yapmış olanlardan seçilen adaylar, iki yıl süren orta dereceli kütüphanecilik meslek okulunu bitirdikten sonra kütüphane hizmetine alınırlardı.

⁹²⁶ **Ankara Halkevi'ne 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 33-34.

⁹²⁷ Şubenin 1940 yılı çalışma faaliyetlerini yürüten üyeleri şu kişilerden oluşmaktadır: Fethi Aktan, Şevket Aziz Kansu, Avni Çubukgil, Esat Balım ve Ali Rıza Başkan. **Ankara Halkevi'ne 1941 Yılı İçinde...(1941)**, s. 36-37.

Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde açılan kursun B bölümü bu tip memurları yetiştirmekle görevlendirilmişti.⁹²⁸ Ankara Halkevi'nde, 1945 yılında tecrübe mahiyetinde üç ay devam eden kurslar açılmış ve büyük kitaplıklardan 10 memur getirilmiştir. Kursu biten memurlar, öğrendikleri esaslara göre kendi kitaplıklarını tasnif işine koyulmuşlardır.⁹²⁹

Ankara Halkevi, yabancı dil öğrenme konusu üzerinde önemle durmuştur. 1944-45 yılında Ankara Halkevi İngilizce kurslarının sınıf sayısı, öğretmenlerinin ismi ve öğrencilerin sayısını gösteren bir liste vardır. Bu listeden anlaşıldığı üzere, çeşitli dereceler üzerinden 19 kurs açılmıştır ve bu kursları veren öğretmenlerin tamamı yabancıdır. Bu kurslara 596 kişi kayıt olmuştur.⁹³⁰ Ancak 19 sınıfta kursa devam edenlerin mevcudiyetinden,⁹³¹ bu yıl bu kurslara 523 kişinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Ankara Halkevi'nde ilkokul diplomasını türlü sebeplerden dolayı alamamış olanlar için dört aylık tamamlama kursları açılmıştır. Bu süre sonunda yapılacak sınavda başarı gösterenlere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilkokul diploması verilmiştir. Aralık 1947'nin ilk gününden itibaren başlayan "İlkokulu Bitirme Kursu" Cumartesi ve Pazar günlerinden başka her akşam 18.00' dan 19.00'a kadar verilmiştir. Ankara Halkevi, ilkokulu bitirme kursu tertipleyen ve bunları başarı ile yürüten Halkevlerinin başında gelmiştir.⁹³² Yine ilkokul ve ortaokulda öğrenim görenlere, muhasebe ve ticaret odalarında eleman olarak çalışabilmeleri için üç ay devam edecek olan kurslar verilmiştir.⁹³³

İlkokulu bitirmek için düzenlenen kurslar, ikisi A ve ikisi B olmak üzere 4 şube halinde çalışmıştır. Bu yıl İngilizce kurslarının yanında yabancılara mahsus Türkçe kursları da verilmiştir. A ve B kısımları olarak verilen bu kurslar Ankara Halkevi binasında, İngiliz Kültür Heyeti Kütüphanesi'nde, Ticaret Lisesi'nde ve Devrim Okulu'nda

---

⁹²⁸ "İhtisas Adamlarının Yetiştirilmesi", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 40, 16 Mayıs 1943, s. 14-15.

⁹²⁹ *CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları*, s. 22.

⁹³⁰ *BCA, 490.01/735.08.01*, s. 68.

⁹³¹ *BCA, 490.01/735.08.01*, s. 71.

⁹³² *CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944*, s. 14.

⁹³³ "Ankara Halkevi Çalışmaları", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 14, Şubat 1948, s. 45-46.

olmak üzere 4 yerde devam etmiştir. Bunlardan başka 1947 yılında resim kursu, çocuk korusu, milli oyunlar kursu, atletizm ve jimnastik kursu da devam etmiştir.⁹³⁴

Ankara'da bulunan Halkodalarında saz ve bağlamanın yanı sıra milli oyunlarımızın öğretilmesi adına kurslar verilmeye devam edilmiştir. Örneğin Sakarya, Keçiören, Kalaba ve Cebeci Halkodalarında saz kurslarını Ahmet Yamacı vermiştir.⁹³⁵ İncesu, Hıdırlık ve Yenidoğan Halkodalarında yine saz öğretmenlerinden Osman Özdenkçi bağlama kurslarını vermiştir.⁹³⁶ Her dersi bir saat süren ve haftada iki gün olan bu kurslarda öğretmenlerin masrafları Halkevi tarafından karşılanmıştır.⁹³⁷ 1947'den beri Ankara Halkodalarında devam eden bağlama kurslara Haziran 1950'den itibaren son verilmiştir.⁹³⁸ Gerek yerli sazların teşvik edilmesi ve gerekse milli oyunların öğretilmesi dolayısıyla bu kurslar son derece faydalı olmuştur. Bu çerçevede yüzlerce gencin yetişmesi sağlanmıştır.

3.7. ANKARA HALKEVİ KÜTÜPHANE ve YAYIN ŞUBESİ

Şubenin ilk yılında yapılan seçimlerde yöneticileri şu kişilerden oluşmuştur: İhsan Bey (Başkan), Mecdi Sadettin, Cevdet Nasuhi, Neşet Halil ve Servet Rıfat (Üyeler).⁹³⁹ Şubenin üye dağılımına bakıldığı zaman 1933 yılında 28 öğretmen, 1 tüccar, 1 güzel sanatlar, 137 diğer mesleklerden (15'i kadın) olmak üzere 167 kişidir.⁹⁴⁰ 1934'te 3 öğretmen, 2 tüccar, 29 diğer mesleklerden olmak üzere toplam 34 kişi,⁹⁴¹ 1935'te ise 2 öğretmen, 3 tüccar, 47 işçi (2'si kadın) olmak üzere toplam 52 kişidir.⁹⁴²

Ankara Halkevi Kütüphane ve Yayın Şubesi, bütün faaliyetlerini teşkil etmekte olduğu büyük bir kütüphane tesis etmekle çalışmalarına başlamıştır. İlk yılında 1500'den fazla kitabı istifade edilebilir bir hale getirmek için hedef belirlemiştir.⁹⁴³ Ertesi yıl 1933'te

⁹³⁴ "Ankara Halkevi'nin 6 Aylık Çalışması", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 7, Mart 1947, s. 45.

⁹³⁵ BCA, 490.01/965.735.01, s. 16.

⁹³⁶ BCA, 490.01/965.735.01, s. 32.

⁹³⁷ BCA, 490.01/965.735.01, s. 251.

⁹³⁸ BCA, 490.01/965.735.01, s. 15.

⁹³⁹ Ankara Halkevi, s. 36.

⁹⁴⁰ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet... s. 94-95.

⁹⁴¹ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet... s. 174-175.

⁹⁴² Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet... s. 170-171.

⁹⁴³ Ankara Halkevi, s. 66.

aşağı yukarı 20 bin cilt kitabı modern kütüphanesinde halka tarafından kullanılabilir hale getirmiştir.⁹⁴⁴

Ankara Halkevi bir yıl içinde çeşitli şubeleri tarafından hazırlanan ve Neşriyat Bölümü tarafından basılması üstlenilen 11 kitap çıkarmıştır.⁹⁴⁵ Kütüphanede okunan kitapların konuları edebiyat, tarih, coğrafya, matematik, tabiat, sosyal bilimler, gazete ve dergilerle birlikte çeşitli eserlerden oluşmaktadır. 1933 yılında 6.197,⁹⁴⁶ 1934 yılında 11.054⁹⁴⁷ kişi bu kitaplardan faydalanmıştır.

Ankara Halkevi Kütüphane ve Yayın Şubesi, 1935 yılında başlıca şu alanlarda çalışmıştır:

- 1- Kütüphanede mevcut kitapların tasnifi bitirilmiştir. Bu tasnife göre kütüphanede 18.953 kitap vardır. Kütüphanede bulunan çeşitli ilimlere ait eserlerin sayısı şöyledir: Edebiyat (3.311), Tarih-coğrafya (1.832), Felsefe (1.309), Müspet ve tabii ilimler (1.117), Dil (518), Sosyal ilimler (2.126), Sanat (166), tıp, eczacılık ve ziraat gibi diğer ilimler (8.574). Bu yıl 16.539 yurttaş⁹⁴⁸ bu kitaplardan faydalanmıştır.
- 2- Okuyucuların kütüphanede mevcut kitapları kolayca arayıp bulmaları için, kitapların ait oldukları ilim şubesi, yazarı ve adına göre kitabın 3 türlü fişi yapılmıştır. Böylece araştırmacıların istedikleri kitapları kolayca bulabilmeleri sağlanmıştır.
- 3- Mevcut kitapların ciltletilmesine devam edilmiştir. Bu yıl içinde 2.100 kitap ciltletilmiştir.
- 4- Kütüphanenin kitap deposu mevcut kitapları almadığı için birçok kitap ortada kalıyordu. Bu yüzden ayrı bir depo oluşturularak bu sorun çözülmüştür. Böylece daha düzenli bir şekil almıştır.
- 5- Kütüphanenin yeni eserlerle zenginleştirilmesine son derece önem verilmiştir. Okuma salonuna gelen okuyucular arasında daha ne gibi kitapların

---

⁹⁴⁴ **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet...** s. 10. Kitapların iyi bir şekilde tasnif edilmesi ve korunması için 14 Mart 1933'te Ankara Halkevi kütüphane memuru olarak 60 lira ücretle Tayyar Bey tayin edilmiştir. **BCA, 490.01/382.1613.06**, s. 2. 15 Haziran 1933'te Gazi Terbiye Enstitüsü mezunlarından Yenişehir Okulu öğretmenlerinden Süveyda Hanım aynı ücretle tayin olunmuştur. **BCA, 490.01/1613.08**, s. 1-2.

⁹⁴⁵ **Ankara Halkevi**, s. 66-67.

⁹⁴⁶ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 36.

⁹⁴⁷ **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet...** s. 11.

⁹⁴⁸ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet...** s. 15.

bulundurulması hakkında bir anket açılmıştır. Okuyucuların istedikleri kitapların listesi incelenmiş, bunlardan mevcut olanların listesi kitap salonuna asılmış, mevcut olmayanlar da bütçe nispetinde satın alınmıştır. Aynı zamanda yabancı ülkelerde çıkan eserler de takip edilerek kütüphane için alınması faydalı görülen eserlerin listesi yapılmış ve bunların satın alınmasına çalışılmıştır. Bu yıl 316 kitap satın alınmış, 330 kitap da alınmak üzeredir.⁹⁴⁹

Kütüphanenin 1935 yılında çalışmalarının arttığı görülmektedir. 1933'te okuyucuların sayısı 6.197 iken bu miktar, 1934'te 11.054'e, 1935'te ise 16.539'a yükselmiştir. Okuyucular arasında okul öğrencileri önemli bir yer tutmuştur. 1933'te okuma salonuna gelen öğrencinin sayısı 5.181, 1934'te 9.339 ve 1935'te ise 15.473'tür. Kütüphaneye bütün okul kitapları alınmış olduğu için özellikle fakir öğrenciler istedikleri kitapları okuma salonunda bularak bunlardan yararlanabilmişlerdir. Öğrenci sayısının fazla olmasından dolayı öğleden sonra açık bulunan okuma salonunun öğleden önce de açık bulundurulmasına karar verilmiştir. Böylece öğrenciden başka diğer okuyucuların sabah saatlerinde kütüphaneden faydalanmaları sağlanmıştır.⁹⁵⁰

Ankara Halkevi kütüphanesinin, 1936 yılı⁹⁵¹ sonunda mevcut kitaplarının sayısı 18.953 iken, 1936 yılı sonunda bu sayı 22.400'e çıkmıştır. Bu yıl okuma salonuna gelen okuyucuların sayısı ise 26.339'a yükselerek geçen yıla oranla 10 bin artmıştır. Bir yıl içinde 3.447 kitap artışı görülmektedir. Bunların bir kısmı Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kütüphaneye armağan edilmiştir. Nitekim CHP, diğer Halkevleri de dahil olmak üzere Ankara Halkevi kütüphanesine önem vermiş, zaman zaman şube başkanlığına kendisinin belirlemiş olduğu bir kitap listesi göndermiştir.⁹⁵² Böylece hem kütüphanede bulunan kitapları tetkik etmiş hem de bulunmayan kitapları temin etme yoluna gitmiştir. Bu eserler arasında özellikle yabancı dillerin klasik edebiyatına ait çok zengin bir koleksiyon bulunduğu gibi, Türkiye hakkında yabancı dillerde

---

⁹⁴⁹ Şubenin 1935 yılında faaliyetlerini yürüten komite üyeleri: Kültür Bakanlığı Talim ve Terbiye Başkanı İhsan Sungu (Başkan), Öğretmen Muhittin Doğan İnöz, Nebil Buharioğlu, Dr. Cevdet Nasuhi Savran, Bankacı Münir Mazhar Kamsoy (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 34-35.

⁹⁵⁰ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 36-37.

⁹⁵¹ Şubenin 1936 yılında faaliyetlerini yürüten komite üyeleri: İhsan Sungu (Başkan), Nebil Buharioğlu, Dr. Cevdet Nasuhi Savran, Muhittin Doğan İnöz, Münir Mazhar Kamsoy (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 64.

⁹⁵² **BCA, 490.01/02.09.08**, s. 1-2.

yazılmış önemli eserler de bulunmuştur. Bunun yanında Ankara Halkevi tarafından satın alınan eserler olmuştur. Bunlar arasında da Servet-i Fünun Mecmuası koleksiyonu ile Fransızca “İllustration Thêatral” koleksiyonu mevcut olmuştur.⁹⁵³

Ankara Halkevi Kütüphane ve Yayın Şubesi, her geçen yıl çalışmalarına artan bir hızla devam etmiştir. Kütüphanenin durumuna bakıldığında zaman, 1937 yılında⁹⁵⁴ 976 yeni kitap gelmiş ve kütüphanenin toplam kitap sayısı 23.376'ya ulaşmıştır. Bu yıl yeni gelenlerden 248'i Halkevi tarafından satın alınmış, 728'i de CHP ve diğer kurumlar tarafından armağan edilmiştir. Satın alınmış kitapların önemli bir kısmı Fransızca, İngilizce ve Almanca yazılmış tarih ve sanat kitaplarıdır. Almanca 24 ciltten oluşan sanat tarihi başlı başına bir kütüphane teşkil edecek değerli bir eserdir. Fransızca olanlar ise 19 ciltten ibaret olan genel tarihi içermektedir.⁹⁵⁵

Ankara Halkevi, bir taraftan köy okuma salonlarına kitap vermek, bir taraftan seyyar bir kütüphane tesis ederek köylere kitap dağıtmak için esaslı tedbirler almıştır. Bunu gerçekleştirmek üzere şube yöneticileri, mevcut kitaplar arasında köylüler için faydalı gördükleri kitapları seçmeye başlamıştır. Bu zamana kadar 320 kitap seçilmiştir. Bu yıl Ankara Halkevi 23 köyde kütüphane açmıştır. Bu suretle önemli bir köylü kütüphanesi vücuda getirmeye çalışmıştır.⁹⁵⁶ 1937 yılı içinde Ankara Halkevi okuma salonuna 51.943 kişi gelmiştir. Gelenlerin meslekleri ile okudukları eserlerin sınıflandırılması şu şekildedir:

Tablo 3.2. Ankara Halkevi Kütüphanesinin 1937 Yılındaki Durumu:

Gelenlerin Mesleği	Sayısı	Okunan Kitaplar	Sayısı
Öğrenci	14.483	Edebiyat	10.895
Memur	1.089	Tarih-Coğrafya	1.909
Öğretmen	221	Felsefe	310
Subay	59	Müspet ve Tabii İlimler	1.530
Çiftçi	40	Dil	181
İşçi	219	Sosyal İlimler	670
Serbest Meslek	790	Sanat	202
Gazete ve Dergi Okuyanlar	30.124	Diğer Kitaplar	1.109
		Gazete ve Dergi Okuyanlar	30.124
Çocuk Kütüphanesi	5.013	Çocuk Kütüphanesinde Kitaplar	5.013

Kaynak: Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939), s. 36.

⁹⁵³ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937), s. 51.

⁹⁵⁴ Ankara Halkevi Kütüphane ve Yayın Şubesi'nin 1937 yılı komite başkan ve üyeleri: İhsan Sungu (Başkan), Nebil Buharioğlu, Server R. İskit, Muhittin Doğan İnözü, Münir Mazhar Kamsoy (Üyeler). Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938), s. 77.

⁹⁵⁵ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938), s. 55.

⁹⁵⁶ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938), s. 57.

Tabloda öğrenciden tespit edilen okuyucu miktarı kütüphaneden kitap isteyenlerin verdikleri talep fişi üzerine hesap edilmiştir.

1938 yılı içinde kütüphaneye 500'den fazla yeni kitap girmiştir. Bunlardan 258'i satın alınmış, 396'sı CHP ile diğer kurumlar tarafından armağan edilmiştir. Kütüphane için satın alınan ve armağan edilen kitaplar arasında değerli eserler ve eski ve yeni dergi koleksiyonları yer almıştır. Fiş halinde tasnif edilmiş olan kitaplar, her yıl olduğu gibi bu yıl da konuları ve yazılmış oldukları dil itibarıyla ayrı bir defterde sınıflandırılmış ve tertip edilmiştir. Ankara Halkevi'nin genel tamiri sırasında kütüphanenin okuma salonu ile kitap deposu da titizlikle tamir edilmiştir. Özellikle okuma salonuna havayı sık sık değiştirmeye yarayan vasistaslar konulmuştur. Diğer taraftan salona bir vantilatör konularak yazın sıcaklarda okuyucuların rahat etmesi sağlanmıştır. Ayrıca kütüphaneye yeniden birçok kitap alınması üzerine kitap deposu dolmuş ve yeniden kitap alamayacak hale gelmiştir. Bu yüzden okuma salonu ile depo arasındaki hole de kitap rafları yaptırılmıştır. Kütüphanenin bu yılki okuyucu miktarı, tamir edilmesi dolayısıyla iki ay kapalı kalmasına rağmen geçen yıla göre 8.118 kişi fazla olmuştur.⁹⁵⁷

1938 yılında kitapların ciltlenmesi işine daha çok önem verilmiş ve altı ay içinde beş yüzden fazla kitap ciltlenmiştir. Halkevi binasının kütüphaneye yakın balkonu, camekanlı bir şekle sokulmuş, ayrıca yeni bir okuma salonu açılmıştır. Bu yıl kütüphaneye 1.205 yeni kitap girmiş ve toplam kitap sayısı 25.159 olmuştur. Bu yeni kitapların 170'i satın alınmış, 458 CHP tarafından armağan edilmiştir. 562'si çeşitli kurumlar ve şahıslar tarafından, 15'i hükümet tarafından parasız olarak verilmiştir.⁹⁵⁸

Türkiye'nin başkentindeki en zengin kütüphanelerden birine sahip olan Ankara Halkevi Kütüphanesi, her geçen yıl artan bir faaliyetle aydınlar, gençlik ve halk için son noktasına kadar faydalı olmaya çalışmıştır. 1939 yılı içinde, kütüphanedeki bütün eserler yeniden sayılarak kontrol edilmiştir. Eskiye bütün fişler yeniden yazılmıştır. Bu yıl çocuk kütüphane kısmının bazı sebeplerden dolayı kapalı olmasına rağmen, okuyucu sayısı 57.127'yi bulmuştur.⁹⁵⁹

---

⁹⁵⁷ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 33-34.

⁹⁵⁸ **Ankara Halkevi'ne 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 36.

⁹⁵⁹ Şubenin 1939 yılı faaliyetlerini yürüten komite üyeleri şu isimlerden oluşmaktadır: İhsan Sıngu (Başkan), Servet İskit, Nebil Buharioğlu, Münir Mazhar Kamsıy, Muhittin Doğan İnözü (Üyeler). **Ankara Halkevi'ne 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 36-40.

Kütüphanenin açıldığı 1933 senesinden 1940 senesine kadar okuyucuların ve kütüphanedeki kitapların her yıl artış miktarı bir tablo ile gösterilecek olursa şu şekildedir:

Tablo 3.3. Ankara Halkevi Kütüphanesinin 1933'ten 1940'a Kadar Okuyucu ve Kitap Sayısı Artışı:

Senesi	Gelenlerin Sayısı	Artış	Eksiliş	Kitapların Sayısı	Artış
1933	6.197	-	-	15.094	-
1934	11.054	4.857	-	18.000	2.906
1935	16.534	5.485	-	18.953	953
1936	26.339	9.810	-	22.400	3.447
1937	51.943	25.594	-	23.376	976
1938	60.061	8.118	-	23.954	578
1939	57.127	-	2.834	25.159	1.205
1940	64.528	7.401	-	25.903	744

Kaynak: Ankara Halkevi'ne 1940 Yılı İçinde...(1941), s. 38.

Kütüphanedeki kitap mevcudu 1940 yılı başında 25.159 iken 1941 yılı başında okuyucuların istifadesine arz edilen kısmı 25.903'tür. 1940 yılı içinde artan kitapların sayısı ise 1.607 olup bu kitaplardan 371'i satın alınmış, 799'u CHP ve hükümet tarafından bağışlanmıştır. 437 kitap da çeşitli kurum ve şahıslar tarafından parasız olarak verilmiştir. Bu yıl da bütün kitapların ciltlenmesine çalışılmış ve bir yıl içinde 1.204 kitap ciltlenmiştir.⁹⁶⁰

Halk bilgisinin ilerlemesinde en önemli etkiye sahip olan Kütüphane ve Yayın Şubesi, Halkevlerinin bütün yayınlarını bastırmak görevini üstlenmiş olup, bu yayınlarda takip edilecek usul talimatnamenin 101. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir.⁹⁶¹

- a- Her şube hazırlayacağı eseri komitesinin kararı ile İdare Heyetine, İdare Heyeti de bu eserin basılmasına karar verdiği takdirde müsveddeleri Kütüphane ve Yayın Şubesi'ne verir. Komite bunları tahsisatına göre sıra ile ve bir numara altında uygun bir şekilde bastırır.
- b- Halkevlerinin çıkaracakları dergiler hariç olmak üzere diğer bütün yayınları parasız olarak dağıtırlar.

⁹⁶⁰ Ankara Halkevi'ne 1940 Yılı İçinde...(1941), s. 38. Aylık bütçe hesaplarından anlaşıldığı üzere 1940 yılının yalnızca Eylül ayında kütüphanede ciltlenen kitapların masrafının 38 lira olduğu anlaşılmaktadır. **BCA, 490.01/774.114.01**, s. 71.

⁹⁶¹ **CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, s. 27.

- c- Bu yayınların iki nüshası Genel Sekreterliğe, birer nüshası Ülkü Dergisi ile Halkevleri dergilerine ve birer nüshası da Halkevleri ile Halkodalarına gönderilir. Köy ve şehirlerdeki halka okutmak maksadı ile kütüphanelere kitap temin eden kanallardan tedarik olunabilecek kitap, broşür ve gazeteler bu şube marifetiyle parasız olarak dağıtılır.

Ankara Halkevi kütüphane işlerinin yanında yayın işlerinde büyük bir başarı göstermiştir. Ankara Halkevi'nin yayımlamış olduğu eserleri her şubenin başlığı altında vermeye çalıştık. 1940 yılına kadar basmış olduğu kitaplar ise aşağıda listelenmiştir:

Tablo 3.4. Ankara Halkevi'nin Çıkardığı Kitaplar:

Büyük Boy Kitaplar	Yazarı
Bozkır Havzası	Kerim Ömer Çağlar
Ankara'dan Nevşehir'e	Avni Candar
10'uncu Yıldönümü (Broşür)	Ankara Halkevi
Bay Önder: Türk Destanı	Münir Hayri Egeli
Budun Bilgisi	Hamit Koşay
Katalog	Ankara Halkevi
1935-36 Bir yıl İçinde Ankara	Ankara Halkevi
1936-37 Bir Yıl İçinde Çalışma	Ankara Halkevi
Arkeoloji İşleri	Dr. Remzi Oğuz Arık
Halk Müziği	Bela Bartok
Küçük Yozgat	Alaattin Güleç
1937-1938 Çalışmaları	Ankara Halkevi
1938-1939 Çalışmaları	Ankara Halkevi
Ankara'nın Atatürk Günü	Behçet Kemal Çağlar
15'inci Cumhuriyet Destanı	Âşık Ömer
Prehistorya Araştırmaları ve Metotları	Dr. Şevket Kansu
Macar Arkeolojisinde Hunlar, Avarlar, Macarlar	Dr. L. Raşonyi
Halkevinden Halka	Ankara Halkevi
Köy Kütüğü	Ankara Halkevi
1939 Çalışmaları	Ankara Halkevi
1940 Çalışmaları	Ankara Halkevi
Kimiz	Nimet Ulutuğ
Atatürk	Uluğ İğdemir
Atatürk 19 Yıl Önce Bugün Ankara'ya Gelmişti	Ankara Halkevi
Büyük Ana	Dr. Georg Rohde

17'inci Yıl Destanı	Aşık Ömer
Namık Kemal	Maarif Müsteşarı İhsan Sungu
Küçük Boy Kitaplar	Yazarı
Verem	Dr. Hamit Osman
Gübre ve Ağaç	İsfendiyar Esat
İnkılap Bilgisi	K. Ömer Çağlar
Knock	Çev. Ali Süha
Hayvan Yemleri	M. Cemal
Kazanç Yolları	C. Davut
Sütçülük	Dr. M. Namık
Tohumluk	Ekrem Rüştü
Hayvan Nasıl Beslenir	M. Cemal
Annelerin Kızlara Öğütleri	Hilmi Malik
Karacaoğlan	İshak Refet
Cumhuriyet Destanı	İshak Refet
Arşiv Nedir	Hamit Z. Koşay
Lozan	Dr. M. Hayri
Hitabet Sanatı	H. Akverdi
Akdeniz Havzasında Doğum	Prof. Dr. H. Th. Bassest
İsmet İnönü'nün Üç Nutku	Ankara Halkevi
Köy Kütükleri Hakkında Kılavuz	Tevfik Kılıçarslan
Milletlerarası Jimnastik Faaliyetine Ait Rapor	Zehra Cemal Alagöz
Kitabeler Nasıl Kayıt ve Zaptolunmalıdır	Halil Ethem

Açılışlarından 1944 yılına kadar, Genel Sekreterliğin büyük ve küçük 246'dan fazla yayımı hariç, 84 Halkevi tarafından çeşitli konular üzerinde 508 kitap ve broşür yayımlanmıştır. Kitap yayımında Ankara Halkevi 50 kitap ve broşürle en fazla yayım yapan Halkevi olmuştur.⁹⁶²

1940 Eylül ayında Ankara Halkevi Kütüphanesini ziyaret eden Halkevi Başkanı Ferit Celal Güven, Halkevi kütüphanesi için bazı tarihi haritaların satın alınmasını istemiştir. Örneğin, Fransızca Kipert'in (1884) ve Huber'in (1889) Anadolu haritası, Rusça Balkan Yarımadası haritası, Osmanlı Devleti ile Rusya'nın Anadolu tarafında bulunan hudut haritası, Yemen Haritası, Türk ırkının yaşadığı yerler haritası. 30 lira 75 kuruş değerinde toplam 13 harita alınmıştır.⁹⁶³ Bu tarihi eser niteliğinde olan

⁹⁶² CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944, s. 10.

⁹⁶³ BCA, 490.01/774.114.01, s. 121.

haritalar gün geçtikçe azaldığından ve ileride bulunması zor olacağından böyle bir satın alınma gerçekleştirilmiştir.

Ankara Merkez Halkevi ve bağlı bulunan Kalecik, Keskin, Kırıkkale ve Nallıhan Halkevlerinin 1944-45 yılında kitaplıklarındaki kitapların, dil ve bilgi gruplarına göre ayrılışları ile okuyucuların sayılarına baktığımız zaman şu şekildedir:

Tablo 3.5. Ankara Merkez, Kalecik, Keskin, Kırıkkale ve Nallıhan Halkevlerinin 1944-45 Yılında Kitaplıklarındaki Kitapların, Dil ve Bilgi Gruplarına Göre Dağılımı:

Halkevleri	Bir Yıl İçinde Kitaphğa Giren Kitap Sayısı				Kitaplardan El Yazısı Olanların Sayısı				Kitapların Dil Üzerine Sayıları			
	Hükümetten Parasız Verilen	Satın Alınan	Bağışlanan	Toplam	Türkçe	Arapça	Farsça	Toplam	Türk Harfleri İle	Arap Harfleri İle	Yabancı Diller İle	Toplam
Merkez	17	123	53	193	10	1	1	12	9.745	1.476	18.431	29.652
Kalecik	-	27	7	34	-	-	-	-	500	-	-	500
Keskin	170	23	-	193	-	-	-	-	771	36	5	812
Kırıkkale	-	-	-	-	-	-	-	-	300	-	130	430
Nallıhan	-	2	1	3	-	-	-	-	492	1	-	493
Toplam	187	175	61	423	10	1	1	12	2.063	37	135	2.235

Kaynak: Milli Eğitim Genel Kitaplıklar... s. 10.

Ankara Halkevi Kütüphane ve Yayın Şubesi, yüksekokullar ve lise öğrencileri için, 1943 yılında ilk defa olarak kitap hülasa etme müsabakası düzenlemiştir.⁹⁶⁴ Bu ilk müsabakada gençlerden üç eser, 1944'te düzenlenen ikinci müsabakada ise sekiz eser hülasa etmeleri istenmiştir. Lozan Konferansı ve İsmet Paşa, Türkçülüğün Esasları, Plevne Müdafasında Bir İngiliz Zabitinin Hatıraları, Jül Sezar, Kiralık Konak gibi tarihi ve edebi yapıtlar, şubenin hülasa edilmesini istediği eserler arasındadır.⁹⁶⁵ Bu çerçevede Şube, bir taraftan gençlerin okuma sevgisini artırmak, bir taraftan da onlara örnek olmak için bu tür çalışmalara yer vermiştir.

⁹⁶⁴ Kitap Hülasa etme müsabakası için 1943 yılında şube tarafından satın alınan kitapların değeri 71 lira 54 kuruştur. *BCA*, 490.01/782.141.01, s. 279.

⁹⁶⁵ **1944 Kitap Hülasa Etme Müsabakası**, Ankara Halkevi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi Yayınlarından, No: 26, Maarif Matbaası, Ankara, 1945. s. 1-7.

1947 yılının ilk altı ayında yeniden tasnifi yapılmakta olan kitaplıkta 50 bin cilde yakın kitap vardır. Bu mevcuttan 17.500'ünün tasnifi tamamlanmış olup, çalışmalar hızlı bir şekilde devam etmektedir.⁹⁶⁶

1948 yılı yaz aylarında Ankara Halkevi Gençlik Parkı'nda bir 'Açık hava Kitaplığı' kurulmuştur. Ayrıca çocuklar içinde Halkevinin bir bölümü çocuk kitaplığına dönüştürülmüştür. Ankara Halkevi'nin bu girişimi diğer Halkevleri için de olumlu bir örnek oluşturmuş ve bazı büyük kentlerde bu bakımdan deneyimler olmuştur.⁹⁶⁷ Böylelikle Ankara Halkevi içinde bulunduğu çevrenin yerel özelliklerini dikkate alarak, bu yönde araştırma ve yayınlar yaparak, kapısını herkesin bilgi, eğitim ve kültür gereksinimleri için kapılarını açmıştır.

3.8. ANKARA HALKEVİ KÖYCÜLÜK ŞUBESİ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kendi temelini teşkil eden Türk köyünden ve Türk köylüsünden yüzyıllarca yalnız fedakârlık istedi. Türk köylüsü de yüzyıllardır malını, canını, seve seve veriyor ve vermeye devam ediyor. O kadar ki, tarihimizde köy ve köylü derin yaralar ve yoksulluklar içinde acınacak bir hale düşmüştür.⁹⁶⁸ Bu bağlamda Atatürk'ün köylüyü ulusun efendisi olarak görmesi, Halkevlerinin bu konuda takip edeceği istikameti belirlemesi açısından yol gösterici olmuştur.

1924 yılında köy kanununun çıkarılması, ertesini yıl aşar vergisinin kaldırılması, askerlik süresinin kısaltılması gibi gelişmeler, devletin köylünün çıkarlarını gözettiğini gösterir. Fakat köylüyü gerçek anlamda milletin efendisi durumuna getirmek için daha çok çalışmalar yapmak gerekiyordu. Ankara Halkevi, köyün ve köylünün yaralarını sarmak, köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve dayanışmayı güçlendirmek için sürekli bir çaba göstermiştir. Nüfusun çoğunluğunun köylerde yaşıyor olması Halkevi çalışmalarının kırsal bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Ankara Halkevi düzenlemiş olduğu köy gezileri, konferanslar, temsiller, toprak bayramı kutlamaları ve köycülük ülküsü etrafındaki çalışmalarıyla yine bu tür çalışmalarda öncü rolünü üstlenmiştir.

---

⁹⁶⁶ "Ankara Halkevi'nin 6 Aylık Çalışması", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 7, Mart 1947, s. 46.

⁹⁶⁷ Anıl Çeçen, *a.g.e.*, s. 224.

⁹⁶⁸ **Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun Halkevlerinin XIII. Yıldönümü Töreninde Ankara Halkevi'nde Verdikleri Söylev**, s. 15.

Ankara Halkevi Köycülük Şubesi'nin üye durumuna baktığımız zaman, 1933 yılında 10 doktor, 7 öğretmen, 204 diğer meslekler (6'sı kadın) olmak üzere toplam 221 kişidir.⁹⁶⁹ 1934'te 5 avukat, 8 doktor, 13 öğretmen, 10 tüccar, 4 işçi, 5 çiftçi, 2 güzel sanatlar, 270 diğer meslekler (10'u kadın) olmak üzere toplam 317 kişi,⁹⁷⁰ 1935'te ise 5 avukat, 11 doktor, 20 öğretmen, 28 tüccar, 197 işçi, 120 çiftçi, (27 kadın) olmak üzere toplam 381 kişidir.⁹⁷¹

Şube, 1933 yılında Ankara yaylası hakkında "Bozkır" adlı bir eser neşretmiştir. Kutludüğün köyünü örnek köy seçerek mesaisini bu köyde yoğunlaştırmıştır. Bunun yanında altı köye damızlık Legorn horozları dağıtmış, bazı köylere de fenni arı kovanları dağıtmıştır. Köylünün daha çok muhtaç olduğu bilgileri ihtiva eden yedi risale bastırmış ve köylere dağıtmıştır.⁹⁷² Köylerde istihsal ve satış kooperatifçiliğinin gelişmesi için çalışmalarına başlamıştır.⁹⁷³ 1934 yılında hemen her hafta köylere birden fazla doktor göndererek, hastaları parasız olarak muayene ve ilaçlarını temin ettirmiştir.⁹⁷⁴

Ertesi yıl 1935'te köylüyü her anlamda olgunlaştırmak için köy çalışmalarına gerek maddi ve gerekse manevi olarak büyük bir hız vermiştir. Bu çerçevede 1935 yılında⁹⁷⁵ içtimai, sıhhi, iktisadi ve zirai konularda köylü ile temasa geçmiştir. Bu geziler haftanın tatil günlerinde yapılmış ve bu suretle 22 köye gidilmiştir. Bu 22 köy şunlardır: Karaağaç, Kayaş, Kusunlar, Bayındır, Kutludüğün, Balgat, Karakusunlar, Yalıncağ, Gölbaşı, Çakallar, Üreğil, Mamak, Kıbrıs, Zir, Solfasol, Lodumlu, Kalaba, Yuva, Karacakaya, Orhaniye, Memlik, Yakacık.⁹⁷⁶

Çeşitli meslek sahibi üyelerin kendi bilgileri dahilinde gerek yalnız ve gerekse toplu olarak gezmeleri oldukça faydalı olmuştur. Bu köylerden Orhaniye, Memlik, Yalıncağ, Yuva ve Karacakaya köylerine bir öğretmen ile bir de komite üyesinden diğerlerine toplu olarak birçok bay ve bayan ile gidilmiştir. Köylerde iktisadi, tarım,

⁹⁶⁹ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet... s. 98-99.

⁹⁷⁰ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet... s. 180-181.

⁹⁷¹ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet... s. 178-179.

⁹⁷² Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet... s. 10; 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı, s. 125.

⁹⁷³ Ankara Halkevi, s. 60.

⁹⁷⁴ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet... s. 11.

⁹⁷⁵ Köycülük Şubesi'nin 1935 yılı faaliyetlerini yürüten komite üyeleri şu isimlerden oluşmaktadır: Dr. Celal Puyan (Başkan), Doç. Dr. Bayan Saffet Dengi, Dr. Remzi Gönenç, Öğretmen Kerim Ömer Çağlar ve Bahadır Dülgeroğlu (Üyeler). Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936), s. 39

⁹⁷⁶ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936), s. 39.

içtimai ve sıhhi konuşmalar yapılmış ve cumhuriyet rejiminin faydaları anlatılmıştır. Doktorlar tarafından 1000 hasta muayene edilmiş⁹⁷⁷ ve muhtaç olanlara ilaçları parasız olarak verilmiştir. Diş doktoru tarafından da diş çekilmesi gereken hastaların dişleri çekilmiştir. Bu hastalardan ağır olanlar hastaneye ve bir bayan da doğurmak için doğum evine yatırılmıştır. Yine bu geziler sırasında okul çağındakilere kitap, defter, kalem gibi ders levazımı temin edilmiştir. Aynı zamanda Üreğil köyünden iki fakir çocuğun Ankara ortaokuluna gelmeleri için ders senesi sonuna kadar tren bilet ücretleri ile ders levazımları temin edilmiştir. Ayrıca bu gezilerde köylünün içtiği suların mahiyetini tayin için dokuz köyden su örneği alınarak şehir laboratuvarlarında tahlil ettirilmiştir. Neticede bu suların sıhhi ve içilecek iyi sulardan olduğu anlaşılmıştır. Abdesthane çukurlarının yaptırılması için sıkı bir kontrol yapılarak bu mesele de halledilmiştir.⁹⁷⁸

Bir örnek köy olarak Ankara'nın batısında sekiz kilometre kadar bir mesafede bulunan Balgat köyü ele alınmıştır. Bu köyde üç odalı bir okuma evi kurulmuştur. Bu evin yapılış tarzı köylü evleri tipinde fakat bol havalı, güneş girebilecek şekilde geniş pencere, muntazam kapılı ve bölmelidir. Odaların birisi genel toplantılara, birisi oraya etüt için gelenlere ve misafirlere ayrılmıştır. Diğer ise köylü işlerinin görülmesi için muhtar odası olarak yaptırılmıştır. Tahta, çivi ve marangozluk işleri için Halkevi bütçesinden 300 lira ayrılmıştır. Bu çalışmalarda Ankara muhafız kıtası marangozları ve köylüler yoğun çalışmışlardır. Ayrıca köydeki kağnı arabaları özel idarenin yaptırdığı at arabaları ile değiştirilmiş ve bu değiştirilme köylülere taksitle temin olunmuştur. Balgat köyünde yaptırılan okuma odası Cumhuriyetin 12. yıldönümünde Halkevi üyeleri, gazeteciler ve köylünün katılımıyla bir törenle açılmıştır. Tören sırasında köylüye ve köylü çocuklara şekerler ve pastalar ikram edilmiştir.⁹⁷⁹

Ankara Halkevi Köycülük Şubesi verem, tifo, belsoğukluğu, karasinek ve iktisattan tasarruf konularında köylüye konferanslar da vermiştir. Bu konferanslar, 1935 yılında kış dönemi çalışma devresinde küçük çaptaki otobüslerin kalkmış olmasından dolayı köylülerin şehir içinde toplantı mahalleri göz önüne alınarak yapılmıştır. Ankara itfaiye meydanındaki kahvelerden başlanarak doktor ve iktisatçılar tarafından verilen bu konferansların, koyun ve at pazarındaki hanlara da gidilerek verileceği

⁹⁷⁷ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet..., s. 15.

⁹⁷⁸ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936), s. 39-40.

⁹⁷⁹ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936), s. 40-41.

bildirilmiştir.⁹⁸⁰ Bu konferanslar, kahvelerde zamanını oyun oynayarak geçiren köylünün bu gibi önemli konularda bilgi sahibi olmaları açısından büyük öneme sahip olmuştur. Konferansların yanında benzer konular hakkında köylüyü bilgilendirmek adına temsil ve filmler de gösterilmiştir.⁹⁸¹

22 Mart 1935 tarihinde bütün Ankara'ya yakın köylerin katılımıyla büyük bir Toprak Bayramı yapılmıştır. Bu bayrama iki binden fazla köylü katılmış ve köylü ile birleşen halk Hâkimiyet-i Milliye alanında Atatürk anıtına çelenkler koyduktan sonra karşılıklı söylevler söylemişlerdir. Bu törenin ardından kabile Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne gitmiştir. Orada başta Tarım Bakanı olmak üzere bütün öğretmenler ve öğrenciler tarafından karşılanmıştır. Kurumun her köşesi gezdirilerek tarım işlerinin esaslı bilgilere dayandığı köylüye anlatılmıştır. Aynı zamanda köylerine dikmek üzere fidanlar dağıtılmış, hep birlikte lokantada öğle yemeği yenilmiştir.⁹⁸² Cumhuriyetin 12. yıldönümü münasebetiyle 28 Ekim öğleden sonra Halkevi önünde yapılan törenden sonra Hâkimiyeti-i Milliye alanında Atatürk anıtına birçok çelenk konmuştur. Ertesi gün Cumhuriyet Bayramı'nda Ankara Halkevi'nin civar köylerden yetiştirdiği 55 kişilik köylü korusu marş söylemiştir.⁹⁸³

Ankara Halkevi Köycülük Şubesi'nin girişimiyle iş kovalama, propaganda, bayındırlık, imece, kültür, sağlık (sosyal yardım) ve ekim olmak üzere yedi kültür takımı oluşturulmuştur. Mesela bunlardan ekim takımı, Dikmen, Keçiören'de köylülere bahçıvan ve bağcılık kursları açmış ve yaklaşık bir hafta süren bu kursta köylülere örgün eğitim ile yaygın eğitim alanlarında yeni bir işbirliği gerçekleştirmek suretiyle tarım alanında bilimsel bir yaklaşım sergilemiştir.⁹⁸⁴

Köycülük Şubesi, yalnızca köylülerle temas ve aydınlardan köylülere bilgi götürmek esası üzerinde durmamıştır. Aynı zamanda köylüyü öğrenmek ve köycülük esaslarını aydınlara bildirmek noktasını da dikkate almıştır. Nitekim Ankara radyosunda bu konuyla ilgili iki konferans vermiştir. Köycülük Şubesi'nin komite üyelerinin hazırladığı bu konferanslardan biri köycülüğün ne olduğu ve nasıl çalışması gerektiği idi. İkincisi ise ilkokulu bitirmiş olan köy çocuğunun kendi köyü hakkındaki

⁹⁸⁰ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936), s. 41.

⁹⁸¹ 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı, s. 62-63.

⁹⁸² Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936), s. 42.

⁹⁸³ 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı, s. 45.

⁹⁸⁴ "Dün Ankara'da Toprak Bayramı Kutlandı", *Ulus*, 23 Mart 1935 Cumartesi, s. 3.

raporundan oluşmaktaydı. Şube, köy öğretmenleri ile de birleşerek daha verimli bir şekilde çalışmak imkanlarının nasıl olabileceği üzerine onlarla karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmuştur. Bunlardan başka Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencilerinden Faruk, masrafı Köycülük Şubesi tarafından karşılanmak suretiyle İzmir’de açılan köycülük etütleri faaliyetine iştirak ettirilmiştir. Ayrıca Hukuk Fakültesi’nden yedi öğrenciye para yardımında bulunmuştur. Yine İzmir’de köycülük çalışmaları için giriştikleri teşebbüslere para ve diğer gerekli yardımlar yapılmıştır.⁹⁸⁵

Ankara Halkevi Köycülük Şubesi üyeleri, 1936 yılında⁹⁸⁶ üç defa toplanmış ve köy mevzuları üzerinde münakaşalar yapmışlardır. Bunun neticesinde mümkün olduğu kadar köylüye yaklaşma ve köylünün içinde çalışma esası kabul edilmiştir. Şube bu yıl köy gezilerine daha geniş bir yer vermiştir. Köylüye yeni hayatı anlatmak, onun sihi ve iktisadi durumunu geliştirmek için de vasıtalar hazırlamıştır. Bunun için Avrupa’dan basit sinema aletleri vasıtasıyla gösterilecek filmler ve tablolar getirtmiştir. Gezilen köylerde çoğunlukla geceleri kalınmıştır. Bu sırada köylüye latern majik ile filmler gösterilerek hastalıklar ve bunlardan korunma çareleri de öğretilmiştir. Bu arada köy gezisine giden heyet, köylüye yük olmamak için yatak olsun yiyecek olsun bütün ihtiyaçlarını yanlarında getirmiştir. Dolayısıyla 1940 çalışma talimatnamesinin 106. maddesinde belirtilen “*Halkevleri mensupları, civar köylere yapacakları ziyaretlerde köylüye yük olmazlar ve onlara hiçbir masraf ettirmezler*”⁹⁸⁷ şartını yerine getirmişlerdir.

Ankara Halkevi Köycülük Şubesi, köylerde gördükleri eksiklikleri, köylünün sosyal, ekonomik ve folklor durumlarını kaydederek bir rapor haline getirmişlerdir. Bu rapora bağlı olarak 1936 yılında 44 köy gezisi çalışması yaptığı anlaşılmaktadır. Rapor incelendiği zaman bu köylerden bazılarının Yassıvıran, Kazan, Bitik, Karacakaya, Balum, Saray, Orhaniye, Yuva, Memlik, Susuz, Etimesgut, Lodumlu, Dodurga, Kayaş, Nenek, Küçük Yozgat ve Kılıçlar olduğu anlaşılmaktadır. Gezilen köylerde 634 hastaya bakılmış ve ilaçları karşılıksız verilmiştir. Halkevi neşriyatından 1.015

⁹⁸⁵ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 42-43.

⁹⁸⁶ Şubenin 1936 yılı faaliyetlerini yürüten komite üyeleri şu kişilerdir: Dr. Celal Puyan (Başkan), Dr. Remzi Gönenç, Dr. Kerim Ömer Çağlar, Bahadır Dülgeroğlu ve Saffet Dengi (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 65.

⁹⁸⁷ **CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, s. 28.

nüsha çeşitli kitap dağıtılmıştır. Sosyal yardımla işbirliği yapılarak köy çocuklarına 50 okul kitabı ve 1.000 okul malzemesi verilmiştir.⁹⁸⁸

22 Mart 1936'da Cumhuriyet Heykeli önünde 1.100 köylünün katıldığı Toprak Bayramı yapıldı.⁹⁸⁹ Bu bayramlarda köylü ve şehirli vatandaşlar bir araya gelmek fırsatı buldular. En önemlisi de Türkiye'nin bir tarım ülkesi olmasından dolayı köylüye bu konuda yönlendirici bilgilerin verilmesi olmuştur.

Halkçılık ilkesinin ekonomideki üretim ile ilişkisi incelendiğinde, halkın elinde bulundurduğu kaynakları, olanakları, kendi emeği, sermayesi ile girişim özgürlüğünü ve yönetimini ekonomik üretim eylemine getirmesi anlamı çıkar. Devletin yapıcılığı, geliştiriciliği yanı sıra, büyük ve küçük girişimcilerin birbiriyle rekabeti ve denetim de esastır.⁹⁹⁰ Bu bağlamda Ankara Halkevi'nde ekonomik konular üzerine düzenlemiş olan kış konferansları,⁹⁹¹ ekonomik atılımlarda programlı bir şekilde hareket edildiğini göstermektedir. Devletin burada Ankara Halkevi vasıtasıyla söz konusu çalışmaları sistemli bir şekilde yönlendirdiği görülmektedir.

Komite köy tetkiklerine oldukça değer vermiştir. 1936'da öğretmen Alaattin Güleç'in Küçük Yozgat'ı tetkik ederek oluşturduğu eseri bu anlamda kayda değerdir. Bu eser bir köylünün nasıl tetkik edilebileceğini göstermektedir. Alaattin Güleç, bu küçük eserde Küçük Yozgat'ı tamamen tarihi, coğrafi, ekonomik, folklor, tarım bakımından incelemektedir. Bu eserden 1.500 nüsha bastırılarak ilgililere dağıtılmıştır.⁹⁹²

Ankara Halkevi Köycülük Şubesi, köylünün sosyal ve iktisadi kalkınması için devletin almakta olduğu tedbirleri daima göz önünde tutarak programlı bir şekilde çalışmalarına devam etmiştir. Ankara köylerinin çoğunluğu küçük olduğu gibi yolları da bozuktur. Nakil vasıtaları özellikle kış mevsiminde bu köyler arasında kolaylıkla işlemez haldeydi. Birbirinden oldukça uzak olan köylerde çalışabilmek için her şeyden önce bu sorunu çözme yoluna gidilmiştir. Halkevi, 1937'de 12 kişilik bir otomobil

---

⁹⁸⁸ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 55-56.

⁹⁸⁹ "Toprak Bayramı Dün Samimi Bir Şekilde Kutlandı", *Ulus*, 5261, 23 Mart 1936, s. 1.

⁹⁹⁰ Yücel Özkaya, "*Atatürk ve Halkçılık*", Atatürkçü Düşünce El Kitabı I, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004, s. 71.

⁹⁹¹ "Halkevinde Kış Konferansları", *Ulus*, No: 5226, 14 Şubat 1936 Cuma, s. 2.

⁹⁹² **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 57.

tedarik ederek bu sorunu çözmüştür. 1937 yılı içinde⁹⁹³ Köycülük Şubesi çalışmalarına bakıldığı zaman:

- 1- 1.305 kilometrelik gidiş geliş mesafesi içinde 20 köyde dolaşma ve çalışma yapılmıştır.
- 2- Gezilen köylerde 422 hastanın tedavisi yapılmış ve ilaçları temin edilmiştir. Muayene sırasında hastalıklardan korunma ve temizlik ve sağlık şartları anlatılarak öğütler verilmiştir.
- 3- 3.500 metrelik yararlı filmler gösterilmiştir. Köy ve şehirde bu filmlerden 6.000'den fazla yurttaş faydalanmıştır.
- 4- Bu devre içinde Halkevi neşriyatından 2.000'den fazla kitap, broşür ve dergi köylüye ve köy oda ve okullarına verilmiştir.
- 5- Çok fakir olduğu görülen 8 çocuklu köylü bir anneye para ve çeşitli hediye yardımlarında bulunulmuştur.
- 6- Gezilen 20 köy şunlardır: Balgat, Lodumlu, Karakusunlar, Möhye, Bitik, Karalar, Zir, Gölbaşı, Bursal, Orhaniye, Küçük Yozgat, Halkavun, Yakupabtal, Çubuk, Karaoğlan, Çakal, Etimesgut, Kayaş, Bayındır, Kutludüğün.
- 7- Sosyal yardım ile işbirliği yapılarak, fakir köy çocuklarına kalem, kağıt vb. okul levazımı verilmiştir. Dr. Celal Bey Tarafından 26 hasta muayene edilmiş ve gereken ilaçlar verilmiş, nasıl kullanacakları öğretilmiştir.⁹⁹⁴
- 8- Möhye köyünde 21 Mart 1937'de Toprak Bayramı yapılmıştır. Bu münasebetle burada folklor incelemeleri yapılmış, orta ve cirit oyunları, pehlivan güreşleri gibi ulusal eğlenceler düzenlenerek, köylüye neşeli, faydalı bir gün yaşatıldığı gibi bu geleneklerin diriltilmesine çalışılmıştır.
- 9- Ulusal ve tarihsel destan parçaları yanında, orak ve ekim makineleri ile pulluk gibi tarım aletlerinin korunması ve ulusal tasarruf bakımlarından olan faydaları anlatılmıştır.

---

⁹⁹³ Şubenin 1937 yılı içinde faaliyetlerini yürüten komite üyeleri şu isimlerden oluşmaktadır: Celal Puyan (Başkan), Remzi Gönenç, Kerim Ömer Çağlar, Sezai Erkut ve Saffet Dengi (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 77.

⁹⁹⁴ "Halkevinde Dünkü Çalışmalar", **Ulus**, No: 5895, 27 Aralık 1937, s. 3.

10- Kadın üyeler, köy kadınları ile evlerini gezerek, çocuk bakımı, ev ve el işleri ile kadınlığı ilgilendiren diğer işler hakkında aydınlatıcı konuşmalar yapmışlardır.⁹⁹⁵

Orta Anadolu, folklor bakımından oldukça zengindir. Özellikle Ankara'yı kuşatan köyler, eski Türk adet ve geleneklerini tamamen korumaktadır. Ankara Halkevi Köycülük Şubesi üyeleri ile civar köyleri gezen Enver Behnan Şapolyo'nun buralarda aldığı notlardan anlaşıldığı üzere folklor bakımından zengin olan köyler arasında Bayındır, Kutludüğün, Möhye, Peçenek, Odabaşı ve Bursal önemlidir. Şapolyo, Ankara'da oynanan cirit oyunundan da bahseder. Buna göre, Milli Mücadele döneminde Ankara Cebeci bir meydan halinde idi. Daha henüz trenin geçmediği o yıllarda Cebeci'de Dullar Çayırı denilen yerde bir meydan vardı. Ankara delikanlıları, bahar aylarının (Nisan ve Mayıs) Cuma günlerinde burada cirit oynarlardı. Bununla beraber Möhye, Odabaşı, Bursal (Yaylabağ) köyünde de pek hareketli olarak oynarlardı.⁹⁹⁶

1937 yılının ilk altı ayının raporlarının incelenmesi neticesinde genellikle konferans ve köy gezisi çalışmalarının az olduğu görülmüş, milletin, memleketin ve rejimin menfaatine ait en uygun özlü sözlere, konuşmalara daha fazla yer verilmesi için önlemler alınmıştır.⁹⁹⁷

Ankara Halkevi Köycülük Şubesi, bütün maddi imkansızlıklara rağmen eksiklik olduğu düşünülen faaliyetleri yerine getirebilmek için 1938 yılında daha geniş bir çalışma sahası içine girmiştir. Bu çerçevede bu devre içinde 92 köy gezilmiştir. Bu köylerin otuzuna iki defadan fazla gidilmiş ve çoğunda Pazar ve bayram tatilleri münasebetiyle gece kalınmıştır. 20 Mart'ta Gölbaşı'nda Toprak Bayramı kutlanmış ve bu kutlamaya 14 köyden 2.000 kişi katılmıştır. Bu münasebetle Gölbaşı'nda 1.500 fidan dikilmiştir.⁹⁹⁸ Seyyar ziraat ve el işleri ile sağlık koruma sergileri açılarak köylü teşvik edilmiş ve bilgilendirilmiştir. İyi hayvan bakımı ve güreş gibi çeşitli müsabakalar yapılarak kazananlara 54 parça hediye verilmiştir. Bu vesile ile fakir

⁹⁹⁵ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938), s. 63-64.

⁹⁹⁶ E. Behnan Şapolyo "Ankara'da Cirit Oyunu", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 68, Ekim 1938, s. 165-168.

⁹⁹⁷ BCA, 490.01/03.15.46.

⁹⁹⁸ Ankara, doğası ve iklimi gereği ağaçsız ve donuk bir bölgedir. Bu yüzden imkanlar el verdikçe her köyde belirli günlerde dikilen bu fidanların Ankara'ya büyük faydası olmuştur.

çocuklara yardımcı olunmuştur. Bunun yanında Ankara merkezinin bütün köylerine içinde faydalı broşürler, destanlar ve köylü düşünülerek seçilen kitaplar bulunan bir kütüphane kurmak düşünülmüştür. Bütçe nispetinde şimdilik Elvan, Susuz, İlyakut, Balakayı, Peçenek, Lodumlu, Odabaşı, Virancık, Eryaman, Ergazi, Balgat, Yuva, Karapürçek, Bucuk, Mülk, Zirpeçenek, Akçeviran, Teşrek, Ovacık, İvedik, Yakacık, Bağlıca, Karaoğlan, Virancık, Üreğil olmak üzere 25 köye içinde yüze yakın kıymetli broşürler ve kitaplar bulunan kütüphaneleri merasimle hediye edilmiştir. Ankara Halkevi, kendi çalışma sahasına dahil olan merkez kazadaki 140 köyde bu suretle üç yıl içinde tamamen kütüphane, aynı zamanda ecza depoları kurmaya karar vermiştir.⁹⁹⁹

1938 yılında¹⁰⁰⁰ gezilen köylerde sıhhi, zirai, terbiyevi ve kültürel konularda on binden fazla köylüye faydalı filmler gösterilmiştir. Bunun yanında bir sene içinde 503 hastaya bakılmış, bunlardan 440'ın ilaçları parasız verilmiş, 50'sinin reçetesi yazılmış ve 13 hasta da çeşitli hastanelere yatırılarak tedavi ettirilmiştir. Gidilen köylerin ziraat, sağlık memurları ve eğitimcileri ile işbirliği yapılmıştır. Bir yıl içinde köylüye 9.960 köylü neşriyatından broşür ve çeşitli konularda kitap, gazete ve risale dağıtılmıştır. Ayrıca meskenlerin ıslahı, köy sokaklarının temizlenmesi, ahırların evlerden ayrılması, bağ ve bahçe tesisi, meyve ve sebzelerin faydası konularında bilgiler verilmiştir. Bunun yanında ziraat aletlerinin korunması, tohumların ilaçlanması, temiz kümesler, fenni arı kovanı yaptırılması gibi köylüyü yakından ilgilendiren bütün konularda açıklayıcı konuşmalar yapılmıştır. Bu bağlamda Ankara Halkevi, milli ekonominin temelini ziraat olduğunun ve köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmaların bu amaca erişmeyi kolaylaştıracağına¹⁰⁰¹ bilincinde olmuştur. 28 Aralık 1938'de köy ve ziraatın kalkınmasında önemli bir hareket olan Köy ve Ziraat Kalkındırma Kongresi'ni gerçekleştirmiştir. Bu kongrenin çalışmalarından önemli ölçüde yararlanılmıştır.

Köy ve Ziraat Kalkındırma Kongresi'nden üç gün sonra Başbakan Celal Bayar "*Cumhuriyetimizin 15. yılı planlı, sistemli tarım ve köy kalkınmasının başlangıcı*

⁹⁹⁹ Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939), s. 39-41.

¹⁰⁰⁰ Ankara Halkevi Köycülük Şubesi'nin 1938 yılı faaliyetlerini yürüten üyeleri şunlardır: Celal Puyan (Başkan), Remzi Gönenç, Ali Mentешеoğlu, Sezai Erkut ve Saffet Dengi (Üyeler). Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939), s. 42-44.

¹⁰⁰¹ Atatürk'ün Beşinci Dönem Üçüncü Toplanma Yılına Açarken Söylediği Söylev, *TBMM Zabıt Ceridesi, Birinci İnikat, Devre V, Cilt: 20, İçtima Senesi 3, 1.11.1937*, s. 4; Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet... s. 121; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 849.

olmalıdır.” demiştir.¹⁰⁰² Bu bağlamda köylüler ve eğitimciler bir arada kaynaşma fırsatı bulmuşlardır. Tüm bu faaliyetler köy ve köylü sevgisinin vatandaşlar arasında kökleşmesine ve köylülerin sosyal, sıhhi, bedii gelişmelerine yardımcı olduğunu göstermektedir. Nitekim Köycülük Şubesi'nin esas vazifesi, çalışma talimatnamesinin köycülük kısmının ilk maddesinde de bu şekilde ifade edilmiştir.¹⁰⁰³ Böylelikle Ankara Halkevi, bütün köylüler için adeta gerçek bir çalışma ve danışma bürosu haline gelmiştir.

Şube, köy gezilerini 1939 yılında daha da genişletmiş ve 105 köyü gezmiştir. Bu köylerden 18'ine ikişer, 13'üne üçer, 8'ine dörder ve 6'sına da beşer defa ziyarette bulunulmuştur. Önceden dikilen ağaçlar kontrol edilmiş, sinema ve Karagöz oyunları gösterilmiştir. Yapılan inkılapları ve köylüyü ilgilendiren öğretici ve faydalı konuları içeren konferanslar verilmiş, milli ve mahalli oyunlar tertip edilip çeşitli eğlenciler düzenlenmiştir. Yine köy kanununun köylüye tanıdığı haklar, yararları ve yüklediği vazifeler, köy bütçesinin tanzimi, köy gelir ve sarfiyatının yapılması, köy sandığı ve köy kooperatifleri kurulması gibi önemli konularda köylü aydınlatılmıştır. Şube üyelerinin köy öğretmen ve eğitimcileriyle el birliği yapmaları bütün bu işleri kolaylaştırmıştır.¹⁰⁰⁴

Geçen yılki 25 köyden sonra bu yıl da 25 köye yeni kütüphane kurulmuştur. Bu yıl yeni kütüphanesine kavuşan bu köylerin adları şunlardır: Gerder, Yakupabtal, Karaağaç, Bayındır, Kıbrıs, Ortaköy, Kutludüğün, Kalaba, Zir, Halkavun, Kılıçlar, Hasanoğlan, Güvenç, Araplar, Çakal, Bünyan, Anayurt, Mamak, Fethiye, Orhaniye, Örencik, Yassıviran, Karalar, Kışla, Saray, Çimşit, Sarıayak ve Dutözü. Her bir kitap dolabına 60-100 çeşit üzerinden 120-200 adet kitap olmak üzere, 50 kütüphanede 10.000 adet kitap mevcut olmuştur. Bunların haricinde, uğranılan her köyde, okuryazarlara, okullara, köy odaları ve ihtiyar heyetleri namına Halkevinden ve

---

¹⁰⁰² Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Beşinci Dönem Dördüncü Toplantı Yılı'nın Açılışında (Teşkilat-1 Esasiye Kanunu'nun 36. maddesi hükümlerine göre) Cumhurbaşkanı Atatürk Adına Başvekil Celal Bayar Tarafından Okunan Söylev, *TBMM Zabıt Ceridesi, Birinci İnikat, Devre: V, Cilt: 27, İctima Senesi 4, 1.11.1938*, s. 4; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 867.

¹⁰⁰³ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 27.

¹⁰⁰⁴ “Ankara Halkevi'nde Köy Gezileri”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 76, Haziran 1939, s. 366-367.

Bakanlıklardan temin edilen neşriyattan 9.970 adet kitap, broşür, risale ve gazete verilmiştir.¹⁰⁰⁵

Ankara Halkevi'nin bu kütüphaneleri kurarak böylesine faydalı bir hizmeti vermekteki amacı, elbett ki köylülerin okumasını geliştirmek, kültürel hayatlarının gelişmesine yardımcı olmaktır. Aynı zamanda köylüyü zararlı yayınlardan korumak, sürekli ve sistemli bir şekilde Türk İnkılabı'nın halk tarafından özümsemesini sağlamaktır.

Köy gezilerinden ayrı olarak milli bayramlar da Ankara'nın civar köylerinde kutlanmış ve çok verimli geçmiştir. Örneğin 26 Mart 1939'da Eryaman köyünde Toprak Bayramı bunlardan ilki idi. Halkevine mensup yüzlerce kişi ve ilgili dairelerin memurları, Siyasal Bilgiler ve Ziraat Enstitüsü öğrencileri otobüslerle Eryaman'a sabahın çok erken saatlerinde gitmişlerdi. Orada davul ve zurna eşliğinde gecedan uyananlarla birlikte komşu Ergazi, Susuz, Etimesgut köylerinden gelmiş olan yüzlerce köylü tarafından karşılanmışlardı. Bu bayramın manası anlatılarak şiirler okunmuştu. Sonrasında önceden okul bahçesinde hazırlanan 250 çukura fidanlar dikilmişti. Köylüler, köylerini ağaçlarla süslemeye and içmişlerdi. Bundan sonra milli ve mahalli oyun ve eğlenceler yapılarak kaynaşma havası yaratılmıştı. Daha sonra, Ziraat Müdürlüğü ve Kombinalar idaresinden temin olunan bine yakın fidan köyün dere kenarındaki fidanlığa dikilmek üzere bir merasimle dağıtılmıştı.¹⁰⁰⁶

19 Mayıs 1939'da Araplar köyünde Gençlik ve Spor Bayramı kutlandı. Açılış töreninin ardından bayramın önemini anlatan, atalarımızın binicilik, atçılık, cirit oyunu, güreş, avcılık vb. sporlara verdikleri değeri izah eden konuşmalar yapıldı. Bunun yanında sporun sağlık ve ahlak üzerindeki tesirlerini, askerlikteki faydalarını ve hükümetin spora verdiği önemi canlandıran konuşmalar da yapıldı. Ardından geniş meydana at koşusu yapılarak cirit oyunu oynandı. Köylüler arasında güreş müsabakaları düzenlendi. Daha sonra da köy çocuklarının spor ve beden hareketleri alkışlarla seyredildi.¹⁰⁰⁷

Köy gezileri sırasında her yıl olduğu gibi 1939 yılında da fakir ve yardıma muhtaç olanlara, asker ailelerine rastlandıkça yardım edilmiştir. Bu çerçevede Köycülük Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi'nden 340 metrelik elbiselik, çamaşırılık kumaş, 27 adet

¹⁰⁰⁵ Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde...(1939), s. 41-45.

¹⁰⁰⁶ Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde...(1939), s. 45-46.

¹⁰⁰⁷ Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde...(1939), s. 47.

gömlek temin etmiş ve köylüye dağıtmıştır. Öğrenciler için de 1.399 adet defter, kalem, alfabe, yazı tahtası, kağıt ve lastik gibi okul levazımını hediye etmiştir. Ayrıca Tulumtaş köyünden fakir ve 6 çocuklu bir askerin eşine de 25 liralık nakdi yardım yapmıştır. Bu eşya ve levazımın verildiği aileler Ortaköy, Tatlar, Karapürçek, Memlik, Yakacık, Çakal ve Binam köylerindedir.¹⁰⁰⁸

Köy Enstitüsü'nden mezun olan genç öğretmenler özellikle köylerde bulunan Halkodalarında CHP tarafından görevlendirilmişlerdir. Mesela Kızılcahamam'ın Ankara yolu üzerinde bulunan Akdoğan köyünde bu öğretmenlerden dört tanesi birden 1945 yılında göreve başlamışlardır.¹⁰⁰⁹ Bu çerçevede CHP, bir taraftan inkılabın köylerde yerleşmesi, diğer taraftan da bu öğretmenlerin rejime bağlı olmaları için çaba göstermiştir.

1947 yılında milli bayramlarımız kutlanmış, temsiller oynanmış, konuşmalar yapılmış, köylü ile şehirli kaynaşmış ve bundan oldukça verim alınmıştır. Buna göre:

- 1- 23 Şubat Halkevleri bayramında, CHP Genel Sekreteri Halkevleri ve Halkodaları hakkında bir konuşma yapmış ve 1947 yılında Halkevleri sayısının 463'e, Halkodaları sayısının 4170'e yükseldiğini bildirmiştir. "Horozibiği" piyesi temsil edilmiş, Çoruhlu, Aydınli ve Antalyalı ekiplerin milli oyunları oynanmıştır.
- 2- 1 Nisan 1947'de II. İnönü Zaferi'nin yıldönümünde, Behçet Kemal Çağlar ve Celal Dinçer'in günün anlam ve önemini bildiren konuşmasının ardından, İnönü Halkevi Başkanı Veysel Eriş II. İnönü Zaferi'ni anlatmıştır. İnönü'den gelen takımın milli saz ve oyunları ve "Köye Doğru" piyesinin temsili seyredilmiştir.
- 3- 23 Nisan Milli Egemenlik Bayramında, Fahri Kurtuluş bir konuşma yapmış, "Gülünç Kibarlar" komedisi temsil edilmiş ve Ankara Halkevi'nin yetiştirdiği çocuk korusu çeşitli parçalar okumuştur.
- 4- 19 Mayıs Gençlik ve Spor ve Bayramı'nda, Behçet Kemal Çağlar'ın konuşmasından sonra Sakarya Halkodası takımı milli türküler söylemiş ve milli oyunlar oynamıştır. "Bir İlan Hatası" piyesi temsil edilmiştir.

¹⁰⁰⁸ Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde...(1939), s. 48-49.

¹⁰⁰⁹ BCA, 490.01/994.843.02, s. 2.

- 5- 29 Mart 1947’de Ağaç Bayramı kutlanmıştır. Sincan’da binlerce şehirli ve köylünün katılımıyla kutlanan bu bayramda güreş müsabakası yapılmış, cirit, ortaoyunu ve milli oyunlar oynanmıştır. Ayrıca tarım sergisi açılmış, 6.500 adet fidan dikilmiş ve köylüye dağıtılmıştır.
- 6- 15 Haziran 1947’de Toprak Bayramı kutlanmıştır. Toprak Genel Müdürü Salih Korur ve Köycülük Şubesi Başkanı Halil Sezai Erkut’un konuşmasının ardından Rezan Betin toprak üzerine yazdığı şiiri okumuştur. Ardından milli marşlar söylenmiş, oyunlar oynanmış ve tarım konulu filmler gösterilmiştir.¹⁰¹⁰

Halkevi Köycülük Şubesi Başkanı Halil Sezai Erkut ve üyelerden Kemal Keskin, Dr. Cemal Kiper, Dr. Tahsin Akçay’dan ibaret olan heyet, 16 Mayıs 1949 Pazar günü toplanmışlardır. Merkeze bağlı Karacaviran ve Ravlı köyü ile Kızılhisar ve Çınar köylerine giderek köylülerle çeşitli konular üzerinde konuşmalar yapmışlardır. Bu köy gezisinde köylülerin istekleri dinlenmiş ve şehirde takip edilmek üzere gerekli notlar alınmıştır.¹⁰¹¹

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nun kabul edilmesi münasebetiyle 1945 yılından beri her yıl Haziran ayının ilk Pazar günü yapılan Toprak Bayramı, 5 Haziran 1949 Pazar günü Ankara Halkevi’nde büyük bir törenle kutlanmıştır. Ankara’nın bucak ve köylerinden sabahın erken saatlerinde İl Tarım Müdürlüğü’nün araçlarıyla gelen köylü konuklar Halkevi’nde toplanmıştır. Yüzlerce Ankaralının da katılımıyla Atatürk’ün kabri ziyaret edilmiştir. Buradan tekrar Halkevi’ne dönmüştür. Köycülük Şubesi başkanı Halil Sezai Erkut, günün anlam ve önemini içeren konuşmasını yapmıştır. Ardından Tarım Bakanlığı adına Ragıp Ziya Maden, bu kanunun kabulünden beri yapılan olumlu işleri açıklamış, yurdun birçok köşelerinde toprağa kavuşan köylülerden bahsetmiştir. Bundan sonra yapılacak olan işleri anlatmıştır. Ayrıca zirai kombinaların devlet çiftliklerindeki makineli ziraat çalışmalarını gösteren bir film köylülere gösterilmiştir.¹⁰¹²

---

¹⁰¹⁰ “Ankara Halkevi’nin 6 Aylık Çalışması”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 7, Mart 1947, s. 45.

¹⁰¹¹ “Ankara Halkevi’nde”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 30, Haziran 1949, s. 43.

¹⁰¹² “Ankara Halkevi’nde”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 31, Temmuz 1949, s. 44.

3.9. ANKARA HALKEVİ TARİH ve MÜZE ŞUBESİ

Ankara Halkevi Müze ve Sergi Şubesi'nin 1932 yılı çalışma talimatnamesinde, 1933 CHF Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'nin Müze ve Sergi kısmındaki esas maddeler yazılıdır. Buna ek olarak Müze Kısmı Hususi Talimatnamesi yer alır. Çalışma programında Ankara Halkevi müze ve sergi şubesi olarak ikiye ayrılır. Buna göre müze kısmı, Ankara merkezde genel heyet dahilinde haftada bir gün belirli saatte toplanır. Heyetin en önemli ve acil olarak gördüğü işlerden başlayarak bunları önem sırasına göre inceleme ve sonuçlandırma ile uğraşır. Görüşmeler sırasında gerçekleştirilmesi düşünülen arzu ve isteklerin kabulü ve uygulanması adına kararlar alır. Bu kararları gerçekleştirmek için, rızalarının alınması koşuluyla üyelerinden seçtiklerini bu vazifelerle görevlendirir. Bu işlerin yazıya geçirilmesi ve muhasebesi için bütün kararlar tespit edilir ve her toplantının bir kaydı tutulur. Sergi kısmı ise daha önceden belirtilen görevler çerçevesinde çalışmalarını devam ettirir.¹⁰¹³

Ankara Halkevi Müze ve Sergi Şubesi'nin üye sayısı ve bunların mesleklerine göre dağılımına bakıldığı zaman ilk üç yılı şu şekildedir: 1933'te 3 öğretmen, 3 güzel sanatlar, 28 diğer mesleklerden (1'i kadın) olmak üzere toplam 34 kişidir.¹⁰¹⁴ 1934'te 1 avukat, 7 öğretmen, 37 diğer mesleklerde (Kadın yok) olmak üzere 45 kişidir.¹⁰¹⁵ 1935'te ise 6 öğretmen, 26 işçi, 1 güzel sanatlar (1'i kadın) olmak üzere toplam 33 kişidir.¹⁰¹⁶

Müze ve Sergi Şubesi'ne yazılmış olan üyeler, koruma altındaki eski yapılar ve milli eserlerin resmi ve gayri resmi bir tarzda muhafazası görevini üstlenmiş olan kimseler olmakla birlikte, bu eserlerden yıkılan, imha edilen veya tahrip edilenler olduğu zaman, bunları şubeye haber vermekle yükümlüdür. Şube, alınmış olan kararları üyeleri aracılığıyla kabul eder ve uygulama alanına koymaya çalışır.¹⁰¹⁷

Ankara Halkevi Tarih ve Sergi Şubesi, bir inkılap müzesi oluşturmak için gerekli olan faaliyet ve girişimlerine başlamıştır.¹⁰¹⁸ İlk iş olarak 1933 yılında bu inkılap müzesini kurmak için çalışmalarla meşgul olmuştur.¹⁰¹⁹ Heykel çalışmalarının yanı sıra tarihi

¹⁰¹³ Ankara Halkevi Müze ve Sergi Şubesi, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1932, s. 9.

¹⁰¹⁴ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet... s. 102-103.

¹⁰¹⁵ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet... s. 186-187.

¹⁰¹⁶ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet... s. 186-187.

¹⁰¹⁷ Ankara Halkevi Müze ve Sergi Şubesi, s. 9-10.

¹⁰¹⁸ Ankara Halkevi Müze ve Sergi Şubesi, s. 10.

¹⁰¹⁹ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet... s. 10.

değeri olan bazı eşyalar toplamıştır.¹⁰²⁰ 1934 yılında Heykeltıraş Nusret Bey'in Tevarik mankeni çalışması¹⁰²¹ ve eski Türk eserlerinin bir kataloğunun bastırılması buna örnek olarak gösterilebilir.¹⁰²²

Şubenin üye sayısına bakıldığı zaman diğer şubelere oranla en az olanı olduğu rahatlıkla görülmektedir. Bu eksikliğin şubenin ilk yıllardaki çalışmalarının dar bir alanda kalmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda şube, ilk yıllarında inkılap müzesini oluşturmak¹⁰²³ ve Halkevi binası içindeki antika eserlerin ve tabloların tanzimi ve bunların kayıtlarının yapılması üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu tür inkılap müzeleri daha çok Almanya ve İtalya gibi faşizmle yönetilen ülkelerde oluşturulmuştur.¹⁰²⁴ Bu vb. örneklerin Türkiye'nin bu dönemde faşizme yöneldiği düşüncesinin oluşmasına imkan verdiği anlaşılmaktadır. Ancak bu düşüncüyü savunanların yanlıgıları, Türkiye'nin girişmiş olduğu bu tür inkılap hareketlerini bir model olmaktan ziyade, dogmatik olarak kabul etmeleri, bu tür ihtiyaçları devletlerin geçirdiği buhranlarla birlikte dönemin şartları çerçevesinde ele almamalarından kaynaklanmaktadır. Esasen milli şuurun, "değerli olanın" korunması, toplumun tarihi geçmişi etrafında kültürel yaşamının bilinçlenmesi gerekiyordu.

1935 yılında,¹⁰²⁵ Türk Tarih Kurumu'nun Halkevlerinden beklediği mesai esas tutularak diğer yıl için bir çalışma alanı yaratılmak istenmiştir. Bunun için bir çalışma programı hazırlamıştır. Bu program başlıca şu maddeleri içermektedir:

---

¹⁰²⁰ **Ankara Halkevi**, s. 66.

¹⁰²¹ Nusret Bey'in bu çalışması, yeni devleti kuranların eski Erkân-ı Harbiye Dairesi'nin bir odasında küçük bir masa etrafında toplanmalarını, o zamanki şekil, kıyafet ve vaziyetleriyle canlandırma çalışmasıdır. **BCA, 490.01/1199.203.01**, s. 2.

¹⁰²² Ankara Halkevi Müze ve Sergiler Şubesi Neşriyatı, **Katalog**, No: 4, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1934, **BCA, 490.01/822.251.01**.

¹⁰²³ İnkılap Sergisi için 1935 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'ndan 87 numaralı kasa makbuzu ile 1.425 lira yardım alınmıştır. **BCA, 490.01/751.50.01**, s. 146.

¹⁰²⁴ İnkılap müzesi ve sergileri mahiyetindeki kurumlara, daha çok Almanya, Rusya ve İtalya'da rastlanılmaktadır. Çekoslovakya gibi savaş sonunda Avrupa haritasında yer alan devletler de siyasal istiklallerini kurtarmak için yaptıkları savaşları belirtmekte yarar görmüşler, sabit ve seyyar sergiler açmışlardır. Örneğin Ekim Devrimi'nin 5. yıldönümü münasebetiyle Rusya'da açılan Kızıl Moskova sergisi Kızıl Moskova'nın inkılap müzesinin temellerini oluşturur. Hitler, Almanya'yı ele aldığı ilk aylarında Berlin'de bir devrim sergisi açmıştır (Die Front). Yine Roma'da "Mostra della rivoluzione fascista" bir çeşit devrim sergisidir. Bu müze ve sergilerin içeriği ülkelerin milli birliklerini tamamlama süreçleri, savaş döneminde yaşadıkları problemler ve bu dönemde izledikleri strateji ile ilgilidir. **BCA, 490.01/1199.205.01**, s. 11-12.

¹⁰²⁵ Şubenin 1935 yılında çalışma faaliyetlerini başkan sıfatı ile Uluğ İğdemir, üyesi olarak da Avukat Fehmi Kural idare etmiştir. **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 45.

- a- Ankara'nın bir yabancı tarafından görülebilecek tarihi eserleri hakkında özet bilgiyi içeren küçük bir Ankara eski eserleri kılavuzu çıkartmak.
- b- Memleketteki tarihi eserler hakkında bu konuda ehliyetli kişilere konferanslar verdirmek. Halkı tarihi eserleri sevmeye ve onları korumaya teşvik için radyo vasıtası ile de konferanslar verdirmek.
- c- Tarihi anıtların güzel sanatların gerektirdiği niteliğe uygun fotoğraflarını 30x40 genişliğinde büyütürük, zarif çerçeveler içinde, altına uygun açıklamalar ve cümleler yazılmak suretiyle okullara ve genel müesseselere dağıtmak. Bu fotoğraflardan iyi basılmış kartpostallar yaptırıp az bir fiyatla satışa çıkarmak veya dağıtmak.
- d- Ankara müzesinde konferanslar düzenlemek.
- e- Tarihi anıtlarımız ve müzelerdeki eserler hakkında küçük monografiler yazdırıp bastırmak.¹⁰²⁶

Bu çerçevede şube 1936 yılında¹⁰²⁷ daha kapsamlı ve verimli bir çalışma yoluna girmiştir. Bu maksatla düzenlenen ve kendi sahasında tanınmış otoriteler tarafından 3 arkeolojik konferans verilmiştir. Birincisi 12 Mart 1936 tarihinde İstanbul Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Dr. Schede tarafından verilmiştir. Bu konferansın konusunu Augustus Mabedi olarak tanınmış olan “Ankara Tapınağı” teşkil etmiştir. Dr. Schede bu tapınak hakkında ilk defa ilmi araştırma yaparak mabedin eski şeklini meydana çıkarmış değerli bir arkeologdur. İkincisi 28 Mart 1936 tarihinde İstanbul Fransız Arkeoloji Enstitüsü üyelerinden Mösyö Devambez tarafından verilmiştir. Bu konferansın konusunu “İstanbul Müzesindeki Greko-Romen eserler” teşkil etmiştir. Kıymetli arkeolog Devambez bu konferansta bir Türk sanatı olan eski Anadolu sanatının Greko-Romen eserler üzerindeki bariz tesirlerini örneklerle anlatmıştır. Konferansların üçüncüsü ise 23 Mayıs 1936'da “Anadolu'nun arkeolojik zenginliği” konusu üzerinedir ve yine Mösyö Devambez tarafından verilmiştir. Bu konferansta Anadolu arkeolojisi hakkında yetkin bir alim olan Prof. Dr. Albert Gabriel, Türk tarih tezinin doğruluğunu göstermesi itibariyle dikkatleri üzerine çekmiştir. Zira eski ve yeni Anadolu sanatı üzerindeki Orta Asya'nın tesirlerini gösteren örnekler üzerinde

---

¹⁰²⁶ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1935-1936)**, s. 45-46.

¹⁰²⁷ Ankara Halkevi Tarih ve Sergi Şubesi'nin 1936, 1937 ve 1938 yıllarındaki faaliyetlerini yürüten komite üyeleri şunlardır: Uluğ İğdemir (Başkan), Fehmi Kural ve Haydar Ocak (Üyeler). **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 65.

özellikle durmuştur. Gabriel, bu sanatı Orta Asya'nın sanatına bağlayacak güçlü modeller göstermiştir.¹⁰²⁸

Ankara Halkevi Tarih ve Sergi Şubesi, 1936 yılında bu konferanslardan ayrı olarak anma törenleri hazırlamıştır. 9 Nisan 1936'da 348'inci yıl dönümü münasebetiyle büyük ve dahi Türk Mimarı Koca Sinan için kendisine layık bir anma töreni hazırlamış olması buna iyi bir örnektir. Bu münasebetle değerli mimarlarımızdan Mimar Necmettin Emre, Mimar Sinan'ın hayatı ve eserleri hakkında görsel olarak yansıtılmalı bir konferans vermiştir.¹⁰²⁹

Şube, bu yıl içinde neşriyat işine de oldukça önem vermiştir. Şube üyelerinden Kültür Bakanlığı Müzeler Müdürü Hamit Z. Koşay 'ın yazdığı "Arşiv Nedir?" adlı eserle yine üyelerden Kültür Bakanlığı Arkeoloğu Remzi Oğuz Arık'ın yazdığı "Türkiye'de 1935 Yılında Arkeolojik Çalışmalar" adlı eseri bu mesainin bir ürünüdür.¹⁰³⁰ Bu eserler incelendiği zaman, "Arşiv Nedir?" adlı eser, arşiv binaları, mütalaa salonu, ihtisas kütüphanesi, müze ve teşhir yeri, tamir laboratuvarı, mücellithane, matbaa, fotoğrafhane, arşivci yetiştirme, devlet arşivi hangi bakanlığa bağlanmalıdır, milli arşiv, bölüm arşivi, komunal arşiv, Macaristan'da başlıklı izahat şeklinde arşiv anlatılmaktadır. "1935 Yılındaki Arkeoloji İşleri" adlı eser ise üç bölüme ayrılmış olup birinci bölümde Türkiye'de bu yıl yabancıların yaptığı hafriyat, ikinci bölümde Türkiye'de bu yıl Türklerin yaptığı hafriyat ve üçüncü bölümde Türkiye'de bu yıl yapılan arkeoloji gezileri hakkında bilgiler verilmektedir.¹⁰³¹

Müze ve Sergi Şubesi'nin 1937 yılındaki faaliyetlerine baktığımız zaman kazı, sergi, konferans ve neşriyat işlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çerçevede şube, Türk Tarih Kurumu ile işbirliği yapmak suretiyle Ankara'da kazı işlerine iştirak etmiştir. Bu bağlamda Ankara'nın Gölbaşı bölgesine bağlı Karaoğlan köyü civarındaki höyükte önemli bir kazıya başlamıştır.¹⁰³² Anadolu'nun merkezinin eski tarihini aydınlatması bakımından büyük bir öneme sahip olan bu kazıya diğer yıllarda da devam edilecektir. Vatandaşlar ve öğrenciler arasında tarihi abidelere karşı sevgi ve saygı uyandırmak

---

¹⁰²⁸ "Prof. Gabriel'in İlk Konferansı", *Ulus*, No: 5323, 24 Mayıs 1936, s. 2.

¹⁰²⁹ "Büyük Dahi Koca Sinan Dün Ankara'nın Kalbinde Yaşadı", *Ulus*, No: 5279, 10 Nisan 1936, s. 1-5.

¹⁰³⁰ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1936-1937)**, s. 61-62.

¹⁰³¹ Avni Candar, **Bibliyografya Halkevi Neşriyatı**, Ulus Basımevi, Ankara, 1939, s. 8.

¹⁰³² **490.01/763.82.01**, s. 73.

maksadıyla hazırlanması düşünölen ve 80-100 parçadan oluşın bu seyyar serginin hazırlıkları bu yıl tamamlanmak üzere. Bunun yanında Mart ve Nisan aylarında Türk ve yabancı bilim insanlarına tarihi ve kültürel gelişmeler hakkında 10 konferans verdirilmiştir.¹⁰³³ Diğer yıl için 10-15 konferanstan oluşın bir seri hazırlıklarına başlanmıştır. Bunun yanında şube, bu yıl üç önemli eser hazırlamıştır. Bu üç eser şunlardır: “Truva hafriyatının eski ve yeni tarihçesi ve arkeolojik neticeleri”, “Türkiye’de 1936 yılında yapılan arkeolojik faaliyetler” ve “Arkeolojide kullanılan 3000 kelimeye yakın terimlerin Türkçe karşılıklarını ve açıklamalarını içeren arkeoloji lügati.”¹⁰³⁴

Ankara Halkevi Müze ve Sergi Şubesi’nin, 1938 yılı sistematik faaliyetleri üç noktada toplanabilir: Mimar Sinan günü ve sergisi, konferanslar, Neşriyat.

- 1- **Mimar Sinan Günü ve Sergisi:** Büyük Türk mimarı Koca Sinan’ın 350. ölüm yıldönümü münasebetiyle 9 Nisan 1938’de hazırlanan Sinan töreni bir program çerçevesinde ve binlerce aydının katılımı ile kutlanmıştır. Törende en son araştırmalara göre Mimar Sinan’ın Türk sanatındaki yüksek mevkii ve hayat hikayesi hakkında iki konferans verilmiştir. Konferanslardan sonra Trakya’daki Mimar Sinan eserlerini gösteren ve Trakya Genel Müfettişliği tarafından Halkevine gönderilen bir film gösterilmiştir. Ayrıca eserlerinden oluşın bir albüm ve bazı kartpostallar dağıtılmıştır. Bu münasebetle Halkevinin alt kat koridorlarında en güzel eserlerinden oluşın bir sergi de tertip edilmiştir.
- 2- **Konferanslar:** Şube, geçen yıl başlanın arkeolojik konferanslar serisi bu yıl da oldukça rağbet görmüştür. Ankara gençliğinin ve aydınların düzenli olarak devam ettirdiği bu konferanslar bir toplantı mahiyetini almıştır. Memleketin belli başlı ilim otoritelerine verdirilen bu konferanslar şunlardır:¹⁰³⁵

---

¹⁰³³ Doç. Dr. Fekete Lajos tarafından verilen “Arşivin Ön Vazifeleri” başlıklı konferans bunlardan bir tanesidir. Bu konferansta, arşivin tarihinden, Fransız İhtilali sonrasındaki gelişimi ve değişiminden, mahiyeti ve vazifesinden, kitaplarından ve tasnifinden bahsedilmektedir. Aynı zamanda Türk ve yabancı arşivleri hakkında kısa, fakat temel bilgileri içermektedir. **Ankara Halkevi’nde 28.4.1937 tarihinde Budapeşte Üniversitesi Türk Tarihi Privat Doçentlerinden Arşivist Dr. Fekete Lajos Tarafından Verilen Konferans I**, Başbakanlık Matbaası, Ankara, 1937, s. 1-15.

¹⁰³⁴ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1937-1938)**, s. 67.

¹⁰³⁵ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 45.

Tablo 3.6. Ankara Halkevi Müze ve Sergi Şubesi 1938 Yılı Konferansları:

Tarih	Saat	Konferansın Konusu	Konferansı Veren
12.3.1938	17.30	Trakyalıların cenaze adetleri ve Lüleburgaz Hafriyatı	Arkeolog Doç. Dr. Arif Müfit Mansel, İstanbul Müzeleri Genel Müdür Yardımcısı ve Türk Tarih Kurumu Trakya Bölgesi Hafriyat Müdürü
19.3.1938	17.30	Eski Anadolu Harabeleri	Prof. Dr. Von Der Osten
26.3.1938	18.00	Alacahöyük Hafriyatı ve Elde Edilen Neticeler	Dr. Hamit Koşan
02.4.1938	17.30	Tarihten Önceki Zamanlar (Prehistorya) Bilgisi Nasıl Doğdu?	Şevket Aziz Kansu, Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi Antropoloji Profesörü
07.5.1938	17.30	Eski ve Yeni Çağlarda Akdeniz Havzasında Doğum; Dini Bakımdan Önemi ve Vesaiti	Arkeoloji Ordinaryüs Prof. Dr. Bossert, İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü Müdürü
14.5.1938	17.30	Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Konumu	Prof. Dr. Louis, Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi

- 3- **Neşriyat:** Müze ve Sergi Şubesi, bu yıl dört eseri yayınlanması için çıkarmış olup, bu eserler şunlardır: Remzi Oğuz Arık: “Türkiye’de 1936 Yılında Yapılan Arkeoloji Faaliyetleri. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu: “Prehistorya Araştırmaları ve Metotları”. Prof. Dr. Bossert: “Eski ve Yeni Çağlarda Akdeniz Havzasında Doğum; Dini Bakımdan Önemi ve Vasıtaları” ve Prof. Dr. Raşoni: “Macar Arkeolojisinde Hunlar, Avarlar, Macarlar”.¹⁰³⁶

1939 yılında Ankara Halkevi civarında belediye tarafından asfalt döşenirken klasik devre ait bina taşlarının çıktığı görülmüştür. Bunun üzerine Müze ve Sergi Şubesi, Milli Eğitim Bakanlığı Müzeler Dairesi'nin de yardımı ile bu alanda arkeolojik küçük bir sondaj yapmıştır. Çıkan eserleri Ankara Arkeoloji Müzesi'ne teslim etmiştir. Ayrıca tarihi eserlerin diyapozitiflerinden oluşan zengin bir koleksiyon meydana getirmiştir. Yine tarihi eserlerin büyültülmesi suretiyle oluşturulan ayrı bir koleksiyon içinde yüzlerce fotoğraf toplamıştır.¹⁰³⁷ Bu bağlamda Şube, faaliyetlerini memleketin eski eserlerini tanıtmaya yoğunlaştırmıştır. Tarihi eserlerin kıymetini ve niteliğini halka göstermek suretiyle de bunları sevdirmeye ve korumaya teşvik etmiştir.

Geçen yıl Türk kültür hayatına dört eser hediye eden şube, 1939 yılında Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Profesörlerinden Georg Rohde'nin 24 Nisan 1937'de

¹⁰³⁶ **Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde...(1938-1939)**, s. 46.

¹⁰³⁷ Bu yıl şubenin faaliyetlerini yürüten üyeleri şu isimlerden oluşmaktadır: Uluğ İğdemir (Başkan), Remzi Oğuz Arık ve Nuri Gökçe (Üyeler). **Ankara Halkevi'ne 1939 Yılı İçinde...(1939)**, s. 59.

Ankara Halkevi'nde verdimiş olduğu konferanstaki konuşmalarını basılmak üzere matbaaya vermiştir. Bu eser ertesini yıl 1940'da basılmıştır. Bu eser, "Büyük Ana=Magna Mater" adını taşımaktadır. Eserde M.Ö. 189 yılında, Suriye hükümdarı III. Antiochos'un Sipylos'ta Magnesia civarında mağlup edilmesi anlatılıyor. Sonrasında bir Roma ordusunun, Galatları Antiochos'a yardım ettiklerinden dolayı cezalandırmak için, ilk defa olarak Orta Anadolu toprağına ayak bastıkları ve böylelikle karşılaştıkları ilah, dininin Roma'ya nakli ve bu dinin ne manaya geldiğı sorularının cevaplandırılması söz konusudur.¹⁰³⁸ Dolayısıyla eser, Eski Anadolu'nun din tarihi ile ilgilidir.

Müze ve Sergi Şubesi, 1940 yılında¹⁰³⁹ faaliyetlerine "Tarih ve Müze Şubesi" adı altında devam etmiştir. Bu yıl tarihi eserleri halka tanıtmak ve bunların medeniyet ve Türk tarihi için önemini anlatmak görevini üzerine almıştır. Bu çerçevede "Yurdumuzun eski eserlerini koruyalım!" başlığı altında 3 propaganda levhası hazırlatmıştır. Bu levhalar, Milli Eğitim Matbaası'nda bastırılmış ve okullara, müzelere, Halkevlerine ve Halkodalarına dağıtılmıştır. Bu levhalardan birincisi, tarih öncesinden Yunan ve Roma çağına kadar olan eserlerden karakteristik parçaları içerir ve bunlar hakkında kısa bilgi verir. İkinci levha, Selçuklu ve Osmanlı dönemi mimari eserlerini ve arşiv vesikalarından bir örneğı gösterir. Üçüncü levha, memlekette en eski devirlerden bugüne kadar tedavül etmiş paralardan örnekler verir.

Bunlardan ayrı olarak şube 1940 yılında tarihi eserlerin fotoğraf ve planlarını sistematik bir tarzda toplamaya devam etmiş ve Ankara'nın arkeolojik bir haritasını hazırlamaya başlamıştır. Bu harita bittikten sonra vilayet dahilindeki Ören, Hüyük ve diğer mimari eserlerin sicillerini yapmaya başlayacak olan şube, aynı zamanda genç tarihçilere önemli bir rehber olacak olan Halil Ethem'in "Kitabeler Nasıl Kayıt ve Zaptolunmalıdır?" adlı küçük boy eserini basıp dağıtmaya başlamıştır.¹⁰⁴⁰

Ankara Halkevi Tarih ve Müze Şubesi, son yıllarda folklorla karşı gösterilen önemden ve ilgiden dolayı etnoloji ve folklor çalışmalarına yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalar

---

¹⁰³⁸ Rohde Georg, **Büyük Ana Magna Mater**, Ankara Halkevi Neşriyatı, No: 23, Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası, İstanbul, 1940, s. 1-20.

¹⁰³⁹ Şubenin 1940 yılı faaliyetlerini yürüten komite üyeleri şu kişilerden oluşmuştur: Uluğ İğdemir (Başkan), Remzi Oğuz Arık ve Hamit Z. Koşay (Üyeler). **Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...(1941)**, s. 46.

¹⁰⁴⁰ **Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde...(1941)**, s. 45-46.

hakkında bilinmesi gereken temel meseleleri aydınlatmak amacıyla bu alanda çalışan uzman kadro tarafından verilmek üzere 12 konferans düzenlemiştir. 1942 yılında “Etnoloji ve folklor konusu üzerinde” adı altında hazırlanmış olan bu yeni seri konferansın programı ise şu şekildeydi:

- 1- Etnolojik bilgiler ve memleketimiz: Şevket A. Kansu (21.4.1942, saat 18.00),
- 2- Türk Kavimleri: Hamit Zübeyr Koşay (25.4.1942, saat 15.00),
- 3- Davar Yüzü Merasimi: Ahmet Kutsi Tecer (28.4.1942, saat 18.00),
- 4- Anadolu’da Bahar Gelenekleri: Kemal Güngör (4.5.1942, saat 18.00),
- 5- Kadınlar Arasında Halk Oyunları: Mediha Berkes (7.5.1942, saat 18.00),
- 6- Türk Halk Müziği: Adnan Saygın (11.5.1942, saat 18.00),
- 7- Türk Halk Oyunları: Halil Bedi Yönetken 14.5.1942, saat 18.00),
- 8- Folklor: Pertev Boratav (18.5.1942, saat 18.00),
- 9- Türk Atasözleri ve Manileri: Kemal Güngör (21.5.1942, saat 18.00),
- 10- Masal: Naki Tezel (25.5.1942, saat 18.00),
- 11- Halk Hikayeleri: P. N. Boratav (25.5.1942, saat 18.00),
- 12- Halk Türküleri: M. Tuğrul (1.6.1942, saat 18.00).¹⁰⁴¹

12 serilik bu konferans konuları bakımından değerlendirildiği zaman, birbiriyle çok yakından ilgili olduklarını görülür. Ankara Halkevi milli tarih, Türk milli kültürü ve folkloru ile ilgili olarak bu şekilde düzenlemiş olduğu konferanslarla bu alanlarda üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirmeye çalışmıştır.

Ankara Halkevi Başkanı Ferit Celal Güven’in parti teşkilatına yazmış olduğu yazıdan, İngiltere Sefareti Matbuat Ataşeliği’nin İstanbul’da açılmış olan ve İngiltere’nin harp mücadelesini ve muharebe cephelerini gösteren fotoğraflardan oluşan bir sergiyi Ankara Halkevi’nde açmak için ricada buldukları anlaşılmaktadır.¹⁰⁴² Rıcanın kabul edilmesi üzerine 10 Ocak 1944’te açılan “İngiliz Harp Gayretleri Sergisi” açılmış ve iki hafta sürmüştür.

¹⁰⁴¹ “Ankara Halkevi’nin Hazırladığı Konferanslar”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 15, 1 Nisan 1942, s. 32. Ankara Halkevi, güzel sanatlar hakkında bunlardan ayrı olarak bu yıl 25 Şubat-29 Nisan tarihleri arasında verilecek olan (resim, mimari ve heykel örnekleri gösterilmekle birlikte plastik sanat ağırlıklı) 16 seri konferans hazırlamıştır. “Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Hakkında 16 Konferans Hazırladı”, *Ulus*, 14 Şubat 1942, s. 2.

¹⁰⁴² Ankara Halkevi Başkanı İcel Milletvekili Ferit Celal Güven tarafından CHP Genel Sekreterliği’ne 18 Aralık 1944 tarih ve 610 sayılı yazı, *BCA*, 490.01/735.08.01, s. 90.

1944 yılında İngiliz Binbaşı Sparrow'un, "Halkın Pasif Korunması" konusu üzerine Ankara Halkevi'nde bir konferans vermesi uygun görülmüştür.¹⁰⁴³ I. Dünya Savaşı'na kadar halkın, savaşın olumsuz etkilerine karşı korunması için devletlerin önemli bir girişimde bulunmadığı bilinmektedir. Bunun temel nedeni ise o zamana kadar savaşlarda kullanılan silahların cephe gerisine uzanacak nitelikte olmamasıdır. Bu tarihten sonra teknolojinin gelişmesi dolayısıyla devletler, "pasif korunma" adı altında halkın bu tür tehlikelerden korunmasını amaçlayan önlemler almışlardır. Sivil Savunma Teşkilatı bu gelişmenin bir sonucu olarak teşekkül etmiştir. Almanya'nın Polonya'yı işgali ile başlayan ve 1 Eylül 1939-2 Eylül 1945 yılları arasında yaşanan II. Dünya Savaşı, tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye'yi de olumsuz etkilemiştir. Böyle bir dönemde halkın pasif korunması adına Ankara Halkevi'nde düzenlenen bu gibi konferanslar oldukça anlamlı ve yerinde olmuştur.

Şube, dönemin büyük devletleri hakkında tarihi ve coğrafi bilgiler içeren konferanslar da vermiştir. Örneğin Reşit Anamur, Güney Amerika hakkında verilen konferanslardan dördüncüsünü 10 Ocak 1944 tarihinde Ankara Halkevi'nde vermiştir. R. Anamur, Venezüella, Kolombiya ve Ekvador'un coğrafi durumunu anlatmış ve bu memleketlerin üretim ekonomisi, ithalat ve ihracat hareketleri hakkında açıklamalar yapmıştır. Ayrıca nüfus hareketleri ve politik durumları üzerinde de durmuştur.¹⁰⁴⁴

Ankara Halkevi Tarih ve Müze Şubesi, eski ve yeni Türk sanatlarını halka tanıtmak amacıyla geçen yıllardan beri hazırlamakta olduğu sergilerin ikincisini 1945 yılında açmıştır. Son altı asırlık Türk kumaşlarını kronolojik bir sırayla halka sunan bu sergi, Tarih ve Müze Şubesi üyelerinden Uluğ İğdemir, Remzi Oğuz Arık, Mahmut Akok ve Hamit Zübeyr Koşay'ın da aralarında bulunduğu sekiz kişilik bir heyet tarafından hazırlanmıştır.¹⁰⁴⁵ Büyük savaş dolayısıyla kumaş koleksiyonları bulunan müzeler kapalı ve kumaşlar da koruma altında olmuştur. Bu yüzden bu sergi, Topkapı Sarayı Müzesi'nde kalmış olan bazı parçalar ve Halkevinin satın aldığı bazı kumaş ve kadifelerle meydana getirilmiştir. XV. yüzyıldan başlayarak XIX. yüzyıla kadar çeşitli cins kumaşları sırası ile içermektedir. Bir bölümü sadece çatma adı verilen döşemelik

¹⁰⁴³ **BCA, 490.01/735.08.01**, s. 92.

¹⁰⁴⁴ "Halkevinde Dün Verilen Konferans", *Ulus*, 11 Ocak 1944, s. 2.

¹⁰⁴⁵ Bu arada Türkiye'de ilk defa Türk kumaşlarına dair Nurettin Yaman tarafından hazırlanan eser, Ankara Halkevi tarafından bastırılmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Tahsin Öz'ün belgelere dayanarak üç cilt üzerine hazırladığı, Türkiye'de ve yabancı ülkelerde bulunan çeşitli kumaşları bir araya toplayan eserin birinci cildi basılmaktadır.

kumaşlara ayrılmıştır. Özellikle XV. yüzyıldan itibaren Türk kumaşının İtalya, Fransa, Almanya, İngiltere ve Polonya'ya gönderilmeye başlandığını burada hatırlatalım. Ayrıca Çaldıran Zaferi'nden (1514) sonra İran saraylarında Türk kumaşlarına rastlanması bunların yalnızca Batı'da değil Doğu'da da bir rağbet gördüğünü göstermektedir.¹⁰⁴⁶ Bu sergi, kumaşçılıkta Türk sanatının büyüklüğünü ve zevkini göstermektedir. Ayrıca Türkiye'de bu dönemde kurulmuş ve kurulmakta olan kumaş fabrikalarına ve imalathanelerine örnek ve onları teşvik edici bir mahiyete sahiptir.

Gerçekten de Halkevleri ve Halkodaları, kısa bir zamanda milli hayatta çok önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Uygun konular ele alınmak suretiyle düzenlenen sergiler, Halkevlerinin tarih, folklor, müze alanlarında olduğu gibi, güzel sanatlar alanındaki çalışmaların halka belirtilmesi ve bu alanlardaki meselelerin ortaya atılması fırsatını vermiştir. Ankara Halkevi'nde düzenlenen resim ve heykel, ulusal giyim, Türk el işlemleri ve Türk kumaşları gibi sergiler bu geleneği yansıtmaktadır. Örnek bir başarı olan bu sergiler, milli benliğimizi tanıma ve sevdirmeye noktasında son derece faydalı olmuştur.

Ankara Halkevi Tarih ve Müze Şubesi, eski Ankara evlerini birer birer broşür halinde yayınlama gibi önemli bir işi üstlenmiştir. Erzurum Mahallesi'nde Yusuf Oğraş'ın evini inceleyen Şube Başkanı Uluğ İğdemir, birinci broşürün önsözünde önemli bir meseleye değinir. Sayıları gittikçe azalan ve Türk sivil mimarisinde özel bir yeri bulunan eski Ankara evleri hakkında son 20-25 yıl içinde bazı yazılar yazılmışsa da, bu evleri bütün ayrıntılarıyla tanıtan ilmi bir eserin olmadığını vurgular. İğdemir, zamanla bu evlerin ortadan kalktığını veya değişikliğe uğradığını söyledikten sonra, 15-20 yıl sonra incelenecek bir binanın kalmayacağını özellikle vurguluyor. M.E.B. Müzeler Genel Müdürlüğü'nün birkaç binayı satın alarak onarma ve koruma tedbirleri aldığını sözlerine ekliyor. Devamında sayıları 10'u geçmeyen evlerin korunması ve tanıtılması çalışmalarına maddi imkanlar elverdiğince devam edileceğini, böylelikle az zamanda yüzlerce plan, kesit ve detay resimlerinden oluşan bir "Eski Ankara Evleri" koleksiyonu meydana geleceğini müjdeliyor.¹⁰⁴⁷ Bu eser, hem sanatseverler

---

¹⁰⁴⁶ Nurettin Yatman, **Türk Kumaşları Sergisi**, CHP Ankara Halkevi Tarih ve Müze Şubesi, Maarif Matbaası, Ankara, 1945, s. 1-11.

¹⁰⁴⁷ Mahmut Akok ve Ahmet Gökoğlu, **Eski Ankara Evleri**, Ankara Halkevi Tarih ve Müze Şubesi Yayını, No: 1, Ankara, 1946.

açısından ilgi çekici olmuş hem de modern Türk evleri yapacaklara da ilham kaynağı olmuştur.¹⁰⁴⁸

1947’de CHP Bürosu tarafından Ankara Halkevi’nde açılan “Türk Camcılığı Sergisi” milli değerleri korumak ve sevdirmek adına atılmış olan önemli adımlardan birisidir. Sergi salonunun ortasında sebil şeklinde 24 vitrin vardır. Sergide Paşabahçe cam ve şişe fabrikası ürünlerine ayrılan kısımdan anlaşılacağı üzere fabrika her türlü şişeden başka çay fincanı, su bardağı, sürahi ve su kabı, vazo, sigara tablası, tuzluk, şekerlik, lamba şişesi, kavanoz, kimya aletleri gibi yüzlerce çeşit eşya yapmaktadır. Sergide bulunan eşyanın esasını Ankara Halkevi’nin cam eşya koleksiyonu teşkil etmiştir. Salonun güney cephesinde Topkapı Sarayı Müzesi’nden getirilen ve İstanbul’da Çinili Köşk’e ait ve XVIII. yüzyılda yapılmış olan bir alçı pencere teşhir edilmiştir. Bunlardan başka Ankara Etnografya Müzesi’nden 9 parça ve Bayan Tezer Taşkiran’dan birkaç parça eşya alınmıştır.¹⁰⁴⁹ Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Tahsin Öz tarafından Türk Camcılığı Sergisi için çeşitli ticarethanelerden satın alınan cam eşyalar, Ankara Halkevi’ne hediye edilmiş ve sergi bitiminde teslim alınmıştır.¹⁰⁵⁰

Sergi salonunda kabartma olarak yazılı olan şu cümleler, Türklerin Orta Asya’da ve Anadolu’da camcılık alanında şerefli, milli ve övünülmeye değer bir tarihi olduğunu göstermektedir: “*Türkler en eski devirlerden beri cam yapmışlar ve kullanmışlardır. Türkler dünyaya cam eşyanın en güzel örneklerini vermişlerdir. Türk camcılığı yüzde yüz milli bir sanattır. Cam sanayimiz yurdun kumunu, kalkerini ve kömürünü Türk işçisi eli ile değerlendirmektedir.*”¹⁰⁵¹

1949 yılına gelindiğinde Ankara Halkevi farklı yeniliklere yönelmiştir. Ankara Halkevi, Ankara’da bulunan ve sayıları 200’e yaklaşan Amerikan kadınları ile temasa girip, memleketimizin arkeoloji, folklor, kültür ve sanat hizmetleri ile inkılap hareketlerini tanıtıcı konferanslar ve konserler verme kararını almıştır. Bu hizmetin yapılmasında Ulus Gazetesi yazarlarından olan Avukat Nermin Abadan Hanımın

---

¹⁰⁴⁸ Sami Nabi Özerdim, “Eski Ankara Evleri”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Mart 1947, s. 41. Eski Ankara Evleri serisinin birinci kitabı için baskı hesapları yapılmış ve eserin aşağı yukarı 1.000 liraya çıkacağı anlaşılmış olduğundan, bu fiyatla bastırılması 18 Mart 1946 gün ve 7 sayılı oturumda uygun görülmüştür. **BCA, 490.01/799.181.01**, s. 3.

¹⁰⁴⁹ Halim Baki Kunter, “Türk Camcılığı Sergisi”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Mart 1947, s. 34-35.

¹⁰⁵⁰ **BCA, 490.01/735.09.01**, s. 63.

¹⁰⁵¹ **Ankara Halkevi’nde Türk Camcılığı Sergisi**, Ankara Halkevi, 23 Şubat-23 Mart 1947, s. 1-21.

büyük etkisi olmuş ve ilk toplantı 7 Aralık 1949'da gerçekleşmiştir.¹⁰⁵² Böylelikle Ankara Halkevi Türk Kültürünün yabancılara tanıtılmasında da öncü olmuştur.

---

¹⁰⁵² **BCA, 490.01/1016.918.02, s. 1-4.**

SONUÇ

Türk milleti Milli Mücadele’de idari ve askeri konularda kendisi karar vermiş, başka bir devlete veya millete danışmamıştır. Milli Mücadele sonrasında Atatürk önderliğinde Anadolu’da “Türk Milli Devleti” kurulmuştur. 1923’te hükümet şekli, demokrasinin en gelişmiş şekli olan ve temeli seçime dayanan Cumhuriyet olarak belirlenmiştir. Böylece devlet idaresinde milli irade ve milli egemenlik anlayışı benimsenmiş, Türkiye modern bir devlet toplum düzenine geçmiştir.

Bundan sonra Atatürk’ün birbiri ardına gerçekleştireceği inkılap hareketleri, “Halkçılık” ve Cumhuriyetçilik” anlayışına dayalı bu yeni ve modern Türk Milli Devleti’ni korumak ve yüceltmek eylemidir. Aynı zamanda devlete ait olan millet anlayışını, millete ait olan devlet anlayışına çevirmek işidir. Ancak yüzyıllar boyunca fermanlarla yönetilen ve özellikle eğitim başta olmak üzere her alanda geri kalmış bir toplumu, çağdaş ve medeni bir toplum haline getirmek işi kolay olmayacaktı. Toplumun yapısal olarak değişimini sağlamak için en başta vatandaş bilinciyle donatılacak olan insanların zihniyetlerini, hayata bakış açılarını değiştirmek gerekiyordu. Bu ise ancak eğitim ile mümkündü.

Milli Mücadele devam ederken Atatürk’ün yönlendirmeleriyle Ankara’da toplanan Türk Maarif Kongresi, Türkiye’de eğitim ve öğretimin birleştirilmesi, dolayısıyla eğitim anlayışının milli ve laik bir yapıya kavuşturulmasına giden yolda çok önemli bir adım olmuştur. 3 Mart 1924’te Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun kabul edilmesiyle eğitimde çağdaş ve laik bir sisteme geçilmiştir. 3 Mart 1924 tarihi, yalnızca Tevhid-i Tedrisat kanununun kabul edildiği bir tarih değildir. Aynı zamanda Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti, Erkan-ı Harbiye Vekâleti ve Halifeliğin kaldırıldığı tarihtir. Bu bakımdan bu tarih, Türkiye Cumhuriyeti’nin laikleşmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Yeni Türk devletini Osmanlı Devleti’nden ayıran bu önemli gelişme, laik ve milli anlayışın benimsendiğidir.

Yüzyıllar boyunca İslam'a dayandırılan eski sistemin koruyuculuğuna inanan halk, yeni Cumhuriyet sistemini ve Atatürk ilkelerini nasıl benimseyecekti?

Atatürk ilke ve inkılaplarının benimsenmesi sürecinde Türk toplumunun içinde bulunduğu ruhsal durum ve psikolojisi çok önemli bir yere sahip olmuştur. Atatürk'ün de üzerinde önemle durduğu husus, yapılacak inkılapların psikolojisini hazırlamaktı. Devletin halktan kopuk olduğunu gören Atatürk, sosyal değerler sisteminde kalıcı değişiklikleri sağlayabilmek için öncelikle halk ile yakından temasa geçmiştir. İşte bu ortaklık dolayısıyla Türk İnkılabı orijinaldir, millidir, özeldir. Bir inşa süreci olarak değerlendirdiğimiz bu süreçte değişim hedefine ulaşmak, ancak halkın eksikliklerini, istek ve arzularını tespit; toplumun karakterine uygun kurum ve kuruluşlar aracılığıyla bilgilendirmekle sağlanabilirdi.

19 Şubat 1932'de ilk olarak 14 il merkezinde açılan ve 1950'de sayıları 478'e ulaşan Halkevlerinin esas amacı, milleti şuurlu ve birbirini anlayan, seven, ideale bağlı bir halk kitlesi halinde teşkilatlandırmak olmuştur. Türk İnkılabı'nın devamı niteliğinde olan Halkevleri, halk terbiyesi, milli birlik ve milli bütünleşmişlik değerlerinin az zamanda sağlanabilmesi için kurulmuştur. Bu amaçlara ulaşabilmek için gerekli olan tüm disiplinler arasında uyum sağlamayı metot olarak görmüştür. Bu bakımdan insani ilişkilere ve birey olmaya değer veren Halkevleri, her insanı yeteneklerine göre değerlendirmek amacıyla "Dil, Edebiyat, Tarih, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphanecilik ve Neşriyat, Köycülük, Tarih ve Müze" olarak 9 şube halinde kurulmuştur.

Ankara Halkevi, 19 Şubat 1932'de İstanbul, İzmir, Konya, Bursa, Malatya, Samsun, Afyon, Denizli, Aydın, Bolu, Çanakkale, Diyarbakır ve Eskişehir'de kurulan ilk Halkevlerinin başında (1935 nüfus sayımına göre Ankara, 538.669 il nüfusu ile Türkiye'de en yüksek nüfusa sahip olan İstanbul, İzmir ve Konya'dan sonra) gelmiştir. Bütün şubeleri ile birlikte Halkevleri talimatnamesine ve kurulma amaçlarına göre çalışan Ankara Halkevi, Ankara'da bilinçli paydaşların oluşmasında ve Ankara'nın sosyal ve kültürel gelişiminde çok büyük bir paya sahip olmuştur.

Ankara Halkevi, Halkevlerinin merkezi değildi. Nitekim Halkevlerinin genel bir merkezi yoktu. Her halkevi bulunduğu şehir kasaba veya köyün Halkevi idi. Ancak Ankara Halkevi, doğrudan doğruya CHP ile yazışması ve Başkentte bulunması

dolayısıyla bir merkez algısı yaratmıştır. Böylelikle Türkiye'nin tüm bölgelerine yayılacak olan Halkevlerine rehber olmuştur. Bu bakımdan Ankara Halkevi, diğer bütün Halkevlerinden ayrı bir öneme sahip olmuştur.

Ankara Halkevi, günümüz Türk tiyatrosunun, sanat yaşamı ve anlayışının ilk merkezliğini yapmıştır. Nitekim ilk tiyatro ve opera Ankara Halkevi'nde oynanmıştır. Güzel sanatlar, tarih, milli kültür ve folklor üzerinde açmış olduğu sergileri ile halkın kaynaşmasında ve sanat duygularının gelişmesinde başlıca rol oynamıştır. Düzenlemiş olduğu edebiyat, tarih, spor vb. müsabakalar ve bunlardan derece alanlara vermiş olduğu mükâfatlarla da yetenekli gençlerin tanıtılmasını sağlamış ve onları bu manada teşvik etmiştir. Bunun yanında kütüphanesi, konferansları, milli oyunları ve türküleri, bilgilendirme ve yönlendirme içeren konuşmaları ve kongreleri ile her zaman öncü ve örnek bir Halkevi olmuştur.

Konferans ve konuşmalardan başka tören ve yayım işlerinden en iyi neticeleri alan Ankara Halkevi olmuştur. Milli bayram ve törenleri tertiplemek, Türk büyüklerini anmak gibi birlik ve beraberlik adına büyük toplantılarda konuşmalara yer vermiştir. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 23 Nisan Milli Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Dil Bayramı, Lozan günleri, gibi çeşitli vesilelerle yapılan toplantılar çok anlamlı olmuştur.

Ankara Halkevi'nin ve şubelerinin çıkarmış olduğu kitap ve broşürler, günümüzde yerel tarih araştırmacılarına büyük kolaylıklar sağlamakla birlikte milli kültürel değerlerimizin gelişiminde temel taşlardan olmuştur.

Ankara Halkevi, Türk halkının kültürel bakımdan kaynaşması ve bu anlamda zenginleşip bağımsızlığını güçlendirmesi için, milli bayramların kutlanmasının yanı sıra çok özel ve anlamlı günlerin milli bir bayram haline gelmesini sağlamak adına da büyük bir çaba sarf etmiştir. Örneğin 27 Aralık 1919'da Atatürk'ün Ankara'ya gelişi, her yıl düzenli olarak Ankara Halkevi'nde kutlanmıştır. Bu kutlamalarda Atatürk'ün kendisi ve başardığı büyük işler anılmış, o günlerin heyecanı yeniden yaşanmıştır. Devlet de bu türden tarihi hadiselerle resmi hüviyet kazandırmak için üzerine düşen sorumluluğu taşımıştır. Ankara Halkevi'nin bütçe sarfiyatlarında milli bayramlara ayrılan tahsisatlar, devlet ileri gelenlerinin bu günlerde göstermiş oldukları ilgi, alaka ve özveri bunu açıkça göstermektedir.

Ankara Halkevi'nin bütün bu çalışmaları, devlet ileri gelenlerinin yanında, Ankara'da bulunan resmi ve özel dairelerde çalışan memurlar ve özellikle de Ankara halkı tarafından fedâkarlıkla desteklenmiştir. Ankara Halkevi'nin her bir şubesi ayrı ayrı teşkilatlanmış, fakat ortak bir paydada buluşmak ve yardımlaşmak özveriyle hareket etmiştir. Ayrıca çalışmaların yürütülmesinde Ankara'da bulunan TDK, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Türk Hava Kurumu gibi resmi kurumlarla da iş birliği içerisinde hareket edilmesinin büyük yararı olmuştur. Ankara Halkevi bu kurumların bir şubesiymiş gibi çalışmalar yapmıştır. Örneğin Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi, TDK'nın dil tetkik ve çalışmalarına katılmış ve Ankara'nın birçok köyünde yerel folklor araştırmaları yapmıştır. Kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan mani, türkü ve oyunların derlemesini ilmi bir eser halinde neşretmiştir. Bu suretle Ankara Halkevi, Türk tarihinin sayfalarını aydınlatan vesikaları bulmaya çalışmıştır. Anadolu'nun bağrından kopup gelen gerçek değerlerin ortaya çıkmasına ve yaşamasına hizmet etmiştir.

Ankara Halkevi'nin faaliyetleri, esas itibariyle 1932-40 yılları arasında yoğunluk göstermiştir. 1939-45 yılları arasında yaşanan II. Dünya Savaşı, tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye'yi de iktisadi anlamda olumsuz etkilemiştir. Bu durum tüm Halkevlerini olduğu gibi Ankara Halkevi'ni de büyük oranda etkilemiştir. Bunun yanında esas olarak Türkiye'de 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Halkevlerinin ve Halkodalarının durumu iktidar ve muhalefet arasında uzun süren tartışmalara sebep olmuştur. Neticede Ankara Halkevi ile birlikte bütün Halkevleri, 8 Ağustos 1951 tarih ve 5830 sayılı kanunla kapatılmıştır. Halkevleri, Türk milli kültürünün canlanması ve yaşaması adına çok önemli faaliyetleri yerine getirmiştir. Halkevleri 19 yıllık hayatında Türk toplumunun her alanda kendisini modern bir şekilde yapılandırmasında temel taşlardan birisi olmuştur. Fakat Demokrat Parti iktidarı bu yeni yapılanmaya izin vermemiştir. CHP ise bu kuruluşları ayakta tutmak için yeterli çabayı gösterememiştir. Dolayısıyla Halkevleri kendisini bir şekilde yenileyemediği için zamanını doldurmuştur.

KAYNAKÇA

ARŞİV VESİKALARI

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 030.01/11.63.04.
BCA, 030.01/11.64.10.
BCA, 030.10/117.817.01.
BCA, 030.10/117.817.20.
BCA, 030.10/12.72.18.
BCA, 030.18/269.54.02.
BCA, 030.18/27.81.08.
BCA, 030.18/276.01.08.
BCA, 030.18/344.94.02.
BCA, 490.01/02.09.01.
BCA, 490.01/02.09.01.
BCA, 490.01/02.09.08.
BCA, 490.01/02.09.09.
BCA, 490.01/03.11.08.
BCA, 490.01/03.12.03.
BCA, 490.01/03.14.02.
BCA, 490.01/03.14.06.
BCA, 490.01/03.15.46.
BCA, 490.01/04.04.16.
BCA, 490.01/04.16.09.
BCA, 490.01/04.16.16.
BCA, 490.01/04.18.02.
BCA, 490.01/04.19.19.
BCA, 490.01/05.25.03.
BCA, 490.01/1007.886.02.
BCA, 490.01/1016.918.02.
BCA, 490.01/1063.1082.01.
BCA, 490.01/11.64.10.
BCA, 490.01/1120.86.01.
BCA, 490.01/1199.203.01.
BCA, 490.01/1199.205.01.
BCA, 490.01/1238.122.01.
BCA, 490.01/1290.284.01.
BCA, 490.01/1464.04.02.
BCA, 490.01/1464.04.03.

BCA, 490.01/1464.04.03.
BCA, 490.01/1464.04.04.
BCA, 490.01/1464.04.06.
BCA, 490.01/1464.04.07.
BCA, 490.01/1464.04.09.
BCA, 490.01/1470.09.01.
BCA, 490.01/1573.403.01.
BCA, 490.01/1613.08.
BCA, 490.01/1653.751.02.
BCA, 490.01/382.1613.06.
BCA, 490.01/382.1616.04.
BCA, 490.01/382/1617/02.
BCA, 490.01/383.1619.05.
BCA, 490.01/386.1634.04.
BCA, 490.01/398.1689.02.
BCA, 490.01/734.04.01.
BCA, 490.01/734.06.02.
BCA, 490.01/735.07.01.
BCA, 490.01/735.08.01.
BCA, 490.01/735.08.02.
BCA, 490.01/735.09.01.
BCA, 490.01/735.10.01.
BCA, 490.01/737.15.01.
BCA, 490.01/737.15.01.
BCA, 490.01/738.17.01.
BCA, 490.01/742.140.01.
BCA, 490.01/743.28.01.
BCA, 490.01/751.48.01.
BCA, 490.01/751.50.01.
BCA, 490.01/757.66.01.
BCA, 490.01/763.82.01.
BCA, 490.01/768.98.01.
BCA, 490.01/774.114.01.
BCA, 490.01/777.128.01.
BCA, 490.01/778.129.01.
BCA, 490.01/782.141.01.
BCA, 490.01/783.142.01.
BCA, 490.01/784.144.01.
BCA, 490.01/79.291.01.
BCA, 490.01/799.181.01.
BCA, 490.01/818.241.02.
BCA, 490.01/818.242.01.
BCA, 490.01/819.242.01.
BCA, 490.01/819.245.02.
BCA, 490.01/822.251.01.
BCA, 490.01/823.253.01.
BCA, 490.01/847.353.03.
BCA, 490.01/932.625.02.

BCA, 490.01/965.735.01.
BCA, 490.01/97.379.01.
BCA, 490.01/974.771.01.
BCA, 490.01/994.843.02.
BCA, 490/1653.751.02.

RESMİ YAYINLAR

103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı, “Halkevleri (1932-1935)”, CHP, Ankara, 1937.

16. Dil Bayramı Ankara Halkevi’nde Nasıl Kutlandı, Doğu Matbaası, Ankara, 1948.

1932 Senesi Zarfında Açılan Halkevlerinin 1932 Senesi Zarfındaki İctimai Yardım Faaliyetleri Hülasesi.

1944 Kitap Hülase Etme Müsabakası, Ankara Halkevi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi Yayınlarından, No: 26, Maarif Matbaası, Ankara, 1945.

1944-1945 Edebiyat Müsabakası II, Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Yayınları, No: 27, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1945.

Anakara Halkevi Ar Şubesi III. Resim Heykel Sergisi, Halkevleri Yıldönümü, Ankara, 20.2.1938.

Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 384.793 Yurttaşı Çatısı Altında Topladı (1936-1937), Ankara Halkevi, Ankara, 1937?

Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 408.673 Yurttaşı Çatısı Altında Topladı (1938-1939), Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1939?

Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 475.651 Yurttaşı Çatısı Altında Topladı (1937-1938), Ankara Halkevi, Ulus Basımevi, Ankara, 1938.

Ankara Halkevi Çoban Milli Gaye Piyesi (5 Safha), Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, İlk Temsili: 19 Şubat 1932.

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi Hususi Çalışma Talimatnamesi, Ulus Matbaası, Ankara, 1935.

Ankara Halkevi II Fotoğraf Müsabakası ve Geçen Yılki Fotoğraf Sergisi, Ankara, 1940.

Ankara Halkevi İctimai Yardım Mesai Raporu, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1934.

Ankara Halkevi İctimai Yardım Şubesi Hususi Talimatnamesi, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1932.

Ankara Halkevi Müze ve Sergi Şubesi, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1932.

Katalog, Ankara Halkevi Müze ve Sergiler Şubesi Neşriyatı, No: 4, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1934.

Ankara Halkevi, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1933.

Ankara Halkevi'nde 28.4.1937 tarihinde Budapeşte Üniversitesi Türk Tarihi Privat Doçentlerinden Arşivist Dr. Fekete Lajos Tarafından Verilen Konferans I, Başbakanlık Matbaası, Ankara, 1937.

Ankara Halkevi'nde Türk Camcılığı Sergisi, Ankara Halkevi, 23 Şubat-23 Mart 1947.

Ankara Halkevine 1939 yılı İçinde 542.940 Yurttaş Gelmiş, Evin Çalışmalarından Faydalanmış, Evin İşlerine Yardımcı Olmuştur, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1939.

Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde 635.501 Yurttaş Gelmiştir, Alaeddin Kral Basımevi, Ankara, 1941?

Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun Halkevlerinin XIII. Yıldönümü Töreninde Ankara Halkevi'nde Verdikleri Söylev, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1945.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Genel Kitaplıklar ve Müzeler İle Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları İstatistikleri, No: 273, 1944-1945, Biricik Matbaası, Ankara, 1947.

Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif (1928-35), Millet Mektepleri Faaliyeti İstatistiği, İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası, 1935.

Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif, Millet Mektepleri Faaliyeti İstatistiği 1928-34, Neşriyat no:51, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934.

CHF Halkevi Talimatnamesi, Yeni Mersin Matbaası, Mersin, 19 Şubat 1933.

CHF Halkevleri Talimatnamesi, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1932,

CHF Üçüncü Büyük Kongre Zabıtları (10-18 Mayıs 131), Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.

CHP 17. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ulusu Basımevi, Ankara, 1949.

CHP 18. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ulus Basımevi, Ankara, 1950.

CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1946.

CHP Ankara Halkevi Spor ve Beden Terbiyesi Çalışmaları Programı, Ankara, 1944.

- CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, Zerbamat Basımevi, Ankara, 1940.
- CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, Zerbamat Basımevi, Ankara, 1940.
- CHP Halkevleri Öğreneği**, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara, 1938.
- CHP Halkevleri ve Halkodaları 'nın 1942 Çalışmaları**, Ankara, 1942.
- CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942.**
- CHP Halkevleri ve Halkodalarının Yurt İçinde Dağılımları**, Doğu Matbaası, Ankara, 1945.
- CHP Halkodaları Talimatnamesi**, Ulus Basımevi, Ankara, 1939.
- CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, Ulus Basımevi, Ankara, 1948.
- Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin F. Teşkilatına Umumi Tebligatı, Mayıs 1931'den Birincikanun 1932 Nihayetine Kadar**, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Cilt: 1, 1933.
- Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım, Temmuz 1933'ten Birincikanun 1933 Sonuna Kadar**, Cilt: 3, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1934.
- Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım, 1 İkincikanun 1934'ten Haziran 1934 Sonuna Kadar**, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Cilt: 4, Ankara, 1934.
- Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı, 1 İkincikanun 1942'den 31 İlkânun 1943 Tarihine Kadar**, Alaeddin Kırıl Basımevi, Cilt: 20, Ankara, 1944.
- Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı, İkincikanun 1939'dan 30 Haziran 1939 Tarihine Kadar**, Zerbamat Basımevi, Cilt: 14, 1940.
- Halkevi Bir Yıl İçinde 300.000 Yurttışı Çatısı Altında Topladı (1935-1936)**, Ankara Halkevi, Ulus Basımevi, Ankara, 1936.
- Halkevinden Halka**, Ulus Basımevi, Ankara Halkevi, 29.10.1935.
- Halkevleri Hakkında CHP Genel İdare Kurulunun Açıklaması 26,XI,1951**, Ulus Basımevi, Ankara.
- Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hülusalari**, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, 1934.
- Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülusalari**, Ulus Basımevi, 1935.

Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hülasaları, Ulus Basımevi, 1936.

Halkevlerinin Doğuğu, Aılığuın İlk Haftası, Halkevleri Genel Merkezi Yayınları, 19 Şubat 1932.

Kuruluğularının Yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963), CHP İstanbul İl Gençlik Kolu Yayını, No: 4, İstanbul, 1963.

Milli Şefimiz İsmet İnönü'nün Üç Nutku, Ankara Halkevi Yayını, Maarif Matbaası, Ankara, 1945.

Sicilli Kavanini, Cilt: 14, Cihan Kütüphanesi, 1934.

Tarih Müderris ve Muallimleri İçtimai, Ankara Halkevi, 2-11 Temmuz 1932.

TBMM Tutanak Dergisi, On Sekizinci Birleğuim, VIII. Dönem, Cilt: 8, 17.XII.1947.

TBMM Tutanak Dergisi, On Yedinci Birleğuim, IX. Dönem, Cilt: 18, 12.XII.1952.

TBMM Tutanak Dergisi, Yirmi Üçüncü Birleğuim, VIII. Dönem, Cilt: 8, 26.XII.1947.

TBMM Tutanak Dergisi, Yüz Dokuzuncu Birleğuim, IX. Dönem, Cilt: 9, 6.VIII.1951.

TBMM Tutanak Dergisi, Yüz On Birinci Birleğuim, IX. Dönem, Cilt: 9, 8.VIII.1951.

TBMM Tutanak Dergisi, Yüz Onuncu Birleğuim, IX. Dönem, Cilt: 9, 7.VIII.1951.

TBMM Zabıt Ceridesi, Birinci İçtima, Devre: I, Cilt: 18, İçtima Senesi 3, 1.3.1338.

TBMM Zabıt Ceridesi, Birinci İnikat, Devre V, Cilt: 20, İçtima Senesi 3, 1.11.1937.

TBMM Zabıt Ceridesi, Birinci İnikat, Devre: III, Cilt: 5, 1.11.1928.

TBMM Zabıt Ceridesi, Birinci İnikat, Devre: V, Cilt: 27, İçtima Senesi 4, 1.11.1938.

TBMM Zabıt Ceridesi, Yetmiğu Sekizinci İnikat, Devre 4, Cilt: 23, İçtima Senesi: 3, 5.7.1934.

TBMM Zabıt Ceridesi, Yüz Onbirinci İçtima, Devre: II, Cilt: 6, İçtima Senesi: 1, 25.2.1924.

Türkiye Cumhuriyeti (Tarih IV), Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.

Türkiye Kızılay Derneği 73 Yıllık Hayatı (1877-1949), Ankara, 1950.

XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1947.

SÜRELİ YAYINLAR

A. Gazeteler

Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Hakkında 16 Konferans Hazırladı, *Ulus*, 14 Şubat 1942.

Ankara Halkevi İçtimai Yardım Balosu, *Ulus*, No: 4859, 4 Şubat 1935.

Ankara Halkevi'nde Dördüncü Amatör Fotoğraf Müsabakasının Neticesi, *Ulus*, 23 Ocak 1942.

Ankara Halkevi'nde Dün Güzel Bir Tören Yapıldı', *Ulus*, 20 Şubat 1939.

Ankara Halkevi'nde Dün Yapılan Büyük Kutlama Töreni, *Ulus*, No: 5594, 22 Şubat 1939.

Ankara Halkevi'nde Milli Oyunları Seyrederken, *Ulus*, 23 Şubat 1942.

Ankara Halkevi'nde Milli Şair M. Emin Yurdakul İçin Dün Bir İhtifal Yapıldı, *Ulus*, 23 Ocak 1944.

Ankara Halkevi'nin Açılma Merasimi, *Akşam*, No: 4800, 20 Şubat 1932.

Ankara Halkevinde Zanaat Günü, *Ulus*, No: 4919, 9 Nisan 1935.

Ankara Kayakçılığı İçin Bir Tetkik, *Ulus*, 23 Mart 1935.

Ankara'da Ekmek Fiyatları, *Ulus*, No: 5416, 25 Ağustos 1936.

Ankara'nın Bayramı, *Cumhuriyet*, No: 4535, 28 Aralık 1936.

Atatürk Bursalılar Gecesinde Yüksek Huzurlarıyla Şeref Verdiler, *Ulus*, No: 5624, 27 Mart 1937.

Atatürk Halkevindeki Çocuk Operetinin Temsiline Şeref Verdiler, *Ulus*, No: 5685, 27 Mayıs 1937.

B. Cevat Abbas Gürer'in Dünkü Konferansı, *Ulus*, No: 5670, 12 Mayıs 1937.

B. Şükrü Saraçoğlu'nun Halkevlerinin Yıl Dönünü Dolayısıyla Ankara Halkevi'ndeki Söylevi, *Ulus*, No: 5594, 22 Şubat 1937.

Başbakan B. Şükrü Saraçoğlu Önemli Bir Söylevle Halkevlerini Açtı, *Akşam*, No: 9467, 26 Şubat 1945.

Beden Terbiyesi Kanunu, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 3961, Kanun Karar No: 3530, 29.6.1938.

Bisikletle Türkiye'yi Devir, *Akşam*, No: 5619, 2 Haziran 1934.

Bu Sesi Koruyacaksın, *Akşam*, No: 4282, 12 Eylül 1930.

Bugün Halkevlerinin Beşinci Yılı Kutlanacak, *Cumhuriyet*, Sayı: 4231, 23 Şubat 1936.

Bugün Otuz Üç Yenisinin Katıldığı Yüz Otuz Altı Halkevinin Yıl Dönümünü Kutlayacağız, *Ulus*, No: 5235, 23 Şubat 1936.

Büyük Dahi Koca Sinan Dün Ankara'nın Kalbinde Yaşadı, *Ulus*, No: 5279, 10 Nisan 1936.

Büyük İdeal Yolunda", *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 3807, 19 Şubat 1932.

Büyük Resim Sergisi Dün Halkevinde Açıldı, *Ulus*, 3 Haziran 1938.

Büyük Şefin Gaziantep'lilere Yüksek İltifatları, *Akşam*, No: 6894, 26 Aralık 1937.

Celal Sahir için Dün Anakara Halkevi'nde Bir İhtifal Yapıldı, *Ulus*, No: 5157, 3 Aralık 1935.

Dil Bayramı Ankara Halkevi'nde Dün Çok Güzel Bir Bayramla Kutlandı, *Ulus*, No: 5090, 27 Eylül 1935.

Dil Bayramı Dolayısıyla İbrahim Necmi Dilmen'in Güzel Bir Konuşması, *Ulus*, 27 Eylül 1941.

Dil Bayramı Dün Gece Halkevinde Özden Bir Törenle Kutlandı, *Ulus*, 27 Eylül 1941.

Dil Bayramı Dün Kutlandı, *Ulus*, No: 5808, 27 Eylül 1937.

Dil Kurumunun Teşekkürleri, *Ulus*, 29 Eylül 1941.

Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Dün Açıldı, *Ulus*, No: 5192, 10 Ocak 1936.

Dördüncü Atatürk koşusu Dün Ankara'da Muvaffakiyetle Yapıldı, *Ulus*, 28 Aralık 1939.

Dördüncü Atatürk Koşusu Yarın Yapılacak, *Ulus*, 26 Aralık 1939.

Dün Akşamki Büyük Konser, *Ulus*, No: 4928, 19 Nisan 1935.

Dün Ankara'da Toprak Bayramı Kutlandı, *Ulus*, 23 Mart 1935.

Dünkü Zelzelede 10 Köyde 200 Köylü Öldü, *Akşam*, No: 7006, 20 Nisan 1938.

Gazi Hz. Dün İktisat, Maarif ve Resim Sergilerini Gezdiler, *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 4416, 3 Kasım 1933.

Halk Sanatı Gecesi, *Ulus*, 1 Mayıs 1940.

Halkevimizde Açılacak Sergiler, *Ulus*, 13 Ocak 1942.

- Halkevinde Bir Gece- Büyük Şefin Gençlikle Ulvi Bir Muhasebesi, *Cumhuriyet*, Sayı: 4626, 1 Nisan 1937.
- Halkevinde Çoban ve Sanatkârlarımız, *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 3809, 21 Şubat 1932.
- Halkevinde Çocuk Balosu Çok Güzel Oldu, *Ulus*, No: 5293, 24 Nisan 1936.
- Halkevinde Dün Verilen Konferans, *Ulus*, 11 Ocak 1944.
- Halkevinde Dünkü Çalışmalar, *Ulus*, No: 5895, 27 Aralık 1937.
- Halkevinde Kış Konferansları, *Ulus*, No: 5226, 14 Şubat 1936.
- Halkevinde Verilen Müzikli Müsamere, *Ulus*, No: 4825, 29 Aralık 1934.
- Halkevindeki Çello Konseri, *Ulus*, No: 5202, 20 Ocak 1936.
- Halkevindeki Temsilde, *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 4636, 20 Haziran 1934.
- Halkevleri Açılıyor, *Cumhuriyet*, No: 2790, 11 Şubat 1932.
- Halkevleri İçin CHP'nin Teklifi, *Ulus*, No: 10804, 24 Temmuz 1951.
- Halkevleri Neşriyatı Sergisi, *Ulus*, 19 Şubat 1939.
- Halkevleri Niçin Açıldı, Neler Yapacak? *Cumhuriyet*, No: 2791, 12 Şubat 1932.
- Halkevleri Resim, Fotoğraf Sergisi Dün Parti Genel Sekreteri Tarafından Açıldı, *Ulus*, 23 Mayıs 1940.
- Halkevleri Üçüncü Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisinde Derece Alanlar, *Ulus*, 27 Şubat 1942.
- Halkevleri ve Tiyatro, *Ulus*, 23 Mart 1935.
- Halkevlerinin 5'inci Yıl Dönümü Dün Törenle Kutlandı-Ankara Halkevi'nde Recep Peker Güzel Bir Nutuk Söyledi, *Cumhuriyet*, Sayı: 4232, 24 Şubat 1936.
- İç Haberler, *Ulus*, No: 5227, 15 Şubat 1936.
- İlkokul Talebelerine Yemek, *Ulus*, No: 5206, 24 Ocak 1936.
- İran Şahınşahı Hz. nin Ankara'da Geçirdikleri Dördüncü Gün, *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 4636, 20 Haziran 1934.
- İsmet İnönü, Dün Artırma ve Yerli Mallar Yedigününü Açtı-Başbakanımız Ankara Halkevi'nde Mühim ve Güzel Bir Nutuk Söyledi, *Cumhuriyet*, No: 3801, 13 Aralık 1934.
- Kızılay Ankara Merkezinin Yardımları, *Ulus*, No: 5232, 20 Şubat 1936.

Londra Halkevi Törenle Açıldı, *Ulus*, 20 Şubat 1942.

Lozan Günü Ankara Halkevi'nde Yapılan Heyecanlı Bir Törenle Kutlandı, *Ulus*, No: 10079, 25 Temmuz 1949.

Maarif Vekilimizin Bir Tamimi, *Cumhuriyet*, No:1968, 31 Ekim 1929.

Memleket ve Çocuklarımız İki Büyük Bayramı Coşkunca Kutladı, *Ulus*, No: 5293, 24 Nisan 1936.

Millet Mektepleri Dün Gece Açıldı, *Cumhuriyet*, No:1672, 2 Ocak 1929.

Millet Mektepleri Teşkilatı Talimatnamesi, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 1048, Kanun Kara no: 7284, 24 Kasım 1928.

Millet Mekteplerinde Tedrisat Yarın Akşam Başlıyor, *Cumhuriyet*, No:1968, 31 Ekim 1929.

Milletin Malı Millete Veriliyor, *Zafer*, No: 813, 25 Temmuz 1951.

Müsadere Kanunu Büyük Millet Meclisinde Bugün Son Şeklini Alacak, *Ulus*, No: 10819, 8 Ağustos 1951.

Müsadereye Doğru, *Ulus*, No: 10800, 20 Temmuz 1951.

Politika Bahisleri: Halkevleri, *Ulus*, No: 5597, 28 Şubat 1937.

Prof. Gabriel'in İlk Konferansı, *Ulus*, No: 5323, 24 Mayıs 1936.

Sinan ve Sanat Günü, *Ulus*, No: 4920, 10 Nisan 1935.

T.C Resmi Gazete, Sayı: 4491, Kanun Karar No: 3803, 22.04.1940.

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 7882, Kanun No: 5830, 11 Ağustos 1951.

Tarih Kongresi Bitti, *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 3947, 12 Temmuz 1932.

Tıp Kurultayı Çalışmalarını Bitirdi, *Ulus*, No: 5103, 10 Ekim 1935.

Toprak Bayramı Dün Samimi Bir Şekilde Kutlandı, *Ulus*, 5261, 23 Mart 1936.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Kuruldu, *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 3949, 14 Temmuz 1932.

Üçüncü Dil Kurultayı Büyük Önderin Huzuru ve Kültür Bakanımızın Bir Nutku İle Dün Dolmabahçe'de Açıldı, *Ulus*, No: 5416, 25 Ağustos 1936.

Vilayetlerde Halkevi, *Hâkimiyet-i Milliye*, 23 Şubat 1932.

Yılbaşı Baloları, *Ulus*, No: 5184, 2 Ocak 1936.

Zelzeleden 2356 Ev Yıkıldığı Tespit Edildi, *Akşam*, No: 7009, 23 Nisan 1938.

B. Dergiler

Ankara Budun Bilgisi, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 53, 1 Aralık 1943.

Ankara Halkevi Çalışmaları, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 14, Şubat 1948.

Ankara Halkevi Dördüncü Amatör Fotoğraf Sergisi, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 35, 1 Mart 1943.

Ankara Halkevi'nde Edebiyat Konuşmaları, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 82, 16 Şubat 1945.

Ankara Halkevi'nde Köy Gezileri, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 76, Haziran 1939.

Ankara Halkevi'nde Sosyal Yardım Faaliyeti, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 97, Mart 1941.

Ankara Halkevi'nde Şiir Gecesi, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 16, 16 Mayıs 1942.

Ankara Halkevi'nde, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 25, Ocak 1949.

Ankara Halkevi'nde, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 30, Haziran 1949.

Ankara Halkevi'nde, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 31, Temmuz 1949.

Ankara Halkevi'ndeki Resim Sergisi, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 75, Mayıs 1939.

Ankara Halkevi'nin 6 Aylık Çalışması, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 7, Mart 1947.

Ankara Halkevi'nin Hazırladığı Konferanslar, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 15, 1 Nisan 1942.

Ankara Halkevi'nin Resim ve Fotoğraf Müsabakası, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 56, 16 İkincikanun 1944.

Aynı Haberleri-Ankara Halkevi'nde, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 73, Mart 1939.

- Aydın Hadiseleri, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 101, Temmuz 1941.
- Aydın Spor Hareketleri, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 26, Şubat 1949.
- Beden Terbiyesi Eğitmenleri, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 8, 16 Ocak 1942.
- Beşinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 52, 16 Kasım 1943.
- CHP Resim Sergisi, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 13, 1 Nisan 1942.
- CHP Sanat Mükâfatı, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Ekim 1941.
- General Halil'in Ankara Halkevi'nde Açtığı Dördüncü Resim Sergisi, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 79, Eylül 1939.
- Halide Edip Hanımın Bilinmeyen Veya Az Bilinen Tarafları ve Türk Ocağı İle Alakalı Hatıraları, *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 3 (11-12), Sayı: 305-306, Kasım 1964.
- Halkevi Salonlarının Hangi Şartlarla Kiraya Verilebilecekleri Hakkında, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Şubat 1947.
- Halkevinde Bir Toplantı, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 30, 16 Aralık 1942.
- Halkevleri'nin Sekizinci Yıldönümü, *Ülkü ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 15, Sayı 85, Mart 1940.
- Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 17, Sayı 97, Mart 1941.
- Halkevleri Birinci Resim ve Fotoğraf Sergisi, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 89, Temmuz 1940.
- Halkevleri Postası, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 81, 1939.
- Halkevleri Postası, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 87, Mayıs 1940.
- Halkevleri Postası-Halkevleri ve Halkodaları Çalışmaları, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 97, Mart 1941.
- Halkevleri ve Halkodaları Onuncu Yıldönümü-Nafî Atuf Kansu'nun Radyodaki Konuşması, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 11, 1 Mart 1942.
- Halkevleri ve Sosyal Yardım, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt 14, Sayı 80, Ekim 1939.

- Halkevleri Yönetmeliklerindeki Son Değişiklikler, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 1, Ocak 1947.
- Halkevleri-Halkodaları, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 40, Nisan 1950.
- Halkevlerinde-Halkodalarında, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 39, Mart 1950.
- Halkevlerinde-Halkodalarında, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı 27, Mart 1949.
- Halkevlerine Bildirimler, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 1, Ocak 1947.
- Halkevlerinin Açılma Nutku”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Şubat 1933.
- Halkevlerinin Sekizinci Yıldönümü, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 85, Mart 1940.
- Her Evde Bir Ana Mesele-Halkevi Çalışmaları, *Ülkü Halkevi ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 58, Aralık 1937.
- İhtisas Adamlarının Yetiştirilmesi, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 40, 16 Mayıs 1943.
- İncesu Halkodası’nda (Ankara), *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 33, Eylül 1949.
- Kültür Haberleri-Ankara’da, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 44, Ekim 1936.
- M. Meclisi’nde Halkevleri Hakkında Konuşulanlar, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 27, Mart 1949.
- Milli Şef’in 19 Mayıs Bayramında Gençliğe Öğütleri, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 17, 1 Haziran 1942.
- Sosyal Yardım-Halkevleri ve Halkodaları Çalışmaları, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 88, Haziran 1940.
- Tan Halkodasında (Ankara), *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 33, Eylül 1949.
- Türk Ocakları Merkez Binası *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 27-28 (221-222), Mart-Nisan 1930.
- Türk Ocakları Merkez Binası *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 27-28 (221-222), Mart-Nisan 1930.

Türk Ocakları Merkez Binasının Açılışında”, *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 4-24, Sayı: 29-223, Mayıs 1930.

Türk Ressamlarının Yurt Gezisi, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 75, Sayı: 13, Temmuz 1939.

Yarışma Sonuçları, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 34, Şubat 1949.

Yedinci Büyük Kurultay’da Halkevleri ve Halkodaları, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 12, Aralık 1947.

Yenidoğan Halkodasında, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 41, Nisan 1950.

Yurdakul İçin Şehrimizde Yapılan Anma Törenleri-Ankara Halkevi’nde, *Ülkü Millî Kültür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 57, 1 Şubat 1944.

Yurtta Lozan Günü, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 32, Ağustos 1949.

KİTAPLAR

A Speech Delivered By Mustafa Kemal Atatürk 1927, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1981.

AKOK, Mahmut, GÖKOĞLU, Amhet, **Eski Ankara Evleri**, Ankara Halkevi Tarih ve Müze Şubesi Yayını, No: 1, Ankara, 1946.

AKVERDİ, Hamdi, **Hitabet Sanatı Teknik ve Psikolojisi**, Ankara Halkevi Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi Neşriyatı, No: 18, Ankara 1937.

ALBAYRAK, Mustafa, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Tarihsel Gelişimi**, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010.

Atatürk’ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri, AKDITYK, Atatürk Kültür Merkezi yayını, Sayı: 37, Ankara, 1990.

Atatürkçü Düşünce El Kitabı I, 2. Basım, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2004.

ATAY, Falih Rıfkı, **Çankaya**, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **İnkılap ve Kadro**, 2. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1968.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı, **Halkın Evi**, CHP Halkevleri Bürosu, Kılavuz Kitaplar: 29, Ulus Basımevi, Ankara, 1950.

- BAYRAKTUTAN, Yusuf, **Türk Fikir Tarihinde Modernleşme Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931)**, 1. Baskı, T.C. Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 1996.
- BAYTAL, Yaşar, **Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri (1923-1938)**, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012.
- BERKES, Niyazi, **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, 18. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.
- Bernard LEWIS, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Boğaç Babür Turna (çev.), 6. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2013.
- CANDAR, Avni, **Bibliyografya Halkevi Neşriyatı**, Ulus Basımevi, Ankara, 1939.
- ÇAKAN, Işıl, **Konuşunuz Konuşturunuz Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz**, 1. Basım, Otopsi Yayınları, İstanbul, Kasım 2004.
- ÇAYCI, Abdurrahman, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Cumhuriyet Eğitimindeki Yeri ve Önemi”, **Türkiye Cumhuriyeti’nin Laikleşmesinde 3 Mart 1924 Tarihli Kanunların Önemi (Panel)**, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi 11, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.
- ÇEÇEN, Anıl, **Atatürk ve Cumhuriyet**, 3. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995.
- ÇEÇEN, Anıl, **Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Basım, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.
- ERASLAN, Cezmi, **Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık**, 1. Basım, Kum Saati yayınları, İstanbul, 2003.
- ERGİN, Osman, **Türkiye Maarif Tarihi**, Cilt 5, Eser Matbaası, İstanbul, 1977.
- FEYZİOĞLU, Turhan, **Türk Milli Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Millet Egemenliği**, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi: 7, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1988.
- GENCER, Ali İhsan, ÖZEL, Sabahattin, **Türk İnkılap Tarihi**, 8. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2001.
- GEORG, Rohde, **Büyük Ana Magna Mater**, Ankara Halkevi Neşriyatı, No: 23, Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası, İstanbul, 1940.
- GÖKALP, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, 5. Baskı, Anka Ofset, İstanbul, 1997.
- GÜNAL, Zerrin, **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (XVIII.-XIX Yüzyıl İslahat Hareketlerinden 1938’e)**, 1. Baskı, Nobel Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki, **Laiklik**, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi 2, AKDITYK, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1998.

- İNAN, Afet, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, 14. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- İNÜĞÜR, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, 5. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2005.
- İPEK, Arzu, **Ankara Türk Ocağı'nın Kuruluşu ve Faaliyetleri (1923-2009)**, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, Ankara, 2010.
- KANSU, Mazhar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, 3. Baskı, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
- KAPLAN, İsmail, **Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi**, 1. Baskı, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- KARAER, İbrahim, **Türk Ocakları (1912-1931)**, 1. Baskı, Türk Yurdu Neşriyatı Nu:7, Ankara, 1992.
- KARPAT, Kemal H., **İslam'ın Siyasallaşması**, Şiar Yalçın (çev.), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2013.
- KARPAT, Kemal H., **Osmanlı Modernleşmesi (Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus)**, Akile Zorlu-Kaan Durukan (çev.), 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2008.
- KARPAT, Kemal H., **Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi**, 4. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.
- KESKİN, Mustafa, **Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.
- KIRPIK, Güray (vd.), **Türk Eğitim Tarihi**, Otorite Yayınları, Ankara, 2012.
- KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, 2. Basım, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.
- KOLOĞLU, Orhan **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2013.
- KOŞAY, Hamit Zübeyr, **Ankara Budun Bilgisi**, Ankara Halkevi Neşriyatı Dil-Tarih-Edebiyat Şubesi, No: 14, Ulus Matbaası, 1935.
- KÖSOĞLU, Nevzat, **Milli Kültür ve Kimlik**, 5. Basım, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2013.
- KUNTER, Halim Baki, **Kuruluşlarının 32. Yıldönümünde Halkevleri**, 19 Şubat 1932-19 Şubat 1964, Halkevleri Genel Merkezi, Ankara, 1964.
- NADİ, Yunus, **Mustafa Kemal Paşa Samsun'da**, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.
- ÖKMEN, Necdet, **Halkçılık Üzerine**, Latin Matbaası, İstanbul, 1969.
- ÖLÇEN, Ali Nejat, **Halkevlerinin Yokedilişi**, Halkevleri Genel Merkezi Yayını, Ankara, 1988.

- ROUSSEAU, Jean Jaques, **Toplum sözleşmesi**, 2. Basım, Oda Yayınları, İstanbul, 2010.
- SAFA, Peyami, **Türk İnkılabına Bakışlar**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998.
- SAKAOĞLU, Necdet, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.
- SARAY Mehmet, TOSUN, Hüseyin, **Atatürk ve Çağdaşlaşma Belgeler ve Görüşler**, 2. Baskı, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010.
- SARAY, Mehmet, **Atatürk'ün Türklük ve Milliyetçilik Anlayışı**, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2012.
- SARINAY, Yusuf, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-31)**, 4. Basım, İstanbul: Ötüken Yayınları, İstanbul, 2008.
- SEVİM, Ali, ÖZTOPRAK, İzzet, TURAL, Mehmet Akif, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.
- SEVİM, Ali, ÖZTOPRAK, İzzet, TURAL, Mehmet Akif, **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.
- ŞİMŞEK, Sefa, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951**, 1. Basım, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002.
- TOKGÖZ, Erdinç, **80. Yıldönümünde Türkiye İktisat Kongresi ve Gazi Mustafa Kemal'in Açış Konuşması**, Türkiye Ekonomi Kurumu Vakfı, Ankara, 2003.
- TOKSOY, Nurcan, **Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri**, Orion Yayınevi, Ankara, 2007.
- TUĞRUL, Mehmet, **Örencik ve Ahi Köylerinin Türküleri**, Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı, Recep Ulusoglu Basımevi, No: 28, Ankara, 1945.
- TUNÇAY, Mete, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, Yurt yayınları, Ankara, 1981.
- TURAL, Mehmet Akif, **Saltanatın Otopsisini veya Milli Hâkimiyet Yolunda Çekilen Çileler**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997.
- TURAL, Sadık, **Yüzyıla Damgasını Vuran Önder Atatürk**, 2. Baskı, Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2018.
- ÜSTEL, Füsün, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- YALÇIN, Durmuş (vd.), **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, 9. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010.

YATMAN, Nurettin, **Türk Kumaşları Sergisi**, CHP Ankara Halkevi Tarih ve Müze Şubesi, Maarif Matbaası, Ankara, 1945.

MAKALELER

AKSEL, Malik, “Beşinci Devlet Resim Sergisi”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 53, 1 Aralık 1943.

AKYÜZ, Kenan, “Türk Ocakları”, *Belleten*, Cilt 50, Sayı 196, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986.

ARIKAN, Zeki, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 23, Ankara, 1999.

ASIM, Mehmet, “Yeni Türk Ocağı Binası” *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 4-24, Sayı: 27-28 (221-222), Mart-Nisan 1930.

ASLAN, Taner, “İkinci Meşrutiyet Düşüncesinin Cumhuriyet’e Tesirleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21, 2008.

ATAY, Falih Rıfkı, “Bir Temsil Karşısında Bazı Düşünceler”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 101, Temmuz 1941.

BABA, Nüşet, “Beden Terbiyesi ve Gençlik Meseleleri-Kayak, Kamp ve Dağ Sporları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 80, Ekim 1939.

BEĞENÇ, Cahit, “Ankara Halkevi’nde”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Mart 1947.

ÇAĞLAR, Behçet Kemal, “Bir Örnek Halkevi”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 60, Şubat 1938.

ÇAĞLAR, Behçet Kemal, “Ergenekon”, *Ülkü Seçmeler*, Yay. Haz. Zerrin Bayraktar, Cem Alpar, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Basımevi, Ankara, 1982.

ÇAVUŞOĞLU N, AYDOSLU, Sait, “Sosyal Yardım Sahasında Halkevlerinin Kolayca Başarabilecekleri Çok Önemli Bir İş”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 73, Mart 1939.

ÇELİK, Abdullah, “Kızılcahamam’da Güreş-Çubuk’ta Cirit”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, Mart 1947.

ÇONGUR, H. Rıdvan, “Ankara Türk Ocağı Binası Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu”, *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 32 (64), Sayı: 295 (565), Mart 2012.

DRANAS, Ahmet Muhip, “Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri ve Gayesi”, *Ülkü halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 97, Mart 1941.

- EPIKMAN, Refik, “Güzel Sanatlar Birliği’nin Resim Sergisi”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 34, Şubat 1949.
- EPIKMAN, Refik, “X. Devlet Resim ve Heykel Sergisi”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 25, Ocak 1949.
- GİRİTLİ, İsmet, “Atatürk, Kültür ve Sanat”, *Atatürk Araştırma Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 10, 1987.
- HEKİMGİL, Emin, “Halkevleri İşe Yaramıyor mu?”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 27, Mart 1949.
- İNAN, M. Rauf, “Gazi’nin (Atatürk’ün) Halkçılık Ülküsü Halkevleri ve Sonrası”, *Bellekten*, Cilt: 52, Sayı: 204, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Kasım 1998.
- İZGİ, Özkan, “Atatürk’ün Eğitim ve Üniversitelere Bakış Açısı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 1984.
- KAPLAN, Kadri, “Halkevleri Neden Kurulmuştu”, *Halkevleri Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 53, Mart 1971.
- KARACA, Şahika, “Fatma Aliye Hanım’ın Türk Kadın Haklarının Düşünsel Temellerine Katkıları”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 31, 2011.
- KARAGÖZOĞLU, Galip, “Atatürk’ün Eğitim Savaşı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, 1985.
- KARATAŞ, Murat, “Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Siyasal Bir Portre: Ziya Gevher Etili”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 35, Konya, 2014.
- KAYNAR, Reşat, “Atatürk’ün Kültür ve Eğitim Anlayışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 6, 1986.
- KILIÇ, Fahri, “Yeni Türk Alfabesinin Yaygın Eğitim Yoluyla Öğretilmesi”, Ankara: *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 61, 2017.
- KUNTER, Halim Baki, “Türk Camcılığı Sergisi”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Mart 1947.
- NASUHI, Cevdet, “Halkevlerinin Çatısı Altında”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Nisan 1933.
- NİRUN, Nihat, “Türkiye’nin Sosyal Gelişmesinde Ailenin Yeri ve Önemi”, *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Yıl: XXXV, Sayı: 416, Aralık 1997.
- OLCAY, Hamdi, “Halkevleri Bayramı”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 15, Mart 1948.

- ORKUN, Hüseyin Namık, “Folklor Çalışmalarına Dair”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Mart 1947.
- ORKUN, Yalçın, “Ankara Halkevi’nde Satranç Karşılaşmaları”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, Mart 1947.
- ORKUN, Yalçın, “Halkevleri ve Halkodaları”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 11, Kasım 1947.
- ÖZDEN, Mehmet, “Türkiye’de Halkçılığın Evrimi (1908-1918)”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16, 2006.
- ÖZERDİM, Sami Nabi, “Eski Ankara Evleri”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Mart 1947.
- PEHLİVANLI, Hamit, “Keskin Halkevi (20 Şubat 1938-1951)”, AKDITYK, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 72, Ankara, 2008.
- SALİHOĞLU, Mehmet, “Ulusal Bilinçlenmemizde ve Bütünleşmemizde Halkevlerinin Yeri”, *Halkevleri Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 53, Mart 1971.
- SÖZEN, Muzaffer, “Halk Oyunları-Halk Rakslarından Halaylar”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 98, Nisan 1941.
- ŞAPOLYO E. Behnan, “Ankara’da Cirit Oyunu”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 68, Ekim 1938.
- ŞEMSETTİN, Reşat, “Garp Memleketlerinde Halk Terbiyesi”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 4, Mayıs 1933.
- TARCAN, Sırrı, “İtalya’da Halk ve Gençlik Teşkilatı”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Nisan 1933.
- TONGUL, Neriman, “Türk Harf İnkılabı”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 33-34, 2004.
- TOPRAK, Zafer, “Meşrutiyette Solidarist Düşünce: Halkçılık”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı: 1, 1977.
- TUĞRUL, Mehmet, “Köycülük: Köy Kitapları”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 7, Temmuz 1947.
- TUNÇ, Hasan, BİLİR, Faruk, “Cumhuriyet Dönemi Anayasalarımızda Milliyetçilik Anlayışı ve Atatürk Milliyetçiliği”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1-2, Haziran-Aralık 1998.
- TURAN, Mustafa, “Atatürk’ün Ankara’ya Gelişi Milli Temsil Meselesi”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10, Ankara, 2012.
- TÜRKMEN, Zekeriya, “XX. Yüzyıl Türkiye’sinin Değişim Dönüşüm Önderi”, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Cilt: 62, Sayı: 371, Kasım 2017.

- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, “Halkevlerinde: Tarih Çalışmaları”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 16, Nisan 1948.
- ÜNAL, Kemal, “Halkevleri ‘nin İdaresinde ve Çalışmasında Bazı Yeni Esaslar”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 89, Temmuz 1940.
- ÜNAL, Kemal, “Halkodaları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 79, Eylül 1939.
- ÜREN, Eşref, “Sanat Hayatı: İki Sergi, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 24, 16 Eylül 1942.
- YAŞAR, Hakan, “Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 45, 2010.
- YILDIRIM, Bedri, “Ankara Halkevi Sahnesinde: Horozibiği”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Mart 1947.
- ZÜBEYR, Hamit, “Halk Terbiyesi Vasıtaları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Mart 1933.

KONGRE, SEMPOZYUM VE BİLDİRİLER

- Yüksel, Ayşegül, “Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunun Dünü, Bugünü, Geleceği”, **V. Türk Kültürü Kongresi: Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü, Bugünü ve Geleceği (17-21 Aralık 2002)**, Cilt: XI (Sahne Sanatları), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005.
- GÜVENÇ, Bozkurt, “Cumhuriyet’ten Demokrasiye Geçiş Sürecinde Eğitim ve Kültür Sorunları”, **V. Türk Kültürü Kongresi...** Cilt: VII (Demokrasi Kültürü).
- ONAT, Hasan, “Türkiye’deki Din Anlayışındaki Değişme Süreci”, **V. Türk Kültür Kongresi...** Cilt: IV (Din, İnanç, Laik Düşünce).
- PALA, İskender, “Günümüzde Divan Edebiyatı Eğitimi, Tespitler, Öneriler”, **V. Türk Kültürü Kongresi...** Cilt: II (Edebiyat).
- TURAL, Mehmet Akif, “Milli Mücadele ve Atatürk Devrinde Nevruz Kutlamaları”, **Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni**, Elazığ, 18-20 Mart 1999.
- TURAL, Mehmet Akif, “Türkiye’de Laik Anlayışa İlk Karşı Çıkış Hareketi ve Ona Verilen Cevaplar (1923)”, **Doğumunun 125. Yılında Mustafa Kemal Atatürk Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (15-18 Mayıs 2006)**, Ankara, 2011.
- ÖZKAN, Mustafa, “Yenileşme Sürecinde Türk Dili”, **V. Türk Kültürü Kongresi...** Cilt: I (Dil).
- GEDİKLİ, Necati, “Cumhuriyet Dönemi Müzik Politikamız ve Sonuçları”, **V. Türk Kültürü Kongresi...** Cilt: X (Müzik Kültürü).

AKALIN, Şükrü Haluk, “Cumhuriyet Döneminde Türkçe ve Türk Dil Kurumu”, **V. Türk Kültürü Kongresi...** Cilt: I (Dil).

KORKMAZ, Zeynep, “Türkiye Türkçesi Üzerindeki Gramer Çalışmaları ve Bu Çalışmaların Günümüzdeki Durumu”, **V. Türk Kültürü Kongresi...**, Cilt: I (Dil).

SÖZLÜK ve ANSİKLOPEDİLER

Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, 10.Basım, AKDTYK Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

DEMİR, Ömer, ACAR, Mustafa, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, 6. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2005.

DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 25.Basım, Aydın Kitabevi, Ankara, 2008.

HANİOĞLU, Şükrü, “Osmanlılık”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 5, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

İĞDEMİR, Uluğ, “Halkevleri ve Halkodaları”, **Aylık Ansiklopedi**, Cilt: 1, İstanbul, 1945.

KIZILÇELİK, Sezgin, ERJEM Yaşar, **Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü**, Göksu Matbaası, Konya, 1992.

KURDAKUL, Şükran, **Şairler ve Yazarlar Sözlüğü**, 2. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1973.

SAMİ, Şemsettin, **Kamus-ı Türki**, Çağrı Yayınları, Çevik Matbaacılık, İstanbul, 2009.

SARINAY, Yusuf, “Türk Ocağı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 41, Ankara, 2012.

TOPRAK, Zafer, “Türkiye’de ‘Narodnik’ Milliyetçiliği ve Halkçılık (1908-1918)”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt: 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

TEZLER

ULUSKAN, Seda Bayındır, **Atatürk’ün Sosyal ve Kültürel Politikaları (Doktora Tezi)**, AKDTYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010.

EKLER

MEMLUKAT ANITLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
CUMHURİYET ARŞİVİ

ANT

Bu kısım Gazi'yi temsil eden
bir veya bir kaç kişi tarafın-
dan okunur:

Ağır

Ey Türk mil-le ti! Bi-rin-ci va-zi - fen Türk
is - tik-lâ - li - ni, Türk Cum-hu - ri - ye - ti - ni dün -
ya dur - duk - ça ko - ru - mak - tır.

Bu kısım yukarıki parçaya
cevap olarak halk tarafından
okunur:

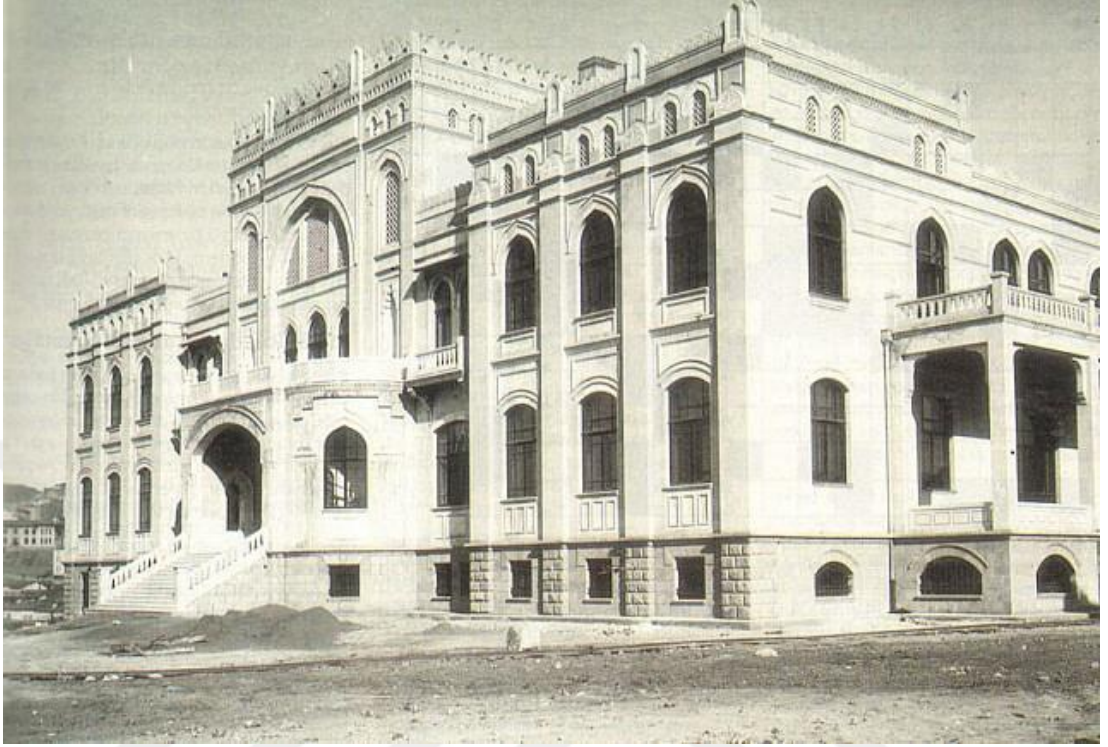
f

f Ey Ga - si Re - is! Bi-rin-ci va - si - fen Türk
is - tik - lâ - li - ni, Türk Cum - hu - ri - ye - ti - ni dün -
ya, dün - ya, dün - ya dur - duk - ça ko - ru - mak -
tır, ko - ru - mak, yük - selt - mek - tir.

490 01 2 9 1

Namazgah Tepesi Ankara Halkevi Binası (Bu bina bugün Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi olarak hizmet vermektedir)

Atatürk, Birinci Türk Tarih Kongresi'ne Katılanlarla Birlikte (9 Temmuz 1932)

(Gazi Mustafa Kemal'in imzası ile) İcra vekilleri heyetinin 15 Şubat 1928 tarihli toplantısında Ankara Türk Ocağı'na 2 bin lira yardım yapılması kabul olunmuştur.

T. C.
ŞEHAZANLIK
R A F S İ V İ

93 -
قرار نامه .

6153 -
7192

اوقاف مديريت تجریدی ۸۴۷ نیمی بودجه رشک له بی فعلتک دردی مستغنی نوسانات غیر دربر معاونت
ساده بند آغده تولد و جهلی نام معاونت اول درود کجی رشک لرا اعصی ، مدیرت سلو و ناک نام شطی
تاریخ و محظوظ نوز و نوزت در سپر وقوع بولون تکلیف و زین جلا و کیدر رشک ۱۵۱ ساطت نامی
همین نقیب و قبول اولونشد .

۱۵ / شباط / ۸۴۸

باش وکیل
عدلیه وکیل
مداخله مبلیه وکیل
داخلیه وکیل
خارجیه وکیل

مالیه وکیل
معارف وکیل
ناقصه وکیل
اقتصاد وکیل
هیومعاونت اجتماعیه وکیل

080 18 01 01 027 81 8

Ankara İş Bankası aracılığıyla Alman Bankası Godesberg Şubesine 541,66 Amerikan Doları değerinde dönülmez akreditif (Tiyatro Sahnesi için teslimatı istenen perdeler)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Angora, den 22.1.30.

Rheinische Werkstätten für Bühnenkunst
Godesberg a/Rh.

Wir bestätigen den Empfang Ihres Schreibens vom 4. d.M. und bestellen Ihnen den seitlich ziehbaren Vorhang nach den in unserem Brief vom 17.11.29 angegebenen Dimensionen, und zwar:

Grösse des Bühnenfensters	5 x 8 m
Höhe vom Bühnenboden bis zu den Karabinierhaken des Zuges	5,34 m
Breite jeder Hälfte des Vorhanges: 7,50 , in Falten gelegt auf	5,31 m
Anzahl der Aufhängeösen für jede Hälfte, je	16 St.

Ausführung in Velvet Florenz Super, jedoch in blauer Farbe, wie Ihren Muster Velvet Florenz BS 2004, mit Satin gefuttert und flammensicher imprägniert, mit den nötigen Ösen, Stossborde und Beschwerung.

Bordüre in Baumwoll-Wolle nach der eingesandten Skizze, 80 cm hoch

Nach Ihren Offerten vom 11.12.29 und vom 4. d.M. stellt sich der Preis wie folgt:

Vorhang in Florenz Super, 80,10 qm à 17.80	R.M. 1 425
Bordüre 0,80 hoch, 15 m à R.M. 50.-	750
Fracht bis cif Stambul (Konstantinopel)	100
	<hr/>
	R.M. 2 275.-

oder § 541,66 (fünfaunderteinundvierzig Dollar sechshundsechzig cents)

Wir senden zu Ihren Gunsten durch die Isch Bankessi (Gewerbebank) Angora einen unwiderruflichen Akkreditif an die Deutsche Bank und Diskontogesellschaft, Zweigstelle Godesberg a/Rh. in Höhe von U.S.A. § 541.66.

Als Dokumente brauchen wir, wie schon erwähnt, ausserhalb Konnossement und Verricherungspolice, einen vom zuständigen Handelskammer und vom nächsten türkischen Konsulat beglaubigten Ursprungszeugnis und eine Originalfaktura, mit der folgende Bestätigung in französischer Sprache: "Nous certifions que cette facture est authentique et la seule émise par notre maison pour la marchandise ci-dessus", mit Unterschrift und Stempel.

490	01			79/29/11	12	- 2 -
-----	----	--	--	----------	----	-------

**GENEL ANŞIVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ANŞIVİ**

Açılma P R O G R A M İ

- 1-İstiklal marşı (A)
- 2-Cumhuriyet yemini (B)
- 3-Canlı levha (C)
- 4-Halkevlerinin açılma nutku
- 5-Şiir (D)
- 6-Halkevleri talimatnamesinin izahı (E)
- 7-Halkevlerinde çalışacaklar namına maksada uygun bir hitabe
- 8-Halkevlerinin maksatlarına uyan bir perdekik küçük piyes
(yetiştirmek mümkün olursa)

Notlar:

A- Bütün marş metni okunmayaÖak yalnız ilk iki beyit söylenecektir. Marşın talebe veya bir heyet tarafından ağızla söylenerek tatbiki mürcecahtır.Bu musika ile birlikte de söylenebilir. Eger söylenmek için hazırlık yetiştirilemezse yalnız musika ile çalınır.

B- Güftesi ile notası mefufuttur.

C- Türk milletinin durdurulmaz bir iştıyak ile yükselmek istediği (en medeni millet olmak)mefkûresi bir canlı tablo halinde temsil edilecektir.(İyi bir şey yapmak mümkün olmazsa vaz geçilecektir.)

D- Behçet Kemal beyin Halkevleri hakkında ve Kemalettin Kâmi beyin Sakarya hakkında birer şiirleri beğli olarak gönderilmiştir.Bundan başka Millî mefkûremize ve millî duygularımıza uyan başka parçalar da söylenebilir.

E- 4 ve 6 numaralardaki nutuk ile izah birleştirilerek her ikisi birden yapılabilir. Bu takdirde bu nutuk şiirden evvel olmalıdır.

490	01			2	9	1
-----	----	--	--	---	---	---

14

143

TÜRK ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİC. H. P.
MEMURLARINA MAHSUS
HAL TERCEMESİ

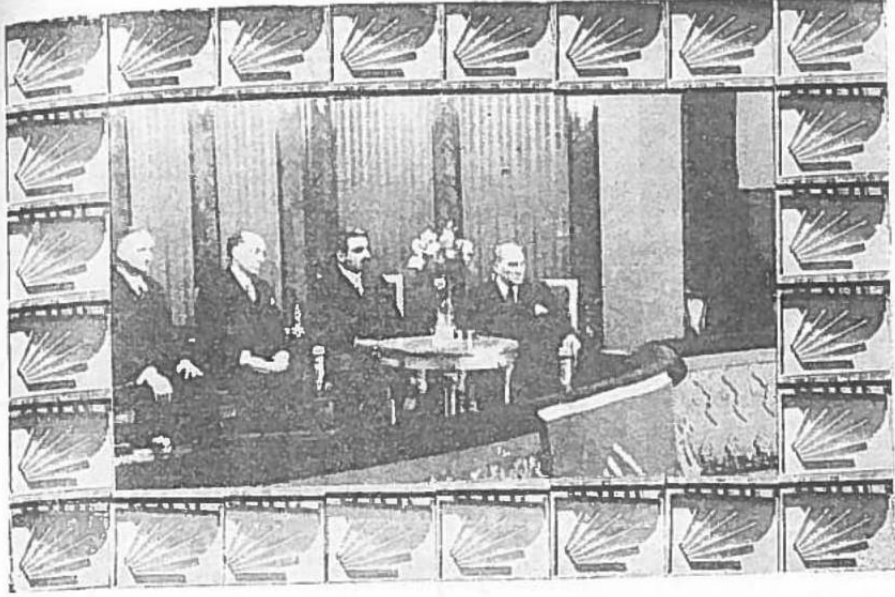
(BU HAL TERCEMESİ DOLDURULDUKTAN SONRA DURUMDA DEĞİŞİKLİK OLDUKÇA BİLDİRİLECEKTİR.)

Nüfus Kütüğündeki kayda göre	Adı ve Soyadı	Dr: Ragıp Tüzün	
	Babasının adı	İbrahim Şevki	
	Anasının adı	Fatma Tüzün	
	Doğduğu yer ve tarih	Trabzon - Arhavi 1317	
	Nüfusa kayıtlı bulunduğu yer	Hopa	
ŞAHSİ HÜVİYETİ	Partideki memuriyetinin Mahalli	sırasıyle. Vilâyet, Kaza, Nahiye	C . H . P . Genel sekreterliği
		Sıfat veya unvanı	Ankara Halkevi reis muavinliği
	Başlama tarihi	1/4/1939	
	İlk ve şimdiki aylığı	300 - 325	
	Partideki memuriyetinden başka ücretle veya ücretsiz çalıştığı yer var mıdır, hangi teşekkülde, ne ücret almaktadır.	Ücretsiz olarak Kızılay Ankara merkez heyet üzallığında , Türk hava kurumu Ankara merkez reis vekilliginde . (Kızılay cemiyeti fahir azasıyım .)	
	Emekli ise aldığı aylık miktarı	Emekli değilim	
	Tahsil derecesi, hangi okullardan hangi tarihlerde diploma aldığı ve bildiği diller	İstanbul tıp fakültesi 1337 mezunuyum . Diploma numaram 16/3486 ve tarihi 12/4/340 dir Birinci sınıf asabiye mütehasısıyım . İhtiyat sar vesikası numarası 323 ve tarihi 21/11/31 dir . Fransızca bilirim . Bekârım .	
MEDENİ HALİ	Evli veya bekâr olduğu	Bekârım .	
	Çocukları varsa	Kaçı erkek kaçı kızdır Adları ve Doğum tarihleri nedir	
		Bunlardan evli olanlar var mıdır.	
Kanunen bakmağa mecbur olduğu aile efradı kaç kişidir. kimlerdir.	Yoktur .		
ASKERLİK DURUMU	İlk askerlik hizmetini hangi tarihte, nerede, ne rütbe ile yapmıştır. Terhis tarihi nedir.	Haydarpaşa askeri hastanesinde 14/8/1924 den 14/5/1925 tarihine kadar (Hizmeti maksure suretiyle .)	
	İhtiyat askerliğini yapmış mıdır, nerede, ne rütbe ile yapmıştır. Terhis tarihi nedir.	26/4/926 dan 30/5/926 yakadardır K4 emrinde manvra . 9/10/941 den K.4 tüm 64 Al 193 Tb 3 de ve 12/4/942 den 25/3/943 e kadar M.M.V.Lv.İğ. Rs. Teknik şubede ihtiyat tabib yüzbaşı olarak	
	Kayıtlı bulunduğu askerlik şubesi ve kayıt No.	Ankara şubesi 13/3687	

36 + sicilnoh

490 01

398 1689 2

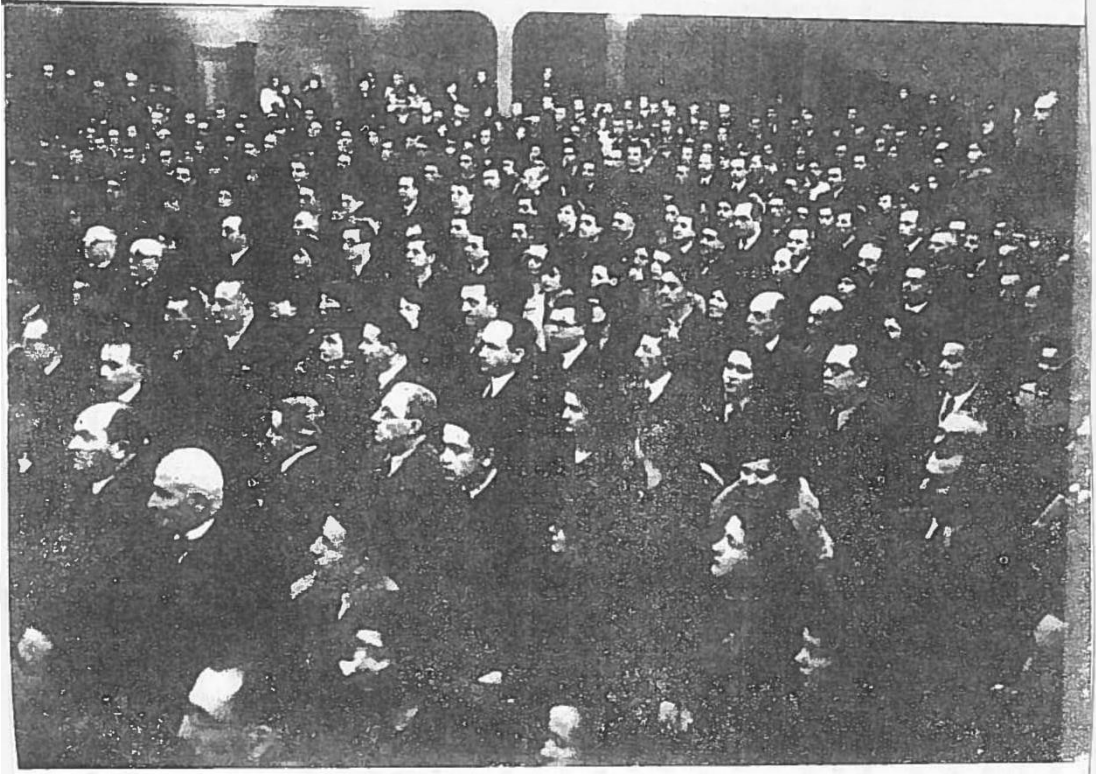
Atatürk Ankara Halkevinde.

“ Partimizin Halkevlerle bütün yurtdaşlara kucağını açması, vatanda sosyal ve kültürel bir devrim yaptı. „

ATATÜRK

C. H. P. Dördüncü Büyük Kurultayı açılış nutkundan.

1934

Dil - Tarih - Edebiyat komitesinin tertip ettiği törenlerden birinde

Halkevi dersaneleri gençlerin ecnebî dil ihtiyaçlarını yerine getirmek için mütemadiyen uğraşiyor

Idare Heyeti ve bütün komiteler, bir arada, çalışırlarken.

Evimizin Köydeki Bayramlarından biri

Halkevi Köycüleri, her köyde sıhhat levhaları üstünde izahat verirler.

Sosyal Yardım Şubemiz, muhtac ailelere kış aylarında erzak dağıtıyor

Bir genç Halkevcisi, bir köylü kadınıla konuşuyor.

Üzerinde ısrarla ve sevaiyle durduğumuz Milli Rakırlardan bir intibâ.

Evimizin terlip ettiği Atatürk Kosusunda kazanan bir kızımız müköfatını alıyor.

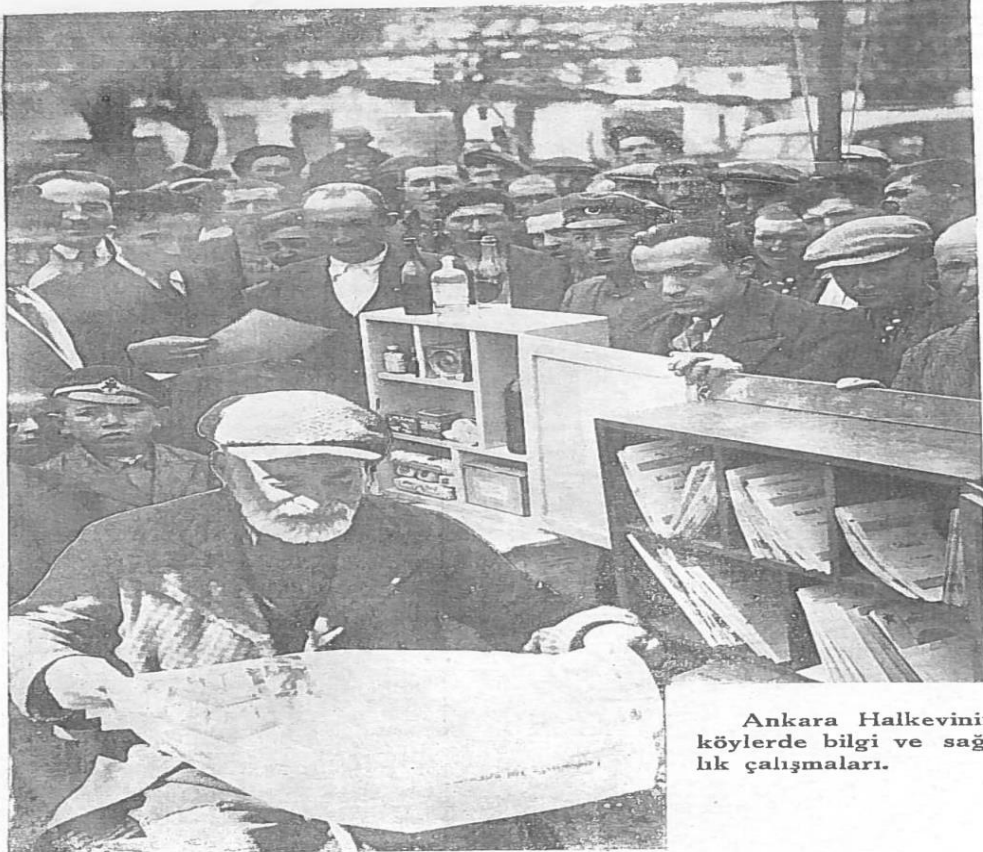
Atatürk Kosusu günü, Ankaralılar bir güzel spor tezahürünün alkolü seyircisi oldular.

Spor müsabakalarımızda kazananlar Evimizin gönülünden kopmuş hediyelerini alırlar

Atatürk Kosusu; Ankara Halkevinden bütün yurda taşınmıştır; Vilyetlerden

Ankara Halkevinin köylerde bilgi ve sağ-
lık çalışmaları.

Spor Şubesi Komitesi ve karda, salonda spor talimleri.

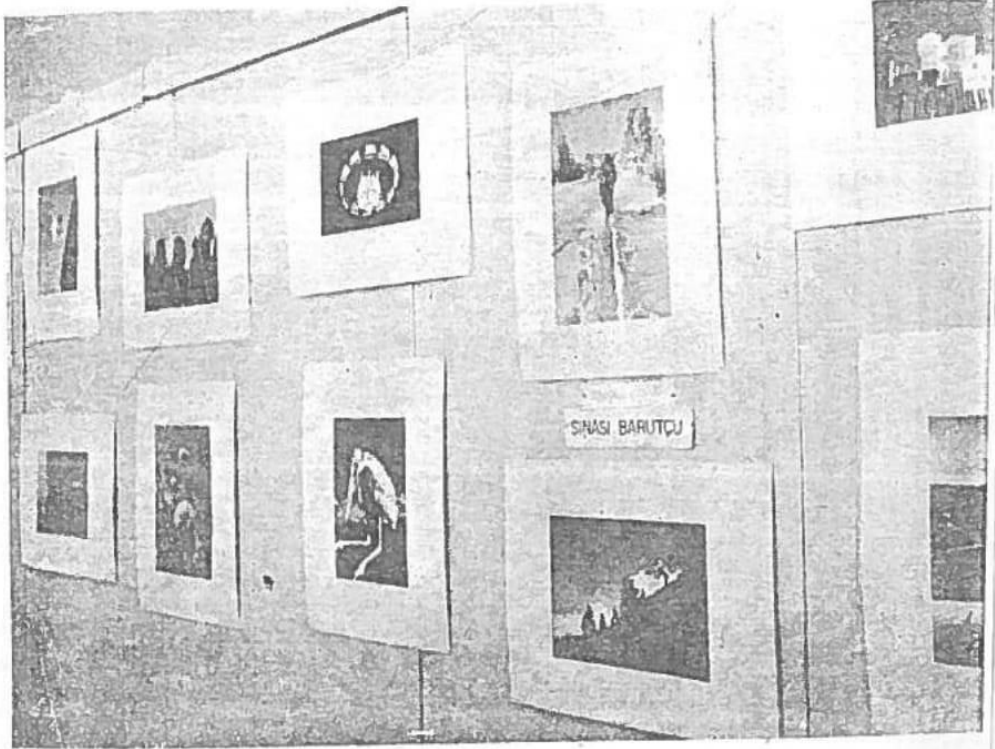

Ankara Halkevi spor salonunda genç kadın ve erkekler neşe içinde bedenlerinin güzelleşmesine çalışıyorlar.

Açlığımız Fotoğraf ve Resim Sergilerinde Salâhiyettar Jüri her zaman derin tetkiklerd sonra hükmünü verir

Amatör Fotoğraf ve Resim Sergimizden bir köşe.

Ankara Halkevi şehirde sahnede, köyde, açık havada temsillerini verirken

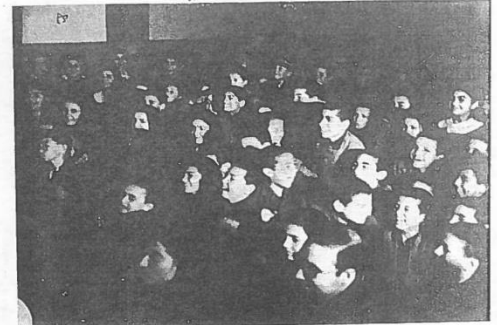
Halkevlerimizin Karagözcüsü Küçük Ali, küçük mekteplilerin baş dostudur.

Halkevimizin sahnesinde yalnız Halkeviler, mektepliler ve sanatlar değil çocuklar da piyes temsil ederler

Bir köy Yatı Okulunda Halkevi Karagöz temsilini seyreden çocuklarımız

Karagöze neden bu kadar ehemmiyet verdiğimiz, çocukların yüzündeki geniş gülümsemeden anlaşılır.

Son Atatürk Koşusuna genç kızlarımız da iştirak ettiler.

Atatürk Koşusundan bir enstantane

Atatürk Koşusunda sona kalanlar, birinciliği kazanmak için uğraşıyorlar.

Atatürk Koşusunun Birincisi.

Bir Şekil 5000 Ziyaretciyi gösterir.

GÖSTERİ

KONGER

MÜSAMERE
VE BALO

KONFERANS

SİNEMA

MUHTELİF
TOPLANTILAR

KITAPSARAY

Bütün Gelenlerin yekünü:
137.347

ANKARA HALKEVİNE
1933

YILINDA GELENLERİ GÖSTERİR.

Bir Şekil 5000 Ziyaretciyi gösterir.

GÖSTERİ

KONFERANS

SİNEMA

MUHTELİF
TOPLANTILAR

KITAPSARAY

Bütün Gelenlerin yekünü:
291.194

ANKARA HALKEVİNE
1935 Yılında Gelenleri Gösterir.

Bir Şekil 5000 Ziyaretciyi gösterir.

GÖSTERİ

KONGER

MÜSAMERE
VE BALO

KONFERANS

SİNEMA

MUHTELİF

Bütün Gelenlerin yekünü:
125.583

ANKARA HALKEVİNE
1934

Yılında Gelenleri Gösterir.

ÖZ GEÇMİŞ

06.09.1986 tarihinde Muğla / Köyceğiz’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ortaca Cengiz Topel İlköğretim Okulu ve Ortaca Ortaokulu’nda tamamladı. Liseyi Ankara Açık Öğretim Lisesi’nde 2009 yılında bitirdi. Aynı yıl Ankara Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’ne girdi. 2014 yılında bu üniversiteden onur derecesiyle mezun oldu. 2015 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde Pedagojik Formasyon Eğitimini tamamladı. Aynı yıl Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü tezli yüksek lisansa başladı.

YABANCI DİL

61.250 (2017-YÖKDİL) İngilizce